MIHAIL SADOVEANU

NEAMUL ȘOIMĂREȘTILOR

EDITURA TINERETULUI

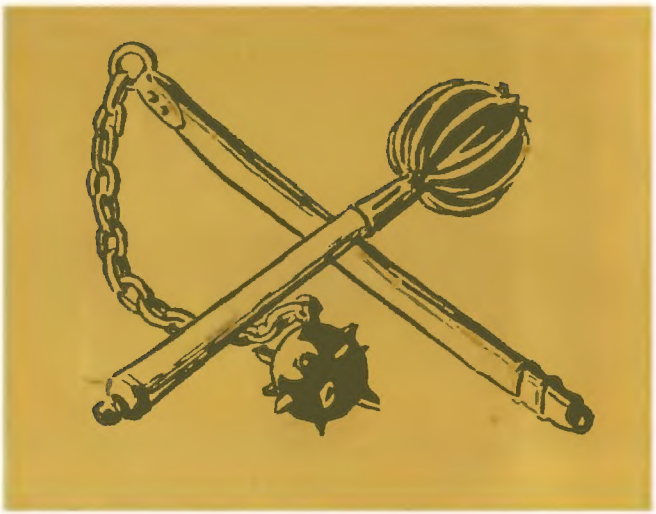

MIHAIL SADOVEANU

NEAMUL ȘOIMĂREȘTILOR

ROMAN

1953
EDITURA TINERETULUI a C. C. al U. T. M.

CAPITOLUL I

LA CORNUL-LUI-SAS

În anul Mîntuitorului 1612, pe vremea cînd înfloresc teii, singurătăţile Prutului, la cotitura care se chiamă Cornul-lui-Sas, vuiau de furtuna războiului.

Încă din zorii zilei se mişcase de deasupra Popricanilor Ştefan Tomşa, cu oastea lui amestecată. Iar din susul apei, vestitul şleahtic Potocki şi Constantin Vodă Movilă grăbeau cu Leşii şi cu Cazacii lor şi cu puţină oaste de ţară.

Tomşa era nerăbdător. Pe harmasarul lui alb, arăbesc curat, întruna se sălta în şaua adîncă şi cerceta zarea malurilor Prutului. Apoi îşi întorcea căutătura încruntată, c'un ochi uşor fugind în laturi, spre şiragurile strînse de ieniceri, de Tatari de Buceag, de Munteni şi de Moldoveni din Ţara-de-jos. Cercetaşii Tatari tocmai aduseseră «limbi» de la duşman, tîrîndu-le în arcane. — Constantin-Vodă cu ai lui veneau în Cornul-lui-Sas.

Din mersul domolit al calului, Tomşa mai întrebă odată pe cei doi Cazaci sîngeraţi şi zdrenţuiţi care umblau între Tatari :

— Vine într'acoace toată oastea?

— Vine... răspunse răguşit unul dintre Cazaci, ridicînd spre Ştefan ochi alburii.

Celălalt, mărunt şi spătos, rînji în barba-i mare:

— E oaste tare şi creştinească!...

Husein-Aga, trimesul Impărăţiei, care mergea alături de Tomşa, întrebă:

— Ce spun ghiaurii?

— Nu spun nimica... răspunse cu prefăcută nepăsare Tomşa şi-şi puse c'o mişcare obişnuită mîna pe buzduganul cu măciucă de argint. Puteţi să-i ridicaţi într'o creangă de copac! adăogi el cu voce înăbuşită spre călăreţi.

Tatarii rămaseră în urmă cu prinşii. Husein şi Tomşa dădură pinteni cailor; apoi turcul zise întorcînd privirea-i neagră spre tovarăşul lui:

— Ieri leahul cel fudul (era vorba de Potocki) a spus cuvînt prea cutezător omului meu. Dacă nu vă înturnaţi — a zis — cu veneticul vostru, va fi vai şi amar de voi. Ieri a fost Mahmud pînă la marginea taberei lor.

— Eu, venetic? strigă Tomşa scăpărînd din ochiu-i fugar. Venetici sînt ei, cu muierile şi cu Movileştii lor, cu Leşii, cu *raiterii* şi cu Franţujii lor! Au pustiit şi au sărăcit biata ţară! S'au aşezat aicea ca un cuib de viespi, fără învoirea pămîntenilor şi a Porţii...

— Potocki e om vrednic, zise domol turcul. El s'a oştit mult în Moldova; a pus în scaun pe Irimia şi a răpus capul lui Răzvan.

— Ş'acuma, grăi scurt Tomşa, se amestecă iar în trebile ţării din îndemnul muierii lui Irimia!

Doamna Irimiei Vodă e mare aspidă. Ea ar trebui întâi zdrobită în picioare. Dar îi va veni şi ei rîndul. Acuma avem să înfrîngem cerbicea lui Potocki şi să tăiem ca pe nişte miei pe coconii ei...

— Vom vedea, zise cu liniştit glas turcul; în curînd vom vedea care este voinţa cea mare şi neclintită a lui Alah!

— Dumnezeu e de partea noastră! strigă cu glasu-i repezit Tomşa; de partea celui pe care-l vrea norodul şi cei mari...

— Ascultă, prietine, grăi tot liniştit Husein, vezi barba asta căruntă? In ea sînt semnele trudelor şi năcazurilor mele. De multe ori am biruit, de multe ori am căzut. Noi niciodată nu putem cerceta şi bănui gîndurile Celui-de-sus!

—Husein-Aga! vorbi însufleţit Tomşa; cel ce vine cu inima mea, e tare. Dar eu vin şi c'un oştean ca tine; vin cu ienicerii luminăţiei sale Sultanul; vin cu Cantemir-bei şi cu Tatarii lui, care şi ei ştiu sama Leşilor; vin cu pămînteni încercaţi în războaie; am năimit şi pe căpitanii cei viteji rămaşi din oştirile lui Mihai Vodă: pe Mîrza, pe Gheţea, pe Recia şi pe alţii.

— Localnicii sînt azi cu tine şi mîne cu duşmanul tău.

— Nu-i aşa, Husein-Aga! Localnicii care au mers după mine sînt oameni care ştiu ce fac şi care, din vechi zile, ştiu sama războiului. Sînt oameni din Orhei şi Soroca, obişnuiţi cu Leşii şi cu Cazacii.

— Ce ştiu ei! mormăi turcul, răsfrîngîndu-şi buzele palide între mustaţa şi barba tuşinată.

— Ştiu şi pot multe, Husein-Aga! Le-am dat căpi-

tenie pe unul Tudor Şoimaru, care-i din neamul lor, însă a umblat pribeag prin lume şi a slujit cu vrednicie în oştiri străine, la Nemţi şi la Unguri...

— Vom vedea... vom vedea... zise moale Husein. Apoi deodată, parcă l-ar fi străbătut un fior, se înţepeni în scările scurte şi se înălţă în şa. Ochii i se făcură rotunzi şi aţintiţi sub sprîncenele păroase, şi nasul coroiat i se sbîrci la îmbinarea frunţii.

— Ce este? zise el repede.

Privea şi Ştefan Tomşa, aţîţat, în depărtare; deodată înegrise ceva pe zare şi se stîrniseră nouri uşori de pulbere din pămîntul ars de secetă.

— Duşmanii! strigă înăbuşit Tomşa şi-şi strecură privirea-i nesigură spre Husein.

Turcul tresărise deodată din moliciunea şi încetineala lui. Trase sabia încovoiată, o înălţă drept deasupra capului şi slobozi un răcnet aspru. In tropotul de copite, în murmurul de valuri al oştilor, porniră îndată strigătele căpiteniilor care zăriseră fulgerul oţelului. Oastea împînzită în şes şi 'n fînaţurile şi imaşurile uşor ondulate se opri şi-şi domoli frămîntările, ca apa în zăgaz. De la aripa dreaptă, unde călăreau Tatarii, în preajma apelor cenuşii ale Prutului, cei doi zăriră cum vine în galop năprasnic un călăreţ: în soarele dimineţii, hainele lui aveau luciri, şi o piatră scumpă îi fulgera la cuşmă. Era o căpitenie.

— E Cantemir-bei... zise Ştefan Tomşa.

— A văzut şi el pe duşman; trebuia să vie... răspunse turcul şi ochii lui vii cercetau, parcă pipăiau împrejurimile şi depărtarea.

Turcul, încruntat, rumega un plan, clipind des din

ochi. Tomşa, din ce în ce mai neliniştit, îşi pipăi zaua de sîrmă de sub haina-i de califea înflorită cu noduri de argint, îşi îndesă în cap gugiumanul cu pene de struţ şi-şi strînse în cătărămi chimirul îngust de care-i era aninat paloşul scump de Damasc. Se gîndi o clipă la Dumnezeu şi se rugă în gînd, fără să-şi facă semnul crucii, căci turcul era lîngă el. Cantemir, călăreţul tatar, sosi ca adus de vînt pe calu-i scurt şi încordat tare şi strigă înălţînd în sus braţul drept:

— Ce facem?

Husein nu răspunse. Il salută numai cu mîna la buze şi la frunte. Tomşa îi zîmbi cu prietinie. Cantemir îi privi pe rînd pe amîndoi şi nările i se umflară ca şi fugarului său. Era călăreţ tînăr şi mîndru, palid la obraz, cu ochii foarte mici şi foarte negri.

— Dacă-i izbim în drumul pe care merg, chiar acuma, în cotitura apei, — zise iute beiul Tatarilor, — îi covîrşim şi îi răpunem!

— Ai grăit cuvînt de înţelept, prietine... Husein.

— Atunci să pornim! strigă Tomşa făcînd mişcare de nerăbdare, atingînd cu nelinişte de cîteva ori mănunchiul buzduganului atîrnat la oblîncul şelei.

După un sfat scurt şi grabnic, grăit ca şi pînă acuma în limba turcească, hotărîră tustrei rînduiala bătăliei: Tatarii la dreapta, pe malul Prutului, Turcii cu tunurile la mijloc, Muntenii şi Moldovenii la stînga, cu Tomşa. Intr'o mişcare iute de învăluire trebuiau să grămădească pe duşmani în cotitura Prutului.

Cantemir-bei îşi trase iataganul înflorit cu argint şi se repezi spre hoarda lui; Tomşa se plecă în şa şi se furişă în larg printre rîndurile oştilor.

Husein rămase tăcut un timp, apoi se întoarse domol şi solemn spre răsărit, spre Meca. Ienicerii, ca la o comandă, se întoarseră şi ei şi un răstimp se făcu în oaste tăcere desăvîrşită. Numai de la aripa dreaptă, a Romînilor, din rîndurile boierilor, a mazililor, a proştimii, sosea un murmur greu, ca o vîjîire de pădure.

CAPITOLUL II

CIT DE REPEDE SE CIŞTIGA BATALIILE

La ţipetele prelungi ale surlelor, la bătaia tîmpenelor, oastea care aducea în scaunul Moldovei pe Tomşa porni cu călărimea mai înainte, cu pedestrimea mijlocului şi cu tunurile ceva mai îndărăt; şi'n cotul Prutului cu maluri joase, între luncile cenuşii, oştenii Movileştilor se opriră furnicînd, ca în faţa unei furtuni care se apropia grabnic.

Tomşa, tinzînd să ajungă a învălui aripa de la deal a duşmanilor lui, îşi ducea din ce în ce mai iute pîlcul lui de călărime, spionînd cu ochiu-i neliniştit pregătirile grăbite ale lui Potocki. Cu dinţii strînşi, cu buzele lipite în barba-i scurtă, neagră, aştepta ceasul hotărîrii lui Dumnezeu. Movileştii au oşti mai puţine; cele pe care le au sînt strînse în pripă... Aşa cum au pornit lucrurile, se pare că izbînda e aproplată. După zdruncin şi umiliri, va da Dumnezeu să ajungă în scaunul pe care-l rîvnise cu chinuit dor. Şi atunci, va şti el să facă dreptate în ţara boierilor moldoveneşti, — cum de multe ori spusese cu un zîmbet soţilor lui.

O bubuire de pușcă mugi în tabăra lui Potocki și Tomșa tresări cu sîngele fierbînd în vine.

— Ne apropiem!... strigă el cu un zîmbet silit spre bătrînul căpitan Recia, care călărea aproape.

— Pornesc Cazacii!... zise oșteanul. Ce poruncești, măria ta?

— Să ne așteptăm rîndul și vremea... grăi înăbușit Tomșa.

Fumul întăiei puști se pierdea în văzduhul plin de soare; a doua năvală de fum acoperi o parte din oștile dușmane, și în adevăr, în curînd, începu a se prevedea prin el ca printr'o pînză rară îmbulzeala căzăcimii. Pe caii lui mici și iuți, Zaporojenii se repeziră cu două mii de suliți în vînt. Un freamăt sălbatic de glasuri porni, se înălță ca un huruit de tunet, scăzu și iar se înălță umplînd cîmpia Prutului; și'n fața năvalei care se îndrepta spre ei, Tatarii din Bugeac, la glasul lui Cantemir și la semnul steagului lui de cozi de cal, își struniră caii și se plecară pe oblîncuri. Cînd porniră ei, sosiră și Cazacii ca o vijelie și izbitura lor fu ca trăsnetul. Cu sulițile și cu săbiile, Zaporojenii bătură în rîndurile necredincioșilor; o clipă se risipiră, apoi se adunară pîlcuri-pîlcuri și prinseră a se înșira înapoi; războinicii beiului Cantemir puseră zimții în coastele cailor și ieșiră cu ropot greu în cîmpie. Cu blănile lor de oi, de urși și de lupi, cu cușmele buhoase, fugind pe sirepi, Tatarii scoleau țipete ascuțite. O fugă și o învălmășală cumplită lega cele două oști.

Potocki dăduse drumul altui pîlc: acum venea în straie viu colorate călărimea leșască. Dar steagurile Turcilor se închinară spre Prut și porniră ienicerii cu armele fulgerînd în soare. Și de la cele dintăi izbituri ale pedeștrilor, Leșii și Cazacii prinși în co-

lonul Prutului, mai puțini la număr, simțiră groaza aceea nebună a bătăliei pierdute. In ramăt nesfîrșit de țipete de învinși, de răcnete de biruitori sălbatici, — dădură toți îndărăt, și pîlcul moldovenesc al Movileștilor, pornit aprig în harț, cel dintăi aruncă armele.

Atunci cu un zîmbet stramiu pe buze, își porni și Tomșa trîmba lui de călăreți.

In straiele lor mohorîte, cu sănețe și suliți, răzășii de la Nistru se zvîrliră la năvală. Cele trei pîlcuri biruitoare se amestecau acuma. Asupra Moldovenilor Domniei căzură însă întăi săbiile oamenilor lui Tomșa. Glasuri spăimîntate strigau, după ce biruiții înțelegeau ce mînă-i lovește : — Nu dați, fraților, nu ne omorîți ! Ne dăm prinși !... Dar Tomșa, cu ochii încruntați, striga înălțînd pala : — Nu ierta ! ucide !

In învălmășala din ce în ce mai strînsă, sîngele curgea ca o ploaie ; în curînd se prefăcu în bălți care sclipeau ca rubinuri mari în lumina soarelui.

Husein-Aga privea țintă cu ochii lui rotunzi și pătrunzători învălmășala cea mai strînsă. Ca o grămadă de prund bătută de apă mînioasă, se frămînta, se risipea cheagul oștirii lui Potocki. Tomșa trecu pe lîngă el cu zîmbet biruitor ; îl întrebă din fuga calului :

— De ce nu vii cu noi, Husein-Aga ?...

— Acuma m'am liniștit iar, zise turcul. Aici nu-i război ; lucruri de acestea am văzut multe...

Dar Tomșa nu-l auzea ; năvălise asupra unui leah, cu sabia înălțată. Cel urmărit, cu strai roș și cu platoșă, deodată se întoarse și-i puse înainte o sabie grea și dreaptă. Tomșa se opri și se cumpăni îndărăt pe cal ; leahul, tînăr, fără de mustață, ridică cu

amîndouă mîinile, ca pe o secure, sabia grea. Dar nu lovi. Venea un duşman mai primejdios şi tînărul şleahtic poate îl cunoştea era Cantemir, care mînuia cu agerime o suliţă uşoară cu vîrful înroşit de sînge. Lăsă în jos sabia, îşi întoarse calul şi porni în fugă prin învălmăşală, cotind în zigzag, printre pîlcurile de luptători. Cu calul lui alb, în curînd îl ajunse Tomşa şi-l tăie sub greabăn. Capul leahului se frînse întăi scurt înainte, apoi trupul se prăvăli în laturi şi calul se opri tremurînd şi sforăind.

Un ţipet grozav întîmpină pe cei doi urmăritori: Tomşa se abătu în laturi; Cantemir tatarul se găsi faţă în faţă cu alt leah, un uriaş cu obrazul roş, ras peste tot. Răcnea cumplit şi învîrtea pe deasupra capului o sabie care-şi însutea fulgerele în soare. Tatarul îşi găti suliţa care sîngerase în ziua aceea multe trupuri. Atinse cu ea pe leah, dar o trase înapoi grăbit: lovise'n zale. Işi feri calul şi capul lui cu obraz palid şi cu ochi mici se cufundă aproape între umeri. Ca o fiară sprintenă stătu o clipă la pîndă, aţintind obrazul stacojiu al duşmanului, parcă 'n el voia să lovească cu vîrful de sînge al suliţii lui. Dar în vîrtejul ei, sabia leahului îi izbi calul. Cantemir simţi subt el golul, dădu drumul scărilor, şi sări în picioare, tocmai cînd calul i se prăvălea. Sabia leahului, ca o moriscă ascuţită de fier, se apropie îndată, îl grămădi, îl făcu să dea îndărăt. Scrîşnind, tatarul se abătu în laturi, apoi se năpusti cu suliţa în coasta vrăjmaşului. Dar leahul rîdea c'o gură mare şi stîrbă şi-i făcu faţă şi 'ntr'o clipă de cumpănă, Cantemirbei se simţi pierdut. Uriaşul ridicase într'o parte sabia şi cu răsuflarea oprită voia să dea lovitură năprasnică, aşa cum dau tăietorii de lemne, cînd despică butuci.

Dar în clipa de primejdie, un călăreț, care se oprise aproape și privea în juru-i cercetînd învălmășala, îl zări și-l cunoscu. Alt călăreț venea în goană strigînd: — Vină după mine, Șoimarule! Amîndoi, ca 'ntr'un fulger de înțelegere, căzură cu paloșele asupra leahului. Sîngerat, omul cel roș și știrb se bătea încă retrăgîndu-se, strigînd și înjurînd în limba lui. Apoi se prăvăli; și cel întâi dintre călărești, căruia al doilea îi zisese Șoimaru, îl dădu lovitura cea din urmă. — Asta-i lovitura cea mai dulce; n'o mai simte... zise el către Cantemir-bei.

— Să mergem, că se isprăvește, zise iar cel de-al doilea... Mi se pare că unde se bat haiducii leșești avem să găsim pe Potocki și pe puii lui Irimia Movilă...

Cantemir se luă după ei. În urmă-le, Husein-Aga, cu grosul oștii, închidea ca un zid Cornul-lui-Sas. Haiducii, îmbulziți între carele lor, începeau să se închine biruitorilor. Dintre ei, c'o haină proastă aruncată pe umeri, ieșea încet, palid și trist, mîndrul Potocki. Tatarii și Moldovenii lui Tomșa, repeziți cu caii și cu săbiile, se opriră. Bătălia se ogoia pretutindeni și învinșii își plecau fruntea în pulbere.

— Acesta-i Potocki, zise tovarășul lui Șoimaru; sub mîna lui se războiesc copiii lui Movilă...

Leahul își auzise rostit numele. Privi o clipă spre cel ce vorbise, cu puțin dispreț și nepăsare, apoi zise fără să privească pe nimeni:

— Să vie aici Husein-Aga. Sînt prinsul lui...

— E și Vodă Tomșa aici... strigă unul dintre călărești noului Domn.

Potocki clătină cu dispreț din cap. Apoi ridică privirile și se văzu ațintit cu vrăjmășie de un om smead, cu gugiumanul scump aplecat pe sprîncene.

Îl văzu că pune mîna pe paloș și că se repede. Făcu un pas înapoi.

— Cine! îi strigă Tomșa. Îți arăt eu cum să vorbești de mine!...

Dar, semeț și drept, i se puse lui Tomșa în cale Cantemir tatarul.

— Robul e al nostru!... zise el scurt și hotărît.

Ochiul fugar al lui Ștefan sclipi. Își lăsă paloșul în jos. Nu zise nimic. Dar buza-i subțire tremura de mînie.

Un pîlc de tatari cu suliți înălțate își făcu loc. Oștenii Bugeacului, cu pleoapele numai pe jumătate deschise, salutară într'un glas pe beiul lor. Apoi, gîfîind încă, stropiți de pulbere și sînge, așteptară.

— Ce este? întrebă Cantemir.

— Beiule, am prins pe coconul cel mezin al lui Movilă... E între noi...

Dintre Tatari, împins de boturile cailor, ieși la iveală un copilandru bălan și fraged. Era cu capul gol și pe jumătate dezbrăcat. Oamenii lui Cantemir îl despoiaseră de gugiuman, de contăș și de arme. Cu ochi care cercau să pară dîrji, privea în juru-i. Potocki îi zîmbi cu blîndețe. Ceilalți se uitau la el în tăcere.

— Ș'acesta e al lui Husein-Aga? întrebă Tomșa.

— Ș'acesta e al nostru... zise cu mîndrie Cantemir.

Tomșa nu zise nimic; își tremură mîna pe lîngă buzduganul lui; apoi răsuflă greu pe nări.

— Dar celălalt frate unde-i? întrebă beiul.

— Încă nu se știe... răspunse unul din Tatari.

Unul dintre Cazacii robi strigă cu glas mare:

— L-au furat Tatarii tăi, beiule, să-l ducă plocon Hanului... Am văzut eu...

— Ai văzut tu? strigă aprins deodată Cantemir.

— Am văzut.

Beiul se înloarse şi aţinti mînios pe călăreţii Tatari.

— Aţi auzit?

Nimeni nu răspunse.

— Aţi auzit? strigă iar beiul. Cine-a îndrăznit să ne fure robul?... Şi puse mîna pe pumnalul care-i atîrna la coapsa dreaptă.

Tatarii rămaseră neclintiţi.

— Să pornească o sută de oameni cu Mahmud, după ei!... porunci Cantemir.

Mahmud, un tatar spătos şi stricat cumplit de vărsat, ieşi cu calul înainte şi întinse braţul spre bei:

— Stăpîne, chiar acum pornesc c'o sută de călăreţi...

Intre acestea, biruitorii se aşezaseră deplin asupra biruiţilor. Jefuiţi de arme, scule şi haine, robii stăteau îmbulziţi între suliţile tătărăşti. Carele de oaste şi poverile erau încă cercetate şi împunse pretutindeni. Intre arme şuierau acum bicele cu şase şi opt curele înodate. Prinşii se rînduiau cu sila, cu capetele plecate, păşind peste morţi şi lunecînd prin sînge.

Husein-Aga venea liniştit, mîngîindu-şi barba. Tomşa îi ieşi înainte.

— Ziua de azi, zise turcul, ne-a fost într'ajutor Alah. Am avut o biruinţă uşoară şi deplină.

— Am spus eu c'o să biruim... vorbi Tomşa rîzînd.

— Ai spus, dar nu puteai să ştii... răspunse turcul, privindu-l cu seriozitate. Acuma, cată să odihnim oastea în satele de-aproape; pe urmă mergem la Iaşi să împlinim poruncile măritului nostru Sultan...

Cantemir încălecase pe alt cal; şi, ca şi înaintea bătăliei, căpiteniile, în şa stînd, se sfătuiră puţin cu

privire la robi și la prăzile de război. În jurul lor se iscase acum un murmur de iarmaroc; parcă erau certuri și dezbateri de prețuri; nimeni nu mai lua în samă pe cei căzuți în sîngele lor, grămădiți cu pieptul în pămînt, ori întorși cu ochii spre cer, zdrobiți, tăiați, împietriți în spasme. Plîngerile răniților parcă înghinau plîngerile de jale ale calicilor... Cei vii se pregăteau să lase singurătății și tăcerii pe cei căzuți. Tatarii începeau a mîna pe cei prinși, a-i sfîrcui și a-i împunge; cu toții lunecau prîn sînge, săreau peste morți, peste răniți, într'o învălmășală ș'o învăluire de lume nesfîrșită, amestecată cu cai și boi, cu chervane și care... În vremea asta, țăranii lui Tomșa făcuseră voloc și cercetau prin zăvoaiele Prutului pe fugari; împlinind o poruncă a lui, pe cei prinși îi tăiau pe loc cu topoarele. Puținii care se lăsaseră înot pe apă și ajungeau la celălalt mal, cădeau între căruțele și străjile tătărăști. Moartea pîndea în toate cotloanele; și cele dintăi roiuri de muște și cel întăi zbor de vulturi din Carpați, cunoscători ai bejeniilor și războaielor, se și arătară în limpezimea zilei îndată ce convoiurile se depărtară.

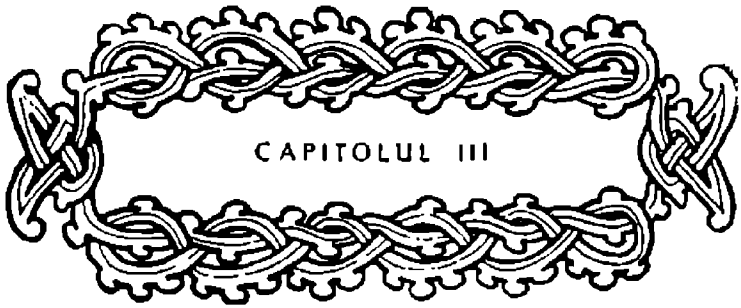

UNII CAD, ALȚII SE RIDICA

Fiecare dintre biruitori își avu partea. Tatarii se mulțămiră cu robii și pleanul ; lui Husein i se cuveniră prinșii domnești și obrazele alese ; Tomșa se bucură de boierii Movileștilor căzuți în mînile lui. Cum se întoarseră în tabăra de deasupra Popricanilor, Aga ceru să vadă pe Potocki și pe cocon ; îi privi îndelung și prin dragoman le spuse aceste vorbe :

— Sînteți în mîna și la voia măritului Padișah...

Potocki răspunse cu mîndrie :

— Sîntem prinși nobili și trebuie să te porți cum se cuvine cu noi !

— Fiecare dintre voi e un dram de pulbere, pe care va călca piciorul Sultanului... zise Husein c'un fulger în privire. Poate te voi mai întîlni, pan Potocki, în Turnurile Mării Negre...

La un semn, zidul de ieniceri cu cușma înaltă de pîslă albă îi închise. Intre corturile taberei și carele de război, trecură robii, cu ochii spăriați, cu capetele

goale, zbîrlite şi plecate. Vremea de masă şi de odihnă se apropia; la porunca lui Husein-Aga, mare ciorbagiu al oştenilor Porţii, ortalele de ieniceri se strînseră la sfat şi rugăciune, cu căpiteniile lor, în jurul cazanelor. Tabăra întinsă, plină de murmur greu şi de furnicar pestriţ, se liniştea încet-încet în soarele fierbinte.

Husein îşi mîngîie barba căruntă; apoi întinzînd o mînă către marginea taberei, de unde veneau prinşii, închinîndu-se uşor cu cealaltă la piept, zise lui Tomşa c'un zîmbet:

— Mărite Doamne, boierii moldoveni sînt ai tăi... înţelege-te cu dînşii...

Tomşa începu a rîde ascuţit, arătîndu-şi dinţii.

— Eu mă duc între oştenii mei, zise cu glas grav Aga. Soldaţii lui Alah trebuie să mă vadă în mijlocul lor... Chiar Sultanul cel mare e ostaş al nostru, e scris în terfeloage şi primeşte leafă de ienicer... Eu mă închin şi mă oştesc şi mînînc cu ei...

Făcu cu dreapta salut, la piept, la gură şi la frunte, şi intră între calpacele albe şi şiragurile lungi de săneţe.

Tatarii mîncau grăbiţi lîngă capetele cailor, c'un dărăb de pîne neagră într'o mînă şi cu ciosvîrta de oaie pîrpilită în alta. Erau grăbiţi să-şi pornească robii la răsărit, pe drumul pulberii de stele, spre amara robie a Bugeacului.

Domnul nou al ţării privi în juru-i şi chemă cu glas scurt:

— Simeon Bîrnovă, aici eşti?

— Aicea sînt, măria ta, răspunse tovarăşul lui Şoimaru şi se înfăţişă înaintea lui Tomşa.

— Unde-i Tudor Şoimaru?

— Şi el e aici, măria ta!...

Şoimaru îşi făcu loc cu coatele printre curteni.

— Astăzi v'aţi purtat vrednic, zise cu glas moale şi repezit Tomşa şi-i privi o clipă numai. V'aţi bătut lîngă Domnia mea... Şi ceilalţi toţi, adăogi el ridicînd glasul, aveţi să vă bucuraţi de mila Domniei... Şi voi, căpitanii cei bătrîni, aţi fost ca lupii între oile cele proaste... Pe toţi am să vă plătesc cu dreptate!...

Şi fulgeră scurt cu ochii spre oştenii cărunţi, ai lui Mihai-Vodă, pe care-i avea în leafă. Ei îl priveau nepăsători şi trudiţi pe sub chiverele de fier, cu mînile sprijinite în săbii.

— Voi ce-mi cereţi? zise iar Tomşa către cei doi dintăi.

Oştenii, tineri şi bine legaţi, stăteau drepţi înaintea Domnului, privindu-l. Amîndoi purtau haina de-atunci a călărimii boiereşti: cerchejcă cu brandemburguri de fir de argint şi căciuliţă de blană mai ieftină ori mai scumpă, după puterea pungii. Tudor Şoimaru se deosebea numai prin cizmele înalte, pînă la genunchi, aşa cum se purtau în ţările străine ale Nemţilor.

Simeon Bîrnovă, din neam vechi de ţară, cuvîntă cu îndrăzneală:

— Eu, măria ta, nu cer nimica; aştept numai dreptate în ţara Moldovei...

— Ai spus cuvînt bun, îi tăie vorba Vodă, şi-l privi c'un zîmbet îndoielnic. Dar tu, Şoimarule?

— Eu sînt venetic în ţara mea, Doamne, şi 'ntăi m'aş cere să-mi văd neamurile, pe care de la Aron-Vodă nu le-am văzut...

— Cum văd, nimeni nu cere nimica, strigă Tomşa. Dar are să mi se umple vistieria şi inima, şi o să vă dau la toţi după cuviinţă... Căci eu pe dreptate sînt venit. Ţara-i spircuită şi geme din pricina

ticăloşiilor, a împărecherilor... Au sărăcit-o ş'au spîrcuit-o Movileştii ş'o samă de boieri. Acei care m'au făcut pe mine venetic !...

Deodată ochii i se înflăcărară de mînie. Şi Nicoriţă Armaşul, om sprinten de şi era în vîrstă, cu nasul ascuţit şi privirile iscoditoare, se înfăţişă grăbit.

— Măria ta, întrebă el iute, să aducem pe boierii prinşi ?

— Să mi-i aduceţi ! grăi brusc Tomşa, întorcînd capul peste umăr spre Nicoriţă.

Oştenii şi boierii Domniei nouă se feriră în laturi. Bîrnovă strecură cîteva vorbe la urechea lui Şoimaru : — Să ştii : Nicoriţă Armaşul a simţit că Vodă se aprinde... Îi scapără ochiul şi are o vînă în frunte care i se umflă...

Cîţiva boieri cu privirile înegurate pătrunseră pînă la Tomşa mînaţi din urmă de darabani.

Domnul îi privea în tăcere cu barba în piept, pe sub sprîncene.

— Voi, duşmanilor! mi-aţi căzut în palmă! strigă el deodată. Oameni nevrednici, lingăi ai muierii lui Irimia !... Aicea eşti, hatmane Balica... şi tu, postelnice Chiriţă... Aha ! şi Miron stolnicul e aici... Sînteţi cîţiva ; am prins destui... Aha ! berbecilor... am eu un casap bun, un ţigan dintre robii mei, care ştie să zugrume, ştie să taie !

Întoarse capul spre Nicoriţă :

— Să-i taie chiar astăzi Iancu Ţiganul ! Să-mi aduci capetele... să văd dacă s'or uita tot aşa la mine !

C'o mişcare fulgerătoare, desprinse de la brîu buzduganul şi izbi cu el în boierul cel mai de aproape. Apoi răcni : — Duceţi-i !

Se făcu tăcere deodată în juru-i.

Tomşa întrebă ridicînd capul :

— Dar Vasile Stroici unde-i? L-am văzut între prinşi. Pe acesta îl iert... E tînăr, ş'am avut legături prietineşti cu bătrînul. Unde-i logofătul Stroici?...

— Îl aduc şi pe el, măria ta...

— Să-l aduci, armaşe, să vadă pedeapsa celorlalţi, ca să i se suie mintea la cap...

Darabanii aduceau între sănețe pe Stroici, legat şi stropit pe obraz de sînge.

— Măria ta! zise un ceauş. Boierul acesta a apucat o sabie, să ne răpuie...

— Am vrut să-mi vînd scump viaţa!... strigă Stroici privind cu ură spre Tomşa.

Domnul tresări cu mînie şi bătu cu piciorul în pămînt:

— A! şi tu, cîne? Ai vrut să mori cu soţii ţăi?... Să-i răpuneţi şi lui capul! Duceţi-l! Unde-s prinşii? Vreau să-i văd... Să-i taie şi să-i spînzure pe toţi!... Curăţ eu ţara de hoţi şi de vicleni... Unde sînt? Să-i taie, să-i taie!...

Avea un ţipet zugrumat, şi ochii îi ardeau ca doi cărbuni. Cu curtenii după el, porni strigînd şi clocotind de mînie, spre şiragurile de robi. Paloşul trebuia să cadă pe grumazurile lor plecate.

Şoimaru şi Bîrnovă, rămaşi mai în urmă, voiau să pornească şi ei, cînd un ostaş tatar se opri lîngă ei şi le zise:

— Staţi...

N'avură vreme să mai întrebe ce este. Văzură numai cum grăbeşte spre ei, cu figura veselă, Cantemir, beiul tatar. Ajuns în faţa lor se opri şi, cu căutătura-i ageră, îi cercetă din cap pînă în picioare.

Îl priveau şi ei neclintiţi, înţelegînd întrucîtva despre ce-i vorba, după obiceiurile vremii. Tatarul era un războinic de vîrsta lor, trecut de treizeci de ani.

Nu purta strai turcesc. Ca bei, umblat printre limbile Apusului, îndrăznise să puie pe el haină sprintenă de atlas strînsă pe şolduri. Un brîu albastru de matasă îi încingea mijlocul numai odată şi de subt el ieşeau lanţurile de argint ale pumnalului şi iataganului. In cap purta căciulă rotundă ca un ceaun, de vulpe albastră de la mările îngheţate, c'o piatră de olmaz în frunte. Avea pe el numai lucru scump, ca adevărat fiu al hanilor crîmleni.

După ce cercetă cu deamănuntul pe cei doi tovarăşi, le zise într'o moldovenească destul de bună

— Voi sînteţi. Mi-aţi scăpat viaţa şi vă găsesc după placul inimii mele. Să ne facem fraţi de război...

Sub mustaţa-i rară, buzele subţiri zîmbeau cu bunătate.

Bîrnovă şi Şoimaru întinseră mînile, şi tatarul, făcînd un pas, căzu între ei, cuprinzîndu-i pe amîndoi cu braţele. Apoi, în fierbinţala tinereţii şi a începutului lor de prietinie, tatarul trase jungherul de la coapsă şi se crestă la braţ ; cu cuţitele lor se sîngerară şi Moldovenii, şi-şi atinseră pe rînd buzele de picăturile rubinii de sînge. Se priviră apoi cu voie-bună, caşicum s'ar fi întîmpiat ceva mare şi deosebit, caşicum lumina lui Cireşar se datora prietiniei lor legată într'o clipă ; şi tatarul, apucîndu-i de mîni, le zise

Haideţi cu mine !

CAPITOLUL IV

SE LEAGĂ O FRAŢIE DE SINGE

Cantemir îi duse în cortul lui de mătasă de coloarea cerului. Se aşezară pe covoare de Samarcand, se răzimară cu coatele pe coltuce vişinii, între arme înflorite cu argint şi între ştofe scumpe.

Beiul îi privea cu prietinie, începea să-i întrebe despre viaţa lor; apoi întinse mîna şi trase dintr'un colţ două junghiuri cu mănunchiurile frumos lucrate, pereche cu cel pe care-l purta el la coapsă.

Primiţi darul acesta, zise el, pentru frăţia noastră...

Bătu din palme apoi şi se înfăţişară doi slujitori cu meşi galbeni în picioare şi cu capetele rase. La un cuvînt al stăpînului, se închinară, ieşiră, şi în clipă intrară iar, cu tablale încărcate de mîncare: pilaf şi fripturi de batal.

— Luaţi o-pălaţi, zise Cantemir; luaţi ca dintr'al vostru... Întîmplarea de azi, adăogă el, e cea dintăi cumpănă din viaţa mea. Eu, de crud am ieşit

la războaie; pînă astăzi însă n'am simțit înfiorarea morții. Alah m'a păzit.

— Sînt asemenea veşti în viața omului... îl întrerupse Simeon Bîrnovă.

— De ce veşti? Crezi că trebuia să mor? În cartea cea mare de sus este scris că trebuia să simțesc o lovitură, o umilință, fără să fiu sîngerat, dar este pusă şi rînduiala ca să mă apere brațul vostru.

— Aşa este, vorbi iar Simeon, niciun fir de păr nu se clătește în lumea asta fără ştirea Celui-de-sus.

— Cine spune asta?

— Aşa e scris în cărțile noastre sfinte.

— Foarte adevărat e scris...

Apoi tatarul îi apucă de mînă şi-i privi în ochi pe rînd:

— Voi nu vă miraţi de frăția noastră? Doar nu sîntem de o lege.

— Nu mă mir, răspunse Şoimaru, privindu-l cu ochii căprii cufundați subt o frunte adînc boltită. În pribegiile şi întîmplările vieții mele, am văzut de multe ori asta... Şi apoi voi, Tatarii, sînteți mai aprigi în trebile legii, decît noi.

— Aşa este. Dar eu unul ştiu să prețuiesc omul. De aceea v'am privit îndelung şi v'am cercetat înainte de a vă îmbrățişa. Pe un om drept la înfățişare şi la suflet l-a zidit acelaşi Dumnezeu care m'a zidit pe mine. Aşa socot eu. Eu am avut dascăl în Lehia, fraților, pe un om foarte învățat, şi el mi-a spus aşa: că legea lui Mahomed, a lui Isa şi a lui Moise sînt date tot de Dumnezeu. El la fiecare a spus: A ta-i legea bună. Dar care-i cea mai bună numai el ştie. Toate-s bune, poate, şi el a înzestrat pe fiecare seminție cu legea care i se potrivește.

— Cum văd, beiule, tu eşti om învăţat, zise Şoimaru rîzînd.

— Am învăţat şi eu ceva în zilele mele, am învăţat mai ales cu hogii noştri, şi chiar ei m'au deprins să înţeleg cum trebuie învăţătura Coranului. Să nu rîdeţi de mine, adăogi beiul arătîndu-şi dinţii ascuţiţi; eu am învăţat ş'a gusta vin din Moldova, de aceea puţin să vă miraţi că am buni prietini moldoveni...

Frăţiile de război se leagă repede; dar prietinia mai domol îşi face loc, după potriveala sufletelor. Incet-încet, gustînd din mîncări şi din mied, şi vorbind, se deprindeau unul cu altul şi se cunoşteau. Cei doi servi cu capetele rase aduseră ciubuce lungi şi cafele în felegene mari de argint; şi din vorbă în vorbă, inimile li se încălziră ca şi cafelele, şi începură a privi cu ochii umezi de duioşie prin fumul albastru al tutunului, care se răsfira domol deasupră-le, sub pînza cortului. In fumul acela, îndestulaţi de hrană, cu oasele trudite pe perine moi, sălbatica lor fire de oşteni făcea loc razei de lumină care totdeauna a stat ascunsă în sufletul omului. Cei doi Moldoveni ascultau cum le povesteşte Cantemir despre tainicele seraiuri din Crîm, despre bogăţiile hanilor cu bărbi mari, în mijlocul cărora crescuse el. Le spunea şi despre tinereţă şi despre dorurile lui de vitejie, şi despre moliciunea bătrînilor. Privind apele Mării Negre, avea dorinţa să plutească ca şi paserile vîntului spre vestitul Stambul, ori spre Caucazul cel întunecos. Şi ca să-şi poată face şi el un nume ş'un drum în lumea aceasta, ceruse învoire de la hanul cel mare al Nohailor să se strămute c'o samă de războinici în Bugeac,

mai în calea războaielor, mai aproape de prăzi, de Cazaci şi de Leşi.

— Şi de Moldoveni... zise Bîrnovă.

— Cu Moldovenii am fost şi duşmani şi putem fi şi prietini... răspunse rîzînd Cantemir. Apoi întrebă pe Şoimaru :

— Dar tu pe unde ţi-ai trăit viaţa ?

— Ei, eu am umblat pe depărtate locuri... îngînă Şoimaru, lăsîndu-se cu totul pe spate cu faţa în sus, şi punîndu-şi mînile sub ceafă... Eu sînt de locul meu de aproape de Bugeac, sînt dintr'un sat de pe apa Răutului, sînt adică orheian. Şi într'o cumpănă mare, cînd s'au ridicat toate neamurile mele răzăşeşti, a fost tăiat tatăl meu ; şi'un frate mai mare m'a luat cu el peste hotare, în pribegie. Am trăit o vreme la Kiev, eram un copilandru. A murit bădiţa, şi'am rămas singur pe lume ; şi m'am ridicat şi eu ca ucenic la un meşter de săbii. Şi'apoi am deprins meşteşugul armelor şi m'am făcut oştean, şi'am slujit între Leşi ; pe urmă, cu *raiterii* nemţi, am fost pînă'n ţara Talienilor şi'a Franţujilor. Am văzut cetăţi şi castele cum nu se află prin părţile noastre. Pe acolo este multă oaste care se bate în fier, ca şi husarii Leşilor, şi ei cred că ţinuturile noastre sînt la marginea pămîntului... Hei, cîte-am văzut şi'am îndurat, numai inima mea şi Cel-de-sus ştiu ! Am zăcut de răni şi de friguri rele ; dar, ca soiul cel rău, nu m'am dat, n'am pierit. Şi pe urmă am slujit şi'ntre Unguri. Şi'acolo, la Buda, după atîtea rătăciri, am auzit eu între oşteni grai românesc, şi'am înţeles că mă apropii de pămîntul nostru...

Şoimaru se opri cu ochii visători.

— Şi ce-ai făcut? întrebă beiul.

— Apoi am auzit că Tomşa-Vodă chiamă oaste şi'am venit şi eu. I-am spus cine sînt şi unde-am slujit şi m'a bătut pe umăr... Eu la toate stăpînirile am slujit cu credinţă. Am să-i slujesc şi pe el. Dar Tomşa-Vodă nu ştie de ce m'am tras eu într'acoace... Eu numai lui Simeon Bîrnovă i-am spus, căci numai cu el m'am împrietinit dintre toţi oştenii lui Tomşa. Nu ştiu de ce, în anii aceştia în care mă aflu, după atîta pribegie, m'a pălit aşa un dor să-mi văd neamurile şi pămîntul în care am cunoscut lumina soarelui... Vreau să mă duc la apa Răutului... sfîrşi c'un glas blînd Şoimaru, ridicînd capul şi privind pe tatar...

— Atunci trebuie să te duci... murmură Cantemir, cîştigat de mişcarea sufletească a lui Şoimaru

— Să vezi, beiule, cum îşi aduce aminte de toate... zise Bîrnovă.

Fireşte că-mi aduc aminte, răspunse Tudor, cu privirile învăluite de amintiri. Imi aduc aminte de codri fără sfîrşit... Intr'un rînd, m'a luat cu el tătuţa, şi'am umblat mult prin pădure, şi eu stăteam în şa dinaintea lui. Şi ieşind la amurgit într'o poiană, am văzut zimbrii pentru întăia oară... I-am auzit mugind, i-am văzut răscolind pămîntul cu coarnele şi s'au năpustit în cîmpie... Pe urmă parcă văd şi acuma, între păduri multe, iazurile de pe Răut, cu nuferii cei albi şi galbeni... Şi într'un rînd mi-a spus tătuţa aşa: Ţine minte, băiete, că pămînturile noastre sînt cele mai frumoase din Ţara-de-jos... Apoi el a pierit, şi eu pămînturile noastre nu le-am mai văzut...

— Căpitanul Şoimaru-i bolnav aici... zise tatarul zîmbind şi bătîndu-se cu mîna pe piept.

— Uite, aşa îmi povestea şi mie, grăi Bîrnovă; parcă plîngea, ori cînta.

— Poate-i cere inima sîn şi glas de femeie... zîmbi tatarul...

— Femeile nu m'au oprit mult în viaţă ! răspunse Şoimaru. Mie mi-i dor să văd apa Răutului şi mormintele părinteşti...

— Asta-i boală moldovenească, zise iar tatarul rîzînd. De ce ? N'ai cer necuprins pînă la Dumnezeu? N'ai stepă fără hotar ? Omul trebuie să fie ca paserea văzduhului, şi ochiul lui nu trebuie să încremenească asupra unei pietre... Mormintele noastre tătărăşti, de la hanul nostru cel mare Timur, au rămas prin toate pustiurile lumii, şi noi ne-am mişcat ca pulberile pămîntului... Ne-am pus roabele cele frumoase în chervane, am încălecat pe cai ş'am adulmecat vînturile...

— Fiecare cu sufletul lui... grăi domol Bîrnovă : aşa cum i-a fost împărţit de la Dumnezeu. Eu parcă l-aş înţelege puţintel, măcar că toată viaţa mi-am petrecut-o la moşia bătrînească... Omul doreşte mai cu samă ce-i lipseşte...

— Se poate, zise şi beiul, fiecare seminţenie cu blăstămul ei. Nouă ni-i scris să rătăcim...

— Moldovenii, adăogi Simeon, sînt blăstămaţi să nu se poată despărţi de moşia lor...

— Aşa este, frate Simeoane ! răspunse ca un răsunet răzăşul de la Răut.

Tăcură un răstimp. Se gîndeau tustrei fumînd iarba cea nouă şi mirositoare, adusă de peste mări.

Cantemir întrebă încet :

— Ş'acu ce-ai să faci, frate Tudore ?

— Trebuie să mă reped la Orhei...

— Şi pe urmă te 'ntorci la Domnie ?

— Poate m'oi întoarce...

— Atuncea om face un drum frăţesc într'acolo şi înapoi... zise cu voie-bună tatarul. Merg cu tine,

nu ne putem despărți așa de curînd. Imi ești drag, ai un suflet ciudat și o limbă dulce... Un drum pînă la Nistru îl facem ca vîntul!

— Dar pe mine unde mă lăsați? strigă Bîrnovă, ridicînd în sus brațul drept. Mergem în trei!

Iar Șoimaru, sculîndu-se din perini, cu ochii umezi, îmbrățișă pe păgîn și pe boier, frații lui.

CAPITOLUL V

SFAT DE DRUM

Soarele asfinţise, cînd ieşiră din cort, şi împrăştia o lumină dulce pe întinderile nemărginite de peste Prut. Apa curgea lin printre zăvoaie; la vadul Popricanilor călărimea ieşise cu caii la adăpat, şi în soarele pieziş scînteiau armele de fier şi alămurile şelelor. Tabăra, aşezată pe spinarea unui deal, îşi întindea pînă în marginea satului de pe coastă corturile şi carele de război. Printre ele porniră; un tatar venea după ei ducînd de căpăstru un cal înşăuat pentru stăpînul lui.

Cantemir zise:

— Să mergem, să-mi văd oştenii; să fac rînduială pentru lipsa mea. Am un mîrzac cuminte, pe Ghereicel-bătrîn; îi spun lui două vorbe şi n'am nicio grijă.

— Nici n'o să lipsim decît trei zile cel mult... vorbi Tudor Şoimaru.

— Nu se ştie, îi răspunse serios Bîrnovă; calea, Dumnezeu are să ne-o rînduiască...

— Hm! fîrtatul acesta al nostru trebuia să se facă popă... zise tatarul zîmbind.

Trecură pe lîngă corturile ienicerilor. Copiii de suflet ai lui Alah își curățau armele și chingile, stînd adunați roată; căpitaniile umblau cu luare-aminte printre ei, cercetîndu-i : cazanele de hrană ale ortalelor luceau cu fundul în sus, curate, ca niște adevărate lucruri de cinste pentru ieniceri.

În tabăra lui Tomșa, boierimea era adunată în jurul cortului lui Vodă. Era vorba de plecarea la scaunul Domniei, și un arhimandrit se înfățișase cu adîncă închinăciune din partea înalt prea sfinției sale mitropolitul. Pe pămîntul bătătorit din preajma cortului, curgea mult sînge ; Tomșa se liniștise și în sort un diac scria, după cuvîntul lui, porunci ținuturilor. Darabanii de la intrare opriră în loc o clipă pe Șoimaru. Nicoriță Armașul scoase îndată lîngă umărul unuia din ei obrazu-i zîmbitor, cu nas ascuțit După ce figura lui dispăru, se auzi glasul lui Tomșa chemînd cu voie bună :

— Intră, Șoimarule, și-mi cere ce poftești !...

Cantemir trecu înainte ; Bîrnovă se duse să-și caute calul și armele ; Tudor intră în cortul rotund al lui Tomșa. Diacul sta neclintit la pămînt, lîngă măsuța ioasă înflorită cu sidef, ținînd în dreapta ca pe un lucru scump pana de gîscă. Trei dintre boierii cei mai de credință ai lui Vodă stăteau în picioare. Tomșa ședea pe un scaun scund peste care era aruncat un covor de preț.

Spune, Șoimarule... zise Tomșa, grăbit și vesel.

Măria ta, mă duc să-mi văd neamurile la Orhei.

— Slobod ! grăi Domnul ridicînd mîna. Apoi întoarse capul spre boierii dindărătul lui : Să dele Serghie căpitanului Șoimaru doi zloți, bani de drum, dar

de la Domnia mea, căci se duce omul să-şi vadă ocina părintească...

— In trei zile mă întorc la sărbătoarea măriei-tale...

— Atunci să-i deie trei zloţi de aur, ca să se vadă cum ştie preţui Ştefan Vodă braţ de voinic...

Cînd Şoimaru sărută dreapta lui Vodă, Tomşa, cu stînga, îl bătu pe umăr. Ieşi vesel şi grăbi spre corturile călărimii moldoveneşti. Prin zarva plecării, îşi căută calul şi slujitorul, un flăcău tînăr, cu faţa veselă şi rotundă, pe care-l chema Dumitru Lie. Întrebă apoi de Bîrnovă. Boierul îl aştepta, gata; şi sluga lui, un om mititel c'o mutră de vulpe, purta două sănețe.

Călări pe cai, trecură spre marginea din sus a taberei.

Acolo Cantemir făcuse rînduială între Nohaii lui; hotărîse cu robii şi cu pleanul în două vorbe; şi mîrzacul lui, Gherei-cel-bătrîn, îl asculta cu capul plecat.

Cantemir-bei n'avea, cel puţin în vremea aceasta, înfăţişarea grozavă pe care i-au dat-o unii zugnavi şi cronicari leşi mai tîrziu, cînd înfricoşase hotarele Craiului. Era însă aprig, temut şi iubit de oamenii lui, şi hoarda Bugeacului se mişca la porunca lui ca un singur om.

Porniră îndată, cu cei doi oameni şi c'un slujitor tatar, care ducea arcul şi săgeţile beiului.

Trecură prin vad în amurg şi luară şleahul spre răsărit.

Vremea era lină şi nu aburea nici vîntul. Ca un văl fumuriu cuprindea încet-încet depărtările, şi o linişte nesfîrşită plutea pe fînaţuri. Parcă niciodată nu sunase în preajmă sălbaticul uragan al războiului; numai după călăreţii care treceau din cînd în cînd pe

sleah, se înțelegea că sînt aproape oști; și se vedea că cursese și sînge: căci cei trei prielini întîlniră doi ori trei țărani care se strecurau prin umbra înserării cu coasă ori topor pe umăr, tîrînd după ei straie leșești, cu fireturi.

— Vremea-i bună de plimbare și de zburdăciune, vorbi Cantemir după un timp de tăcere. Cînd am răzbit cu Tomșa într'acoace, erau niște ploi de credeam c'au să ne înece puhoaiele și glodurile...

— Cine-a murit alaltăieri, azi îi pare rău... zise Șoimaru rîzînd. Unde mai pui că și nopțile încep a fi luminate de lună. Sîntem miluiți cu toate, din pricina lui Bîrnovă care-i bisericos și bun la Dumnezeu...

— Toate sînt bune, cînd este voie-bună... punse Bîrnovă cu tact.

— Asta e prea adevărat, zise tatarul. Viața noastră-i plină de cumpene. Războiu-i meșteșug greu și trudnic. Și eu cu oamenii mei am mult de lucru, căci trebuie să-i port... Noi de cînd lumea ne-am cîștigat pînea și traiul cu sulița și cu săgeata. Voi iarăși ați avut ale voastre. Acum cată să ne destindem mădulările... Dormim un somn fără grijă și călărim în voie ca la o petrecere...

— Omul gîndește și Dumnezeu hotărăște... grăi cu grozavă liniște filosoful Simeon.

— Cum? strigă Cantemir, te mai îndoiești, omule al lui Alah? Ce nevoie avem? In ungherul de azi, Leșii și Cazacii au fost zdrobiți. Au scăpat puțini tare și cred că amarnic se grăbesc spre casele lor. Acolo și voievozii Craiului au să-i mustre c'au urmat pe Movilești și pe Potocki: Sultanul azi se află în prietinie mare cu Craiul Lehiei. A fost un nour de ploaie și s'a spart; acu-i bine.

— Pe urmă unde mai pui, Simeoane, vorbi și

Şoimaru, că ţara-i împănată cu oşteni de-ai noştri. Vodă îi trimete în tîrguri cu porunci...

— Şi după aceea, adăogi beiul, o parte din oştenii mei pleacă pe drumul nostru cu dobînda în Bugeac, să bucure pe cei ce-au rămas în tabunuri şi'n aule... Le-am dat poruncă.

— Dar afară de asta, — şi Şoimaru începu a rîde, — dacă vine o întîmplare ş'o greutate, vin la cunoştinţă veche... Cine se teme ?

— Nu se teme nimeni, răspunse liniştit Bîrnovă. Eu cuget numai.

— Aşa este, îi răspunse Şoimaru ; cînd n'ai ce face, cînd nu struneşti calul şi nu învîrteşti sabia, cugeţi. Asta e meteahna ta cea veche. Şi scoţi o carte ferfeniţoasă, scrisă de mînă, şi cetești într'însa...

— In cartea mea sînt scrişi şi psalmii, moldoveneşte... Eu îi cetesc şi-i cînt.

— Apoi cînd om pieri, are cine mormăi la căpătăiul nostru.

— Dumnezeu să ne ferească, căci sîntem încă tineri ! murmură Simeon.

Tustrei se priviră şi începură a rîde ; apoi grăbiră

— La cel dintăi han ne oprim, grăi într'un tîrziu Cantemir. Dormim un somn pînă ce se ridică luna şi pe urmă pornim întins mai departe, să văd şi eu domniile lui Tudor Şoimaru...

— La noi pămîntul de la strămoşi se chiamă *bătrîn !* vorbi visător răzăşul.

Noaptea se lăsase pe cîmpii ; cerul era spuzit de stele, şi calea alburie de ele era luminată. Roua căzuse ; ş'o adiere de răcoare le mîngîia feţele. Tropotele cailor sunau subţire pînă la mari depărtări.

Tîrziu, cînd luna în creştere începu să răsară

drept înaintea lor, rumenind o zare de dealuri moale tărăgănate, își lăsară caii la pas și începură a vorbi iar, de data asta cu glas scăzut, parcă-i îndemna la un șfat încet lumina tainică ce se revărsase în nemărginire.

O baltă neclintită, lucie ca un argint nou, se descoperi deodată într'o văiugă, la dreapta drumului, și pe urmă se desluși o dumbravă, apoi un fînaț în care țirîiau neîntrerupt și stăruitor mii de cosași; ierburile revărsau pînă la ei o mireasmă dulce de flori care se deschideau ori mureau.

— Pe aicea cred că n'am fost niciodată... zicea Șoimaru; dar parcă aș cunoaște locurile. Așa, îmi aduc aminte că am văzut locuri pe la noi, cînd eram de zece ani și tatăl mamei venea cu mine de la făcut fîn, de pe cohalmuri... Era un loc care se chema Iazul lui Isac și am văzut acolo fînațuri ca acestea...

— Simeoane frate, mormăi Cantemir, pe Limbă-dulce iar îl apucă boala lui... Nu știu ce-om face cu el...

— I-a trece lui, răspunse Bîrnovă. Și mie îmi era odată așa dor cumplit, de-o fată frumoasă, cît am stat departe de dînsa, și pe urmă, după ce am cunoscut-o s'am iubit-o, m'am alinat...

Limbă-dulce nu răspunse; își ducea calul agale, fermecat de slaba lucire a lunii și a amintirilor.

CAPITOLUL VI

LA POPAS, SE ARATĂ BOIERUL STROIE

Era la o așezătură, între dealuri și între niște saic, la locul care se chema Fîntîna lui Albotă, un han pe șleah. Pădurea era mai apropiată decît satele; pe lîngă marginea ei cotea o bucată de vreme drumul. Un han lîngă un șleah însemnează lucru mare. E ca o moară aduce uium bun. Ziua poposesc în bătătura lui cărăușii, — și noaptea hoții, în celarul de piatră al lui moș Chirilă, vestit de multă vreme și 'n multe părți. Îl cunoșteau toți cei care băteau drumul cel mare basarabean.

Aici poposi Șoimaru cu prietinii lui; și Chirilă, moșneag vesel, c'un pîntece mare și c'un nas grozav de roș, cunoscînd că are de-a-face cu fețe alese, îi primi cu căcjula pînă la genunchi. Îi cinsti cu pită de secară și cu cîte-un caras din rîmnicul lui. Apoi îi pofti să se hodinească.

Ĭera luna sus și lumina ca ziua, cînd se treziră într'o larmă năprasnică. Săriră în picioare de pe lăițile lor. Erau nedumeriți și amețiți de somnul cel întăi

care e zdrobitor şi vecin cu moartea. Pe fereastra cu zăbrele lumina lunii intra ca un fum.

— Ce este ? întrebă scurt tatarul.

— Să vedem dacă se împlinesc vorbele mele, răspunse Bîrnovă rîzînd înăbuşit.

Stătură neclintiţi, ascultînd. Se auzea un glas mare, mînios, la care răspundea vocea groasă a hangiului. Un cal părea că se frămîntă în zăbale, bătînd pămîntul uscat cu copitele.

O ciocănitură scurtă sună în uşă şi oşteanul tăcut şi subţire al beiului se strecură în odaie. Rosti din gît şi pripit cîteva vorbe, se închină şi ieşi.

— Ilun e ca şi cînele, zise Cantemir, doarme în curmezişul pragului şi urechea lui e deşteaptă la toate. A ieşit pe furiş să vadă ce-i. Zice că nu-i nimic. Un boier moldovan se sfădeşte cu hangiul...

— Să ieşim, să vedem ce este... îi îndemnă Şoimaru.

— Bine, să mergem ; eu zic că nu-i lucru bun... mormăi înţeleptul Simeon.

Intăi dădură de întuneric, apoi în bătătură se aprinse deodată lumina lunii. Hangiul, într'un cămeşoi mare pînă la glezne, făcea semne felurite c'o ghioagă ţintată.

— Jupîne ! urla el gros. Mie să-mi dai pace să-mi ticnească hodina !... De unde să-ţi dau eu cal ? De unde să-ţi dau eu haidăi şi spăngi ?... Eu pe dumneata nici nu te cunosc, jupîne !

— Măi, mişele ! îi răspundea un glas aprig şi mînios, ai să-ţi dai tu sama cînd a veni vremea... Eu sînt boier mare şi te răsplătesc... Ce ţi-i voia, măi ? Pe urmă să iau pielea de pe tine şi s'o umplu cu paie ?...

— Ce, jupîne? Care voie, care paie şi care piele?... Ce vii ca hoţul la casa omului? Dacă nu-mi dai pace, eu te lovesc cu ghioaga!

Un cal iepi şi sări din umbra streşinii în două picioare în faţa hangiului. In juru-i se îmbulziră cîţiva slujitori, şi boierul călare arătă luminii un obraz mare şi bărbos şi plete acoperite c'o căciulă scînteietoare de jder. Hangiul izbise ghioaga în pămînt şi cu mîna o cumpănea din coadă: voia să plesnească cu dînsa.

Şoimaru îi puse mîna pe umăr şi strigă:

— Ehei, meşlere Chirilă, prea uşor îţi aduci aminte de tinereţă!...

Boierul cel călare ţipa plecat spre un slujitor:

— Unde-i buzduganul? Care mi-a luat buzduganul? Să-l bat peste gură pentru vorbele-i proaste; să-i fac măselele grăunţe!

— Staţi, oameni buni, staţi! zise şi Bîrnovă. Ce este, cinstite jupîne?

La glasul lui Bîrnovă, boierul cel bărbos se plecă pe oblînc şi privi să vadă cine-i vorbeşte.

— Sîntem boieri ca şi domnia ta! urmă Simeon.

— Cum se poate! Atuncea s'a milostivit Dumnezeu către mine, boieri dumneavoastră!... strigă străinul cu aprindere.

Şi descălecînd cu oarecare greutate de pe cal, îşi puse pe pămînt un trup gros şi mare.

— Boieri dumneavoastră! strigă el întinzînd mînile; poftiţi şi-mi ascultaţi focul. — Cei trei prietini păşiră în lumină. — Cine sînteţi domniile voastre? Poate sînteţi boieri de ţară? Veniţi de la război? Oricine-aţi fi, aflaţi ce cumpănă mare am tras... Ceream mişelului de hangiu să-mi deie cai şi

ajutor să urmăresc pe hoţi. Cazacii mi-au furat fata, boieri dumneavoastră!

— Cînd şi cum? întrebă Şoimaru.

— Vă spun, vă spun! gîfîia boierul. Dumnezeu v'a scos în calea mea! Vă rog, nu mă lăsaţi, daţi-mi mînă de ajutor!

— Cu cine sînteţi dumneavoastră? întrebă deodată boierul cu glas schimbat. — Apoi iar începu să se tînguie. — Treceam pe marginea pădurii... Aveam în căruţă pe fată-mea Magda şi stofe grele cumpărate la Liov. Dar m'au pîndit Cazacii. Veneau de la hart, din Cornul-lui-Sas. Veneam şi eu dintr'acolo... Era un cazac vataman, zicea că mi-i prietin, îl chiamă Vasca... parc'aşa-i zice... Stă de vorbă cu mine, vede fata şi la popas mi-o fură cu oamenii lui, bată-l Dumnezeu să-l bată! Nu mă lăsaţi! Fata mea e ca o stea, frumoasă şi curată, ş'am purtat-o şi'n ţara leşască la oleacă de învăţătură...

— Boierule, întrerupse Şoimaru, dumneata ai venit cu Movileştii şi cu Polocki, ai scăpat peste Prut şi prielinii dumneavoastră Cazacii, ca să nu fugă cu mîna goală, te-au păgubit pe dumneata!

Boierul cel bărbos făcu un pas înapoi şi puse mîna pe dîrlogii calului; apoi deodată păru a se hotărî, se apucă cu mînile de tîmple şi începu iar a se tîngui:

— Vai mie! Nu mă luaţi drept duşman... Eu veneam din Lehia, bucurîndu-mă de Domnie nouă... Eu sînt prielinul dumneavoastră... Ş'am dat aici, lînga fîntîna lui Albotă, peste această întîmplare năprasnică... Şi sînt singur, cu trei slujitori proşti şi n'am putere să-mi scot odorul din ghiara hoţilor... Fie-vă milă, boierilor, nu mă lăsaţi!

Străinul se apropie de el cu mînile întinse; îi tremura în lacrimi glasul.

Şoimaru zise deodată:

— Boierule, conteneşte puţin... Lămureşte-ne.

In lumina lunii stăteau faţă în faţă, privindu-se cu agerime. Dumitru Lie, cu tatarul cel subţire şi cu Ispas, slujitorul lui Bîrnovă, ieşiseră cu caii şi cu armele. Chirilă hangiul ascunsese ghioaga după cămeşoiu-i de cîlţi şi asculta şi el. — Boierul cel bărbos tăcu.

— Intreabă! şopti Cantemir.

Şoimaru făcu un pas spre străin şi vorbi:

— Jupîne, sîntem ostaşi şi la nevoie putem da ajutor. Cînd ţi-au furat fata?

— De un ceas de vreme, prietinilor... Am venit într'o întinsoare aici... pe drumul pe care au apucat ei...

— Intradevăr, se amestecă Chirilă, a trecut un pîlc de călăreţi acu un ceas...

— Vra să zică, au apucat drumul cel mare.

— Aşa cred. La o vreme aşa de tîrzie, ţin şleahul.

— Şi de ce-au furat pe copila dumnitale, boierule?

— Prietinilor buni! nu-i o copilă, e o domniţă! E copila mea şi nu trebuie s'o laud; dar şi Leşii, la Liov şi la Varşovia, se uitau la ea cu gura căscată... Aşa ca un prost se uita şi cazacul la dînsa cînd am stat în popas.

— In pădure?

— Da, în pădure... Şi-mi spunea că-i vataman şi are sate şi avere, dar eu nu voiam să înţeleg ce voia el să-mi spuie... Asta-i copilă scumpă, pan Vasca... îi zic eu.

— Vra să zică eraţi oleacă de prietini.

— Eram prietini de popas, boierule.

Şi cum s'a întîmplat furtişagul ?

— Cum să se 'ntîmple ? Hoţii lui pan Vasca mi-au pus suliţile la beregată, mi-au luat fata şi ce aveam cu ea şi s'au dus... Dacă nu-mi daţi sprijin, eu sînt bun să-mi iau viaţa ! strigă boierul.

— Conteneşte, jupîne... zise iar Şoimaru.

Apoi, întorcîndu-se în loc, îşi apropie capul de capetele prietinilor lui.

— Eu cred, şopti el, că-i boier de-ai Movileştilor. Au stat ascunşi în pădure, el şi cazacii, dar paremi-se că domniţa e prea frumoasă... aşa cum spune şi bătrînul.

— Pe Vasca îl cunoaştem noi... răspunse Cantemir, e cazac îndrăzneţ. Ne-am întîlnit de două ori cu el în Ucraina.

— Ce facem ?

— Să vă spun eu ce facem, grăi liniştit Bîrnovă. Ni-i rînduit să ne fugărim după cazac şi după copilă. Nu putem lăsa suflet nevinovat pe mîna hoţului...

Boierul străin îşi plecase urechea ; asculta. Cînd înţelese cum stă sfatul, se repezi în genunchi şi îşi împreună palmele cu un strigăt de adevărată durere :

— Pentru numele lui Dumnezeu, fraţilor, nu mă lăsaţi...

Cantemir apucă mîna lui Şoimaru :

— Mergem, Limbă-dulce ?...

— Mergem, răspunse răzăşul.

— Atunci să încălecăm şi să plecăm ! Trebuie să-l ajungem...

La aceste vorbe, într'o clipă, hangiul Chirilă se înfăţişă ploconindu-se adînc, ca să-şi primească

plata. Slujitorii aduseră caii şi cei trei oşteni se azvîrliră în şele.

Cantemir zise către tatarul lui

— Ilun, tu pleacă înainte. Trebuie să găsim un pîlc de Cazaci, care au trecut pe aici. I-ai auzit?

— I-am auzit! răspunse încet servul; după aceea, încălecînd sprinten, trecu un arc şi o cucură de săgeţi la oblîncul lui Cantemir, dădu pinteni calului şi se strecură pe şleah ca o arătare.

— Boierule, încalecă şi să mergem!... strigă Şoimaru.

Străinul se prăvăli spre cal şi slugile lui pedestre îl aburcară în şa.

— Doamne! ajută-ne! gemu el din greu; şi după ce se aşeză în şa, îşi făcu o cruce mare. Iar ţie, calic bătrîn, am să-ţi arăt eu!... lasă c'am să-ţi arăt eu ţie... scrîşni el spre hangiu, arătîndu-i pumnul. Moş Chirilă, c'o mînă, îşi feri mai bine ghioaga, iar cu cealaltă se scărpină în capu-i pleşuv.

Porniră întăi domol. Simeon Bîrnovă mormăi mai mult în sine o frîntură de psalm, caşicum ar fi vrut să amintească fără de cuvinte că drumurile şi întîmplările oamenilor de la Dumnezeu cel din cer sînt rînduite.

Luna era sus şi lumina ca ziua; la han, în dos, izbucni bătaie de aripi şi cîntec de cucoş, şi de departe răzbăteau trîmbiţări slabe, pierdute. Deodată boierul cel bărbos, care mergea pe laturea drumului, dădu drumul unui răcnet răguşit; calul se poticni şi-l prăvăli.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! gemu el, zvîrcolindu-se în pulbere.

— Ce-ai păţit, boierule? întrebă Simeon, rămînînd mai în urmă.

— Ah, jupîne, m'au ajuns blestemele bătrîneţii... Să vie oamenii mei să mă ridice, văd că amarnic ceas am ajuns şi-mi rămîne pierdută copila...

Simeon răcni la argaţi, care veniră în goană. Boierul gîîîia şi pufnea în barba-i zbîrlită...

— Rămîi, jupîne, îi zise zîmbind Bîrnovă, şi cere pat şi prietinie lui Chirilă, pe care-ai vrut să-l jupeşti şi să-i umpli pielea cu paie... Pe lumea asta şi mişeii ne sînt de ajutorinţă !... Noi mergem şi fără dumneata după domniţă !...

Certîndu-şi slugile, străinul se ridica de jos şi pornea spre han, cu calul după el, alienind. Iar Bîrnovă, ajungîndu-şi tovarăşii, le spuse rîzînd

— Boierul doarme în patul nostru şi noi îi căutăm copila. Şi aceasta este o rînduială dreaptă !

Şi porniră grabnic prin răcoarea miezului nopţii.

CAPITOLUL VII

O PRADA SCUMPA

La Nistrul îndepărtat, în răsărit, se ivea geană de lumină şi luna se făcea alburie în urmă, la asfinţit. Vasca vatamanul, între cei patru cazaci ai lui, îşi conteni galopul calului, apoi îşi aplecă obrazul cu barbă bălaie spre copila pe care o ducea dinaintea lui în curmezişul şelei, învăluită într'o blăniţă subţire şi scumpă. Văzu o faţă albă ca floarea omătului, buze strînse şi ochi închişi. Odrasla boierească parcă era moartă; prin blăniţa de sobol însă, vatamanul simţea tremurînd inima, ornicul vieţii. După zbucium şi ţipete înăbuşite c'o palmă mare, aspră, copila căzuse într'un leşin; pe urmă se deşteptase în umbletul calului, cu puterile sleite. Nu mai avea putere şi voinţă să strige; obrazul cazacului privit de jos în sus i se părea peste saină de groaznic şi urît sta cu ochii închişi, să nu-l mai vadă, simţea ruşine în suflet şi mare nenorocire şi spaimă, după ce socotise că va muri.

— Porumbiţo, zise Vasca cu glas pe care cerca să-l facă blînd; deschide ochii şi nu te teme... Noi

nu-ţi vrem răul... Nouă ne eşti draga şi te-am iurat după obiceiul Ucrainei...

Ii vorbea în limba leşască, ca şî în ascunzişul din pădure, unde puseseră suliţile în gîtul boierului bărbos.

Fata nu răspundea. Cazacul începu a rîde către tovarăşii lui:

— E spăriată, zise el în graiul ucrainian. Dar are să-i treacă. Femeia se 'mpacă cu vorba şi cu podoaba.

— Poate doarme... răspunse unul din Zaporojeni

— Se poate. Dar mai degrabă cred că se preface. S'o lăsăm. Are să aibă vreme să se uite la mine. Nopţile şi chiar zilele sînt făcute şi pentru dezmierdări...

Vasca îşi scutură capul şi făcu din ochi către tovarăşi, în lumina sporită a zorilor. Vatamanul era un om cu mijlocul subţire, cu pieptul lat, vînjos şi închegat ca din coarde de oţel. Figura lui tînără avea ceva şiret şi şăgalnic. Era unul dintre vestiţii luptători ai Ucrainei, iubitor de petrecere, dispreţuitor de trudă şi moarte.

Cel mai bătrîn dintre tovarăşii lui, Alioşa Popovici, îl mustrase pe drum pentru lovitura pe care o făcuse.

— Vatamane, ai făcut o prostie. Femeie îţi trebuie? Nu-ţi cad destule cînd biruim şi dăm foc satelor? Acuma sîntem fugari şi trebuie să scăpăm noi singuri. Ai mai luat greutate.

— Nu-i nimic, răspunse vesel Vasca, atuncea oricine poate răpi. Acuma am prăpădit totul şi măcar cu atîta să mă aleg...

Alioşa scoase un „Hm!" plin de multe înţelesuri. Acuma, în revărsatul zorilor, zise iar

— Vatamane, ce facem! Mergem pe drumul mare, așa, fără grijă? Crezi că sîntem pe meleagurile noastre?... Aici e țară umblată și dăm de dracul!

— Ba nu, Alioșa, eu pielea știu să mi-o păzesc, răspunse vatamanul. Sînt păduri, ne odihnim în ele, la răcoare. Căutăm ceva mîncare și ceva băutură. Pe urmă, cum dăm în larg, mergem fără grijă...

— Hm! murmură iar Alioșa. Apoi deodată ridică dintre umeri capul, își ațintì urechea și strigă înăbușit:

— Stați!

— Ce este? șopti vatamanul, oprindu-se încordat.

— Ascultați! zise Alioșa. Eu sînt lup bătrîn de stepă cunosc bine glasurile nopții... Auziți?

— Aud, îi răspunse Vasca. Bătrînul are ureche bună! îngînă el clătinînd din cap. Ne urmărește cineva! — Sub brațul lui vînjos simți deodată pe față răsărind. — Ce este? Ce este? zise el rîzînd. Ai auzit ceva? Ori înțelegi puțin ce spunem noi... Ai văzut că ne-am oprit și ascultăm... Nu te teme, din mîna noastră nu te poate fura nimeni, noi sîntem oameni tari, obișnuiți cu de-acestea...

O roșață ușoară ieși ca un abur în obrajii fetei.

— Frumoasă drăcoaică! rînji mai mult în sine Vasca.

— Ce facem, vatamane? Ce facem? mormăi cu mustrare cazacul cel cărunt.

— Ce facem? Tu crezi, Alioșa, că eu, dacă vorbesc, nu bag sama și nu cuget? Iată ce este, Alioșa. Vine cineva în urma noastră. Dar calul nu tropotă pe drum. Cel ce vine a trecut în înșaturi, ori a înfășurat copitele cu peteci... Prin urmare, oameni buni, vine un dușman după noi... Nu-i așa? Sîntem urmăriți!

— Ei, vezi? Ei, vezi?

— Poate să-şi fi strîns tovarăşi prietinul nostru cel bărbos. Vine ziua şi sîntem urmăriţi. Trebuie să ne gîndim la adăpost. Tu să nu crezi, Alioşa, că eu nu mă gîndesc ce avem să facem. Uite, tovarăşilor, pădurea se apropie de drum. Intrăm în marginea pădurii. Aşteptăm, să vedem ce este. Pe urmă ne căutăm şi vizunia. Este un drum care trebuie să aibă destule ascunzişuri. In fundul văii curge un pîrău... Dacă vedem că trebuie, ne suim pe rîpa pîrăului... Nimeni nu ne mai găseşte urma... Tu, Alioşa, să păzeşti dinapoia...

In lumina revărsatului de zi, cei cinci cazaci se aşternuseră într'o fugă nebună. Dar Alioşa deodată îşi opri calul, coti în loc şi se întoarse călărind cu iuţeală înapoi, abătîndu-se din drum prin iarba moale a fînaţului. Către fundul văii, ceilalţi cotiră în frunzişul unghiului de pădure. Alioşa dispăruse în zarea apusului. Şi locul rămase dintrodată pustiu.

Dincolo de mladă, între stejari tineri, unde abia acum răzbătea lumina zorilor, Zaporojenii descălecară. Vasca luă în braţe pe fata cea albă şi o aşeză cu grijă în iarba umedă de rouă. Ea deodată deschise ochii mari albaştri, tiviţi cu gene negre, şi-l privi ţintă. Il privea c'un fel de bolnavă nelinişte.

— Ce faceţi cu mine? scînci ea ca un copil. Ce este?

— Nu-i nimica, porumbiţo, îi răspunse Vasca cu prietinie. Te-am aşezat jos în blăniţa ta, să te odihneşti puţin.

Ea deodată se ridică, parcă atuncea îşi dădea samă unde se află, cu cine este şi ce-o aşteaptă.

— Ce-ai făcut cu părintele meu? Unde mă duci? ţipă ea cu lacrimi. Şi cu palmele pe pămînt, cu capul ridicat, aţintea înfricoşată pe vataman.

Vasca bătu cu piciorul în pămînt şi încruntă din sprîncene.

— Nu ţipa! zise el scurt. Am un ac cu care-ţi cos gura dacă nu taci! şi se bătu cu palma peste jungherul subţire, care-i atîrna în lungul nădragilor roşii, largi şi încreţiţi. Apoi îşi dădu căciula pe ceafă şi-şi mute glasul:

— Dulceaţă a inimii mele! grăi el privind-o galeş. Nu te uita aşa de spăimîntată la mine. Fetele la noi sînt deprinse cu hrăpirea. Noi asta numai din dragoste o facem, şi tu ai obraji şi ochi frumoşi şi trup gingaş de domniţă... În toată Ucraina nu este fată ca tine... De aceea te duc ca pe o floare, să te răsădesc în pămîntul nostru...

Cazacul o privea dulce, cu ochii lui negri şi umezi. Figura lui frumoasă şi bărbătească era pătrunsă de patimă şi de dorinţă, — ca de fiorul frigurilor.

— Uită-te la mine, urmă el zîmbind, nu-s slujenia pămîntului şi am mai fost drag multor fete...

Fata închise ochii şi obrajii iar i se rumeniră Vasca clătină din cap şi şopti

— Dacă n'ai fi aşa de frumoasă şi nu mi-ai fi dragă cu adevărat, te-aş supune şi te-aş zdrobi eu îndată.

Fata se întoarse cu faţa în jos şi-şi cuprinse obrazul cu palmele. Deodată începu a plînge cu disperare. Vasca întinse mîna ş'o atinse: ea se zgudui şi-l izbi cu palma.

— A, ai şi ghiare? zise Vasca rînjind. Ţi le tai îndată. Şi dacă nu taci, îţi pun căluş!...

Cînd o cuprinse de umeri, fata tăcu deodată şi se grămădi mai tare asupra pămîntului. Îşi înghiţi plînsul cu sughiţuri şi i se zbătea numai trupul ca sub lovituri.

Vatamanul o privi îndelungat; apoi clătină din cap cum îi era obiceiul şi se întoarse spre tovarăşi. Ei îl aţinteau întunecaţi şi nemulţămiţi.

— Ce este? zise dîrz cazacul, şi ochii i se aprinseră. Dacă vă temeţi pentru pieile voastre, sînteţi slobozi, fraţilor. Dar dacă-mi daţi mînă de ajutor, acasă vă dau din hainele şi sculele mele ce v'a pofti inimioara!

— Vatamane, stăm pe drum pentru o muieruşcă! zise cu părere de rău unul din cei trei, uriaş, cu numele Colpac. Dar ce să facem? şi uriaşul oftă. Noi din dragoste te-am ales vataman, şi te urmăm chiar dac'a trebui să ne lăsăm capetele în Moldova...

— Doamne, Colpac frăţioare, şi voi, dragii mei, dac'ajungem cu bine acasă, desfund o bute umplută de bunicul cu hidromel şi facem o nuntă cu sacaluşuri şi cu lăutari s'audă şi păgînii din Crîm!...

Vasca vorbea fără grijă şi glumeţ ca totdeauna, şi pentru asta totdeauna era iubit de Zaporojeni.

— Să fie cum zici tu, vatamane... răspunse cu nepăsare uriaşul Colpac. Poate ni-i dat să mai bem multă votcă şi să ne mai ascuţim de multe ori paloşele.

Deodată se auzi un şuierat scurt, depărtat.

— Vine Alioşa, zise Vasca, şi trăgînd dintre fireturile tunicii un fluieraş de argint, răspunse c'o îngînare uşurică şi dulce.

Unul din cazaci ieşi la marginea desişului, şi întorcînd se întoarse cu cercetaşul.

— Ei? ce-ai descoperit? întrebă vatamanul.

Alioşa îşi scutură inelele cărunte de păr care-i scăpătau de sub cuşmă.

Am cercetat totul, nu este nimica.

— Alioșa știe ce spune, vorbi cu vole-bună Vasca vatamanul ; atunci va fi fost un cerb care intra în codru la păscut...

Intrase în adevăr ceva în pădure odată cu ei, și se furișase aproape, și-i asculta ; dar nu era cerb ; era tatarul cel subțire, tăcut și palid, al lui Cantemir-bei.

CAPITOLUL VIII

ALIOŞA A SFATUIT DE BINE PE VASCA VATAMANUL

Cazacii mîncau zoriţi şi cu urechea la pîndă pitan greu de orz şi grîu cu pastramă tare şi-şi treceau unul altuia o ploscă de bostan, care se chiamă tatarcă, în care era rachiu de tescovină. Fata boierului sta ghemuită în blăniţa ei, cu spatele întoarse. Dăduse din cap cu scîrbă parcă la întrebările vatamanului: nu-i trebuia nici mîncare, nici băutură. Ii era numai sete.

— Aş vrea să beau puţintică apă... îngînă ea cu trudnic glas.

Unul dintre zaporojeni se'ntorcea de la cai, pe care-i priponise aproape, la luminiş; venea să-şi ia partea lui de mîncare şi băutură. Era oşteanul cel mai tînăr dintre cei patru tovarăşi ai lui Vasca.

— Hrişa, îi zise vatamanul, caută tu puţintică apă pentru domniţa noastră... Pîrăul curge mai în vale, la doi paşi...

Cu pîinea şi cu carnea uscată într'o mînă şi c'o ploscă într'alta, Hrişa lăsă caii deoparte, tovarăşii deoparte, şi, prin stejăriş, coborî la pîrău. Toc-

mai atunci răsărea soarele, şi luceau ca unşi c'o vopsea trandafirie lăstarii tineri din vîrfurile stejarilor. O liniște adîncă domnea în pădure; cîteva mierle negre trecură în zbor prin lumina aurie de deasupra. Un duruit de ciocănitoare, un ţîrîit de pasere mărunţă, un muget moale de căprior se deşteptau din somnul pădurii.

Trecu un răstimp. Din haina şi broboada de matasă, obrazul fetei parcă se arăta mai alb; blăniţa îmbrăcată cu postăvior albastru îi căzuse de pe umeri. Cu capul puţin întors, cu gura uşor deschisă, spiona cu coada ochiului pe vataman, care mînca lacom.

Dintrodată din desiş se auzi un nechezat de cal şo smuncitură. Apoi frunzişurile începură a fîşti şa bate. Vasca sări în picioare şi ochii îi scăpărară.

— Ce este, Alioşa? şopti el şuierat. Ai spus că nu-i nimica!

C'un salt năprasnic, zaporojanul cel cărunt dispăru în tufe. Frunzişurile fîşîiau ca purtate de vînt. Ceilalţi îşi strînseră repede chimirurile şi traseră săbiile. Fata se svîrli şi ea în sus, blana-i căzu; mlădioasă îşi pleca urechea şi asculta.

— Te bucuri, porumbiţo! zise rîzînd Vasca; apoi parcă-i trecu o umbră de mîhnire prin ochi. Te bucuri c'au să mă taie.

Fata îi aruncă o privire ascuţită şi nu-i răspunse. El făcu un pas, îi apucă braţul. Răsucindu-se, cu ţipăt de durere, fata boierului căzu în genunchi şi-şi lovi fruntea de pămînt.

— Omoară-mă! strigă ea c'un glas metalic şi îndărătnic.

— Stai liniştită şi taci, îi zise poruncitor Vasca.

Dar ea scoase un ţipăt prelung de ajutor şi iar se ghemui la pămînt. Vatamanul ridică paloşul. Dar

În clipa aceea izbucni o bătaie de săneață și'un clocot de ecouri se prelungi pînă departe. Cu capu 'nainte, ca un taur mînios, Alioșa se năpusti prin ulada și strigă cu ochii crunți

— Ne-au furat caii!

— Cum? urlă sălbatic vatamanul. Ce facem noi fără cai?...

Apoi, scurt, ca prin farmec, se liniști. Întrebă cu glas șuierat:

— Cine?

— Nu știu! răspunse Alioșa și-l privi cu sălbă tăcie. Am vrut să mă reped, dar au tras cu săneața Cîți sînt? Nu știu. Cine sînt? Nu știu!

— Sînt dușmani care ne cunosc, grăi repede vatamanul; n'au îndrăznit să ne izbească în față...

— Nu, răspunse hotărît Alioșa, eu cred că fac asta din pricina fetei... Asta-i pacostea noastră...

Fără să mai steie o clipă în cumpănă, vatamanul Vasca se plecă; cu mișcări iuți învăli în blăniță pe fată, care se zbătea; cu ștergarul în care fusese învălit pitanul o înfășură peste gură, și'o luă la subsuoară.

— Veniți după mine! porunci el. Eu fata n'o dau decît moartă...

Zaporojenii îl urmau tăcuți, intrară în tufe și răzbătură spre pîrău, oprindu-se din cînd în cînd și ascultînd. În pădure se făcuse iar liniște și soarele lumina vesel.

Cînd ajunseră la pajiștea verde de lîngă pîrău găsiră pe Hrișa cu fața în sus, cu brațele în laturi, sîngerat la gît. Îi privea cu ochii spăimîntați, nu mai putea spune ce ar fi voit să spună; o mînă nevăzută îi dăduse moartea.

Vasca pufni și privi în juru-i, cu ochi în care

lucea spaima, ca o fiară încolțită. Apoi gemu asvîrlindu-se în rovina pîrăului

— După mine! găsim noi un cotlon din care să ne vindem scump viața...

Albia adîncă a pîrăului era presărată de lespezi văroase, și'o dungă de apă se strecura în liniște, înțepată ici-colo de raze subțiri de lumină. Cu prada pe brațul stîng, cu paloșul în dreapta, urmat de cei trei tovarăși, Vasca se năpusti la deal. Nu știa unde merge. Dar fugea de o primejdie mare. Se năpustise spre un hotar al umbrei și al întîmplării. Mai nădăjduia în brațul lui, cît îl simțea tare, și'n cele trei sănețe ale Zaporojenilor.

Maturile prăpăstioase se 'nălțau acum drept și gorunii cei străvechi se suiau parcă pînă la cer. Vasca pășea pe pietrele albe ca pe niște trepte și începea să gîfîie. In urma lui, dintrodată, un cazac slobozi un țipăt și fata se zbătu în brațele lui. Vatamanul se opri și întoarse capul. Din cei trei tovarăși, unul căzuse.

— E străpuns de săgeată!... zise Alioșa c'un glas mînios. De-acuma, vatamane, aici e sfîrșitul nostru!...

Cazacul lovit horcăia aspru, cu fața în jos, în apă. Vasca întoarse capul spre fată, apoi hotărît, cu sprînceana încruntată, ridică fruntea și privi din nou pe maluri, de unde căzuse lovitura morții. Atunci își văzu dușmanii. Erau șase; umblau repede și-i urmăreau cu ochii; erau cu arcuri și sănețe. Poate erau Moldoveni, poate erau Tatari. — C'o mișcare ușoară, cazacul trase la piept pe fată, și făcu doi pași îndărăt, într'o adîncătură a malului.

— Treceți înapoi! avem scut! zise el către tovarăși.

Cei doi Zaporojeni se strecurară sub mal și-și

înălțară sănețele pe lîngă ceafa vatamanului lor. Vasca începu a rîde cu răutate.

— După asta vom vedea ce-om mai face... zise el răsuflînd adînc.

Pe jumătate înăbușită de ștergar, fata din brațele cazacului tremura răcită de un fior de frig. Cu ochii ei albaștri, măriți și rotunjiți din pricina răsufletului silnic, privea și ea în sus, căci văzuse de unde putea să-i vie scăparea. Dar nu văzuse nici pe tatăl ei, nici pe vreun slujitor, nicio față cunoscută. Erau figuri străine.

La urechea ei, izbucni glasul lui Vasca, puternic și răsunător, cu o veselie ș'o nepăsare care parcă nu displăcură fetei ; căci ea înțelegea și asta, că vatamanul care o ținea la piept era aproape de moarte pe cît era aproape și de ea. Vasca striga către cei de sus în limba leșască

— Oameni buni ! ce poftiți voi de la mine ?...

Nimeni nu-i răspunse deocamdată.

Cînd se înălțaseră sănețele la spatele vatamanului, cei șase urmăritori se trăseseră îndărăt. Dar prin rîpa de la deal se auzi ciuruit de pămînt mărunt, și zaporojenii pricepură că dușmanii s'au coborît în albia pîrăului. Dar așa cum erau așezați, nu-i puteau vedea. — Prin rîpă, veneau cu sănețele gata Șoimaru și Bîrnovă. Cantemir se arătă și el o clipă cu arcul încordat sus pe mal, — și dispăru iar.

— Acesta-i răspunsul... mormăi vatamanul către tovarășii lui.

Cei trei ușor înțelegeau că dacă s'ar fi întors spre cei ce veneau prin rîpă, se descopereau celui cu arcul care îi pîndea de sus.

— Apoi e greu de noi, vatamane... şopti, cu mîhnire şi cu umilinţă parcă, Alioşa.

— Taci, bătrînule, ş'aşteaptă voia lui Dumnezeu... îi răspunse cu nepăsare Vasca.

— Apoi tu şi cu moartea vrei să şuguieşti, vatamane, dar eu cu asta nu mă mîngîi...

Din rîpă, de la deal, venea glas. Cazacii întinseră urechea.

— Vatamane Vasca! striga Şoimaru, care vorbea ca apa leşeşte; să ne dai prada!

— Mai degrabă am să vă iau capetele! strigă cu îndrăzneală cazacul. Nu vă dau nimic. Cine eşti tu?

— Eu sînt oştean al lui Tomşa. Mă chiamă Şoimaru.

— Să fii sănătos pînă ce te-oi prohodi eu! răcni vatamanul. Drumul pînă la pieptul meu e greu: am platoşă bună: o fată mare, a boierului Orheianu...

In rîpă, Bîrnovă zise lui Şoimaru:

— Auzi! Vra să zică pe boierul cel bărbos de astă noapte îl chiamă Orheianu...

— Tot am aflat ceva... zise zîmbind Şoimaru; apoi, alăturea de Simeon, făcu doi paşi şi se opri. Cazacii erau aproape, la zece paşi. Fata înfăşurată în blăniţă, din braţele lui Vasca, îl zărise şi-şi aţintea asupra lui ochii rotunzi numai capul ei îl puteau zări, şi umărul lui Vasca. Restul era acoperit de adîncătura malului.

— Apoi, frate Bîrnovă, şopti uimit Şoimaru, are fată frumoasă pan Orheianu!... Hm, de aceea-şi pune cazacul viaţa pentru dînsa!... — Fata-l privea ţintă şi parcă-l străbătea cu lumina ochilor... Parcă-l

chema, parcă-i cerea ajutor, cu ochii, cu toată ființa ei, și-i făgăduia cele mai dulci răsplăți. — Făcu un pas înainte și strigă:

— Vasca! ascultă ce-am să-ți vorbesc!

— Ce este? urlă cazacul.

— Ascultă, Vasca. Pune jos pe fata Orheianului, neatinsă, cu toate armele voastre, și vă iertăm... Aici nu-i război pe viață și moarte. Iertat să fii pentru ce-ai făcut...

— Il ierți, căci îl înțelegi... murmură lîngă Șoimaru înțeleptul Simeon.

— N'o pun! răspunse cazacul.

— Vasca! strigă iar Tudor Șoimaru; dacă nu pui pe fată jos, îți iau umărul, ș'ai s'o lași de nevoie...

Vasca începu a rîde cu disperată veselie, iar Șoimaru, deodată hotărît parcă de ochii fetei, ridică la umăr săneața. Cînd bubui împușcătura, vatamanul își simți brațul drept ca rupt din umăr, mîna-i căzu moartă și fata-i lunecă din brațe. In aceeași clipă, apăru Cantemir pe mal sus, și dădu drumul din arc unei săgeți care țipă scurt. Lîngă Alioșa, cellalt cazac îmbrîncă, lovit de moarte. Și ca'ntr'o mută înțelegere, în fața morții fără cruțare, Vasca și Alioșa, singurl rămași în viață, zvîrliră lîngă fată, unul săneața și cellalt sabia. Bătrînul ridică amîndouă mînile în sus, răcnind un singur cuvînt de desnădejde: „Rob!", și vatamanul făcu semnul de supunere deplină cu brațul sănătos; din cellalt izvora sînge îmbielșugat, care se prelingea pe blana scumpă a fetei. Și cu ochii închiși, domnița, care uimise într'o clipă pe Șoimaru, căzuse iar în zdrobirea unui leșin, de cînd izbucnise gura săneței îndreptată asupra ei.

Cantemir își dădu drumul de sus, Șoimaru și Bîrnovă se repeziră la vale și puseră tălpile picioarelor pe armele învinșilor. Dumitru Lie și Ispas, coborîți și ei la poruncă, ridicară pe brațe pe copila leșinată; iar de pe mal, între capete de cai, privea c'un zîmbet liniștit Ilun tatarul, cu fața palidă și cu ochii tainici.

Șoimaru se plecă cu grijă și ascultă răsuflarea fetei; apoi, punînd mîna pe jungherul dăruit de bei, aruncă o privire crudă asupra cazacului. Avea fața crîncenă și mînioasă.

— Șoimarule! zise Bîrnovă. L-ai iertat!...

— L-am iertat? întrebă c'un glas tremurător de înfrîrîtare răzășul.

Cazacul îl privea cu ochii neclintiți.

— Dacă nu mă loveșli, zise el, avem să ne 'ntîlnim altădată! Ori, dacă vrai, ucide-mă, căci eu n'am să te cruț!...

Parcă nu-și simțea brațul împușcat și privea cutezător spre cei trei prietini.

Șoimaru stătea în cumpănă; izbucnise în el o mînie repede; voia să lovească fără milă. Dar fata deschisese deodată ochii și-l privea neclintită. Cînd o văzu, apăsă jungherul în teacă și se alătură de ea, să-i desfacă legătura de la gură.

— Ai vrut să te dezleg, domniță, zise el cu supunere. Poruncește ce să facem și unde să te ducem!

Fata era zdrobită, nu putea răspunde cu glas; își adună numai blănița pe umăr și-și potrivi la tîmplă o șuviță de păr, cu degetele subțirele și albe. Apoi zîmbi obosită, cu zîmbetul care știa ea că-i șade bine.

Alioșa lega rana lui Vasca și mormăia în barbă

— Iaca vezi tu, vatamane! S'au împlinit veştile inimii mele. De-acuma ca fiarele, fără cai şi fără arme, avem să rătăcim pînă ce-om ajunge în Ucraina noastră.

Dar cazacul cel tînăr nu-i răspunse; oftă numai şi privea cum se depărtează blăniţa cea albastră pentru care era el să moară.

CAPITOLUL IX

ORHEIANU SE IMPACA CU MOŞ CHIRILA

La han în urmă, boierul Orheianu ieşise la soare sprijinit de subsuori de doi slujitori. Mînia nopţii îi trecuse ; acuma necontenit îşi îndrepta cu grijă ochii lui mari şi bulbucaţi pe şleah, spre răsărit. Făcea doi paşi şi şchiopăta uşor, şatunci trăsăturile feţei i se răsuceau. Alţi doi servi cercetau şi orînduiau boclucuri într'o căruţă uşoară cu roţile nalte. Boierul îşi aruncă şi spre ei ochii ; şi începu a vorbi scuturîndu-şi barba mare.

— Iaca, nemernicilor, aţi întîrziat pe drum, v'aţi ascuns prin tufe, nu ştiu ce-aţi făcut... Deabia acuma mi-aţi adus căruţa şi caii. Dacă eraţi pe urma mea astă-noapte, mă repezeam şi eu după ticălosul acela, după hoţ... Chiar am crezut că v'a tăiat beregatele, ş'a luat trăsura cu toate cele tîrguite în ţara leşască !

— Dă, stăpîne, răspunse vătaful cu umilinţă, am făcut şi noi cum am putut. Bine c'a dat Dumnezeu ş'am scăpat !

— Ce face ? Aţi făcut cum aţi putut ? M'aţi lăsat singur cu ceilalţi pe jos. m'o zvîrlit calul în

pulbere ; — acu cine urmăreşte pe cazac ? Cine-mi scapă copila ? Aşa ? Aţi făcut cum aţi putut ? Am să vă arăt eu, păcătoşilor, dac'aţi făcut cum aţi putut !

— Stăpîne, după atîta năcaz şi oaste, cu toate cîte am pătimit, bine c'a dat Dumnezeu şi te-am găsit...

— Aşa ? Ei, da, bine că m'aţi găsit ; altfel vă găseam eu pe voi şi'n borta şerpelui... Hm ! La urma urmei bine că m'aţi găsit... Da' lucrurile-s toate ? Neatinse ? Nimic nu lipseşte ?

— Toate, stăpîne, după rînduiala cu care mi le-ai dat...

— Ei bine, bine, măcar atîta... Da' ce-mi foloseşte ? Oare boierii aceia care mi-au făgăduit ajutor se ţin de cuvînt ? Asta-mi roade mie inima ! Parcă mă arde în măruntaie neliniştea !...

Chirilă ieşise în prag şi-şi steclea în soarele dimineţii nasul roş. Şi lui îi trecuse mînia nopţii ; fără vorbă multă se împăcase cu boierul ş'acuma îl privea cu ochi plini de veselă viclenie ; mai ales că vedea că'n buzunările adînci ale oaspetelui se zăresc galbeni adevăraţi, cu zimţi şi cu chipul craiului leşesc.

— Cucoane ! strigă el cu glasu-i groş ; să nu-ţi fie cu bănat ! Da'ce credinţă poţi avea în nişte flăcăi ! Bine, boieri or fi fiind ei, da-şi au şi ei drumul lor ; mai ales dacă ticălosul cel de cazac a apucat pe drumul lui ! Parcă drumurile oamenilor se'ntîlnesc numaidecît !

— Ce spui ? întrebă boierul întorcînd peste umăr capul.

— Spun, boierule, că în ziua de azi e greu să ai credinţă în oameni...

— Așa ? Al dreptate. Eu pe boierii aceia nici nu-i cunosc.

— Degeaba ai lăcrimat dumneata și i-ai rugat... stărui Chirilă c'un zîmbet abia văzut.

— Ei, omule ! răspunse boierul bărbos ; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu mînia repede... Hm ! Poate că ai dreptate... Am cugetat și eu că poate să fie așa, de cînd stau ca pe jăratic și mă frămînt. Dar am și hotărît ce am de făcut... Trec și eu Nistrul, și în Lehia am prietini slavă Domnului... Am pe domnul Vladislav Dumbrovschi, voievodul Sandomirului, cunosc și pe castelanul Braslaviei... Ei pot da poruncă și mi-l aduc în fiare pe cazac. Cu boierii Leșilor nu-i de glumit... E adevărat, avem și noi averi ca și dînșii ; ani dobîndit în viața noastră pămînturi și sate ; din mila lui Dumnezeu avem cu ce trăi ; da-i vorba că ei au și putere... La noi, cu schimbările Domniei, întruna trebuie să păzești drumul hotarului...

— Hei, cinstite jupîne, strigă Chirilă, înțelegînd cum stau lucrurile ; schimbarea Domnilor bucuria nebunilor... Dar nu-i nimica. Toate trec ; noi rămînem pe loc.

— Apoi, omule — temelia țării n'o fac Domnii ; tot boierii se chiamă că țin obiceiurile și rînduiala. Domnul, ca cel ce nu-i. Prostimea, ca și vita, stă cu botu 'n pămînt. Da' neamurile boierești sînt cap și minte pentru Moșie...

— Asta-i numaidecît ! răspunse cu pătrundere Chirilă. Și-și făcu în gînd socoteală că o vorbă înțeleaptă care place boierului poate să-i sporească c'un ban rotund cîștigul. Ca hangiu cuminte, Chirilă știa să se folosească și de ghioagă țintată și de cuvînt dulce.

— Prea cinstite boierule! zise el iar, aducîndu-şi aminte de vorbele-i nesocotite de la miezul nopţii; în adevăr, noi, prostimea, ce putem şti! Nu ştim nici sama vorbei, nici nimica; avem şi noi ştiinţă cît păr pe broască... Noi cu ghioaga şi cu vorba proastă!... Nu zic de mine, — eu în adevăr am greşit, dar îndată ce-am văzut cu cine am de-a-face, am văzut boier cu greutate şi cu bani, mi-am dat cu palma asta peste gură şi m'am certat cum se cuvine... Da' cunosc pe alţii, care nu ştiu, cinstite jupîne, cum să se poarte cu lumea...

Boierul nu răspunse: încruntă din sprîncene şi mai făcu doi paşi spre şleah; iar şchiopătă şi i se încreţi obrazul de suferinţă. Vătavul, ţigan, cu obrazul plin de şiretenie şi de linguşire, grăi cu mîndrie îndreptîndu-se spre crîşmar:

— Bade Chirilă, măria sa are pămînturi la Orhei cît poţi cuprinde cu ochii de pe un munte. Cine le mai ştie sama?... La boierul nostru numeri douăzeci de prisăci, şi vite de nu le mai ştie nimeni sutele... Şi mori, şi hanuri... phii! lucru mare!

— Apoi am aflat noi puţintel din toate... răspunse blajin hangiul. — Chirilă, om înţelept, după ce şi arătase ghioaga, din două vorbe descususe pe servitor, şi cînd se întoarse boierul prăbuşit de pe cal, ameninţările şi le înghiţise şi ghioaga se mistuise în întunecoase funduri. Hangiii în toate veacurile sînt oameni cu socoteală.

Boierul privea în lungul drumului şi clătina din cap cu nerăbdare:

— Nu vine nimeni, nu se vede nimica... zise el şi se 'ntoarse în loc...

Şi nădejdea şi curajul pe care le avusese acuma-i slăbiseră.

— Ce fac eu aicea ? vorbi el mai mult către sine, dînd din mîni ; de ce stau ? pe cine aştepi ? In ziua de azi numai în tine să ai credinţă... Pregătiţi căruţa ! strigă el cu ochii înflăcăraţi spre servi ; aşezaţi blană moale ca să nu mă zdruncine tare... Trecem Nistrul cît om putea mai repede, ş'acolo pun eu mîna pe hoţ. Am să mi-l spînzur în cîrlige în faţa mea şi cu mîna mea am să-l şfichiuiesc cu harapnicul... Am să-i arăt eu lui ! Cum să cuteze el a pune mîna pe o copilă ca o floare ? El e un păcătos nemernic, pulberc, un om de rînd, care trăieşte alături cu caii şi cu porcii, ca toţi ceilalţi, în cocioabele lor din ţara Ucrainei... Cum să 'ndrăznească el să-şi ridice ochii spre o cneaghină ? A, dar copila noastră se junghie mai bine, decît să sufere atingerea lui... Am trăit ş'am crescut-o noi între oameni aleşi, am fost cu ea şi la petrecerile lui Crai, în palat cu marmură şi aur, unde au venit boieroaicele leşte numai în mătăsuri îmbrăcate şi cu juvaieruri gătite... Şi copila noastră avea vestmînt ca şi ele, numai că era mai frumoasă... Copila noastră-i neam de voievod. Cum îndrăzneşte el ? Să vie, dacă vrea, să-i dau dintre ţărancele noastre de la Orhei una şi încă ş'aceea nu-i de nasul lui, pentrucă-i din servele mele '

In mînia lui, boierul îşi scoase în afară pieptul şi parcă se asculta vorbind. Privindu-l cu ochi şiret, moş Chirilă îşi aduse aminte de fala şi mîndria unor şleahtici dintre cei mulţi care se abătuseră pe la hanul lui.

— Apoi, prea cinstite jupîne, grăi el cu umilinţă, se cunoaşte bine că ai sălăşluit între boierii leşi, la curtea lui Crai.

— Am sălăşluit, da, răspunse semeţ boierul, pentrucă, din mila Ziditorului şi a Maicii preciste, am

avut cu ce mă înfăţişa. Pămînturile de la Orhei toate sînt ale mele. Cînd au cutezat nemernicii ţărani să se ridice, cerînd ocini, i-a bătut Aron-Vodă cu buzduganul... Şi noi, ca şi strămoşii noştri, avem urice şi îndreptări de la Domni. Nouă ni se şi cuvin, căci sîntem neamuri alese...

Moş Chirilă se plecase din şele cu smerenie.

— Aţi adus caii ? strigă cu glas mare boierul... Irimie ! unde eşti ?

— I-am adus, stăpîne ! răspunse vătavul ţigan. Pregătim totul...

— Trebuie să plecăm pe dată ! rosti cu hotărîre boierul. In fala lui leşască şi 'n supărarea lui, prea cinstitul pan Orheianu nu uita că Domnia nouă se aşază şi că el trebuie să se puie la adăpost în hotarul prietinilor lui.

Dar ochiul cel ager al lui moş Chirilă, obişnuit cu lungul drumului, deslusise în depărtare călăreţi.

— Jupîne ! strigă el cu capu'ntors spre răsărit, mi se pare că te grăbeşti. Văd venind călăreţi ; poate-s boierii noştri de astă-noapte !

— Unde-s ? ţipă boierul repezindu-se iar la marginea şleahului. Unde-s ? — şi parcă-şi uitase durerea piciorului. Doamne-Dumnezeule ! Ei să fie ? Mi-au găsit fata ? Se vede ceva ? Parcă se zăreşte. Are blăniţă albastră, oameni buni ! Ai, dar grozav de iute vin. Irimie Ţigane, caută repede în răcliţa ştiulă şi dă-mi lanţul de aur care-l pun eu pe după gît... Să vadă că-i primeşte un boier mare cu toată cinstea.

— Jupîne ! strigă iar hangiul. Dacă domniţa mării tale are blăniţă albastră, apoi atuncea o aduc... Acum înţeleg bine că s'au purtat cu vrednicie. Apoi se

și cunoștea că sînt voinici cu braț de criță ! Cată să ne bucurăm tare pentru isprava lor !...

Înfășurîndu-și în pripă pe după gît lanțugul de aur, pan Orheianu grăbea șchiopătînd ușor în calea celor trei oșteni. O bucurie mare îi umplea fața, mîinile începură să-i tremure de mișcarea năvalnică a inimii.

Din goana cailor, cu tropote scurte, șase călăreți se opriră. Descălecară, și Șoimaru coborî de pe grumazul fugarului, de subsuori, palida și trudita odraslă boierească. Orheianu o prinse în brațe cu lacrimi adevărate ; o sărută pe obraji, pe frunte, îi grămădi capul pe pieptul lui și o legăna c'un glas gîngav de tulburare :

— Draga tatei ! draga tatei ! te socoteam prăpădită și moartă... Și iar începu s'o sărute. Apoi prinse a-și șterge lacrimile cu mînica largă a hainei.

Hangiul Chirilă mormăi în prag foarte bucuros

— Acuma-i cu inima lui adevărată ; nu mai face ca șleahticii leșești.

Iar cei trei prietini zîmbeau cu puțină îndulșare și bucurie.

CAPITOLUL X

BUCURIA LUI JUPIN STROIE

După ce fata Orheianului ridică de la pieptul părintesc obrazul zîmbitor şi dulce îmbujorat, boierul întinse mînile spre Somlaru şi spre tovarăşii lui. Îi cuprinse cu dragoste şi le grăi cu căldură:

— Mi-aţi dăruit copila! Spuneţi: să vă dau inima, să vă dau bogăţiile mele? Spuneţi-mi cine sînteţi, ca să mă bucur şi să vă rostesc numele pînă la moarte, cînd m'oi ruga lui Dumnezeu...

— Eu sînt de neamul meu tatar, răspunse beiul, arălîndu-şi dinţii albi, şi mă chiamă Cantemir!

— Cum! strigă cu uimire mare boierul, dumneata eşti cel care ai adus hoarda Bugeacului ca să pui Domn pe Tomşa?

— Eu sînt, jupîne, răspunse tatarul. De ce te miri? Socoţi că necredincioşii n'au inimă şi nu te pot ajuta la nevoie?

— Ah! strigă boierul ridicînd ochii la cer; fapta să fie primită la scaunul dreptului judecător. De asemenea ajutor al unui om de neam străin, pe care

l-aș fi socotit mai curînd vrăjmaș, eu numai istorisindu-se am auzit, cum că ar fi fost la neamurile Apusului...

— Boierule, grăi Simeon Bîrnovă cu liniște, așa oameni se găsesc și 'n țările Răsăritului ; precum vezi, Dumnezeu miluiește c'o inimă bună pe cine crede el de cuviință. Voința lui e plină de taine !

— Adevărat ! adevărat ! întări boierul grămădindu-și de două ori în piept barba stufoasă.

— Să nu te miri, jupîne, cuvîntă tot surîzînd Cantemir, că eu am frăție cu doi viteji din legea dumnitale. Eu pe om îl caut după inimă, nu după lege ! Și ei nu s'au uitat că slăvesc pe Mahomet, cînd mi-au scăpat viața !

— Ți-au scăpat viața ? strigă iar cu uimire boierul.

— Mi-au scăpat viața, jupîne, Dumnealui Simeon Bîrnovă și dumnealui Tudor Șoimaru.

— Simeon Bîrnovă ? grăi orheianul înturnîndu-se spre boier. Dumneata vei fi fiind feciorul lui Mihăilaș. Eu pe părintele dumnitale l-am cunoscut. Se vede că ești om tare și de ispravă ca și el ! Și ce bucurie mi-ai pricinuit ! Bine, însă dumneata ești neam cu doamna Irimiei... Iartă-mă, dar cum se face ?... Ai venit cu Tomșa-Vodă...

— In ziua de azi oamenii se deosebesc după rudenii și se adună după prietinii... răspunse zîmbind înțeleptul Simeon.

— Așa-i, așa-i, oftă boierul. — Dar pe dumnealui, urmă el întorcîndu-se spre răzăș, pe dumnealui nu-l cunosc după nume...

— N'ai de unde mă cunoaște, jupîne, răspunse Tudor. Eu sînt orheian de pe apa Răutului, și de neamul meu îs răzăș. Dar am umblat mult prin străinătăți...

Fața boierului se încruntă ușor deodată, la aceste vorbe. Privi cu luare-aminte spre oștean. Din tăcerea ei izbucni însă fata, privind țintă pe cel ce-o scăpase din brațele cazacului

— Tată ! dumnealui e din părțile noastre. E orheian ! Și de pe apa Răutului, pe care și eu am văzut-o în pruncie... Ce potrivire ! urmă ea cu gingășie, împreunîndu-și mînile. Dumnitale ți-a fost dat să mă smulgi din brațele cazacului Vasca !

— Dumnealui te-a scăpat ? vorbi boierul privind lung la Șoimaru.

— Atuncea mi-au fost plătite toate trudele ! zise domol Șoimaru, stăpînit de privirea albastră a fetei. Asta a fost ca o minune și ca o rînduire cerească !

Boierul privea cu stăruință și cu luare-aminte spre Tudor.

— Șoimaru ? Șoimaru ? îngînă el.

— Da, boierule. Satului meu îi zice Șoimărești, după bătrînul nostru. Dar de douăzeci de ani nu l-am văzut. Ai mei au pribegit cu mine de pe cînd eram un prunc, au pierit prin străinătăți, ș'acu am rămas singur pe lume... Dar mi-am adus aminte și vreau să mai văd locul copilăriei. Pe urmă, cine știe unde m'or purta valurile vieții !...

Privirile boierului dobîndiră deodată tărie.

A ! strigă el cu glas mare ; vrednic oștean a ieșit din păminturile noastre, căci și noi tot pe Răut ne-am trăit veleatul. Pe mine mă chiamă Stroie Orheianu ! N'ai mai auzit de numele meu ?

— Poate să fi auzit, jupîne, dar nu-mi aduc aminte...

— Nu-i nimica, ai plecat crud printre străini. N'ai știut nici de năcazurile, nici de zbuciumele, nici de valurile de pe la noi. Au fost destule ; dar vremea

le-a lămăduit pe toate și toate s'au liniștit... Să-ți aduci aminte de vorbele mele, căci eu îți vreau binele... Ești un oștean vrednic, jupîne Tudore Șoimaru, și vreau să te strîng în brațe căci mi-ai scăpat copila din ghiarele dușmanului...

Șoimaru nu înțelegea bine vorbele Orheianului, dar primi cu voie-bună îmbrățișarea lui; apoi iar își întoarse căutătura spre față ea îl ațintea din vreme în vreme c'o privire care i se părea plină de luminile raiului.

Și tatarul și Bîrnovă privegheau privirile acestea zîmbind.

Scoțîndu-și la iveală pe piept lanțugul de aur și mîngîindu-și barba, pan Orheianu se întoarse deodată spre Chirilă hangiul, care privea din prag la asemenea întîmplare puțin obișnuită chiar la un han de pe șleahul cel mare domnesc:

— Chirilă! strigă Orheianu; astăzi sînt vesel ca 'n ziua în care răposata mea muiere mi-a dăruit odorul acesta! Caută tu un vin bun, prietine Chirilă, și vezi de ne cinstește, și ospătează cu ceva pe drumeții trudiți. Au umblat noaptea toată ș'acuma le cată ochii a foame...

— Boieri dumneavoastră, cît îți zice *tatăl nostru*, toate-or fi pregătite! cuvîntă moș Chirilă răsucindu-și în loc pîntecele cu greu stăpînit de chimir. Și ducîndu-se spre beciul lui, hangiul adăogi către Irimia vătavul:

— Acu, boierul nostru s'a făcut moldovan adevărat! Se vede că la voie-bună își cîntă omul cîntecul!

Pan Orheianu, în bucuria lui adevărată, avea totuși cugetul neadormit. Trei prietini, oșteni fruntași ai lui Tomșa, erau un sprijin mare pentru el. Nu mai avea a se teme de cercetași domnești, putea să-și vadă

puțintel și de interese la Orhei. O întrebare a lui Bîrnovă nu-l găsi de loc nepregătit.

— Boierule, îi zicea Simeon, dumneata erai prlbeag la Leși cu văduva lui Irimia?

— E prea adevărat, răspunse Stroie Orheianu cu hotărîre. Am fost cu văduva Irimiei; i-am ținut partea; am și venit cu Constantin Vodă și cu Potocki pînă la Iași; dar cînd am văzut, boieri dumneavoastră, toate cîte cad pe biata moșie, mai rele decît focul și apa, cînd am văzut că Leahul și Tatarul pradă și din pricina lor vin și alte oști pe capelele noastre, m'am bătut cu pumnul în piept și a'm spus așa, că cel mai tare are dreptate, și dacă Tomșa Vodă se așează cu ajutorul Porții în scaun, se alină și năcazurile Moldovei. Hai să-l primim pe el cu toții. Așa am zis eu, boierule!

— Ai cugetat prea bine, jupîne Stroie, grăi Simeon. Împărecherile boierilor și oștile megieșilor au dus țara în risipire...

— Acesta e cel mai sfînt adevăr! întări cu mare glas boierul orheian.

Și cu pieptu-i de uriaș, întinzînd în laturi brațele, luă înainte pe oșteni, rîzînd cu voie-bună:

— Prietinii mei cei buni! strigă el. Poftiți să cinstim un pahar pentru veșnică aducere-aminte!...

Apoi întrebă, ca în treacăt:

Incotro vi-i drumul, boierilor? Pe cît am înțeles, mergeți chiar pe drumul meu... Și eu aveam altă pușină la Orhei, și pe urmă voiam să mă înfățișez la Domnia nouă.

Mergi la Orhei, jupîne? întrebă iute Șoimaru, ca un lui scăpărători.

Mergem... dădu din cap boierul. Noi avem la Mănăstirea, pe Răut, casă mare de piatră... Și în fața mănăstire Răutul face iaz și se găsește în mijlocul

lui un ostrov minunat care mult îmi era drag în tinereţile mele... Mergem, căci avem puţină socoteală de luat pentru mori, prisăci şi hanuri.

— Atunci mergem tovărăşie, jupîne Stroie, zise Cantemir cu zîmbetul lui subţire.

— Pentru asta mă bucur nespus t... grăi Orheianu.

— Bucuria e şi de partea noastră... răspunse tatarul şi privi ţintă spre Şoimaru.

Magda lui Orheianu pornise visătoare înainte; schimbase două vorbe cu Irimia vătavul şi intrase într'o cămară, ca să-şi cerceteze straiele şi obrazul într'o oglindă cu cerc de argint, pe care un slujitor, după ce scotocise îndelung, o descoperise între feluritele boclucuri din căruţă. Cu ochil lui aprigi, răzăşul o urmărise pînă în pragul hanului.

Iar boierul cel bătrîn, văzîndu-şi orînduite toate treburile, fără grijă şi cu sufletul deschis numai spre bucuria acelui ceas, duse ca'ntr'o îmbrăţişare pe prietini la vinul cel vechi al lui moş Chirilă.

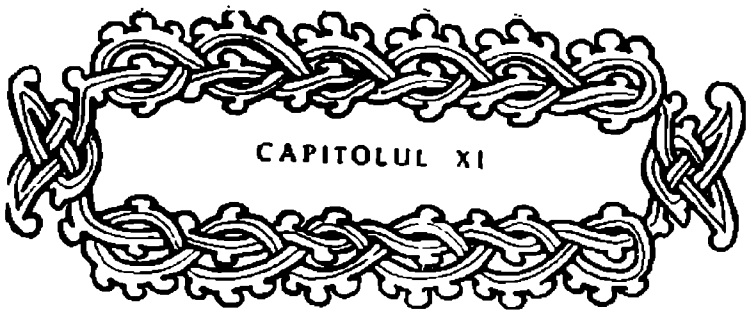

LUI JUPÎN STROIE II PLAC CHEFURILE CU SOȚII

În ograda cu zid de piatră a hanului, era o zarvă de gospodărie mare. Țipau gîște și cotcodăceau găini ; zburdau prin soare viețeluși porumbi ; și doi slujitori trebăluiau în lemnărie subt un șopron. O gură neagră de gîrlici se căsca în coasta clădirii ; pe trepte de stejar urca acum a doua oară moș Chirilă din hruba cu poloboace, ducînd în mînă o oală mare smălțuită, plină de vin învechit la întuneric, la adîncime de patruzeci de trepte spre mărunțaiele pămîntului.

Intră pe ușa scundă de dindos. Baba Maria, nevasta lui din tinereță, ieșea de la o vatră de jar, c'o țiglă lungă de fier în care erau trecuți străpunși prin mijloc o jumălate de duzină de pui rumeniți.

Chiar atuncea se arăta în tinda strîmtă și Orheianu, vesel și roș la față, răcnind c'un glas mare :

Vinul este, moș Chirilă ?

Este ! răspunse hangiul, ridicînd cu grijă pînă la barba boierului oala smălțuită roș.

— Dar puii pe care mi i-ai făgăduit ?

— De sama lor ştie baba !... şi Chirilă împinse pe mătuşa Maria înainte, cu ţigla ei uriaşă.

— Dar de fetiţă aţi avut grijă ? răcni iar boierul.

— Măria ta ! răspunse atunci cu glas tînguitor baba ; am fost eu la puicuţă şi i-am descîntat de deochi... avea ca o sfîrşeală, o dureau tîmplele... S'au aţintit ochi mulţi asupra ei... Ce să faci ? O fată mîndră e ca o floare rară. Acuma se odihneşte puţintel. I-am dat s'oleacă de friptură. O aripioară de pui. Abia a gustat-o... abia a ciugulit ca o vrăbiuţă, măria ta...

— Vreau s'o văd şi eu ! vorbi boierul mai tare decît trebuia.

— Mi se pare că doarme, măria ta... dar nu te teme, n'are nimica... n'are nimica... şi eu ştiu că-i trebuie după descîntecul meu numai oleacă de odihnă...

— Aşa !

— Aşa, măria ta, fii fără grijă !

— Atunci dă ţigla cu puii să-i duc eu la prietinii mei, şi tu, Chirilă, vină după mine cu aghiasma creştinească... Bea boierul cel tatar, oameni buni, de-mi place să mă uit la dînsul... Haide după mine !...

Uşor ameţit, Stroie Orheianu intră în odaia unde era întinsă masa, cu suliţa plină de pui ridicată sus ca o armă răzbunătoare, şi un hohot vesel de rîs îl întîmpină Moş Chirilă, c'o mişcare uşoară, scoase ca din pîntecele-i uriaş oala şi o aşeză pe masă.

— Halal de tine, Chirilă ! — strigă boierul Stroie, şi cu mîna, lingîndu-şi din cînd în cînd degetele, împingea de pe ţiglă puii într'o strachină mare.

Beiului tatar îi sticleau ochii ca jăraticul. Cu mîna pe pahar, zîmbea necontenit, arătîndu-şi dinţii ascuţiţi ca de lup tînăr. Era însă senin la faţă, şi slujitorul lui cel tăcut şi palid sta în picioare în dosul lui, şi parcă-l

priveghea. Lie şi cu Ispas se împărtăşeau şi ei din mila stăpînilor, intraţi numai pe-o clipă de la cai şi arme.

— Boierilor ! zise tatarul cu voce limpede, aşa înţeleg eu prietinia legată cu vin moldovenesc. Are ţara voastră lucruri bune, de aceea îi cunoaştem noi aşa de bine drumul...

— Atuncea bea un păhărel proaspăt ! strigă boierul Stroie.

— Beau, căci încă nu mi-am ajuns măsura... răspunse tatarul. Cît oi stăpîni eu băutura aceasta aleasă, nu e rău. — Apoi, pe cînd boierul orheian rupea în două un pui, se plecă la urechea lui Şoimaru : Ei, frate Tudore, văd că laci şi asta nu-i lucru bun... Tu nu bei ?

Nu mi-e sete...

— Frate, zise tatarul, eu cetesc în inima ta ca într'o carte...

— Trebuie să iasă la vînt să se răcorească... strecură o vorbă înţeleptul Simeon ; dar el se părea că nimica n'auzise.

Caşicum ar fi ascultat de-o poruncă, Şoimaru se ridică uşor din locul lui şi se strecură în umbra tindei. După el ieşi şi Lie.

— Stăpîne, şopti slujitorul, caşicum ar fi primit o întrebare, jupîniţa se odihneşte în cămăruţa din partea cealaltă a tindei...

— Bine, răspunse Şoimaru fără să se mire de asemenea cuvînt ; şi-i puse mîna pe umăr. Intră înlăuntru şi priveghiază...

Faţa rotundă a lui Dumitru Lie se întinse într'un zîmbet de mare mulţămire. Se strecură iar în odaia unde boierul Stroie îşi ridica glasul răsunător c'o ju-

mătate de pui într'o mînă şi cu nocalul de vin chilimbariu în alta.

— Eu ştiu sama petrecerilor şi-a prietiniilor, striga el. Eu am petrecut cu şleahticii la curtea lui Crai !... Eu am băut din toate vinurile lumii !...

Vocea liniştită a lui Bîrnovă începu să-l aţiţe, cu întrebări felurite ; şi boierul, îndemnat de fala lui obişnuită, îşi scutura barba şi umplea încăperea c'un glas detunător.

Şoimaru dădu în capătul tindei de baba lui moş Chirilă. Fără îndoială că femeia avusese vreme să înţeleagă de la soţul ei multe lucruri, căci se opri şi-şi ridică ochii militei aşteptînd o întrebare.

— Unde-i jupîniţa ?... întrebă şoptit oşteanul.

Şi aducîndu-şi aminte de aurul dăruit de Tomşa, vîrî două degete într'un loc anume al chimirului şi scoase un zlot tătărăsc. Banul luci numai o clipă, şi bătrîna îl mistui în ghiara ei. Şoimaru mai voi să întrebe ceva, dar simţi că uşa cămăruţei s'a deschis. Baba se strecură spre cuptorul ei cu jar, nesimţită, şi răzăşul, întorcînd privirea, văzu cu uimire pe fata Orheianului. Parcă era mai albă în îmbrăcămintea-i de catifea ca mura. Părul castaniu îi era lins pieptănat, cu cărare la mijloc. Ochii albaştri, cu gene lungi negre, îl priveau c'un fel de lucire tainică.

— Ţi-am auzit glasul, pan Tudor, şopti ea. Am vrut să-ţi mai mulţămesc odată...

Şi se trase îndărăt în umbra cămăruţei.

Şoimaru făcu un pas înainte. Apoi îndrăzni ; trecu pragul, închise uşa şi se aşeză cu spatele în ea. Nu spusese nicio vorbă, dar în coşul pieptului îi ardea o

flacără năprasnică și inima îi bătea, cum nu-i bătuse niciodată la primejdii.

— Ce faci ? zise fata punîndu-și o mînă la obraz. Dacă vine tata ?

— Nu te supăra ! răspunse rugător Șoimaru, vreau să-ți spun numai o vorbă...

Atunci fata zîmbi. Sta dreaptă în mijlocul cămării și se uita la el țintă.

— Ce vorbă vrei să-mi spui ?...

Șoimaru tăcu și-și înfipse ochii învăpăiați în privirile ei dulci. Ea clipi și-și plecă pleoapele, apoi deodată începu a rîde :

— Te uiți la mine fioros, ca atuncea cînd ți-am văzut întăi ochii, în ripa pîrăului.

— Atuncea te-am văzut și eu întăia oară, grăi blînd Șoimaru. Eu poate te-am speriat. Dar tu, jupîniță, de-atunci îmi ești dragă...

Și deodată Șoimaru își scutură capu 'nfierbîntat. Intr'o clipă rostise vorba cea grozavă. Intr'o clipă se petrecuse ceeace de atîtea ceasuri îl chinuia și părea fără scăpare și ieșire. I se înegură privirea, — dar pe urmă văzu limpede pe fată. Nici nu țipase, nici nu se trăsese tremurînd într'un colț ! Numai își plecase din nou ochii și i se îmbujoraseră obrajii.

— Nu te-ai supărat ! rosti Tudor Șoimaru cu blîndețe. Cînd te-am văzut, parcă mi s'a înfățișat o domca 'n istorisirile cele frumoase și de demult... De acuma viața mea nu mai însemnează nimica. O pun la picioarele tale... Poruncește-mi să mor...

Ea dădu din cap zîmbind :

— Nu ! asta nu se poate !...

— Intr'o clipă, urmă oșteanul, s'au răsturnat

toate în jurul meu... înțeleg care-i pricina. Ar trebui să mă mîhnesc, și sînt ca nebun de bucurie. Văd că taci. Spune-mi un cuvînt...

Ea nu-i răspundea ; îl privea numai pe sub gene, cu fruntea puțin aplecată. Șoimaru dădu trist din cap ; își aduse aminte de porecla pe care i-o dăduse Cantemir : îi spusese *Limbă-dulce ;* și acuma nu găsea cuvinte destule ca să cucerească pe fata care-i era dragă.

— Răspunde-mi un cuvînt... grăi el iar, cu glasul stîns.

Ea nu-i răspunse nici acum ; el o privi cu sprînceana încruntată.

— Nu te uita așa la mine, zise ea zîmbind și clătinînd capul.

— Mă uit, căci vremea trece, și cine știe cînd o să mai fim singuri !

— Atunci nu mai mergeți cu noi la Murgeni ? îl întrebă ea cu prefăcută grijă.

Lui Șoimaru iar începu a-i bate inima cu grăbire. — Voia să mai spuie ceva, dar afară, la ușă, cineva începu să zgîrie lemnul. Glasul lui Lie se auzi vorbind către cineva «Caut pe stăpîn !»

Magda Orheianului întinse spre el o mînă, cu capul puțin feril în laturi. El cuprinse degetele subțiri, le sărută de două ori, le simți că-i scapă, — și repezindu-se îndărăt se strecură pe ușă în tindă, unde dădu peste Dumitru Lie.

Era singur. Rîdea.

— Ce este ? îl întrebă cu asprime Șoimaru.

— Boierul cel bărbos strigă să plecăm ! îi șopti Lie, și vine să-și caute fata... I s'a pus în ușă boierul Bîrnovă și-l ține c'o pildă din sfînta evanghelie.

— Atunci pregătește caii și carele ! vorbi cu însuflețire răzășul. Mergem la Șoimărești, la noi acasă...

Pe când Lie se furișa afară, oșteanul se gîndea și parcă-și zicea cu glas: — De-acuma toate s'au tulburat în jurul meu... Trece peste mine un vîrtej mare!... — Mergem la Murgeni, își zise el iar cu bucurie. Acolo se alege de sărmana mea inimă!... Și se repezi spre odaia tovarășilor lui.

CAPITOLUL XII

CODRUL ŞI TINEREŢILE

Se apropiau, după cîteva popasuri, de apa Răutului. Carul împovărat rămăsese cu mult în urmă ; Magda lui Orheianu, care se odihnise mult în blănile întinse în el, acuma ceruse cal înşeuat, şi întremată de somnuri dese, zburdalnică din pricina frumuseţii apusului de Cireşar, pornise înainte printr'o margine de pădure, chemînd după ea c'o vorbă şăgalnică pe Tudor Şoimaru.

Boierul, bucurat şi el că se apropia de stăpînirile lui fără năcaz, fără să-i fi sosit vreun olăcar năprasnic de la Domnie, îşi grăbea calul. O vreme istorisise tovarăşilor despre minunatele lui petreceri la curtea lui Crai, apoi cu durere îşi amintise de pierderea în ţară străină a soţiei, care fusese aşa de scumpă inimii lui.

— Ah ! boieri dumneavoastră... zicea el cu voce mişcată. Eu în viaţa mea am adunat multe bunuri ale pămîntului, dar toate sînt zădarnice dacă n'ai mulţămirea sufletească... Soţia mea a fost muiere frumoasă. Era leaşcă de neamul ei şi eu o botezasem în

legea noastră şi mă unisem cu ea înaintea lui Dumnezeu... Aţi văzut-o pe Magda mea ; era tot aşa de frumoasă şi tot aşa o chema. Nu-i vorbă, fetiţa îmi samănă puţintel şi mie. Dar altfel toate ale maicei ei le are, şi umbletul, şi graiul şi toate cîte mi-au făcut năcazurile şi bucuriile... Căci trebuie să ştiţi dumneavoastră, — vă spun ca la nişte prieteni, — am şi cu copiliţa asta oleacă de năcaz. Işi are încăpăţînările ei, şi hotărîrile ei, şi câteodată parcă-i o căpriţă fără astîmpăr şi fără hodină...

Aşa grăia boierul cu glasul lui neistovit, pe cînd călăreau printr'un ţinut minunat. Codrii apropiaţi, în valuri negre, cei ai depărtării învăluiţi în pîclă, dealurile şi văile unduioase, apele curgînd în făgaşuri adînci de pămînturi văroase, toate, prevăzute prin lumina cea din urmă a soarelui, alcătuiau o icoană a vechii Moldove cea plină de daruri. Era o singurătate desăvîrşită ; nu se vedeau încă fumuri de sate, şi, în finaturile fără hotar, trebuiau să iasă sara la păşune zimbrii şi cerbii, nesupăraţi de desimea oamenilor.

Simeon Bîrnovă grăi încet către Cantemir-bei :

— De cînd am dat de Orheian, prietinul nostru Soimaru tace şi-i ard ochii. E bolnav.

— Fără îndoială, răspunse tatarul ; la noi se zice aşa om că a intrat în luna cea oarbă. Fiecare dintre noi trebuie să aibă un năcaz ca el, şi i-a venit şi lui rîndul. Iar fata e frumoasă ca o Georgiană, stăpînul de serai... Dar se deşteaptă el curînd, căci un om ca dînsul, cu inimă tare şi cu patimă năprasnică, izbeşte cu fruntea de multe stînci ale vieţii.

Am vrut să schimbăm numai o vorbă, Cantemir, răspunse zîmbind boierul. Are şi el un ceas fericit, dacă trece o fată frumoasă prin viaţa lui... Să-l

lăsăm să se depărteze şi să îndemnăm la vorbă multă pe Stroie...

Pe cînd prietinii tăbărau cu întrebările pe capul Orheianului, Şoimaru şi Magda lui Stroie coborau în trap ţăcănit un drumuşor lin de costişă. In lucirile amurgului, oţelele oşteanului fulgerau. Cu fusta largă şi încreţită de lînă vişinie revărsată în juru-i pînă la scările de argint, fata călărea bărbăteşte şi tunica de catifea strînsă pe mijloc, cu puf de blăniţă la gît şi la mîneci, o ţineau dreaptă în şa, cu sînii mici bulbucaţi uşor; în mersul calului se înmlădia pe şolduri; cu obrajii îmbujoraţi, cu ochii lucind, părea îmbătată de fuga calului, de mireasma marginei de codru şi de lumina fumurie care scădea cu cît înaintau şi parc'o chema în spre un vis al umbrei.

Pădurea de fagi se isprăvea şi marginea ei cotea pe văi. După făgeţelul tînăr care urma, se ridica spre fundul văii o pădure tînără de mesteceni, în care deodată parcă se făcea lumină. Işi înălţau trunchiuri albe şi-şi răsfirau rămurele subţiri cu frunziş mărunt. Peste valul uşor al mestecenilor se zăreau alte păduri şi poieni, şi iazuri, care arătau că oamenii şi-au făcut acolo aşezare.

Magda îşi opri calul şi ridică o mînă:

— Vezi colo în fund? Acolo-i Răutul! zise ea.

Şoimaru o privea c'un fel de sălbătăcie.

— Văd, răspunse el; ca prin vis mi-aduc aminte de toate. Mai cu samă sticlirea aceea de ape mi-a rămas parcă în luminile ochilor... Văd c'am ajuns repede...

— Cum repede? strigă rîzînd fata. Doar am apucat o noapte cu lună...

— Atuncea te odihneai în căruţă...

— Ş'acuma răsare luna iar, plină, şi sînt ală-

turea cu dumneata calare... Ori în căruță, ori aicea, pentru dumneata e tot una cred... Și pentru mine, — căci văd c'ai tăcut și ieri, taci și azi.

— In adevăr, vorbesc prea puțin... zise rîzînd Șoimaru. Aș vrea eu să-ți spun multe, dar glasul e nevrednic...

Fata zîmbi vicleană și clătină gingaș din cap.

— Să mergem ! să mergem !... strigă ea iute.

Intradevăr, glasul lui Șoimaru era nevrednic. Tăcut mai mult și c'un fel de îndărătnicie în privire, răzășul își petrecuse pînă acuma ceasurile. In el crescuse deodată iubirea ca o floare de sînge ; și sta ca 'ntr'un vis încă, nedumerit, încolțit de dorințî.

Se repeziră la vale prin dumbrava de mesteceni. Și deodată începură să se legene crengile fine deasupra lor, purtate parcă de cea din urmă lumină a zilei. Fata le privea călărind săltat și sorbea cu capu 'nălțat și cu nările tremurătoare mireasma văii. Deodată privi cu un rîs fugar pe Șoimaru și cu pintenii de la cizmele ei de marochin roș lovi calul și zvîcni înainte. Oșteanul simți ca o lovitură în piept ; își îndemnă și el fugarul.

Dar la o colitură fata se oprise sub crengile unui mesteacăn bătrîn. Intoarsă în șa, îi făcu un semn de taină cu degetul la gură. Il privea șireată, cu ochii aprinși, și gîfîia, cu buzele puțin deschise, ațintindu-și urechea.

Se opri și Șoimaru, simțind, în tăcerea care-i împresură deodată, ca o înfiorare tainică cuprinzîndu-i pe amîndoi. O privighetoare își ascuți parcă de cîteva ori glasul într'o tufă din apropierea lor ; apoi, în tăcerea văii, rămase ca o bătaie surdă și depărtată, necontenită, cașicum lucrători necunoscuți băteau pămîntul cu maiurile în adîncimile singurătății.

— I-am mai auzit... şopti Şoimaru înălţat în şa şi ascultînd... Cînd eram odată cu bunicul, i-am şi văzut bătînd cu coada în vizuniile lor...

— Cînii de apă!... zise fata rîzînd şi privindu-l ţintă. Şi eu i-am văzut... Şi i-am auzit de multe ori din locul acesta... Aici e frumoasă şi tainică pădurea de mesteceni...

Fără îndoială că frunzişul gingaş, şi ecourile, şi răsuflările pădurii aveau un îndemn, dar şi fata, cu înmlădierea-i de ramură şi cu privirea-i de şarpe, visase clipa aceasta pe cînd în blănuri moi o legăna căruţa. Cum stăteau alături, deodată oşteanul o cuprinse scurt cu braţul şi ea se abătu la pieptul lui. Sta înlănţuită ca o liană de el, şi primea cu ochii închişi sărutările lui pălimaşe. Un braţ o strîngea s'o frîngă şi ea olta biruită de iubirea furtunoasă a bărbatului şi de bolnava ei curiozitate de fecioară.

Răzbătură pe sub mesteceni mai departe în umbră, se făcu pe urma lor tăcere; şi tainica bătaie a castorilor iar începu a suna în adîncimi.

CAPITOLUL XIII

CRUCEA RAZAŞILOR

Când Tudor intră în satul strămoşilor lui, la Şoimăreşti, parcă i se luă un văl de pe frunte. Toată noaptea stătuse ca ameţit, cu icoana fetei Orheianului înaintea ochilor. După ce tatăl şi fiica intrară în curtea lor de piatră, oşteanul, ca să poată revedea pe Magda cît mai curînd, se despărţise de ei ca să facă un ocol grabnic în satul lui. Hotărîse să se întoarcă cu calul aburind încă de fuga dusului. Pentru el iubirea cea mare a vieţii lui era mai presus de toate. Ce-i mai păsa acum de celelalte? Aplecată puţin în şaua ei, fecioara îl privise cu ochii arşi de sărutările lui. Cu zîmbetu-i neclintit şi viclean, parcă-i spunea că-l aşteaptă şi-l chiamă; îi zîmbea întocmai ca'n umbra mestecenilor, cînd, frîntă de la mijloc, se agăţa de grumazul lui, lăsîndu-se biruită pe iarba moale, umezită de roua înserării.

Acum, vîntul dimineţii îl deştepta încet-încet. Îl deşteptau şi amintirile vechi.

— Fraţilor, zise el cuprinzînd mînile tovarăşilor lui, acesta-i satul meu!

— E un sat ca oricare altul... îi răspunse Cantemir.

— Se poate, dar acesta-i al meu şi nu l-am văzut de douăzeci de ani.

— Totuşi, Tudore, adă-ţi aminte de cuvîntul meu: cît de tare schimbă Dumnezeu şi întîmplările şi hotărîrile noastre...

Şoimaru se încruntă uşor.

— Vreau să-ţi spun că ai pornit aprig într'acoace. Dar drumul ţi-a schimbat tare gîndurile...

Şoimaru privi cu luare-aminte spre tovarăşii lui, dar taina o ascunse în fundul sufletului ca pe un lucru scump.

— Vă înşelaţi, prietinilor, răspunse el cu linişte... Iată biserica. Iată ţintirimul. Aicea zac mulţi de-ai mei. Mai încolo e casa în care m'am născut...

Satul cu casele mari acoperite cu stuh, case curate, răzăşeşti, se întindea într'o vîlcică, sub poală de pădure. Apa Răutului curgea pe vale, subţire şi limpede, scăzută de secetele verii. Nuci mari se ridicau din vii, şi un grangur cînta în pacea satului, în lumina dimineţii. Era o zi de duminică şi toaca începu să sune în clopotniţa bisericii albe c'o duruire melodioasă.

Şoimaru se opri, îşi descoperi capul cu plete scurte creţe, şi-şi făcu încet cruce.

— De învăţătura aceasta veche a bunicului uitasem... zise el încet.

Apoi descălecă, şi prietinii punînd şi ei piciorul pe pămînt, porniră tustrei pe cărarea din marginea drumului, lăsînd slujitorilor frîiele.

Femei şi fete cu cataveici de vulpe şi cu fuste de lînă, dungate cu vriste galbene şi roşe pe fund negru, veneau la leturghie. Femeile aveau broboadă cafenie

pe cap ; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Unele erau frumoase şi spionau cu priviri agere pe cei trei oşteni.

Veneau şi răzăşi în urma lor, îmbrăcaţi în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste : ciubote de piele roşă, pantaloni largi şi încreţiţi în jurul mijlocului dintr'un şiac cafeniu şi ilice negre cu nasturi rotunzi de argint şi cu mînicile largi. Toţi priveau curioşi la străinii care intraseră în sat. Se uita şi Şoimaru cu luare-aminte la ei, dar niciun obraz nu-i era cunoscut.

Cînd apucară pe poteca bisericii, unul dintre răzăşi, om cărunt cu obrazul brăzdat, se abătu spre ei şi le porti ziua-bună. Apoi grăi :

— Domnilor, să nu vă fie cu bănat. Eu sînt vătaman în sat aicea. V'aş întreba dacă căutaţi pe cineva...

Şoimaru stătu în loc zîmbind. Apoi zise către vataman :

— Ai să înţelegi îndată ce caut în sat la dumneavoastră, cînd ţi-oi spune cum mă chiamă... Dumnealor sînt numai prietini ai mei...

— Dar dumneata cine eşti ?

Femeile şi bărbaţii se opriseră curioşi şi aşteptau.

— Pe mine mă chiamă Tudor Şoimaru ! zise oşteanul privind în juru-i.

Indată se stîrni zarvă între răzăşi ; oamenii se apropiară cu murmur.

— Dar cine-i fi dumneata şi de unde ? întrebă cu neîncredere vatamanul. Noi ne cunoaştem toţi ; cu toţi sîntem Şoimăreşti şi neamuri şi ştim unul de altul...

Deodată însă îşi făcu loc prin îngrămădeală un bătrîn mărunt, îndesat, cu barba scurtă şi ţepoasă, cu ochii ascuţiţi şi aspri.

— Oşteanul acesta se dă drept din neamul nostru... zise el c'un glas îndesat. Să mă uit şi eu la el...

Cu îndrăzneală apucă mîna lui Tudor, îl trase spre el şi-l privi în ochi.

— Nu eşti tu, zise el scurt, dintre ai lui Ionaşcu, care au pribegit peste Nistru?

— Sînt Tudor, feciorul lui Ionaşcu... răspunse mişcat Şoimaru; dintre toţi pribegii, eu singur mă întorc înapoi...

— Atuncea eu îţi sînt moş drept, frate cu tatăl tău... strigă bătrînul. Uită-te la mine şi mă cunoaşte!

— Te cunosc, moşule Mihu! îngînă Şoimaru.

Deodată glasurile răzăşilor, a tuturor neamurilor lui, se ridicară, şi braţe multe se întinseră spre el ca să-l îmbrăţişeze. Deodată oşteanul îşi simţi pieptul înfierbîntat de o căldură necunoscută.

— E feciorul lui Ionaşcu şi al Anisiei... grăiau şi femeile cu glasuri tînguitoare. Şi dintre cele mai bătrîne porniră a boci încet.

Clopotele bisericii cîntau. Fără să ştie de ce, în mijlocul oamenilor adunaţi deodată din toate locuinţile satului, în mijlocul glasurilor, care întrebau şi răspundeau, Cantemir şi Bîrnovă se simţeau mişcaţi. Şoimaru era cuprins de mîni, îmbrăţişat de veri şi de mătuşe, şi glasuri rosteau nume: toţi erau ai unui Şoimar; dar unul era Gavril al lui Ion al lui Vasile Neculai Şoimaru; altul era Grozav al lui Dumitru al lui Matei Neculai Şoimaru; alţii se trăgeau dintr'un Vasile, alţii dintr'un Mihai, — din bătrîni vechi care luptaseră pentru moşie şi dobîndiseră pămînt pe vremurile lui Ştefan-Vodă cel bătrîn.

— Vină cu mine! zise cu glas aspru bătrînul Mihu.

Il apucă de mînă şi-l trase între mormintele ţintirimului. Clopotele bisericii tăcură ; se alinară şi vocile oamenilor ; şi sub cireşii sălbatici, care-şi coborau rădăcinile între oasele morţilor, se făcu în lumina dimineţii tăcere.

Bătrînul îl opri dinaintea unei cruci de piatră, lîngă un mormînt plivit cu îngrijire, acoperit cu flori răsădite.

— Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihneşte părintele tău Ionaşcu ! La mormîntul lui noi îngenunchem cu toţii...

Ca prin farmec, clopotele porniră iar, a treia oară — şi răzăşii îngenunchiară. Cu ochii împînziţi de lacrimi, Tudor citea slovele săpate pe crucea de granit :

Aici este groapa
unde zace robul lui Dumnezeu Ionaşcu
din neamul Şoimăreştilor
care s'a strămutat la veşnicele locaşuri
la anul de la zidirea lumii 7102...

— Aici este îngropat părintele tău ! îi strigă la ureche bătrînul Mihu. A pierit ucis de buzdugan mişelesc, pentrucă s'a ridicat pentru drepturile şi ocinile noastre strămoşeşti, sculînd la război toate neamurile şi toate aşezările Orhelenilor !...

Clopotele tăcură iar.

— Tu nu-ţi mai aduci aminte ? îl întrebă bătrînul. Erai un copil cînd s'a întîmplat aceasta ; pe urmă, printre străini, ai uitat de toate !

Amintiri crîncene răscoliră deodată mintea şi sufletul lui Tudor. Cu ochii încruntaţi citea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său, — şi-i veni în minte dintrodată dintre icoanele înegurate de uitare

cnipul palid, stropit de sînge, al unui oştean mort. Acela era tatăl său. Şi ciolanele lui se odihneau înainte-i, sub pămînt.

— Priveşte şi'n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră ! îi strigă răzăşul cel bătrîn. Suflă prin ea vînturile iernii şi bat peste dînsa puhoaiele ploilor. Ca ea s'au risipit, — duse de valuri şi vînturi, odraslele lui Ionaşcu. Iar cel ce ne-a despoiat pe noi de pămînturile de bătrîni cîştigate, de la Alexandru-Vodă şi de la Ştefan-Vodă, se îngraşă şi rîde nepedepsit, şi şi-a pus piciorul pe grumazul nostru...

— Cine-i? strigă Tudor sărind în sus cu ochii mînioşi.

— Cine-i? rînji bătrînul. Cine nu-l ştie? şi copilul din leagăn îi aude numele cu blăstăm! căci ne-a sărăcit şi ne-a umilit! ne-a bătut şi ne-a sîngerat! Şi pe tine te-a lăsat orfan!

— Cine-i? strigă înăbuşit Şoimaru.

— E boierul cel mare de la Murgeni! Stroie Orheianu cel plin de averi şi fală!... zise răzăşul Mihu întunecat şi aspru.

La aceste vorbe, Cantemir şi Simeon se repeziră înainte. Tudor Şoimaru rămăsese ca fulgerat, cu ochii rotunziţi, înfricoşaţi de groază lăuntrică. Abia avu putere să se stăpînească, înghiţi greu de cîteva ori şi rămase privind întunecos spre mormîntul de dinaintea lui.

CAPITOLUL XIV

TUDOR ŞOIMARU SE ARATĂ OM CARE ŞOVĂIEŞTE

În sufletul lui Tudor Şoimaru bîntuia într-adevăr o furtună grozavă. Plecînd de la mormîntul părintesc, înconjurat de prietini şi de toate rudeniile, în nourii care i se frămîntau în minte întrezărise o lucire: se gîndise să se repeadă la Murgeni: dragostea lui cu fata Orheianului poate era împăciuirea şi liniştea. El era neam bun şi oştean tare; fata era a lui; poate ura din ochii bătrînului Mihu se va alina; poate umbra mortului din ţintirimul bătrînesc se va împăca. Pădurile şi imaşurile, i fînaţurile, cu vîrtute cîştigate în războaie vechi, se vor întoarce după dreptate neamurilor; iar pentru sînge vărsat va veni zălog o copilă; şi amestecul va potoli dihoniile şi zavistiile, statornicind pace pentru un veac viitor. — Dar la Murgeni, unde se repezise într'un suflet, neliniştit şi bolnav, toată nădejdea i se rîsipi ca nisipul în vînt. Boierul împlinise cîteva datorii de pe moori şi hanuri, încărcase cîteva căruţe la cai odihniţi, — şi repede venise, repede plecase pe un drum necunoscut.

— Ce fac eu? întrebă el înspăimîntat pe Bîrnovă.

Boierul şi tatarul îl priveau serioşi, cugetînd şi ei la năprasnicile întorsături ale vieţii. Stăteau, numai ei, într'o chilie din casa curată a bătrînului Mihu. Ospătaseră puţintel, — ş'acuma trupurile trudite ar fi cerut hodină ; dar suferinţa care lucea ca o nebunie în ochii lui Tudor îi ţinea pe tustrei treji.

— Ce fac eu?

— Mai întăi de toate, răspunse Simeon Bîrnovă, nu înţeleg ce-ai căutat la Murgeni.

— Eram încredinţat că am să găsesc pe fată... zise încet Şoimaru.

— Ei, şi ce era dac'o găseai?

— I-i dragă fata... cuvîntă de la locul său Cantemir-bei. E lucru lesne de înţeles!

— Poate tu, boiule, cugeţi că ceeace s'a întîmplat azi la ţintirim e lucru fără rost? N'ai înţeles tu că neamul lui Tudor ţipă împotriva Orheianului? N'ai auzit pe Mihu strigînd că Ionaşcu, tatăl prietinului nostru, a pierit ucis de buzdugan, de mîna lui Stroie?

— Ba da. Dar eu socot că el se trăgea spre dragostea lui, — şi-şi părăsea neamurile! rosti limpede tatarul.

Tudor Şoimaru ridică ochii rătăciţi şi-i îndreptă pe rînd asupra prietinilor lui. Dădu încet din cap, în semn de împotrivire :

— Asta nu se poate! murmură el.

Cantemir îl privi zîmbind :

— Nu se poate? Mormîntul lui Ionaşcu l-ai văzut întăia oară ; glasul lui Mihu pînă azi nu l-ai auzit, pînă azi toate neamurile tale ţi-au fost străine. Dar dragostea a intrat în tine ca un cui de foc!

— Asta nu se poate! asta nu se poate! murmură îndărătnic Tudor Şoimaru. Eu m'am tras spre Răut şi spre neamurile mele pentrucă mă chemau amintiri şi un dor năprasnic. Sînt fraţii mei cu toţii. Şi'n pămîntul nostru dorm strămoşii mei cu toţii. I-am văzut azi întăi, dar eu de ei sînt legat din veci, cu sînge şi durere! Şi cînd mi-a spus uncheşul Mihu că tata zace mort la picioarele mele, m'au zguduit fiori de moarte şi mi-au venit lacrimi! Nu se poate!

— Atuncea ce-ai căutat la Murgeni? întrebă iar Simeon Bîrnovă.

— Nu ştiu. Mi-i dragă fata. Am avut o nădejde de însoţire — care să împace vrăjbile...

— Apoi, frate, între tine şi neamul lui Stroie este sînge! grăi răspicat Simeon. Cînd ar afla Mihu şi neamurile voastre numai de gîndul tău, te-ar prigoni cu blăstăm...

Tudor Şoimaru privi ţintă la prietinul lui; se făcu galbăn şi strigă răguşit şi brusc:

— Atuncea ce fac eu?

Bîrnovă dădu din umeri. Cantemir tatarul zîmbi arătîndu-şi dinţii.

— După cît înţeleg, grăi el, Tudor pleacă după fată. In el fierbe dragostea.

— Se poate, răspunse Bîrnovă, dar asta trece.

Nu trece! nu trece! gemu c'un fel de turbare Tudor. A căzut ca un trăsnet în sufletul meu. Nu ştiu face! nu înţeleg ce se petrece cu mine! mi se pare c'am să 'nebunesc! Am venit la mormîntul părinţilor mei, — şi'acuma o vijelie mă mînă în altă parte, cine ştie unde! Văd că trebuie să părăsesc toate, mă urmărească toţi cu ură şi blăstăm că-i las, mă ridic pentru dreptatea lor şi nu plătesc sîngele celor morţi! Dar ce pot să fac, prietinilor mei

dragi, dacă Magda Orheianului mi-i dragă şi nu-mi mai pot afla loc şi stare din pricina asta ?

— Atunci să mergem s'o căutăm ! zise tatarul cu acelaşi zîmbet ascuţit.

— Dar unde ?

— Alah are să ne îndrepte... Ş'ai să ne îndrepţi şi tu, — căci vei fi ca un copoi pe urmele căprioarei : vei adulmeca urma dragostei tale...

— Atunci merg şi eu cu voi !... rosti Simeon Bîrnovă. Aşa-i voinţa Celui-de-sus, precît văd. Cînd vor trece toate şi se vor limpezi toate ale sufletului tău, atunci te vei trezi şi vei urma calea de la care nimica nu te poate întoarce. Tu ai, Tudore, suflet prea pătimaş şi ast'dimineaţă, la crucea lui Ionaşcu, m'am îngrozit cînd am văzut ochiul tău sălbatic şi obrazul ca de mort. Au să te cheme înapoi amintirile şi morţii !

— Deocamdată să-l lăsăm să meargă după vînt ! grăi rîzînd Cantemir. Acesta e lucru prea înţelept.

Tudor Şoimaru sta cu fruntea răzimată în palme şi cu coatele pe genunchi. Ridică iar capul. Parcă nici nu înţelegea bine vorbele care se rosteau lîngă el. Dintrodată se zvîrli de la locul lui în picioare.

— Trebuie să mergem, trebuie s'o caut ! strigă el. Văd că ce cugetam eu nu se poate ! văd că pentru mine zile de linişte nu pot fi ! Din lume am venit, în lume mă duc : trebuie s'o găsesc !...

Văzu că prietinii lui nu spun nimica, că-i zîmbesc şi-l înţeleg ; — se lăsă la locul lui pe laiţa de plop aşternută cu scorţuri.

— Vra să zică plecăm? întrebă el cu trudnic glas.

— Da, răspunse Cantemir. Ne odihnim şi plecăm...

Şoimaru avu o clipă de destindere din încordarea

și durerea lui. — Se liniști, se lăsă pe-o coastă, și'n scurtă vreme un somn de plumb îi amorți mădulările zdrobite. Adormiră pe lăiți și Bîrnovă și Cantemir. Și tîrziu, cînd da soarele în asfințit, se deșteptară cu capetele grele.

Din mijlocul chiliei îi privea zîmbind bătrînul Mihu. Pe-o măsuță cu trei picioare aburea mîncarea.

— Eu socot că v'a deșteptat mirozna bucatelor... zise răzășul. Poftiți și ospătați din ce s'a milostivit să ne dăruiască Domnul !... Dacă ar fi fost dreptăți în lume și n'ar fi fost asupra noastră hrăpiri și moarte, — ospățul ar fi fost mai ales !...

Tudor privi tulbure la bătrîn. Se trase într'un colț, dădu cu apă rece pe ochi, apoi se așeză pe un scăunaș cu trei picioare. Bîrnovă se răcorea și el. Cantemir, cu fața spre Meca, își făcu spălatul legiuit și rugăciunea șoptită.

Cînd începură a mînca din mîncarea de oaie, Mihu întrebă pe Tudor, cu glasu-i aspru și îndesat :

— Eu cred, nepoate, că acu ai să te întorci la Iași ?

— Fără îndoială, răspunse oșteanul.

— Da' la Domnia nouă este vreo nădejde de dreptate ?

— Este. Vodă Ștefan ține cu norodul.

— Ei, și pe urmă, adăogi răzășul, după cît știu, Orheianu e boier de-a Movileștilor.

— Da !

— Îl cunoști ?

— Îl cunosc...

Moșneagul cel mititel părea mirat de răspunsurile scurte și înghețate ale lui Șoimaru. Privirile i întunecară, obrazul i se încreți de o parte și de alta a mustății tușinate.

— Băiete, rosti el domol, ţi l-a scos Dumnezeu în cale, dar nu ştiai că el e prigonitorul nostru şi ucigaşul tatălui tău. Acuma să-l cauţi — şi să faci dreptate !...

Ochii căprii ai lui Tudor se înegurară. — Bătrînul clătină din cap şi-l privi c'un fel de îndîrjire. Oşteanul nu îndrăzni să puie cuvînt de împotrivire.

— Dintre copiii mortului, grăi Mihu, tu singur ai rămas. Casa pustie şi mormîntul sînt diata lui şi moştenirea ta. Cată şi priveghează, căci altfel, pe ceea lume, sufletul lui se zbuciumă. Şi dintre toate neamurile, tu le-ai ridicat căpitan de oşti, ca şi Ionaşcu ; tu trebuie, ca şi el, să ridici pe Orheieni, să ceri dreptate, ori cu pace ori cu arma. A venit vremea ; Dumnezeu te-a trimes între noi, şi ai de îndeplinit o datorie !

Cantemir şi Bîrnovă priveau la fratele lor de război. Se îngălbenise ca la marginea mormîntului, în ţintirim. Vorbele tari ale răzăşului îl străpungeau şi-l usturau.

— Moşule Mihu, zise deodată oşteanul, am să cer dreptate lui Vodă Ştefan, — şi neamurile noastre au să intre în stăpînirea pămînturilor vechi.

— Aşa este : să-ţi ajute Cel-de-sus ! Şi pe urmă caută pe cel care a pus în mormînt pe părintele tău.

— Dumnezeu are să-mi hotărască drumul ! răspunse Tudor cu ochii înfrigurați.

Înţeleptul Simeon îl privi ţintă şi-şi făcu socoteala în gînd : — Căile prietinului meu sînt încurcate. Tomşa va face dreptate Şoimăreştilor. Pe Magda, el se gîndeşte s'o răpească pentru dragostea lui. Iar pe Orheian, dacă-i va sta în cale, îl va călca în picioare...

Şi întradevăr acesta era gîndul lui Tudor Şoimaru : îi venise la glasul aspru al lui Mihu, — şi l-l

îndreptățea pornirea lui de oștean pribeag și crîncen. Sufletul lui altfel nu putea găsi liniște: era ca o fiară flămîndă care se domolește numai lîngă pradă.

— Vra să zică mergem să căutăm întâi pe Orheian la Iași? întrebă Cantemir și-și arătă dinții albi.

— Mergem întâi la Iași... răspunse Șoimaru și oftă adînc.

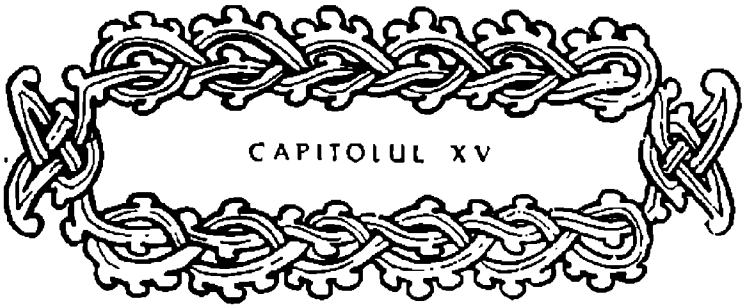

CUM URCA TOMŞA IN SCAUN DOMNESC

Cei trei prietini şi slujitorii lor ajunseră alaiul lui Tomşa aproape de vama Iaşilor. Boierii de toată mîna ieşiseră întru întîmpinarea lui Vodă cel nou, îi sărutaseră mîna şi i se plecaseră cu umilinţă. Iar cînd ajunseră la Vamă, Domnul dădu poruncă de popas, cum era obiceiul vechi, ca să împlinească toată gătirea de intrare în scaun.

Acolo se aşeză oastea. Darabanii îşi lustruiră curelele şi alămurile, călăreţii îşi încingară caii. Domnul porti la o cafea şi la sfat pe boierii cei mari. Un diac scrise toată rînduiala şi Nicoriţă Armaşul primi poruncă s'o facă cunoscută tuturora, feţelor alese, breslelor şi orăşenilor de toată mîna. Tomşa lămuri şi lui Husein-Aga ţeremonia care se face la Domniile nouă ale Moldovei, iar turcul, grav, clipi numai din ochi şi arătă printr'un semn, punînd mîna la piept, că are asupra lui lucrul cel mai de căpetenie: hatişeriful măritului sultan. — După ce toate fură puse la cale, Vodă ieşi ca să vadă tabăra. Era mulţămit şi zîmbea. In sfîrşit, ajungea la Iaşi în scaun; zdrobise pe Movileşti

prin dreaptă orînduire a lui Dumnezeu, se așeza în locul care i se cuvenea, de unde poruncise țării și părintele său Aron Vodă ! Își mîngîia barba rotunjită din proaspăt, frumos, de bărbierul lui grec, Nicola, — privind la cerul albastru, se bucură în sine-și de vremea frumoasă care avea să scoată a doua zi, duminică, tot norodul Iașului întru întîmpinarea lui. Așa, vesel și mulțămit era cînd dădu cu ochii de Șoimaru și de Bîrnovă, care-i pîndeau trecerea.

— Aha ! zise el oprindu-se și punîndu-și mînile la spate. Te-ai întors, boier Simeoane ? Ți-ai văzut ocina părintească, căpitane Șoimarule ?

M'am întors, răspunse Bîrnovă, ca să fiu față așezarea în scaun a măriei tale !

Aha ! prea bine. Dar Șoimaru ce-a făcut ?

Doamne ! grăi Șoimaru înălțînd capul. Mi-am găsit neamurile sărăcite și casa părinților mei pustie. Am să vin cu toți ai mei ca să îngenunchiem la dreapta măriei tale.

— Vom face dreptate, căpitane, căci pentru asta am venit în Moldova... răspunse cu bunătate Tomșa. Apoi, apropiindu-se, bătu cu bunătate pe oștean pe umăr.

— Doamne, îndrăzni Șoimaru, nădăjduesc întru dreptate, chiar cînd va fi s'o dai împotriva unui sfetnic al măriei tale !

— Cum ? cum ? zise scurt Tomșa, ridicînd în sus barba. Cine v'a călcat hotarul ?

— Măria ta, pricina noastră o avem cu boierul cel mare de la Murgeni, cu Stroie Orheianu !

— Ei ? cum sfetnic al meu ? Orheianu e al muierii lui Irimia, nu e al meu ! Unde-i, — ca să-l spînzur în cîrlige !

— Măria ta, răspunse Tudor, am oblicit cum că jupîn Stroie a venit să cadă în genunchi la măria ta şi să se roage de iertare.

— Aşa ? unde-i ? Nu-l văd, n'a venit !

— Atunci ne-am înşelat noi. Am auzit numai zvon.

— Vrea să se plece la mila mea ? Să vie, să vedem. Unde-i Nicoriţă ? Să vie el, poate are Nicoriţă ştire că jupîn Stroie Orheianu vrea să se plece. Nicoriţă !

Un slujitor domnesc de aproape se repezi, şi'n scurtă vreme aduse pe Nicoriţă. Boierul aţinti pe Vodă şi cu ochii vicleni şi cu vîrful lustruit al nasului lui ascuţit voia, ca de obicei, să-i prindă gîndul. Cînd îl văzu vesel pe Tomşa, zîmbi şi el, ajuns parcă de o veste bună.

— Ce ştii, armaşe, despre jupîn Stroie Orheianu ? întrebă Domnitorul.

— Măria ta, ce să ştiu ?

— A trimes veste că se pleacă la îndurarea Domniei mele ?

— Nu, măria ta ; Orheianu e de partea Movileştilor şi a Leşilor, şi e fugar cu toţi ceilalţi.

— Aşa ? Ştii bine ? Atunci nu-i adevărat, căpitane Şoimarule, şi cînd va fi să-l vedem la scaunul Domniei mele, avem să-l vedem amîndoi înălţat foarte sus, unde i se cuvine. Iar pentru toate durerile răzăşilor, să ridicaţi jalobă, ca să se facă dreptate !...

Nicoriţă îşi purta ochii de guzgan cînd la Vodă, cînd la Şoimaru, necontenit, — şi cînd auzi că e vorbă de jalobă şi de dreptate, crezu de cuviinţă să zîmbească iarăşi, pătruns de o mare fericire.

— Vezi ? grăi Bîrnovă, după ce plecă Vodă Tomşa ; vezi că Orheianu şi fata nu-s la Iaşi ?

— Văd, răspunse întunecos Șoimaru. Avea dreptate Cantemir. Va trebui s'o căutăm în hotarul leșesc...

Amîndoi trecură prin zvonul taberei, — și găsiră curînd pe bei, între Nohaii lui. Tatarii hodineau cu capetele pe șele, iar caii, în șiraguri lungi, rontăiau orz din trăisti aninate cu baierile pe după urechi. Gherei mîrzacul asculta, cu brațele încrucișate pe piept și cu capul înclinat, poruncile Domnului său.

— Ce-ați făcut ? întrebă vesel Cantemir, întorcîndu-se în loc.

Bîrnovă zîmbi :

— Văd că înțelegi, beiule, fără să-ți mai spunem. Șiretenia lui Tudor a fost de prisos, căci Orheianu a trecut hotarul în Lehia.

— Fără îndoială. Chiar cînd s'a întîlnit cu noi, întorcea spatele Domniei nouă.

— Așa este, zise și Șoimaru ; numai eu nădăjduiam că Magda îl va face să rămîie în țară.

Tatarul zîmbi : — De ce ? Tudor nu răspunse. Beiul îl privi lung. — Să ședem, zise el scurt.

Bătu în palme și unul din servii rași pe cap întinse un covor pe iarbă. Se așezară la sfat ; și Cantemir, zîmbind, întrebă iar pe răzăș

— De ce ?

— A fost o socotință a mea... răspunse Șoimaru, privind într'o parte, în pămînt.

— Pentrucă socotea că i-i drag fetei... zise din locul lui Simeon Bîrnovă.

— Intradevăr, credeam, — rosti cu îndoială Șoimaru. — Credeam ! urmă el cu înviorare, căci am avut amîndoi un ceas de dragoste !

— Așa ? îngînă cu dulceață tatarul. De aceea îți fierbe în clocot sîngele. Bine. Atunci mergem !

— Unde ?

— Cum unde ? Doar am mai vorbit. Ascultă, frate ! Tu să mă crezi c'o fac şi din dragostea pentru tine, dar o fac şi pentru mine, şi pentru Nohaii mei. De vreme ce am răzbit pe Leşi la Prut şi în calea noastră nu mai avem pe nimeni, se cade, cum e obiceiul nostru, să prădăm olatul lui Crai cît vom putea şi pînă unde ne-a purta norocul ! Pe oamenii mei cată să-i duc la dobîndă, iar pe tine către dragostea ta. Poate să avem a doua oară norocul s'o furăm altora, cum am răpit-o cazacului !

Tudor Şoimaru sări în picioare, apoi se lăsă asupra beiului, îmbrăţişîndu-l şi sărutîndu-l de două ori pe amîndoi obrajii.

— Bine, zise Cantemir, ştiam c'ai să te bucuri. Mă bucur şi eu că merg în Lehia c'o sabie ca a ta...

— Şi ca a mea ! glăsui cu mîndrie Simeon, ridicînd în sus un deget.

— Atunci rămînem legaţi pe viaţă ! strigă vesel tatarul. Putem pleca îndată ce s'aşază Tomşa în scaun. Gherei al meu îmi spune că a trimes olac în privirea lui Constantin Vodă, feciorul Irimiei, — că pleanul şi robii trec în linişte spre Bugeac. Imi mai rămîn destui oşteni ca să facem oleacă de hartă peste Nistru, în Podolia...

Şoimaru avea o privire înfrigurată. Dragostea fetei Orheianului ardea în ei ca o otravă dulce. Icoana Magdei, a singuraticei lor tovărăşii, calare, pe sub meşteceni, cînd se apropiau de apa Răutului, a arzătoarei lor îmbrăţişări, în farmecul pădurii şi al singurătăţii, îi stăteau în luminile ochilor. Lumea, tovarăşii, toate cîte erau în juru-i, le privea prin aburul acestor umbre.

— Of, Doamne, gemu el încet, cu înfiorare ; eu cred c'avem s'o găsim !

Simeon Bîrnovă dădu din cap şi zise cu filosofie cătră bei :

— Eu sînt cel mai în cîştig ; n'am grija oştenilor, n'am durerea dragostei. Umblu prin lume cu doi prietini. Dar, vezi dumneata, beiule, cum naşte furtuni şi dureri un căpşor de fată care a şi uitat poate pe acel care a scăpat-o din ghiarele lui Vasca !

— Cine ştie ! zise şi tatarul ; fata Orheianului are ochii neliniştitori ; pare schimbătoare ca zilele de april...

— Hm ! azi poate îi pare rău după Vasca ! mormăi Bîrnovă. Asta poate să fi ascultat şi ea şoapta şerpelui, de care se vorbeşte în cartea cea sfîntă !

Cufundat în visul dragostei lui, în picioare şi privind în zarea răsăritului, Tudor Şoimaru nici n'auzea aceste cuvinte.

A doua zi, în sfînta duminică, alaiul domnesc se tocmi, cu boierii mari şi mici înainte, călări pe cai aleşi, şi cu darabanii şi călărimea în leafă pe urmă. La mijloc venea Vodă, pe calul lui alb, cu Huscin-Aga în stînga şi Cantemir-bei în dreapta, înconjurat de paici şi slujitori domneşti. Hoarda şi ienicerii rămăseseră tăbărîţi în afara tîrgului, cu straşnice porunci de linişte. — Prostime multă din toate satele apropiate şi toţi mahalagiii Galatei şi Tătăraşilor umflau peste samă, pe o lungime nemăsurată, convoiul domnesc : toţi holbau ochii la oştenii cu straie colorate roş şi albastru, la hainele strălucite ale feţelor alese, şi ascultau cu gura căscată meterhaneaua cu mulle fluiere, surle şi timpene. Era o pulbere pînă la nouri, răscolită de atîtea mii de oameni, şi un murmur greu, prin care abia răzbătea cîntarea muzicii. — Şi cum intrară în tîrg, răsăriră pe la toate zaplazurile şi pe toate casele alte figuri uimite, bucuroase totdeauna de priveliştile şi

petrecerile domnești. În mijlocul tuturora, Ștefan-Vodă Tomșa stătea măreț pe calul lui arăbesc și nu vedea pe nimeni, orbit și înfierbîntat. Prostimea și oamenii spînzurați pe acoperișuri țipau din vreme în vreme: «Trăiască măria sa!»; el dădea din cap și zîmbea privind un punct dinaintea lui. În mîna dreaptă purta schiptrul voievozilor, în cap cucă și peste hainele scumpe cabanița împărătească, mărginită cu samur alb. Cu pieptul scos, drept în șa, cu privirea încruntată și mîndră, feciorul din flori al lui Aron-Vodă avea ceva din măreția zeilor de odinioară; dar în stînga lui, Husein-Aga, simplu îmbrăcat și cu privirea dreaptă și aspră, arăta adevărul înșelătoarei măriri și rana veacului.

Printre case mărunte și pe uliți întortochiate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspîntie se adăogeau alți privitori, și ieșeau la iveală mai ales multe muieri, îmbrăcate frumos și împodobite la cap, — vorbărețe ca niște țărci și înveselite peste măsură de privirile piezișe și de zîmbetele pe sub mustață ale oștenilor tineri. În toate nenumăratele clopotnițe ale Iașului vuiau clopotele: cele mici bătînd repede și mărunt, cele mari c'un vuiet tremurător, gros și adînc. — Iar la sfîntul Neculai «cel bogat», cum vesti un slujitor apropierea Domnului, ieși în pridvor Mitropolitul, cu toți vlădicii și egumenii mănăstirilor ieșene, toți în veștmintele cele mari și'n odăjdii. Un crainic domnesc, alergînd înainte cu toiagul înălțat, ceru loc; boierii împinseră cu caii mulțimea în laturi, și Vodă înaintă falnic spre scara bisericii, singur, — căci căpiteniile împărăției se trăseseră spre curtea domnească. Cum descălecă Domnul și făcu un pas pe scara de piatră, Mitropolitul coborî c treaptă și-i înfățișă sfînta evanghelie cu scoarțele înflorite cu argint și cu iconițe de

smalţ albastru. Cu evlavie şi rar, Tomşa făcu trei cruci şi sărută cartea sfîntă cu ochii închişi. Îndată trei psalţi începură a cînta pe nas, cu glasuri înalte, axionul... Intrînd în biserică, împresurat de boieri şi cler, Vodă înalţă braţele ca să-şi scoată din cap cuca ; meterhaneaua bubui şi ţipară fluierele ; iar Bîrnovă şi Şoimaru, care se opriseră afară, începură a privi la mulţimea care se înghesuia, cu strigăte şi sudălmi felurite, în uliţă şi'n jurul bisericii.

Pentru Tudor Şoimaru toate alaiurile şi toate sărbătorile nu însemnau nimic. De şi toate pentru el erau o privelişte nouă, ca pentru un străin, îl stăpînea numai dorinţa aprigă a plecării, pe fior de furtună, spre dragostea de peste hotar. Simeon Bîrnovă îl lămurea ce se petrece în biserică, cum se închină Vodă, cum e purtat prin altar şi i se pune pe cap nebederniţa, cum e binecuvîntat şi uns, şi sărutat pe frunte de Mitropolit, cum se aşază în strana domnească, — cum înalt prea sfinţia sa îl blagosloveşte de Domnie şi diaconul cu braţ înalt începe rugăciunea «Şi încă ne rugăm», — şi pomeneşte, la rînd, numele noului voievod... Tudor nu-l auzea ; el se gîndea că a doua-zi, în zori, îşi va lua zborul, cu Cantemir şi cu hoarda, spre Hotin.

Se gîndea încă şi visa treaz pe cal, între ceilalţi oşteni şi căpitani, — cînd clopotele turnurilor începură a bate de iznoavă şi de sîrg, şi trăsniră puştile în apropiere, la curtea domnească. Poporul începu a răcni : «Trăiască măria sa Vodă Ştefan !» ; călăreţii făcură iar loc la scara bisericii şi Tomşa, ieşind în pridvor, îşi aşeză iar în cap cuca. — De-aici alaiul se îndreptă spre Curte, — şi Tudor îl urmă în neştire. Acolo la scara cea mare, descălecă şi el şi văzu cum vătavul de aprozi aşeză scaun pentru Vodă şi pentru feţele Impărăţiei ; simţi o clipă privirea Tomşei aţintită cu zîmbet asupra

lui, îi surise apoi, cu un semn ușor de înțelegere, și beiul Nohailor, — și vremea trecu iar peste el ca peste o piatră, pînă ce înaltul hatișerif fu cetit și tălmăcit și se încheie toată rînduiala după izvod și după datină.

Era încă devreme ; mai erau două ceasuri pînă la amiază, cînd căpitaniile și boierii mari urmau să întovărășească pe Domn la cea dintîi gustare în palatul lui. Mulțimea împresura zidurile Curții, oștenii erau tăbărîți și descălecați înlăuntru, iar Domnul intrase cu Husein în spătărie și rînduia cele întîi afaceri ale stăpînirii. Era încă huiet și meterhaneaua nu mai contenea.

Tudor simți o mînă pe umăr. Se întoarse, în colțul de gang în care se afla, și cunoscu pe Cantemir

Îi zîmbi cu bucurie.

— Ce faci, prietine ? îl întrebă beiul. Te uiți cum se așează Tomșa ?

— Ba aștept să plec în curînd ! răspunse Tudor.

— Bine, vom pleca mîne în zori ; ori chiar la noapte, dacă vrei.

— Pînă atunci, grăi deodată Bîrnovă în dosul lor, face să privim cum se țese o mărire, care mîne se va destrăma și va putrezi ca o pînză netrebnică...

— Hm ! de ce vorbești așa ? zise tatarul ; și eu sînt neam de Domn ; îmi amintești că sînt pulbere și nicăloșie ?

Bîrnovă prinse a rîde.

— Văd că cunoști și tu adînc din cărți, beiule, dar tu te-ai ridicat și te ții sus, cu brațul tău ; și viteții au în lumea asta altă soartă...

— Nu ; căci singur ai spus, și o știu și eu în lumea noastră totul e deșertăciune. Numai Tudor Șoimaru are dreptate, căci el urmărește o clipă de dragoste care face mai mult decît o viață de mărire.

— Of, Doamne... murmură Şolmaru, strîngînd brațul beiului ; amar şi aspru e acest dar dumnezeiesc!...

Pe dinaintea lor trecu Nicoriță Armaşul şi le zîmbi prietinos. Işi făcură loc apoi şase oşteni care aduceau între spăngi doi boieri.

— Acestea sînt rămăşiți de-ale Movileştilor... murmură Simeon Bîrnovă.

Tudor, cu gîndul la altele, tot putu băga de samă cum iese Vodă Tomşa în uşa spătăriei şi cum rîde cu răutate către cei prinşi

— A ! voi sînteți Iancu Flor şi Gheorghieş Ciudin ! zise el ascuțit. Prea bine. Voi v'ați închinat Movileştilor, pentru ei veți muri. Dumnezeu să vă bată, ş'acest buzdugan !

Trăgînd pe sub mantie, de la spate, din chimir, buzduganul de argint, făcu trei paşi şi bătu pe nemerniciii boieri în frunte şi'n piept.

— Să vie Iancu Țiganul să înjunghie berbecii !... se răsti el apoi, şi privi cu ură şi cu cruzime pe prinşii sîngerați. — După asta se îndreptă spre Nicoriță şi-l înțepă cu ochiul cel fugar :

— Ai pus la popreală pe cei care ți i-am dat eu pe izvod ?

— Măria ta, toți sînt aproape şi ți-i aduc cînd poruncești ! răspunse grăbit Nicoriță.

— Ai, berbecilor, berbecilor ! strigă Tomşa întorcînd capul şi aruncînd o căutătură grozavă în juru-i. Multe necredințe şi ticăloşii ați săvîrşit ; acuma, la Domnia Tomşei, v'a sosit şi vouă veleatul !...

Mitropolitul şi vlădicii, şi boierii cei mari, care ieşiseră şi împresuraseră pe Vodă, rămaseră neclintiți, fără să mai privească unul la altul. Glasul ascuțit şi rău al lui Tomşa îi bătuse parcă peste obraz şi le alungase sîngele din inimă. — Iancu, țiganul cel mare,

negru și buzat, își făcea loc în cămașa lui roșă printre oșteni. — Vodă rîdea în barbă și strecura în juru-i privirea-i ascuțită ca un vîrf de jungher.

— Își începe Tomșa Domnia, ș'are să curgă sînge boieresc; așa nu-i bine!... grăi moale Simeon.

— Cum? tresări Tudor. A, da! — și privi spre Cantemir zîmbind, cașicum acesta i-ar fi șoptit ceva despre plecarea pe drumul Lehiei.

CAPITOLUL XVI

DRUM PESTE NISTRU

La începutul lunii august, domnul Stanislau Lancoronski, voievodul nou al Podoliei şi căpitan al Cameniţei, mare magnat al Lehiei şi credincios al lui Crai, repezi o ştafetă căzăcească, cu scrisoare, către Sbignev Osolinski, voievodul Sandomirului.

«Prea luminate şi prea milostive pan voievoade! scria el. Cea mai proaspătă ştire din partea moldovenească este năvălirea Tatarilor lui Cantemir în hotarul republicii noastre. Iată cel dintâi rezultat al politicii femeilor şi al necugetării unora din sfetnicii noştri. Fără învoirea Craiului şi fără un scop hotărît, trec şi se războiesc într'o ţară străină, întărită pe necredincioşi, şi la urmă trebuie să suferim pagube nesfîrşite noi nobilii de la hotar. Străjile noastre de la Nistru ne au pus în cunoştinţă acum o săptămînă că Tatarii pregătesc să treacă apa. Intradevăr, în curînd, răzbind prin trei locuri, au împuns şi au alungat puţinii noştri oşteni, şi au pornit pe acelaşi drum pe care, numai cu o săptămînă înainte, se retrăseseră în grabă

spre Leopold doamna Elisabeta lui Movilă cu Curtea ei şi cu fugarii. Ce putem face noi, — căci pan Potocki, care a cîrmuit înaintea noastră acest olat, a risipit toţi oştenii în războaiele Moldovei, pînă ce-a ajuns să cadă chiar el singur în mînile necredincioşilor! Rogu-te, prea luminate, trimete-mi în grabă ajutorul ce vei crede de cuviinţă şi pregăteşte-te şi măria ta singur a face faţă sălbaticilor Nohai — căci, după obiceiul lor, pe unde trec, pradă şi ard, şi norodul îngrozit întoarce spatele şi fuge lăsînd ţinuturile pustii. Ci dacă luminăţia ta şi măria sa pan Zolkiewski, hatmanul coroanei şi voievodul Chievului, pe care deasemenea l-am înştiinţat, — veţi repezi oşteni buni într'ajutorul meu, vom putea cît de degrabă curăţi ţara de această ciumă a pustiului. Şi iarăşi m'aş ruga, prea luminate voievoade, să stăruieşti printre magnaţi, ca toţi să se ridice şi să ceară, ca noi nobilii cei vechi să nu fim neliniştiţi şi sărăciţi din pricina muierilor ş'a cumnaţilor! Încă odată nădăjduind la un ajutor al îndurării tale, te rog a primi salutarea mea frăţească!»

Scrisoarea aceasta a fost numai un început şi a fost urmată de altele. Cum era şi firesc, voievozii de la hotar îşi păstrară puterile pentru apărarea lor şi Podolia fu lăsată în sama lui Dumnezeu şi a Tatarilor. Aprigii călăreţi ai Bugeacului, purtaţi de Cantemir şi Gherei, risipiră puţina împotrivire a Leşilor, găsiră şi răscoliră şi cele din urmă rămăşiţi din oastea lui Potocki; apoi, cu suliţa într'o mînă şi cu şumuiacul uns cu păcură în alta, se împrăştiară asupra satelor, a tîrgu-şoarelor ş'a curţilor. Era tocmai în vremea cînd ţăranii ruteni treierau cu caii orzul şi hrişca. Vestea năvălirii tătărăşti izbucni şi se risipi ca tunetul. Ingroziţi,

gospodarii înhămau la căruțe, trînteau claie peste grămadă boclucurile și copiii ș'o apucau în goană spre miază-noapte, către ținuturi mai liniștite. Unii umpleau codrii și păpurișurile bălților. Puțini aveau vreme să îngroape pînea treierată. Lăsau casă și holdă la voia întîmplării, a faclelor necredincioșilor, ș'a vîntului.

Așa, în fuga cailor, crunți și zbîrliți, Tatarii lui Cantemir își împlineau menirea pe acest pămînt. Iar Simeon Bîrnovă și Tudor Șoimaru căutau, în țară străină, urma fetei Orheianului.

La două popasuri de la Nistru, între Hotin și Camenița, cei trei prieteni, descălecați la o margine de sat, se sfătuiseră asupra drumului de urmat.

— Eu, zise Cantemir, nu-mi pot lăsa așa, în voia întîmplării, oștenii mei. Cată să-i țin strîns, căci dacă se răsfiră e primejdios. Nu vă pot întovărăși pînă la Leopol. Dar vestea intrării mele are să sloboadă toate drumurile, are să deschidă toate tîrgurile. Aveți să puteți trece unde voiți și pînă unde veți găsi de cuviință, fără nicio supărare.

— Drept cuvînt, răspunse Simeon Bîrnovă; sulița și focul de data asta sînt chei bune.

— Fără îndoială, grăi rîzînd și Șoimaru. Atuncea eu și cu Simeon mergem la Liov. Limbile leșești pe care le-am prins la Nistru spuneau așa, că sînt rămășiță din oastea lui Potocki; că Moviloaia a pornit drept spre Liov, hotărîtă să ceară ajutoare nouă rudelor și magnaților.

— Asta spuneam, zise Cantemir-bei; vi-i deschis drumul la Liov.

Lucru prea lesne, răspunse Tudor, cu înfrigurarea care nu-i mai părăsea. Eu am trăit și m'am ri-

dicat în Lehia; fratele Simeon şi el îmulţă vreme printre Leşi a sălăşluit; amîndoi umblăm ca'n ţara noastră. Bani avem, ceartă nu căutăm nimănui; trebuie s'ajung teafăr în cetatea aceea, s'o văd pe Magda, să-i vorbesc, şi să se aleagă într'un fel de viaţa mea...

— Ce? Nu cumva crezi că de dragoste piere omul? îi strigă rîzînd înţeleptul Simeon.

Şoimaru îl privi fără să clipească şi fără să zîmbească. Avea ochi pătimaşi şi plini de foc.

— Hei, îi zise domol Bîrnovă; dacă ai fi tu cărturar ca mine, ai fi pătruns de adevărul eclesiastului care zice că şi aceasta este o deşertăciune, că şi dragostea piere şi se scutură ca florile primăverii...

După ce mîncară şi se înviorară cu cîte-o cupă de vin, îşi făcură planul de drum. Lie şi Ispas ascuţiră săbiile şi jungherele, stăpînii cercetară cu amănunţime caii, — apoi se culcară şi hodiniră pînă ce lumina zorilor bătu în pleoapele lor închise.

Atunci se sculară, se îmbrăcară cu straie leşeşti anume pregătite, şi se spălară la fîntîna cu cumpănă din bătătură. Pe vale, spre iazul acoperit de aburi lăptoşi, oştenii Bugeacului se pregăteau şi ei de plecare. Cantemir îi îmbrăţişă sărutîndu-i frăţeşte şi le zise la despărţire:

— La vreme de primejdie aveţi încredere în jungherele cele de mine dăruite, mai mult decît în săbii. Sînt bătute dintr'un fier minunat; sfarmă înoţietori şi taie ca bricele!

Tudor şi Simeon încălecară.

— Pe lîngă jungherele, vă dau şi pe Iuon, zise iar beiul. E credincios ca un cîne, viclean ca un şerpe şi viteaz ca leul! Îl cunoaşteţi: să vă încredeţi în el.

Ilun Tătarul primise poruncă și îmbrăcat în straie leșești și el, venea pe calul lui mărunt. Nu zicea nimic. Privea țintă numai cu ochii lui vii și zîmbea cu zîmbetul lui misterios.

Porniră la asfințit, urmînd linia Nistrului. Se deschidea din urma lor o zi mohorîtă și leșietică. Soarele se arătase o clipă în zarea răsăritului, numai ca o linie de sînge, pe urmă nouri posomoriți astupaseră totul. La două ceasuri după ce se luminase deplin, începu să ploaie mărunt.

— Văd că sîntem buni la Dumnezeu... grăi Șoimaru. Ploaia mărește pustietatea...

Intradevăr, în drumul lor, pînă la amiază, nu întîlniră țipenie de om. Se vestise la mare depărtare că Nohaii au trecut Nistrul, după războiul Tomșei, și hoturele se bejeniseră. Satele zăceau în văgăuni și sub poale de pădure ca 'ntr'un văl fumuriu de moarte. Icicolo, la o răspîntie, îi privea de la o înălțină, într'o margine de crîng, vreun moșneag nevolnic, cu părul zbîrlit și cu ochii rotunzi. Ar fi vrut să-i întrebe vești și nu îndrăznea ; se strecura iar prin ploaie spre cătunul lui, unde rămăseseră numai mîțele flămînde, paserile împrăștiate și prisăcile lăsate la voia întîmplării.

Pe ploaie, ajunseră tîrziu, după amiază, la cel dintăi tîrg plin de oameni, la Vieluşca. Traseră la un han urît, alcătuit dintr'o casă leproasă și dintr'o șandrama lăsată pe o coastă. Hangiul era ovrei, după obicei, și se înfățișă înaintea domnilor care-i făceau cinstea să-i aducă bun cîștig. Cai frumoși, haine scumpe și slujitori semn bun, dobîndă grasă !

Poftiți, măria voastră ! zise hangiul ploconindu-se mîinile la piept. Aici avem și ospătărie : cea

mai bună ospătarie din ținut, și niște odăi de hodină, cu chilete puf, ca'n palatul voievodului nostru!

Bine, bine! răspunse Tudor, fără să-l privească.

Tîrgușorul întindea în toate părțile, ca o cara catiță, ulicioare întortochiate și pline de glod, căsuțe tupilate și șandramale în risipire. Numai biserica ortodoxă, cu turn bulbucat, era clădire de piatră și se ridica deasupra, spre cer. Dezbrăcați de mantii, tovarășii intrară în casa scundă a negustorului.

Poftiți o mîncare bună? întrebă ovreiul ploconindu-se. Eu sînt vestitul Avramicu, poate ați auzit de mine; toți domnii ținutului mă cunosc; la mine se face mîncare gustoasă și se găsește vin bun de la Moldova...

— Așa? îl întrebă Tudor zîmbind. Dumneata ești vestitul Avramicu?

— Da, eu sînt, sărut mîna, măria ta. Să fac o friptură? Cît vin să scot?...

— Adă ce vrei, zise oșteanul, căci nu-i foame și ni-i sete...

Vinul întradevăr era bun, și friptura ca pentru oameni flămînzi. Iar negustorul deveni deodată om cumsecade și făcu pe cei doi prietini să-și ridice capetele, cînd, plesnindu-și palmele una de alta și văitîndu-se, începu a vorbi despre lucrul cel mai de samă din lume.

Vai de viața mea! gemea bietul hangiu. Nu de multe zile au trecut pe la noi spre Liov boieri mari și oșteni aleși cu Doamna de la Moldova. Cîte parale au lepădat la mine, și la alți negustori... — numai Dumnezeu din cer să le dele sănătate și bine... Atunci

m'am gîndit că se întorc vremuri bune pentru negustoria noastră... Dar a venit o veste că au să pustiască țara Tătarii cei nelegiuiți. Dumnezeu să ne păzească! Dacă vin și la noi, rămînem calici lipiți pămîntului! Ce ne facem? Vai de noi! Dumneavoastră n'ați auzit nimic? Mi se pare că veniți dinspre partea Cameniței...

— Cum? întrebă Tudor ridicîndu-se în picioare Doamna de la Moldova a trecut pe-aici?

— Da, măria ta, a trecut prin Vielușca

— Se ducea la Liov?

— Nu știu, măria ta, eu știu că s'au pornit toți cu magnații noștri, la tîrgul cel mare, la Ianev

— La Ianev?

— Da, au apucat tot drumul mare. Hei, cîți bani au lăsat și'n sărăcia noastră!...

— Bine, zise Șoimaru, mai dă-ne o cană de vin...

— Da, mărite stăpîne; dar ce ne facem noi? Dumneavoastră ce-ați auzit dinspre partea Tatarilor?

— De, Avramicule, — din ce s'aude, am aflat și noi vești rele!

Au intrat Nohaii și pradă?

Au intrat și pradă!

Ai, Doamne, Doamne! cum îi mai rabdă Dumnezeu și nu dă peste ei o ploaie de pucioasă și foc! cum nu se deschide pămîntul să-i înghită! Cum nu se ridică un Macaveu să le sfarme măsclele și să le dele mărunțaiele la cîni și la corbi! Vai de noi! Au să ne ardă ș'au să ne sărăcească!

Negustorul aduse întradevăr alt ulcior cu vin, dar o clipă se opri la gura pivniței ca să vorbească două vorbe dureroase cu vecinul, — și 'n curînd, prin ploaia mărunță și cenușie, tîrgușorul începu a furnica.

Vestea alergase ca focul din prag în prag. Cînd Simeon și Tudor ispràvirà vinul, uliția era plină de ovrei uzi de ploaie și spărieți. Avramicu se văita, cu mînile la tîmple; apoi, cu degetele răschirate, arăta spre mușteriii lui din prăvălie; și lămurea și tălmăcea vestea cea proaspătă c'un glas tînguitor și răgușit.

CAPITOLUL XVII

UN ŞLEAHTIC SUBŢIRE

După ce pl[illegible] înainte, fiind pe drum, în cîmpie[illegible] Simeon Bîrnovă zise:

Dar ştii, frate Tudore, că dragostea începe să te îndrepte la ţel?

Ah! răspunse oşteanul, că n'am aripi, s'ajung repede cuibărit Movileştii...

Mai vie, cuvîntă Simeon, căci eu cred că tot Liov avem să dăm de ei; şi pînă la Liov mai avem cale lungă! — Dar cum plouă, cum plouă fără oprire! adăogi boierul scuturîndu-şi contăşul larg.

Caii mergeau acum mai greu pe drumul desfun-; zările[illegible] de pretutindeni în zăbranic. toate[illegible] Tudor era împăcat, căci putea intra înăuntru[illegible] neobservat. Dacă trecea încolo, că-Galiţia,[illegible] chema că nu mai era om de margine, niciun ochi nu l-ar mai fi cercetat şi priveghiat.

Dar drumul era anevoios şi prin sate găseau răs-[illegible] parcă vîntul adusese veste despre ordia lui [illegible]mir-bei.

[illegible] petrecură la un gospodar rutean, la o

margine de sat. Tot ploua, — şi, la cina întinsă pe măsuţa scundă cu trei picioare, omul, mirosind a ploaie şi a paie umede, le mărturisi îngrijorările lui.

— Toată ziua am muncit azi, boieri dumneavoastră; am pus la loc adăpostit pînea pe care am izbutit s'o strîng în vara asta. La noi, poate nu ştiu luminăţiile voastre, e tare greu. Stăpînul nostru de-aici e bun şi ne împăcăm cu el, dar ne strică prea mult zilele cu vînătoarea, cu clăcile şi cu podvezile... Ce să faci? Nu vă supăraţi, căci văd că şi dumneavoastră veţi fi fiind boieri... E adevărat că şi magnaţii trebuie să trăiască şi să petreacă pe lumea asta, dar se cade să poată răsufla şi nişte bieţi oameni mişei şi proşti cum sîntem noi! — Acuma dacă dau peste noi necredincioşii, cum au mai călcat pe părinţii noştri în zilele cele vechi, — ce faceni? E adevărat, că stăpînii trebuie să se îngrijească, să strîngă oşti şi să ne deie arme... Dar eu ştiu? Nu vă supăraţi, dar domnii noştri anul acesta numa'n beneheturi şi 'n petreceri o duc...

Aducîndu-le căniţi cu mied şi ospătîndu-i din sărăcia lui, omul spunea că-i chiamă Maftei, că are muiere şi şase copii numai ca ulcelele. Se scărpina la ceafă, vorbind de năcazuri, şi se îngrijea de ziua de mîne, — care totdeauna vine c'o picătură de amărăciune pentru omul cel umilit!

Tudor îl asculta cu luare-aminte şi-i aţîţa sporul la vorbă. Apoi îl cercă cu cîteva întrebări şi putu să afle ceva nedesluşit despre trecerea unor boieri strălucifi pe drumul cel mare de la marginea satului.

— Am auzit că voievodul nostru, pan Potocki, lămurea ţăranul, a fost înfrînt de Turci în pămîntul Moldovenilor şi chiar l-au prins... Iar şleahticii care au trecut erau dintre tovarăşii lui... Dar nu erau su-

părați... urmă cu oarecare uimire Maitel ; nu ! șăguiau și se veseleau, cum i-i dat boierului cînd umblă la drum cu muieri și copile...

Va să zică erau cu ei și femei ?

— Erau, da, — și 'ncă mîndre groaznic ! și'mbrăcate numa' cu matasă și cu aur...

Tudor tăcu. Deci era pe drumul cel bun ! Omul iar își începu tînguirile lui, scărpinîndu-se în cap, ca cel ce era așa de năcăjit, dar acuma-l asculta numai Bîrnovă, căci oșteanul își repezea gîndul cu dorul înainte, departe.

A doua zi soarele le luci în dreapta printre nouri încrețiți, — și parcă umblau printr'o țară nouă sub lucirile lui. Urmau un drum mai larg, pe malul unei ape care se chema Podoreza. Grăbeau către Ianev, tîrg întemeiat, cu iarmaroace multe la sărbătorile împărătești, într'o parte a Lehiei, pe care Șoimaru începea s'o cunoască. Un vînt subțire zbicea pămîntul. — și popasul de amiază i se păru lung răzășului.

— Trebuie să plecăm, grăi el ; azi numaidecît vreau să ajungem la tîrg !

In soarele după-amiezii, cei doi tovarăși se încrucișau cu oamenii care umblau la treburile și nevoile lor.

— Aici e ținutul mai așezat... bâgă de samă Simeon Bîrnovă.

Iar întîmplarea, care e cel mai bun prietin și învățător cîteodată, — le scoase în cale știrea care urma să frămînte pînă în măruntaie pe Tudor Șoimaru.

Coteau pe lîngă o costișă trăgănată. In fund, în văi, lucea un iaz. Dincolo, se ridica la deal o pădure. La poalele pădurii și la marginea iazului, departe încă, se înălța o curte boierească albă, împresurată

de plopi subțiri. Era o curte de boieraș sărac, ori holtei căci era clădită numai din singur rînd și părea a fi din bîrne și lipitură de lut. Satul de colibe zbîrlite era grămădit dincolo, într'o rîpă. Pe întinderi munceau oamenii: treierau cu cai și tăvălugi de piatră căi mari de orz.

In stînga, cum mergeau ei în trap întins, — deodată zăriră un vînător. Era călare pe un roib mărunt și venea cătră drum urmat de servul său, tot călare, pe-o mîrțoagă slabă.

— Acesta trebuie să fie stăpînul curții și al moșiei... zise Simeon Bîrnovă. Are să ne oprească în loc...

— N'avem vreme, n'avem vreme! răspunse neprietinos răzășul.

— Cu toate acestea îți spun c'are să ne oprească și nu ne putem împotrivi. Poate găsim în el chiar un prietin!

Tudor Șoimaru mormăia nemulțămit, — cînd boerul care suia costișa spre ei îi chiui cu voie-bună

Ehei! prietinilor dragi, așteptați-mă puțintel...

Na! asta-i beleaua! gemu răzășul scuipînd a ciudă într'o parte.

Dar n'avea ce face. Opri Bîrnovă, opri și ei, și se întoarseră spre cel ce venea. Era un om uscat, cu ochi arzători, îmbrăcat simplu, cu straie mohorîte. In cap purta o pălărie mare de paie, largă și pleoștită ca un clopot, cum poartă și azi în vremea verii țăranii Mazoviei. Cu stînga strîngea dîrlogii căluțului, iar dreapta o ținea ridicată la înălțimea pieptului și țapănă: pe pumn sta neclintit și drept eretele, cu care boierul ieșise la vînătoare. Inaintea calului umblau cu boturile în pămînt doi prepelicari cu pete albe și cărămizii.

Străinul era ca la trei sute de paşi depărtare, pe [illegible], dintrodată strunì frîul şi privi cu faţă şi înfruntare spre cei doi drumeţi opriţi cu slujitorii lor în şosea. Întoarse capul şi spuse un cuvînt servului care sta umilit şi trenţeros pe gloaba lui, împodobit cu straiele cele mai vechi şi cu şapca cea mai soioasă a stăpînului său. Cînd întoarse iar capul spre ei, cei doi tovarăşi înţeleseră lămurit că leahul doreşte să le arate vrednicia eretelui. Intradevăr, servul sări de pe cal şi despărţi cu grabă cînii împărechiaţi la acelaşi lanţug. Îi aţiţă cu vorba stăpînul, — şi amîndoi porniră prin mirişte adulmecînd şi mişcîndu-şi cozile drepte. Curînd unul căzu în oprire, neclintit şi c'un picior întors în laturi. Stăpînul locului făcu două copce cu calul, se opri scurt şi ţipă ascuţit un cuvînt de poruncă. Cînele zvîcni înainte şi prepeliţa sări în aer şi porni sfîrîind în zbor, la înălţimea omului. Vînătorul, cu vioiciune înălţă braţul, — şi paserea pradă, fîlfîind repede şi mărunt din aripi, plutì o clipă, apoi porni ca o săgeată într'un zbor drept şi şuierător. Ajunse prepeliţa, o rupse din zbor cu cănigile şi se întoarse lin la vînător. Leahul îşi înălţă pălăria de paie în semn de salutare; cei doi tovarăşi crezură de cuviinţă să se închine şi ei în acelaşi fel şi, cînd vînătorul ajunse la drum, se găsiră buni tini.

— Eu sînt Nicolai Zubovski... le zise uşor şi în chip firesc vînătorul. Trebuie să fi auzit dumneavoastră de mine, căci nimeni n'are cîni ca mine şi eretc ca al meu... Mă costă o avere! adăogi el cu faţă. înălţînd spre ei braţul cu eretele.

Tudor şi Bîrnovă se înclinară, cu ochii plini admiraţie neprefăcută.

Dumneavoastră cine sînteți? grăi iar Nicolai Zubovski. Trebuie să fiți din părțile Chievului, căci nu vă cunosc... Altfel eu sînt prietin și rudă cu toată Podolia, Sandomirul și Pocuția... Noi sîntem casă veche!...

De ce trebuiau să fie numaidecît din părțile Chievului, Șoimaru nu-și dădu socoteală; însă nu găsi nicio pricină de împotrivire.

— Așa este, pan Zubovski, răspunse el; de unde ai ghicit? Sîntem întradevăr din părțile Chievului.

— Și pot avea cinstea să știu numele domnilor voastre? întrebă boierul.

— Da! se grăbi să se amestece Simeon. Sîntem doi frați din neamul Barnovschi. Eu sînt Simeon și pe fratele meu îl chiamă Tudor.

— Sînt nesfîrșit de fericit! grăi cu o politeță aleasă leahul.

Tudor îi privea nerăbdător, cu toate acestea nu putea să plece mai departe fără schimb de vorbe, ceremonii și vederi politice, și fără a cinsti un pahar de vin: asta o înțelegea din privirea veselă și fața deschisă a lui pan Nicolai Zubovski și din grozava lui mîncărime de limbă. Crezu că-i mai nemerit să se plece fatalității, — și se gîndi să facă o plăcere acestui prietin cu sila, admirîndu-i cu foc eretele.

Întradevăr, pan Zubovski, lovit în cea mai delicată slăbăciune, îl privi c'o nețărmurită recunoștință.

— Eretele meu! zise el. Văd cu că dumneata, pan Tudor, ești cunoscător... Acest erete, pe care-l chiamă Ali, e o pasere măiastră. Știți cîți ani l-am învățat? Doi ani, domnilor, în fiecare zi! — Și știți de unde mi-a fost adus? — Domnilor, acest erete a fost furat, ca să zic așa, pe cînd se învăța la zbor, de la hanul Crîmului! și știți cît mă costă?

Se opri la această întrebare şi aşteptă rece şi nepăsător. Tudor şi Simeon nu ştiau cît costă : mărtu risiră asta cu sinceritate.

— Domniior mei, mă costă o avere ! declară cu pătrundere pan Zubovski. Dumneavoastră, dacă sînteţi în adevăr cunoscători, trebuie să băgaţi de samă, şi chiar vă rog să băgaţi de samă, că Ali are cap lat, ciocul bine întors şi ghiare negre !

— Aşa este ! grăi cu mirare Tudor.

— Acuma veţi înţelege ce fel de om sînt eu ! stîrşi lealiul. Eu sînt un om care petrec vara pe pămînturile mele şi am o singură patimă vînătoarea. Iar iarna petrec la Liov ori la Varşovia. — unde pot să spun că mi-am ruinat tinereţile ! Eu, domnilor, nici nu m'am însurat şi nici n'am să mă 'nsor, căci din pricina vînătorilor, a chefurilor şi a mazurcei, mi-a rămas fruntea cam pleşuvă !...

Rîzînd, domnul Zubovski îşi dădu pe ceafă pălăria şi arătă o frunte naltă, care se prelungea într'un început de chelie.

Simeon prinse a rîde cu voie-bună.

Oi, pan Zubovski, strigă el, fii vesel şi petrece, — căci învăţătura cea din veacuri spune că pulbere sîntem şi'n pulbere ne vom întoarce !

— Aşa ? strigă şleahticul strîngîndu-i mîna. Tot astfel mi-am zis şi eu, — şi rosti fraza cu măreţie în latineşte : *Pulvis es !*... Ce mult mă bucur, domnilor mei, adăogi el, că am să vă ospătez şi am să vă cinstesc cu vinul meu. Căci trebuie să ştiţi că în pivniţa mea se găseşte cel mai bun vin al Lehiei : Tokay din vremea craiului Sigismund !

După acest modest cuvînt, se grăbi să poftească pe drumeţi în castelul său.

Am să vă fac cinstea, grăi el, să vă dau la masă şi prepeliţi, pe care azi cu ereteie meu le-am vînat pentru înălţimea sa Vladimir Coribut, marele sfetnic al regelui nostru...

Aşa ? întrebă pătruns de uimire Bîrnovă.

Da, precum vă spun. Mîni le primeşte prin servul acesta al meu. Iar mîne-sară, dacă Iisus şi Maica-precistă ne vor ajuta, mă voi înfăţişa şi eu în straie de gală la masa cea aleasă şi la serbarea care se dă în palatul lui de la Ianev, unde a venit să petreacă puţină vreme şi să aşeze pacea între magnaţi...

Cum se poate ?

— Da, şi mi-a făcut cinstea să mă poftească şi pe mine. Are pentru mine o deosebită prietinie pan Vladimir Coribut. E vorba să se puie la cale o unire a lui Samoil Corecki cu domniţa Ecaterina a răposatului Irimia, prinţul moldovenesc !

Tudor Şoimaru tresări ca izbit în piept pe calul lui şi obrazul deodată i se lumină. Bîrnovă îi aruncă o privire plină de înţelesuri.

— Cum se poate, nobile domn ? întrebă el cu prefăcută mirare. După ştiinţele mele, curtea doamnei Elis[illegible] Movilovna, care a fugit din Moldova după războiul cu necredincioşii şi cu Tomşa, a trecut spre Liov.

— Da, aşa este, precum spui, încuviinţă cu obişnuita-i siguranţă pan Zubovski ; însă trebuie să vă mai spun că pe drum s'a întîlnit doamna lui Movilă cu pan Vladimir. Ei sînt rudenii destul de apropiate, cum veţi fi ştiind ; şi 'ndată au pus la cale ceva în privinţa domniţei şi a lui Pan Samoil, care venea cu armele şi oamenii lui în tovărăşia nobilului nostru prietin Coribut ! Deci au poposit cu toţii la Ianev. — şi acolo va trebui să mă înfăţisez şi eu mîne.

In fața acestei descoperiri neașteptate, rămășița de îndîrjire a lui Tudor Șoimaru pieri ca printr'un far mec. Deodată limba lui se înmulți și găsi complimente pentru toate cîte împresurau și priveau pe domnia sa domnul Nicolai Zubovski. Bîrnovă spori și el această tămîie de cuvinte. Și șleahticul, fericit de noua prietinie care-i aducea atîtea drepte și cuvenite laude, — își înălță pieptul în șa și se jură pe toți cuvioșii sfinți ai calendarului, că el înțelege să găzduiască și să ospăteze asemenea prietini într'un chip regesc și vrednic de strămoșii lui!

Deci porniră cu toții însuflețiți și veseli, spre curtea împresurată de plopi subțiri, — unde ajungînd Zubovski întinse brațul drept și-i pofti ceremonios și cu dragoste:

Poftiți, nobilii mei prieteni, în această colibă liniștii mele!

CAPITOLUL XVIII

CALEA INTIMPLĂRII

Fi avut loc un chef la toartă, cum zic Moldovenii, în castelul lui pan Zubovski. Vinul din pivnicioara lui, de şase coţi de lungă şi patru de largă, de şi nu va fi fost chiar de pe vremea gloriosului rege Sigismund, se dădea cu înlesnire la băut în nişte pocaluri mari, albastre. Cătră miezul nopţii sleahticul îşi săruta oaspeţii şi începu a le vorbi cu durere despre micimea timpurilor în care era sortit să trăiască. Nimenea, zicea el, în acele vremi de decadenţă, nu mai pricepea gustul pentru adevăratele şi marile vînători care au desfătat pe strămoşi; nimenea nu mai era în stare să înveţe un şoim, ori un erete, şi trebuia să se găsească el, un boier destul de sărac dintr'un fund al Poloniei, care să amintească Pigmeilor de gusturile curate şi de petrecerile epocilor de slavă! Dar pentru asta şi-a cheltuit averea şi şi-a îndatorat patrimoniul! Pan Nicolai era melancolic şi entuziasmat. Era entuziasmat de generozitatea sa şi se întrista peste samă de relele care bîntuiau Republica. Nimenea nu mai înţelegea datoriile care

leagă pe un cetățean de mărirea patriei. Au uitat să creadă, au uitat să lupte. In nefericita Polonie cei din urmă eroi subt ochii lui se stîngeau și domnia sa îi putea număra cu ușurință pe cele zece degete ale mîinilor.

— Vai nouă ! striga cu lacrimi nobilul. Am ajuns în veacul din urmă. Turcul ne umilește, Tatarul ne calcă hotarul, ticălosul Cazac ridică cerbicea ! Ce vom deveni ? Pînă cînd ne va roade politica ? Pînă cînd neînțelegerile se vor răzima pe trufia personală? Vom pieri, domnilor mei ! vom pieri ! gemea cu durere pan Zubovski, și umplea grabnic cupele cu vin chilimbariu.

Dar la această petrecere aleasă, leahul, vorbind necontenit, rupse și vălul care ținea încă în neliniște și nehotărîre inima răzășului de pe Răut. Cu multă fereală și foarte pe departe Bîrnovă întrebîndu-l despre alesele obraze care întovărășeau pe Elisabeta Movilovna, — pan Nicolai așeză deodată, între cuvinte necunoscute, și răsunătorul nume al boierului Stroie Orheianu !

— Cum ? domnia ta cunoști pe pan Orheianu ? izbucni, de la locul lui, Șoimaru.

— O, da ! răspunse moale șleahticul ; noi ne-am împrietinit acu două ierni la Varșovia și ne-am înțeles de minune. De multe ori am petrecut împreună. E un om gras ; are o barbă cum n'are nimeni pe lume. Ș'afară de asta cine să nu-l cunoască ? V'aș întreba dacă se poate să nu fie cunoscut talăl celei mai frumoase fete din Lehia ! Fata moldovanului, pe cinstea mea, a spăriat pe toți nobilii Republicii ! Nu știți asta ? Grozav lucru ! Și eu m'aș fi amorezat de ea, dac'aș fi avut numai cu zece ani mai puțin decît am !

Strașnic ar fi vrut Tudor Șoimaru să mai întrebe odată pe pan Zubovski dacă întradevăr fata Orheianului, Magda lui, se va înfățișa la petrecerea din Ianev! Parcă nu-i venea să creadă; i se umeziră ochii, se învîrtea odaia cu el. Ce însamnă asta? Prin ce încîlcitură a împrejurărilor și a întîmplărilor, pornind de la Iași pe urmele dragostei, a ajuns așa de repede la pragul fericirii? Cum s'au orînduit un hangiu ovrei, un țăran prost ș'un șleahtic, în cărarea vieții lui, ca să-l lumineze, să-i arate calea, să-l ducă așa de aproape de Magda Orheianului! Aici s'a așezat numaidecît degetul nepătrunsului orînduitor ceresc! Zîmbea, așa de fericit de vestea cea bună, așa de cufundat în lumea lui, încît pan Zubovski trebui să-l tragă de două ori de mînică și să-i puie cupa'n mînă.

— Vra să zică mergi? îi strigă el.

— Unde? tresări Șoimaru.

— Cum unde? Te întreb a doua oară, frate dragă! Te întreb dacă mergi și domnia ta la Ianev! Fratele domniei tale stă la îndoială! Eu tare vă rog să mergeți. Așa de tare vă iubesc și vă socotesc așa de buni prietini ai mei, încît fără domniile voastre nici nu vreau să mă înfățișez la petrecerea lui Coribut! Haideți, dragilor mei, cu mine. Vă duc eu. Îmi faceți o mare plăcere!

Șoimaru îl privea cu gura căscată.

— Mergeți? strigă Zubovski. Așa-i că mergeți?

— Mergem... izbuti să îngîne răzășul.

Șleahticul fu prea fericit de bunătatea pe care o arătau noii lui prietini: îi făceau lui un gust ș'o plăcere; se cuvenea să mai ridice în cinstea lor o cupă de vin, și să le mai încredințeze și alte nobile dureri ale sufletului său! Dar Șoimaru părea spăriat și se ulta înainte-i cu ochii țintă. Nu mai rosti pînă tîrziu

nicio vorbă, şi pan Zubovski rîdea tainic, şi făcea din ochi către Bîrnovă, — arătînd prin aceasta că cel mai slab dintre ei într'ale vinurilor a trecut în lumea celor cu ochii painjeniţi şi limba amorţită...

Tîrziu, rămînînd singuri în odăiţa lor, la lumina unei făclii de seu, — Şoimaru rosti cu glas tînguitor către Simeon:

— Spune-mi, frate iubite, dacă sînt treaz...

— Asta nu pot s'o ştiu... răspunse rîzînd boierul.

— Spune-mi 'dacă nu visez, şi dacă am auzit bine! Ce se 'ntîmplă?

— Ce să se întîmple? tacl şi aşteaptă să se desăvîrşească rînduiala care ne poartă pe acest drum... Pînă acum tu eşti ca unul care a găsit o comoară... Se uimeşte, nu-i vine a crede, se gîndeşte că aşa lucru e cel mai rar în lume şi 'n viaţă, cu toate acestea e adevărat!...

— E adevărat, e adevărat... înghină Tudor Şoimaru. Parcă mă tem de-o nenorocire!

— Se poate să vie şi asta, grăi Bîrnovă. Scrie la carte că era la Elini un rege care s'a înfricoşat aşa din pricina necontenitelor lui noroace. Fii cu inima iare, aşteaptă, şi culcă-te, ca să fii hodinit mîne... Cine ştie! poate trebuie să răpim pe fată!...

Şoimaru tresări. Murmură

— Da, acesta a fost gîndul meu...

Bîrnovă rîdea:

— Vezi? — Dar tu te-ai mai gîndit c'avem să dăm cu ochii de boierul Stroie? Ce-are să zică el? El ne cunoaşte!

— La asta nu vreau să mă gîndesc! strigă Şoimaru. Ce are să facă? Are să ne deie pe mîna gîdelui? Doar i-am scăpat copila de la primejdie. Aş putea

spune că i-am scăpat viața... Pe urmă eu numai două vorbe vreau să schimb cu Magda...

— Bine, bine, fă-ți tu toate prepusurile și toate planurile... mormăi Bîrnovă, învălindu-se cu pătura de lînă. De ce ni-i scris, n'avem să scăpăm...

— Cum va da Dumnezeu !... zise senin Șoimaru, făcîndu-și cruce. Și suflînd în luminare, se întinse în așternut și închise ochii fericit. — Nu se trezi decît după șase ceasuri, în ziua albă, cu sufletul hotărît și tare, căci visase toată dulceața și fericirea lumii.

CAPITOLUL XIX

O INTILNIRE DE DRAGOSTE

În palatul de la Ianev al marelui şleahtic Vladimir Coribut ardeau mii de lumini de ceară parfumată cînd, după revărsarea serii, pan Zubovski şi prietinii lui îşi făcură loc printre domni şi servi. Lie şi Ilun Tatarul rămaseră la scări, iar Ispas, după porunca lui Bîrnovă, scoase caii din curte, şi-i grămădi aproape, în dosul zidului, în ulicioara strîmtă care dădea deodată în mahalaua ovreiască. Lumini şi fînare nu erau acolo, oameni nu umblau, străjerii toţi slujeau la palat, — aşa încît caii şi cotlonul erau la îndemînă, pentru orice împrejurare.

Tudor şi Simeon se gătiseră cum putuseră pentru petrecerea domnească în care intrau. Îşi scuturaseră de pulbere cafelele şi dăduseră lustru nou săbiilor şi jungherelor celor dăruite de Cantemir-bei. Bietul pan Nicolai nu ştia cu ce vine în urma lui ; nici nu bănuia ce furtună împinge zîmbind în sălile petrecerii ; vorbea vesel şi înfăţişa cîtorva prietini vechi, boiernaşi de prin colţuri, pe cei doi nobili stră-

ini din părţile Chievului. Bîrnovă salută adînc; Şolmaru, cu bătaie de inimă, cerceta cu ochii în juru-i şi aştepta.

Slugi începură a umbla cu băuturi răcoritoare. Nobilul domn şi stăpîn al locului, un om cărunt cu înfăţişare măreaţă, îşi făcu intrarea, iar Zubovski, ca toţi ceilalţi rînduiţi pe lîngă pereţi, îşi plecă adînc spre duşamele fruntea pleşuvă. Se aplecară şi cei doi prietini, apoi căutară umbra unui colţ. Dar Coribut era prea falnic şi prea din apropierea regelui, iar boiernaşii de ţară erau prea mulţi; le făcu numai semn de dragoste cu degetele înmănuşate, le zîmbi şi se opri între patru sau cinci şlealtici de sama lui. De şi om în vîrstă, credinciosul regelui îşi purta sprinten anii, şi, ca unul ce toată viaţa se învîrtise la Curte, ştia să fie galant şi curtenitor cu toate femeile în mătăsuri de accea cu.n strigă un slujitor în livrea roşă numele văduvei lui Irimia, — el îşi îndreptă pieptul, puse mîna stîngă pe spadă, şi cu dreapta îşi pipăi şi-şi îndreptă grabnic gulerul drotat de horbotă. Unii din nobili, după pilda regelui, urmau, în acel timp, moda franţuzească.

Doamna Elisabeta intră cu paşi rari şi cu bărbia înălţată. De şi călca spre treizeci şi opt de ani, văduva Irimiei era încă frumoasă şi părea tînără. Mijlocu-i era strîns în corset de coarde de fier, şi haina de catifea neagră îi strîngea sînii, fugea ca un val larg în josul mijlocului, şi se prelungea într'o coadă grea, purtată de un copil de casă. Ii luceau zalele unui lanţ greu de aur la gît; atîta podoabă avea, — şi cercei mari de ametistă în urechi. Pieptănătura îi era îngrijită, în vălurele nesfîrşite, sprîncenele arcuite negru, buzele uşor rumenite, obrazul de-o albeaţă fără lucire. Deasupra catifelei negre, obrazul acesta fru-

mos şi energic avea pecetea stăpînitorilor. Ochii negri numai, îi erau ascuţiţi şi neprielinoşi. — La dreapta ei intră Alexăndrel, al doilea fecior al Irimiei. Pe acea vreme coconul avea numai paisprezece ani. Era subţirel şi bălan, blînd la înfăţişare ca răposatul voievod, şi purta cu gingăşie strălucitul strai leşesc. Indată după ei, înaintară două din cele patru fete ale Elisabetei, cele mai tinere : Caterina şi Ana. Cea dintăi mai ales, de şi purta straiul mohorît al pribegiei, era de o frumuseţă nespusă ; era maica ei, mlădie, fină, plină de focul tinereţii. Pentru ea se făcuse această primire regească, — şi 'n preajma ei căta să se aşeze nobilul şi viteazul Samoil Corecki. — Coribut, cu paşi grăbiţi ieşi înaintea Doamnei, se închină după toate regulile etichetei, se socoti fericit de cinstea ce i se făcea, — şi dîndu-i mîna o duse ş'o aşeză într'un jilţ aurit.

Tudor şi Bîrnovă, fără să-şi dea sama pentru ce, erau mişcaţi. Femeia aceea mîndră era soaţa Domnului moldovenesc ; şi copiii aceia erau odraslele lui. Umblau în ţară străină pribegi şi despărechiaţi. Unul lipsea şi pierea la Nistru în valuri ; altul pribeag ; fetele celelalte, măritate după papistaşi, grăiau limbi străine în ţări depărtate. Erau goniţi din ţara lor, de şi către ea îi îndrepta cu îndîrjire Doamna. Pentru aprigul ei dor de domnie se risipea sînge şi curgeau lacrimi. Cu toate acestea Bîrnovă, mai amestecat în luptele lăuntrice ale Moldovei, nu simţea în suflet ură. Iar Şoimaru parcă era străbătut de o mişcare de dragoste către copiii aşa de gingaşi, aşa de senini şi aşa de nefericiţi.

Cum se aşeză Doamna în scaunul ei, şi cum o împresurară şleahticii cei mari, — porni în odaia de alături o muzică lină de viori şi viole, întovărăşite de

bătăile moi de strune ale harfei. Erau muzicanți aleși de la Varșovia, cîntînd pe instrumente cu forme ciudate, o melodie dulce și subțire ca o tremurare de ape cristaline ceva blînd, ceva gingaș și străin, — cum n'auziseră în viața lor asprii Moldoveni.

— Acesta-i Corecki... zise deodată cineva lîngă ei.

Viteazul leah care a cutreierat Moldova era un bărbat spătos de treizeci de ani, palid și cu ochii mari, negri. Se înclina zîmbind asupra Domniței Ecaterina. Îi sărută mînuța albă, apoi își ridică ochii de foc s'o atinti. Ea rîdea sfioasă și-și ferea privirile, răspunzînd ceva din vîrful buzelor la o întrebare îndrăzneață.

Dar deodată viorile și harfa conteniră și Șoimaru se cutremură și îngălbeni în colțul lui. Zărise lîngă Doamnă și lîngă fetele Irimiei pe Magda Orheianului. Cînd venise? Pe unde se strecurase? Cum de nu băgase el de samă? Ea era. Avea zîmbetul ei copilăros și ciudat, și era cea mai frumoasă, singura lumină între toate luminile stinse.

Bîrnovă își simți brațul strîns ca'ntr'un clește de fier.

— Ce este? întrebă el în șoaptă.

— Iat-o! îi șuflă la ureche Tudor Șoimaru.

Sîngele îi năvăli în față și inima-i bufnea cu grabă în coșul pieptului.

O urmărea și o sorbea cu ochii. O văzu depărtîndu-se cîțiva pași de grupul Doamnei și trecînd spre o perdea grea de postav care acoperea fereastra. Căuta cu privirile pe cineva. Apoi zîmbi și-și clătină capul cu o tremurare dulce, știută prea bine de Șoimaru. Bîrnovă apucă pumnul stîng al răzășului și-l strînse la rîndul lui cu putere, căci spre Magda îna-

înta zîmbitor un tînăr cu părul bălai şi buclat, cu ochii albaştri. Numai nasul drept şi bărbia adusă înainte arătau energie pe obrazul lui frumos. Purta un dolman uşor, aninat numai pe un umăr şi ţinut de un şnur de aur. Mănunchiul săbiei întoarse era bătut în pietre scumpe. Mîna răzimată pe sabie ţinea şi cuşma cu pană prinsă cu bumb de rubinuri care fulgerau roş.

Şoimaru îşi înăbuşi un geamăt. Inchise ochii. Cînd îi deschise, văzu sînge. Totuşi avu putere să întrebe cu linişte pe vecinul necunoscut care sta şi privea lîngă el.

— *Panie!* rogu-te să nu te superi. Eu sînt străin şi nu cunosc lumea de aici. Ai putea să-mi spui, luminăţia ta, cine-i tînărul din dosul Doamnei, lîngă perdea?...

— Acel care spune vorbe dulci fetei celei năltuţe?

— Da.

— Acela-i om de soi, e un nepot al Radzivililor: îl chiamă Pavel Minski. E litvan şi are moşii de nu le mai ştie marginile... Hm! vorba lui cu fata trebuie să aibă un înţeles... Am auzit eu zvonindu-se ceva... Fata e a unui boier moldovan. In adevăr, frumoasă, precum am auzit. Trebuie să fie om deştept şi siret boierul acela, de vreme ce vrea să izbîndească a avea un aşa ginere ales!...

Vecinul se trase înapoi. Şoimaru întorsese spre el o privire cruntă. Bîrnovă simţi că mîna pe care o ţinea tremură, — apoi se răsuci şi se zmunci năprasnic din încătuşare. — A venit clipa primejdiei, cugetă ca 'ntr'o fulgerare înţeleptul boier. Privi în juru-i: nu vedea nicăieri pe pan Nicolai Zubovski. Mă-

sută depărtarea pînă la ieşire şi văzu că are de făcut zece paşi. Se trase mai aproape de uşa aceea care era scăparea la primejdie, — şi-şi căută alene şi nepăsător un loc îndămînos.

In vremea asta, caşicum nimic n'avea să se întîmple, urmărea cu ochii foarte liniştit pe tovarăşul său. Şoimaru îşi făcu greu loc cu coatele. Nu mai cerea iertare, nu mai asculta mormăirile şi înjurăturile care-i izbucneau pe urme.

El avea un singur scop să se apropie de Magda.

Cînd fu la doi paşi de ea, viorile şi violele începură iar...

Auzi glasul dulce al fetei Orheianului într'un uşor tril de rîs:

— Imi place... îmi place muzica, pan Minski!

— A, nu, zicea tînărul, mie nu-mi place, căci mă împiedică s'aud glasul tovarăşei mele!

Incet şi cu obrazul ca de piatră, Şoimaru se apropie şi atinse cu umărul, ca din nebăgare de samă, pe litvan.

— Mă rog, ce'nsemnează asta? întrebă şleahticul scurt, întorcînd capul.

Magda, dînd în această clipă cu ochii de răzăş, deschise gura şi ar fi slobozit un ţipăt, dacă uimirea nu i-ar fi fost aşa de cumplită. Părea împietrită, şi se făcu albă ca varul. Şoimaru se temu chiar o clipă că va cădea moartă la picioarele lui.

— O greşală, pan Minski, zise cu linişte oşteanul; am vrut să spun un singur cuvînt Domniţei.

— Poftim!

— Un cuvînt tainic...

Litvanul privi nedumerit la Şoimaru — apoi la fată.

— Un cuvînt tainic? vorbi el cu dispreț, și-l privi din creștet în tălpi. Eu văd că Domnița nu răspunde. Nici nu te cunoaște!...

Răzășul se simți umilit de privirea mîndră a șleahticului, de înfățișarea lui bogată, frumoasă și sigură. Pentru întăia oară în viață se simți mai mic lîngă altul și asta din pricină că judecător era o femeie care tăcea. — De ce tace? se gîndea Tudor cu moartea în suflet.

O clipă ochii Magdei fulgerară spre el. I-au îndreptat o rugă? O rază de dragoste? O săgeată de nepăsare?

— Domniță, zise litvanul, cine este domnul acesta?

— Nu-l cunosc...! răspunse cu glas dulce și gingaș fata Orheianului.

Șoimaru nu-și dădea sama că lîngă el stătea poate un logodnic, și încă unul din cei mai frumoși și mai bogați logodnici ai Lehiei. El primi ca o lovitură de măciucă în creștet răspunsul fetei, — și tremurarea ei de pleoape i se păru clipire de fulger în furtună. In sufletul lui se răsfrîngea aceeași fulgerare și începea să bîntuie vijelia. Pipăi mănunchiul paloșului, apoi strînse cu stînga jungherul lui Cantemir. Nu știa ce face. Credea că stă în loc de-o veșnicie, și nu trecuse decît o clipă de la răspunsul fetei. — Cînd în fața lui s'a așezat ca un nour greu boierul Stroie? De unde a răsărit și el? — Minski întreba ceva și-l arăta zîmbind cu bărbia lui adusă înainte. Iar Orheianu, rîzînd larg și scoțîndu-și burta în afară, striga cu nedumerire:

— Cu ce împrejurare pe la noi, pan Tudor? L-ai văzut, Magdă, pe dumnealui?...

— Domniţa, — se amestecă litvanul, nu cunoaşte pe acest străin.

— Nu-l cunoaşte? a! da! de unde să-l cunoască! strigă Orheianu rotind între cei trei o privire vicleană. Şi chiar dacă l-ar fi văzut undeva, de unde îşi mai poate aduce aminte? Şi nici nu înţeleg la urma urmei ce caută dumnealui aici, — căci eu îl ştiam căpitan în simbria Tomşei!...

După felul cum s'a ridicat de la locul ei Doamna Irimiei la acest cuvînt, — Bîrnovă înţelese că s'a prăbuşit sabia primejdiei asupra răzăşului. — Atunci e un spion! rosti cu dispreţ litvanul, şi trase repede sabia. Se iscă învălmăşală, şi Simeon înţeleptul se alătură de uşorul uşii privind cu luare-aminte.

Viorile tăcură. Şoimaru îşi lăsă braţele în jos ca la o trudă mare. După vorbele înfrigurat şoptite ale Doamnei Elisabeta, Vladimir Coribut se întoarse şi strecură o poruncă fulgerătoare unuia dintre copiii de casă. Indată, după o clipă, pătrunseră slujitorii îmbrăcaţi în roş ai nobilului, zmunciră străinului de la şold paloşul şi-l luară între piepturi. Şoimaru abia avu vreme, c'o mişcare scurtă, să tragă sub chimir, la spate, jungherul. Era o mişcare de care nu-şi mai da socoteală, — căci în inimă i se abătuse disperarea morţii.

CAPITOLUL XX

VISURILE LUI PAN CORIBUT

În sala de petrecere se făcu o tăcere ciudată. Oaspeții se uitau unii la alții, așteptînd o lămurire, presimțind ceva grav. Pan Vladimir Coribut se întoarse de către ușă și după cîteva deslușiri Doamnei Elisabeta:

— Spionul va fi pus la oprire și mîni îl vom cerceta... sfîrși el.

Atunci unul din cei mai mari boieri moldoveni din suita Doamnei, vornicul Nistor Ureche, om înalt cu ochii vii, cărunt și bărbos, — se apropie aducînd de braț pe Orheianu.

— Se pare că vom descoperi lesne cheia întîmplării, luminată Doamnă, cuvîntă el, c'o voce groasă, rară și adîncă. Și se întoarse și spre Coribut, cu care era prietin: Pan Vladimir, ascultă și dumneata! Știi ce spune dumnealui jupîn Stroie Orheianu? Din vorba lui m'am lămurit deplin...

Stroie își făcu loc, cu trupul lui mare, înclinîndu-și pletele lucitoare spre Doamna Irimiei.

— Iată despre ce-i vorba, măria ta, grăi el. În-

tr'o împrejurare oarecare, după lupta cu vicleanul Tomșa și cu păginii, am văzut pe acel oștean în tovărășia lui Cantemir...

— Se poate? zise Coribut înălțînd sprîncenele.

— Pre cinstea mea, măria ta, și domnii mei! adăogi grabnic Orheianu. N'am putut atunci să le arăt mînia și disprețul meu, căci eram la o strîmtoare, dar i-am cunoscut, ș'a trebuit să-i sufăr, măria ta și domnii mei, de și eram desgustat ș'aș fi vrut mai degrabă să-i văd înălțați în furci!...

Nimeni n'avea vreme să întrebe de amănunțimi pe pan Orheianu. Toți ridicară capetele și-și ațintiră ochii asupra vorniculuí Nistor, căci glasul lui greu răspundea parcă bănuielii tuturor:

— Eu socotesc, vorbi el, că spionul a venit cu rost între noi. Cantemir, după cît știți cu toții, a trecut hotarul și pradă cu Nohaii lui. Ce caută aici un oștean în leafă la Tomșa și legat cu beiul din Bugeac?...

Toți tăcură. Doamna Irimiei avu o înfiorare și privi spre coconul Alexandru. Ochii ei spuneau limpede teama pentru viața lui. Cei din jur înțeleseră această privire dureroasă. Coribut zise cu tărie:

— Doamnă, îl vol cerceta eu singur...

Iar jupîn Stroie pufni și privi c'o mîndrie îndreptățită în jur, căci toți trebuiau să înțeleagă că dumnealui era cel care scăpase de așa grozavă primejdie adunarea. Magda se apropiase și ea și îngenunchiase lîngă văduva Irimiei; era acuma rumenită de sîngele care-i sbucnise în față, ochii îi erau însuflețiți și se strecurau des spre frumosul și falnicul Minski parcă el o scăpase teafără dintr'o cumpănă mare. Așa părea mai frumoasă, și tînărul litvan simți nebunia în sînge, pentru ochii aceia ca două flori stranii. Numai dom-

nul Zubovski nu se găsea nicăieri. O fericită rîndulală a zeilor îl făcuse să se despartă de cum intrase în sală de oaspeții lui din părțile Chievului, pentru care, treaz și teafăr, nu mai avea admirația și dragostea ce i le insuflase vinul contimporan cu craiul Sigismund; aproape nimeni nu-l văzuse în tovărășia lor. Totuși era prudent să fie cît mai departe de o afacere așa de gravă și de neplăcută, care-i arăta cît de înșelătoare sînt fețele și cît de dușmane și de trădătoare inimile omenești! Prilej de jalnice tînguiri în castelul lui singuratic dintre plopi!

Cînd văzu că slujitorii cu livrele roșe au cuprins pe Tudor și i-au smuls sabia, înțeleptul Simeon se năpusti pe ușă și pe scările de piatră. Doi copii de casă coborau și ei odală cu el, strigînd cătră cineva pe care-l chema Onesim că stăpînul poruncește oștenilor de pază să vie să ridice și să puie în lanțuri pe un spion prins în palat. — Stroie Orheianu nu m'a zărit, se gîndea boierul; pan Zubovski sînt încredințat că nu va sufla un cuvînt; cată să mă pun la adăpost și să văd ce-i de făcut... Prin învălmășala care se iscase pe scara largă de piatră, coborî, și jos dădu cu ochii de Lie și de Ilun. — Servul lui Cantemir, cu ochii lui mici ca de păcură, înțelese slova care era scrisă pe obrazul lui Simeon Bîrnovă. Lie întrebă și el bănuitor:

— L-au prins? El e spionul de care a venit zvon de sus?

— Da; tăceți; stați liniștiți la o parte...

Haiducii leșești sosiră cu pași grăbiți sunîndu-și pintenii și spăngile. Iar pe scări, strîns ținut ca o fiară primejdioasă, coborî între slujitori căpitanul Tudor. Fruntea lui goală și fierbinte fu izbită de răcoarea nopții; armele sunară în juru-i; cătușele îi prinseră brațele. Atunci, ca printr'un farmec, se desmetici; și

omul aspru care era în el, bătut de atîtea focuri şi primejdii, se deşteptă. Era prins într'o capcană, era la o mare primejdie. Începu să se liniştească, — trebuia să se gîndească fără preget la scăpare! — Deodată înţelese limpede ce s'a întîmplat. Şi gîndul lui izbit şi amorţit, atunci, acolo, lîngă Magda, deodată se răsucea şi sclipea ah! acuma îi veneau în minte o mulţime de vorbe pe care ar fi trebuit să le rostească, vorbe ascuţite de mîndrie către nobilul litvan, cuvinte amare către fata Orheianului, pentru dragostea lui călcată în picioare... Hm! ar fi putut să-i amintească şi de Vasca vatamanul zdrobit pentru ea, — şi-ar fi putut s'o facă să înţeleagă, rînjindu-i, că pentru dragostea ei are şi el soarta cazacului... Dar ar fi putut-o privi adînc în ochi, şi'n luminile lui ea ar fi văzut desluşit icoana celei mai arzătoare clipe din viaţa lui de oştean, — cînd erau amîndoi, alături, pe iarba poienii, şi susura uşor pădurea în juru-le! Toate le-ar fi putut face, toate-i veneau acuma limpede, ş'atuncea, în faţa ei, rămăsese zdrobit şi neputincios!

Privi ianţurile de la mîni, se uită la chipurile haiducilor leşi, care-l luaseră între spăngi. Pe lîngă haiduci mai erau şi boiernaşi, slujitori ai lui Coribut, — şi tresări, zărind la lumina unei facle cum umblă cu linişte între aceştia Ilun, tatarul lui Cantemir. Atunci îşi înăbuşi cu desăvîrşire turbarea şi gîndurile, şi mintea-i rămase limpede şi atentă; căci pentru un om ca el acuma viaţa avea un preţ nemărginit; împrejurarea vola să i-o scurteze, el deci trebuia să lupte cu îndîrjire, să iasă deasupra!

In palat petrecerea nu se prelungi mult: doamna Elisabeta era neliniştită, şi sleahtlcii auziseră un nume

care începea să fie groaznic şi aveau vedenia ticăloşiilor şi prădăciunilor tătărăşti.

— Domnilor, zicea pan Vladimir Coribut, întîmplarea din această sală, de şi a fost foarte displăcută, a fost binevenită : căci ea ne-a amintit că avem o datorie de împlinit faţă de patria noastră. Fierul şi focul Nohailor au intrat în pămînturile de la margine. Nenorocirea se poate întinde. Vă rog să aveţi în vedere, înainte de toate, interesul demnităţii noastre şi neştirbirea vechii şi glorioasei noastre Polonii !... De mine să adunăm oşti şi să zdrobim pe duşman !...

Nobilii, uşor de aprins, se strînseră în juru-i cu ochii licăritori şi jurară pieirea Nohailor ; cu mîna pe străjile săbiilor, făgăduiră ridicarea lor ş'a căzăcimii. Iar Coribut, care a fost totdeauna legat cu Movileştii şi era şi cuscru Doamnei, — se apropie mişcat de scaunul Elisabetei ş'o mîngîie c'un cuvînt cavaleresc :

— Înaintea domniei tale se vor pune piepturile nobililor Poloniei !...

— Mulţămesc, pan Vladimir, răspunse văduva aţintindu-l cu privirea-i ageră. Totdeauna am găsit scăpare şi scut în Republică. Totdeauna în acest pămînt, care pot zice că e patria mea ş'a copiilor mei, — am găsit ajutor de braţe tari pentru dobîndirea drepturilor asupra Moldovei !

Coribut tăcu şi se înclină. Elisabeta totdeauna găsea un sprijin în numeroasa ei înrudire leşască, — însă Craiul voia pace cu Padişahul, şi nu se cădea ca un sfetnic, faţă de toată lumea, să facă un legămînt prea vădit. Totuşi isteaţa văduvă a lui Movilă aceasta voia. La închinarea mută a lui Coribut, îşi strînse buza de sus între dinţi, zîmbi cu graţie, privind în juru-i, şi se ridică de la locul ei.

După ce Doamna, domniţele şi coconul se retraseră, adunarea se sparse, nu fără multă vorbă şi îngăduieli războinice. Elisabeta trimese căpitanului gardei franţuzeşti pe care o avea în leafă cuvînt de plecare la Liov a-doua-zi în zori. Iar Vladimir Coribut, gîndilor, în odaia lui, pe cînd se lăsa a lene dezbrăcat de servi, îşi aminti că are de îndeplinit o cercetare.

— Voi supune la caznă pe spion mîne dimineaţă, murmură el. Iar mîne, ziua toată, am destulă vreme să-l spînzur!

Era trudit şi oftă greu, mulţămit că putuse să-şi amintească şi de asta între încurcatele lui treburi şi izbutise a lua o hotărîre. Se lăsă îmbrăcat în halat, îşi lăsă capul pleşuv să fie învălit în scufă şi se întinse c'un geamăt de mulţămire în patu-i cu polog. In lumina celor două lumînări de ceară care ardeau pe măsuţa de lîngă căpătăi, — deschise, cum îi era obiceiul totdeauna înaintea somnului, una din cărţile latineşti, cu scoarţe tari, care nu-l părăseau niciodată; căci nobilul era om cărturar, spirit rafinat şi prietin cu învăţaţii de la şcolile cele mari din scaunul crăiei leşeşti.

Citea pentru a nu ştiu cîtea oară arzătoarele satire ale lui Decimus-Iulius Iuvenalis. Zîmbea înălţînd sprîncenele, cuprins de un fel de bucurie lăuntrică, văzînd cum descopere în stilurile bătrînului poet asemănări cu începuturile de putreziciune a Republicii. Nobilime crudă şi coruptă, cugeta el, iată-te descrisă de stilul lui Iuvenal — iată, te văd în senatorii lui, în acei *patres-conscripti* burtoşi şi beţivani, care, în loc de interesele dureroase ale patriei, dezbat cu gravitate asupra celui mai bun şi mai gustos sos al unui peşte de mare! Puţini sînt astăzi bărbaţii care se pot mîndri că-şi închină viaţa toată binelui public... Şi

zîmbind, pan Vladimir Coribut uita micile lui scăderi, înălțîndu-se pe aripa fulgerătoare a poetului roman.

Era tîrziu tare după miezul nopții, și luminările de ceară verzie de Veneția se topiseră pînă la jumătate. Șleahticul scăpase cartea pe învelitoarea ușoară de păr de cămilă, — și intra în plăcerile celui dintăi somn, cînd, în curtea palatului, izbucni o larmă năprasnică și sunară arme. Bătrînul lui serv mazur intră somnoros și poticnindu-se la prag. Își freca ochii și bîlbîia.

— Ce este? strigă Coribut ridicîndu-se în așternut. Cum de nu pot citi în liniște?

— Înălțime! răcni servul cu brațele întinse. Vin Tatarii!

Ce se 'ntîmplase? Nobilul șleahtic sări desculț și gol din așternutul său și zvîrli într'un colț satirele lui Iuvenal.

Cum au îndrăznit necredincioșii să s'avînte așa de departe? Cum de n'a sosit nicio știre mai din vreme? Nu s'a văzut mai întăi lumina incendiilor în satele Cazacilor s'a prostimii? Nobilii și oștenii din Ianev n'au sărit ca să apere pe domnul lor și onoarea Lehiei?

— Au pus păgînii foc tîrgului? urlă el către servul mazur.

— Nu știu, înălțime; așa am auzit strigînd jos și pe uliți că vin Nohaii...

Servul nu era prea înfricoșat, însă era fără straie pe el și zbîrlit.

— Cum de îndrăznești să te înfățișezi astfel înaintea mea, păcătosule? strigă cu glas mare, deodată mîniat, nobilul. Piei dinainte-mi, spurcatule; du-te și

vezi ce este! Nu vine nimeni să-mi deie o ştire adevărată ?...

Mazurul se poticni îndărăt şi dispăru în întunecime, iar şleahticul văzu că şi el era într'o stare foarte apropiată de aceea a moşului Adam, căci îi căzuse scufa şi i se desfăcuse halatul. Se gîndea să se îmbrace repede, căuta o armă, voia în orice caz să fie găsit c'o înfăţişare ceva mai războinică. Aştepta necontenit să intre cineva pe uşă, căci larma de jos nu mai contenea. Dar nu venea nimeni şi zvonul încet-încet se potoli.

Atunci, mîniat, magnatul sună clopotul de argint, ceru straiele, porunci să se scoale toată lumea şi ieşi îmbrăcat să vadă, cu ochii lui, cărei prostii, cărei fapte necugetate se datora neliniştea nopţii lui. Servii îl gătiră; — îl simţeau mînios şi umblau în juru-i cu o îngrijorată repeziciune.

Dar de mînia lui şi de răcnetele şi de bătăile lui din picior, şi de pedepsele cu biciul pe care le orîndui gardienilor şi străjilor, — cei cinci fugari care grăbeau spre Nistru pe cai hodiniţi, prin lumina zorilor, nu puteau avea ştire. Ei numai îşi închipuiau că după larmă şi cercetări de ceasuri, — măria sa îşi va revărsa tot puhoiul mîniei; şi, cînd va afla care a fost adevărata noimă a zvonului despre năvălirea Nohailor, va fi prea tîrziu ca să repeadă gonaşi. De-altminteri goana unor călăreţi puţini şi singuratici spre ţinuturile Podolici, bîntuite de oştenii lui Cantemir, trebuia să fie cu îndoială, cu încetineală şi cu oprire.

Tudor Şoimaru călărea alături de Bîrnovă, încruntat, însufleţit numai de scăparea rîvnită. Turbarea mîniei, durerea inimii rănite, toate le călca deocamdată în picioare cu fugarul. Dezamăgirea în adevăr fusese crîncenă, dar viaţa avea preţ cel puţin pentru

clipa cea grozavă și viitoare cînd va ținea-o pe copila aceea cu ochi înșelători sub fulgerul privirilor lui. — In viață mai putem avea întîlniri! cugeta răzășul și ațintea răsăritul înflăcărat al soarelui cu priviri înviersunate.

Bîrnovă zîmbea și era fericit de întorsătura lucrurilor, după așa de grabnice peripeții. Zîmbetul lui mai ales era îndreptat spre Ilun Talarul, care umbla liniștit și fără gînduri pe harmasarul lui de Bugeac. Ilun intrase cu slujitorii care duceau la închisoare pe Șoimaru; Ilun observase gangurile și locul. Iar el, Bîrnovă, cu Lie și cu Ispas, iscaseră larma cea cumplită pe ulițile tîrgului, în puterea nopții, vestind urgia tătărască. In învălmășala furtunoasă a oștenilor de la palat, Ilun își găsi drumul prin întunecime, ca mîța; — și cu Ilun și cu jungherul de la Cantemir, căpitanul Șoimaru ușor își putu croi o cale grăbită pînă în dosul zidurilor unde așteptau caii. Bîrnovă nici nu mai întrebă dacă fuseseră lovituri și cursese sînge. Jungherul crunt și ochii răi ai răzășului spuneau ceva, — dar picăturile de păcură ale tatarului erau tainice ca totdeauna.

CAPITOLUL XXI

CUM SE ÎNTOARCE PUIUL LA CUIB

Cantemir își ținu hoarda la tomnatic, pe marginile Lehiei, pînă ce dădură cele dintăi înghețuri ale iernii. Bîrnovă și Tudor Șoimaru se despărțiră cu mult mai devreme de el ; pe cel dintăi îl chema Vodă Tomșa la Iași, ridicîndu-l în boierie, iar răzășul se trase la cuibul de pe Răut, ca un vultur rănit.

Toate ale vieții lui, tinerețea zburdalnică pe tărîmurile Apusului, bătăliile și faima oștășiei, și furtunoasa lui dragoste, toate fuseseră pulberi la vînt cu nimica nu rămînea ! Deci își plecă întunecos fruntea pe umărul bătrînului Mihu și-i zise, intrînd în săraca lui gospodărie

— Uncheșule Mihu, curînd vom merge la Domnie pentru dreptatea noastră. Pînă atunci am venit să mă odihnesc de rănile și durerile mele !

Bătrînul îl sărută pe frunte și nu-l întrebă deocamdată nimic. Îl lăsă trei zile, îl lăsă o săptămînă în chilia lui, ca 'ntr'un întuneric, după aceea îl apucă de mînă și-l trase afară, în livada din coasta casei.

— Băiete, îi zise, așezîndu-l alături de el pe un scaun de stejar. Ieși la lumină și privește soarele cu lucire de toamnă... Eu cunosc oamenii. Tu ai avut, copile, un năcaz de dragoste...

Șoimaru nu răspunse nimic.

— In adevăr, porni iar bătrînul, tu ai fost un pribeag și neamurile nu le-ai cunoscut. Noi ți-am fost și-ți sîntem poate încă străini. Dar cît ai petrecut tînăr, ai fost ca mînzul cel sălbatic și neștiutor. Acuma, la cele dintîi dureri, trebuie să simțești și tu că omul nu poate trăi singuratic pe pămînt.

— Vă am pe dumneavoastră... rosti cu greutate Șoimaru.

— Tu vorbești din vîrful buzelor, nu din inimă, îi răspunse Mihu zîmbind; dar așa este! Ș'un fir de iarbă își are rădăcina lui. Tu nici nu bănuiești cîte legături ai în pămîntul acesta pe care-l calci. Noi avem sub brazdă, în țărîna neagră, mai mulți Șoimărești decît cei care trăiesc astăzi. Bunii și strămunii noștri toți sînt dedesubt, — și dacă ai venit la pămîntul tău, să știi că mîna cea fără greș a lui Dumnezeu te-a îndreptat!...

Căpitanul Tudor ridică ochii și văzu într'o pînză de lacrimi privirile aspre ale moșneagului.

— Ce braț de criță și ce suflet neîntinat ai tu, copilule! Eu te-am înțeles dintr'o privire, cînd te-ai arătat între noi întîia oară. Dar tot atunci am înțeles că încă nu ești al nostru. O furtună te sufla pe alte căi. Dar eu știam c'ai să te întorci!

Bătrînul Mihu oftă și-i apucă mîna dreaptă între palmele lui.

— Singuratic și mîhnit, urmă el, să știi că am trăit eu pe lume! Eu nu m'am însoțit cu nimeni și copii n'am avut. De-aceea Dumnezeu te-a trimes la

mine, ca să fii brațul meu! Îți aduci tu aminte din pruncie de codrii noștri, și de apele noastre, și de turmele pe nesfîrșite imașuri?...

— Imi aduc aminte... răspunse încet Șoimaru.

— Toate au fost cîștigate cu sînge vitejesc de Șoimaru cel bătrîn și de cei patru feciori ai lui, acu două sute și mai bine de ani, în domnia lui Alexandru-Vodă cel bun! Noi avem uric de la el, cu pecete domnească, s'avem întărituri de la Ștefan cel bătrîn și de la Vodă Rareș, de cînd stăpîneam și peste Tatarii din Bugeac... Tu nu te-ai gîndit niciodată la toți cîți au trăit înaintea noastră?... Nu te-ai gîndit. Erai un copil, și erai un străin...

— Aș mai vrea să văd mormîntul tatei... răspunse Tudor oftînd.

Deodată își simți și el glasul mișcat ca al unchesului Mihu. Și un timp tăcură amîndoi fără să se privească, cu ochii ațintiți în lumina de toamnă. Se cernea o liniște dulce din cer, printre frunzișurile merilor, și albinele bîzîiau moale în prisaca de-aproape. Fluiera în gușă o mierlă, într'un nuc cu frunză arsă de brumărel. Și se vedeau departe cîmpii în ceață; și'n altă parte păduri pe coastele cărora parcă alergaseră suflări înflăcărate. Satul, cu casele răzășilor curate și albe, se revărsa pe coastă în livezi. Intr'un ochi de verdeață sclipea crucea bisericii: acolo, subt ea, era țintirimul, cu mormîntul părintesc!

In sufletul oșteanului pătrundea pe furiș un simțimînt necunoscut. Deodată îi apăru în amintire icoana unui bărbat trist, cu fața prelungă, — acela era tatăl lui; și văzu și ochii albaștri și duioși ai mamei care l-a strîns la sîn și l-a legănat și i-a murmurat cîntarea moale a leagănului. Fusese departe și se trezea în pămîntul prunciei, fusese străin s'acuma deodată

privea cu ochi îmblînziți la uncheșul Mihu, pe care-l cunoștea.

Și c'un glas care lui Tudor i se părea că-i intră în inimă, bătrînul răzăș din neamul Șoimarului începu a pomeni de bătrîni, fiecare unde a sălășluit, și de feciorii bătrînilor, care lui i-au fost strămoși, — și de toți cei vechi care dorm sub cruci în țintirim. Și de pămînturi vorbea, cărora el tot «bătrîni» le spunea — și le împărțea și le arăta pe fiecare, întinzînd mîna în toate părțile zării; și înșira nume de oameni din neamul lor. Pe urmă tăcu și privi cu luare-aminte spre nepot.

Tudor oftă iar. Soarele de toamnă era prielnos și mîngîietor. — Și dintrodată, fără să-și dea samă cum, simți nevoia să-și descarce sufletul către bătrînul Mihu. Și-i spuse simplu, în puține cuvinte, cum a avut o dragoste care i-a rănit inima, și dragostea aceea întîmplarea și Dumnezeu au voit să fie chiar fata Orheianului.

— Dar m'a călcat și m'a umilit, uncheșule... grăi el cu glas greu.

Bătrînul îl privi și clătină din cap. Îl întrebă cînd a cunoscut pe fată, și cînd s'a întors de către ea. Apoi stătu tăcut vreme multă, cugetînd. Iar cînd soarele era aproape de zare și toaca începu a bate în turnul bisericii, se sculă și zise lui Tudor:

— Scoală, copilule, să mergem la biserică... Astăzi avem slujbă pentru sufletele morților...

Tudor se sculă în picioare, își strînse chimirul și-și trase dinainte jungherul argintat. Privi în juru-i; își coborî ochii spre uncheșul pitic de lîngă el. Moșneagul tăcea, cu ochii lui pătrunzători și cu barba-i tușinată: părea că ascultă cîntarea gravă a clopotului din turn, care se revărsa tremurînd în întinderi.

— Cînd eram noi stăpîni pe toate pămînturile noastre, grăi el rar, — apoi clopotul acesta nu se auzea de la hotarele moşiei... Haide să mergem !...

Ieşiră în drum şi apucară spre biserică. Răzăşii ceilalţi avuseseră cuvînt de la Mihu, căci se întorseseră mai de vreme de la treburi şi acuma ieşeau şi ei la rugăciune. Lăsară pe Tudor să treacă înainte; tăceau; şi cînd conteni clopotul, rămaseră sunînd pe drum numai ciubotele lor de piele roşă, cu turetcile răsfrînte.

— Ei pe tine te-au aşteptat ca pe Domnul Hristos ! îi şopti Mihu, ridicînd ochi sclipitori. Şi Tudor simţi suindu-i-se în creştet un fior de semeţie.

CAPITOLUL XXII

UMBRA IONAȘCULUI

În toamna aceea, moșul și nepotul au străbătut toate hotarele răzășiei de odinioară. Tudor pe calul lui de oaste, Mihu pe-un măruntel roib prins din ceair, cu Lie după ei, umblau în trap moale pe cărări, printre imașuri și fînațe și pe margini de păduri. Se sculturau frunzele în vîntul toamnei, și semincerii cei bătrîni de sute de ani oftau aspru și se pregăteau pentru o nouă iarnă. Bătrînul arăta oșteanului în ce locuri sînt semnele de hotar și 'n ce copaci vechi au fost bătuți odinioară bourii. Brumele scînteiau sub pîcla cîmpiilor ; și Tudor sta privind în largul cuprins al moșiei părintești și 'n trecut...

Peste sufletul lui greu izbit și sîngerat se așeza o liniște ș'o hotărîre. Dragostea lui îi părea o rătăcire, — și hotărîrea era să clădească iar casa rîsipită și să ridice din paragină livada lui Ionașcu. Fără să-și deie samă, veșnicile tînguiri ale răzășilor, pentru încălcarea și hrăpirile Orheianului, îi sfredeliseră urechile și inima : durerea tuturora începea să fie și durerea lui.

În cea dintâi zi de ninsoare, în postul Crăciunului, Mihu îi desfăşură înainte şi uricele îngălbenite, — scrise de mîni de mult putrezite, şi înflorite cu peceţile Voievozilor celor mari ai Moldovei. Stătură mult de vorbă şi alcătuiră jaloba către Domnie; — după aceea, bătrînul, într'o lumină fumurie, răspunse cu întreaga lui durere la o întrebare a oşteanului:

— Vrai, copilule, zicea el c'un glas scăzut, — să-ţi istorisesc cum a pierit părintele tău pentru dreptul nostru? Ascultă. — Tu n'ai suferit sub Domnia lui Vodă Aron căci erai un prunc neştiutor, dar află că atunci cu toţii, în toată ţara, am petrecut crunt năcaz.

Nu ştiu ce va fi avut Domnul. Poate haznaua lui era săpată pînă 'n adîncimile Tartorului şi nu se mai putea umple; ori poate el era ca lupul cel nemilostiv, care voia să ieie şapte piei de pe-o biată oaie. Ştiu că birurile s'au îngreuiat deodată, şi vatamanul nostru, cînd ne-a scos la cislă, a pus toiagul deoparte şi'a spus aşa: «Fraţii mei! eu nu pot jăcui norodul!...»

Atunci era vremea cînd Vodă Aron a poruncit să ieie de tot omul cîte un bou; şi dacă n'avea un sărac bou, dădea unul chiabur pentru el. Atunci a fost crîşcarea, căci s'au revărsat ca lăcustele asupra ţării ilicarii, birarii, dăbilarii şi podvodarii. Atunci au ieşit în ţară oameni răi care tăiau gospodarului punga de la brîu, care ridicau în cîngi şi'n furci pe săriman! Vai nouă!...

Bătrînul oftă greu şi privi neguros spre oştean.

— Ştii de ce s'a iscat pricină între noi şi Orheianu? urmă el cu glas înăbuşit. Căci tabunul nostru de cai a fost găsit într'o bună dimineaţă păscînd lîngă curtea Orheianului. Toţi haidăii lui s'au ridicat cu ciomegele, au bătut caii şi i-au închis în ocoale, — iar

boierul a scris carte la staroste, la vornic şi la Domnie.

S'au iscat mărturii precum că noi de ani de zile împingem vitele noastre la păşune pe hotarul Murgenilor. Au şi jurat oameni, — care pe urmă au pierit, după fapta şi jurămîntul lor! Toţi erau slugi ale Orheianului, venetici de prin pustietăţile de peste Nistru. — Şi s'a făcut o dreaptă judecată, fătul meu, — ca să plătim noi răzăşii gloabă ca pentru moarte de om o jumătate întreagă din moşia noastră! Aceasta a fost dreptatea lui Aron-Vodă, pentru care l-au blestemat neamurile să nu putrezească şi veşnic să-i roadă inima viermii cei neadormiţi!

Ionaşcu era oştean, ca şi tine. Îşi începuse anii subt Ion-Vodă cel Cumplit şi-i stîngeraseră multe răni la Roşcani! Atunci, în nemila acelei vremi, s'a ridicat el, şi-a desprins sabia din cui şi s'a încins cu ea. Ne-a chemat pe tot neamul la biserică şi a cuvîntat astfel: «Fraţilor dragi! (ia aminte, copilule, s'auzi ce-a spus părintele tău!) fraţilor dragi! noi am fost totdeauna oşteni de margine, şi ne-am bătut, cu toate neamurile pămîntului. Noi ogoarele noastre le-am dobîndit cu braţul nostru, şi le-am îngrăşat cu sînge. Cum vine un om al Domniei, care-i boier de ieri — şi ne hrăpeşte drepturile noastre, nouă care stăm aici de la descălecătoarea Voievozilor celor de demult?» Aşa fel a grăit! Şi-a mai spus: «Fraţilor! mai bine să ne-acopere ţărna mormîntului, decît să ne plecăm!...»

Atuncea au jurat toţi în biserică pe sfînta evanghelie, şi-au bătut mătănii înaintea lui Dumnezeu. Şi mai întîi am mers la Vodă şi-am cerut dreptate. Iar Vodă a spus că atunci cînd vine înaintea lui o pricină între un răzăş şi un boier de mîna întîia, dreptatea nu poate să fie decît de partea boierului! Ai auzit? Aşa

ne-a răspuns Vodă ! Atunci ne-am ridicat în primăvară cu plugurile ş'am tras o brazdă pe unde era hotarul nostru cel vechi...

Au venit călăraşi de la Bîrlad. Noi am prins caii, ş'am încins săbiile. Şi s'au sculat cu noi multe sate către Soroca, pentru jacurile şi ticăloşiile dăbilarilor...

Atunci Vodă singur a venit să facă rînduială Măria sa Vodă Aron... Şi-a pus coiful cu bold ş'a încălecat pe-un cal cu frîu bătut cu argint, ş'a repezit asupra noastră dărăbani şi călărime. Ne-am tăiat în săbii, ne-am împuns cu suliţile; ne-au răzbit !

A trebuit să ne plecăm la mila lui, — şi el ne-a chemat la dreptate domnească.

S'a aşezat în scaun în curte la Murgeni ş'a adus înainte-i pe oamenii noştri cei mai bătrîni.

A zis scurt: Să le taie capetele ! Şi oştenii, cu săbiile, le-au retezat capetele.

După aceea Orheianu a strigat:

— Doamne, fă-mi şi mie dreptate !

— Ce dreptate, jupîne Stroie ?

— Dreptate pentru năcazurile mele, pentru risipa averii, pentru încălcări, pentru toate valurile care le-am suferit cu aceşti nemernici răzăşi !

— Drept este, răspunse Domnul. Mai întăi se cuvine să ţi se întoarcă hotarul pe care ţi l-am dat noi...

— Măria ta ! acela-i pămîntul nostru drept ! a strigat atunci cu îndrăzneală şi îndîrjire Ionaşcu.

— Aşa ? grăi Vodă cu bunătate. Cine eşti tu ? Apropie-te !

— Acesta-i căpitenia, măria ta ! a strigat Orheianu. Şi tatăl tău s'a apropiat.

— Bine, zice Vodă cu linişte. Cum te chiamă ? Ionaşcu ? Foarte bine ! Află, Ionaşcule, că pentru năcazurile lui, pentru risipa averii, pentru încălcări şi

pentru toate valurile care a avut a le suferi din pricina voastră, i se cuvine lui jupîn Stroie, pe lîngă ce i-am dat noi odată, încă o jumătate din ce v'a rămas vouă!

— Mărite Doamne! a strigat atunci cu tărie Ionaşcu: pentru această dreptate, Dumnezeu din cer îţi va plăti!...

Stroie s'a repezit spre el:

— Mişelule! i-a răcnit; cum cutezi a vorbi cu Domnul tău?

— Foarte adevărat, a zis Domnul; pentru cutezarea lui, bate-l cu buzduganul...

Ş'atuncea i-a repezit Aron lui Stroie buzduganul persienesc în chip de diavol cu coarne ascuţite. Orheianu din zbor l-a prins de coadă, şi a împuns cu el în piept pe tatăl tău; apoi l-a trăsnit în frunte de trei ori de l-a sîngerat, şi iar l-a împuns cu coarnele ascuţite în luminile ochilor, — şi iar l-a bătut cu măciuca în moalele capului!

Aşa a căzut părintele tău, copilule, pentru dreptate...

Bătrînul Mihu suspină amar şi tăcu.

Tudor Şoimaru, care zăcea într'un fel de neclintire, zvîcni dintrodată din locul lui, cu privirile înfrigurate şi galbăn la obraz. Prinse de braţ pe moşneag, îl strînse, şi grăi c'o tulburare pe care nu şi-o mai putea stăpîni:

— Uncheşule Mihu, iartă-mă!...

Bătrînul îi mîngîia fruntea muiată de sudoare; nu-i răspunse, căci era de prisos. Copilul fusese deplin întors cu faţa către adevăr: aceasta o simţea răzăşul.

Iar oşteanul, de şi ar fi voit să-şi mai reverse în cuvinte simţirea aprigă, care-i bîntuia sufletul cu aripi

zimțuite, sta fără putere de vorbă. Sta încremenit, i se aținti ră ochii, și'n umbra chiliei strîmte, i se arătă ieșind ca dintr'un mormînt răzășul care-i era tată, sîngerat la frunte și cu ochii închiși. Era o umbră : plutea nedeslușită, cu mînile încrucișate pe piept ca un Hristos. — Șoimaru gemu ca de suferință la vedenia aceasta, își scutură capul, își trecu mîna pe frunte și pe ochi, — și și-o trase în jos muiată de lacrimi, ca de un sînge al mortului.

CAPITOLUL XXIII

HIRȚOAGELE CELE VECHI

Șoimaru se înfățișă cu bătrînul Mihu la Domnie cu trei săptămîni înainte de sărbătorile de iarnă ale anului 1613. Acolo ridicară plîngerea și înmînară lui Tomșa jaloba răzășimii. Apoi, după ce din bunătatea Domnului se hotărî soroc apropiat, unchеșul și feciorul se întoarseră la Șoimărești cu mare nădejde, pentru a întruchipa credințile și mărturiile de trebuință. — Cu bătrînii și cu preotul Ștefan, ținură în biserică sfat, făcură cislă și strînseră banii pentru cheltuieli.

Cu trei zile înainte de praznicul celor trei mari ierarhi, sfîrșit de Ianuarie, — Mihu, preotul și Tudor vîrîră zloții tătărăști în chimiruri, își făcură cruce, se suiră în sănii și porniră spre scaun, din mijlocul tuturor neamurilor adunate în preajma bisericii.

— Să vă întoarceți sănătoși și cu veste bună! le strigau cei mai bătrîni.

Era o vreme lină, nu prea aspră, ș'un omăt de iarnă fără viscole. Cerul era senin și codrii plini de

prohodoaca. Slujitorii așezara bine sănețele încărcate și dădură drumul celor trei săniuțe ușoare, cu cai iuți, pe calea lucie. Învălit în cojocu-i de oaie, Tudor își făcea socoteala dacă și-a luat toate îndreptările în tașca de piele, și cugeta ce vorbe alese să rostească în fața măritului divan: căci pricina era mare și cuprindea averea tuturor Șoimăreților de față și celor ce aveau să vie: erau mulți și astăzi și aveau să fie cu mult mai mulți în viitor: era vorba de o încălcare de șase mii de fălci. — Clopotele de aramă ale cailor sunau cu putere, pe o întindere nemărginită și albă, care părea pustie ca o țară din visuri.

După sfaturi la conace, îndoieli și nădejdi întru dreptate, oamenii Șoimăreților ajunseră la Iași chiar în ziua de sărbătoare și se înfățișară în ceasul al treilea al dimineții, la Curte.

Tudor găsi numaidecît pe Bîrnovă, care era în mare cinste la Tomșa, și, după ce se îmbrățișară, îi aminti în scurt pentru ce a venit.

— Ați căzut bine... zise Bîrnovă celor trei răzăși, căci Vodă azi e în toane bune! Acuma ascultă slujba la biserica sfîntul Neculai!

Și poftindu-i în cămara lui din Curte, le puse dinainte o gustare ușoară, ca de dimineață, și începu a povesti lui Tudor ce întîmplări au mai avut loc în scaunul Iașului și ce schimbări s'au mai făcut.

— Uită-te pe ferestruică, îl îndemnă el, ai să vezi oșteni proaspeți.

Intradevăr, în ograda împresurată de ziduri a palatului sur, pe sub bolți, umblau oșteni noi, cu straie strîmte cu ceaprazuri și căciuliți cu pene.

— De aceea mă vezi și pe mine aici... urmă Simeon. Aceștia sînt siimeni ungureni și Vodă mi-a

încredințat mie toată rînduiala lor. Le-a dat și lor odăi lîngă spătărie, și, precum vezi, straie foarte mîndre...

Popa Ștefan și Mihu ascultau cu luare-aminte.

— Vra să zică, întrebă răzășul cel bătrîn, Vodă Tomșa se gătește de domnie lungă!

— Dă! răspunse cu obișnuita-i filosofie înțeleptul Bîrnovă; parcă cine poate ști întîmplările ceasului ce vine? Domnia lui Vodă Ștefan e'n mîna lui Ahmet sultanul.

— Va da Dumnezeu și va sta... cuvîntă preotul; căci după cît se zvonește în țară, e om cu priință pentru norod...

— Da, așa este... întîmpină Simeon, însă e crunt, părinte; și dintr'un cuvînt varsă sînge... De multe ori și la ospețe răpune capete boierești. Asta nu-i bine.

— Așa-i voia lui Dumnezeu... îngînă preotul clătinîndu-și barba mare, albă.

— Așa s'aude c'a fost și Lăpușneanul... rosti Mihu bătrînul îndesat. Așa a fost și Ion Vodă. S'au pus cu paloșul asupra boierimii!...

In curînd s'auzi afară zvoana alaiului domnesc. Răzășii ieșiră cu Bîrnovă, și grăbiră întru întîmpinare.

Pe poarta deschisă intră Vodă, între boieri, falnic. Blana-i scumpă se revărsa pe crupa calului; gugiumanul de sobol cu trei pene de struț scînteia în soarele de iarnă. Cu mîna înmănușată galbăn ținea frîu de matasă albastră, cu lanț și zabale de argint. — Siimenii și darabanii, înșirați înaintea bolților, stăteau drepți ca niște stane de piatră. Domnul îi privi cu mulțămire. Apoi, între boieri, zări pe Bîrnovă și înțelese că are a-i spune ceva.

— Ce este, jupîn Simeoane? îl întrebă vesel.

— Măria ta, zise boierul; a venit căpitanul Tudor cu doi răzăşi din neamul lui şi se pleacă la mila şi îndurarea măriei tale, rugîndu-se de ascultare.

— Unde-s? strigă Tomşa, şi repezindu-şi ochiul cel scînteietor în laturi, zări pe Şoimaru. Acolo eşti, căpitane Tudore? grăi el. Apropiaţi-vă!...

Răzăşii se apropiară.

— Acesta-i unchеşul meu Mihu, măria ta; şi acesta-i părintele Ştefan... grăi Tudor. Şi pe rînd, alăturîndu-se de scară, sărutară mîna Domnului. Măria ta, urmă cu îndrăzneală oşteanul, ne-am înfăţişat, căci măria ta ai hotărît pe azi sorocul!

— Bine. Noi n'am uitat, căpitane Tudore, vrednicia ta, şi am credinţă că la nevoie vei şti să-ţi pui pieptul iar...

— Cu toate neamurile mele, măria ta!... rosti cu însufleţire Şoimaru.

— Noi am mai ridicat steaguri pentru Domnii noştri, întări, cu glasu-i aspru, Mihu.

— Mazilii şi neamurile la Domnia mea sînt în cinste... le zise Tomşa, zîmbind. Te poftesc, căpitane Tudore, la masa mea, cu soţii. Şi să poftească şi toţi cinstiţii boieri care i-am însemnat în izvod...

Boierii din juru-i descălecară. Doi paici ţineau de frîu calul Domnului, şi armaşul Nicoriţă se înfăţişă la scară.

— Pricina voastră merge bine... îi şopti lui Tudor la ureche Simeon Bîrnovă.

Şi trecînd pe sub gang intrară în odăile palatului. Tomşa avea doamnă şi era om cu gusturi. Toată toamna intraseră la el, cu lucruri scumpe şi alese, negustori raguzani, Greci din Levant, Nemţi de la Liov şi Cracovia, Saşi din Bistriţa şi Sibiu. — Ş'acuma

răzăşii treceau prin odăi frumos împodobite cu divanuri, măsuţe încrustate, covoare persieneşti şi oglinzi de Veneţia.

Sufrageria cea mare n'avea podoabe. Avea numai icoane la răsărit. O masă lungă de stejar acoperită c'o faţă albă de pînze încheiate cu horbote se ridica în mijloc, şi'n juru-i erau rînduite scaune cu spătare. In capătul de apus sta jilţul Domnului, mai larg, mai bogat şi dăltuit cu înfloriturí.

Cînd se umplu încăperea, intră şi părintele mitropolit cu Vodă. Tomşa se încredinţă dintr'o privire că răzăşii lui sînt de faţă, apoi porunci să se aducă la masă. Boierii, de la logofăt, vornic şi hatman, fiecare după rang, se aşezară în dreapta şi'n stînga Domnitorului, — iar mitropolitul, ridicîndu-se, se închină la icoane şi blagoslovi pînea albă şi cele dintăi gustări reci de pe masă. — După rînduială, spătarul, care era Irimia Suceveanu, se aşeză lîngă Vodă, cu sabia domnească atîrnată de gît ; şi armaşul Nicoriţă, la o poruncă ceru mîncările calde, — şi medelnicerul se şi înfăţişă cu tigăile acoperite cu capace...

Era în cîşlegi, deci era vreme de petrecere. Şi pentrucă Domnul avea gust să se veselească în ziua aceea, un taraf de lăutari începu a cînta cu alăute, cobze şi naiuri. Cînd stătură ei, înălţară glas psaltii de la sfîntul Nicolae cel domnesc.

Bătrînul Mihu nu spunea niciun cuvînt. Privea numai această masă bogată pe care el în viaţa lui încă n'o văzuse, era peste samă de uimit, însă se stăpînea şi stătea ţapăn şi semeţ la locul lui.

Vodă întinse pocalul şi armaşul turnă vin. Cînd stăpînitorul duse băutura la gură, — trăsni năprasnic o puşcă în ograda Curţii, de se cutremurară zidurile. Siimenii şi darabanii hăuliră şi urară sub fe-

restre. Boierii se sculară şi rostiră cu umilinţă: — Să-ţi fie de bine, măria ta!... — Apoi începură a bea vin cu toţii.

— De aceea-i puţină dreptate în lume... se gîndea răzăşul cel bătrîn ; că cei mari o mînîncă ş'o beau cu vinurile... Şi prostimea rabdă şi însetează...

Mesele lui Tomşa nu erau lungi. Domnul nou nu era nici mare mîncău, nici beţiv. Se mulţămea c'o plachie de păsat şi c'o bucală de berbece fript, şi bea vin o singură cupă. Se sculară după un ceas de vreme, se închinară, şi Vodă se trase în odaia lui la puţintică hodină.

— Ei, ce zici, unchieşule Mihu? întrebă Tudor. Te bucuri c'ai ospătat la o masă domnească?

— Nu prea, băiete, căci am rămas flămînd... răspunse răzăşul. Acuma aştept pe Vodă la divan ; poate dreptatea lui m'a sătura.

— Vodă-i om ager... le zise Bîrnovă. Dreptate vă va da, şi pentrucă o aveţi, şi pentrucă Orheianu e fugar, şi pentrucă vrea să aibă la apa Răutului un steag de călăreţi credincioşi.

— Ai lui vom fi, rosti bătrînul! numai să ne aline amărăciunea!

— Va fi lesne, căci eu văd că-i de partea noastră! zise bucuros căpitanul Tudor.

— Nu aşa! grăi bătrînul. Nu dreptate cu părtăşie. Eu vreau să ne judece divanul şi Domnul după urice, după mărturii, după toată rînduiala, cu toată credinţa, căci dreptatea-i numai una pe pămînt, cum în cer e numai un singur Dumnezeu...

In adevăr, cînd Domnul, după hodină, intră în spătărie şi ceru boierilor să leie parte la judecata pricinii, zise privind spre marele logofăt Ion Stîrcea care şedea din a dreapta lui:

— Nu-i așa, cinstite jupîne, că cel ce nu se înfățișează la judecata Domnului său, arată el singur prin aceasta că este vinovat?...

— E foarte adevărat! șopti repede, în dosul Domnului, armașul Nicoriță.

— Deci, zise Tomșa, pentru ce nu s'a înfățișat la acest județ dumnealui jupîn Stroie Orheianu?

— El e hiclean către Vodă și hain către Moșie... grăi bătrînul Stîrcea, fără să privească la ochiul cel rău al Domnitorului.

— Va fi judecat și osîndit! strigă Tomșa.

Boierii dădeau din cap în scaunele lor. Nu era de față niciun neam al Orheianului; toți fugiseră, ori fuseseră tăiați din porunca noului Domn. Pe ei judecata intereselor altora nu-i durea. Așteptau îndreptările răzășilor, în liniște, și știau că vor trebui să spuie și ei ce va zice Vodă.

Mihu și Tudor ieșiră înainte și lămuriră iar, — cum de la Domnia lui Vodă Aron, pămîntul lor pe nedrept a fost răpuit de boierul Stroie Orheianu. Domnul asculta cu barba răzimată în palmă, — și cînd tăcu Șoimaru, rămaseră scîrțiind în condici numai penele de gîscă ale diacilor.

Vornicul de Țara-de-jos, Iosif Murgoceanu, ridică dintre umeri capu-i de leu cărunt. Era un boier bătrîn care fusese voinic și tare în zilele lui.

— Doamne! zise el; boieri dumneavoastră!... pricina aceasta mie nu-mi este necunoscută, căci răzășii de pe Răut au mai pornit judecată ș'au mai venit cu jalobe, dar totdeauna au fost alungați... Este adevăr ce spun ei

Mihu aținti uimit și mișcat asupra boierului ochii lui străpungători.

— Atuncea să le facem dreptate, grăi Vodă privind pe rînd pe boieri.

Dar răzăşul cel bătrîn înţelegea să-şi dovedească altfel dreptatea lui cea tare. Făcu un pas înainte şi, desprinzînd de la şoldul lui Tudor taşca de piele galbănă, o aşeză încet pe masa divanului. O desfăcu şi scoase cu luare-aminte şi c'un fel de evlavie uric după uric şi hîrtie îngălbenită după hîrtie îngălbenită.

— Mărite Doamne, strigă el cu îndrăzneală, şi cinstiţilor boieri! Vă rog în genunchi să deschideţi şi să cercetaţi aceste îndreptări ale noastre. Aici este uricul nostru cel mai vechi, dincoace sînt întăriturile altor Domni. Vrednicul logofăt de slovenie să le cetească şi să le mai tălmăcească odată! Întindeţi mînile şi pipăiţi peceţile şi le vedeţi neştirbite, şi vedeţi şi mărturiile scrise şi întărite de vlădica de la mănăstirea Comana, — ale unor oameni vechi, dintre care unii au răposat, iar alţii nu se mai pot purta. Din ele se vede că la cea dintăi pricină, cînd s'a pus grozav hatalm asupra noastră, pentru herghelia prinsă, — au venit mărturii minciunoase şi a ridicat neadevăruri boierul împotrivă-ne! Iar pentru a doua răşluire, poate-şi aminteşte şi cinstitul boier care s'a milostivit să ne ieie apărarea!

— Atuncea răzăşii s'au sculat cu armele! zise cineva.

— Cel ce s'a ridicat a fost părintele meu Ionaşcu, grăi deodată, înălţîndu-şi capul, Tudor. Pentru dreptate s'a ridicat; şi boierul Stroie l-a bătut cu buzduganul şi la vîrît în pămînt!

— Şi oare noi nu sîntem neamuri? se amestecă Mihu. Şi moartea lui Ionaşcu n'a răscumpărat neascultarea noastră? Şi dreptul nostru nu rămîne tot curat?

— Bine, grăi Tomșa, cu bunătate, să cercetăm toate hîrtiile răzășilor.

— Doamne! zise iar Murgoceanu. Tot ceeace spun răzășii e curat adevăr. Boierul Stroie le-a luat cu sila moșia!...

— In fața lui Dumnezeu cel mare! zise și popa Ștefan cu pătrundere, înălțînd ochii la icoane; încredințez, măria ta, că mărturiile scrise și legate sînt făcute după știință și după adevăr!...

Cărturarii cercetară pergamentele, Vodă își întinse capul spre ele și se grăbiră și boierii să-și strîngă buluc pletele în jurul lui Tomșa. Apoi se făcu sfat cu glas încet și un diac, cu nas mai lung și mai subțire decît al lui Nicoriță, și slab de părea că-i piele întinsă pe oase, — scrise cu slove mari și cu cerdacuri hotărîrea de dreptate a răzășilor din neamul lui Șoimaru. Această hotărîre fu înșirată pe hîrtie scorțoasă și o iscăli Vodă chiar pe loc. In ea scria toată pricina și se arăta lămurit că se întoarce răzășimii tot pămîntul, pînă dincolo de Murgeni, cu tot cu curtea boierului, care, de și a fost clădită cu cheltuiala lui, pe vremea lui Vodă Aron, tot răzășilor se cuvine.

Mihu asculta cu luare-aminte și era mulțămit mai ales de lungimea hotărîrii și de pomenirea hotarelor, după uricul cel de la Alexandru-Vodă bătrînul. Pipăi șnurul și pecetea verde, și cel dintăi îngenunchie și sărută mîna lui Ștefan-Vodă Tomșa.

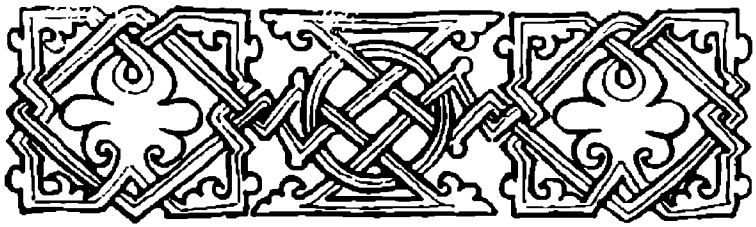

CAPITOLUL XXIV

RAZAŞUL PRINDE RĂDACINA

Când se întoarseră cei trei răzăşi între neamuri, la Şoimăreşti, bătură din sănețe în semn de bucurie, şi popa Ştefan dădu poruncă dascălului să se suie în turnul bisericii şi să tragă clopotele. Oamenii se adunară în grabă şi aflară pe părinte în odăjdii, slujind. Primiră vestea cea bună cu sufletele înfiorate de bucurie, — şʼapoi îngenunchiară, când preotul îşi înălţă braţele şi murmură, cu fruntea plecată, o umilită rugă.

— Oameni buni! Dumnezeu ne-a izbăvit! ʻgrăi el după aceea oftînd.

Şi toată răzăşimea, nebună de bucurie, cuprinse în braţe şiʼntre inimi pe Mihu şi pe Tudor şi-i purtă la casa cea mai încăpătoare, ca să prăznuiască cu toţii, cu vin şi bucate, asemenea izbîndă.

Niciodată Tudor n'a aşteptat cu atîta nerăbdare o altă primăvară a vieţii lui. Dar veni austrul cel răsunător şi topi zăpezile; şi după ce sosiră cocoarele, căzu un călăreţ vestitor de la Domnie, înştiinţînd satul că Vodă a rînduit pe starostele de Bîrlad să cu-

noască hotarele de demult după urice şi să aşeze iar bourii sfărîmaţi.

A venit starostele cu călărimea, a împlinit porunca Domniei şi s'a întors încărcat de daruri, ca o albină de miere. Iar răzăşii au dat drumul vitelor în locurile cele vechi, au tăiat lemne de case din pădure, şi'au brăzdat locurile cele bune de lîngă ape, din care dobîndise avere şi osînză jupîn Stroie Orheianu.

— Doamne, copilule! grăi într'un rînd moşneagul, călărind alăturea de Tudor pe-un drum lăuntric al moşiei. Acuma poate să mă sloboadă Cel-de-sus: căci am ajuns ziua întru care am nădăjduit!

Şoimaru privea gînditor întinderile, înghiţea mireasma jilavă a pămîntului — şi părea dus pe gînduri.

— Nepoate! zise Mihu; eu te-aş întreba un lucru, dar să nu te superi...

— Întreabă-mă uncheşule... răspunse încet oşteanul.

— Copilule, întoarce-ţi ochii spre mine şi spune-mi dacă n'ai nicio părere de rău în inima ta.

— Părere de rău? Pentru ce?

— Pentru dragostele tale. Cine ştie! Poate odrasla Orheianului a fost prea frumoasă, ca s'o poţi uita...

— Întradevăr era frumoasă... vorbi zîmbind Tudor.

— Şi poate dragostea ta învie ca floarea după ger. Poate-i mai tare decît tot ce-ai putut găsi între noi. Căci patimile tinereţii lasă urme ca de foc...

Tudor îşi opri calul şi privi ţintă la bătrîn.

— Uncheşule Mihu, grăi el, de ce-mi vorbeşti aşa? N'ai avut încredere în mine?

— Ba da.

— Uncheşule Mihu, dacă inima nu m'ar asculta acuma pe mine, cum am ascultat-o altădată eu pe ea, — mi-aş zmulge-o din piept ş'aş zvîrli-o la cîni!

— Cuvîntul tău e tare... zise Mihu zîmbind. Insă văd că trece vremea şi tu n'ai ochi pentru alte buze rumene, de care s'or mai fi găsind pe lume, şi de care se mai află poate şi'n jurul tău...

— Asta-i mai greu, uncheşule... Altă femeie nu-mi va mai fi dragă...

— Hm! atunci, copilule, încă nu te-ai tămăduit deplin...

— Ba da, strigă c'un fel de mînie oşteanul. Inima e-a mea; o simt ş'o cunosc. Ce-a fost a trecut!

Bătrînul plecă fruntea şi suspină, cum îi era obiceiul la gînduri de amărăciune.

Tudor strecură o privire neliniştită spre el. — Va fi avînd oare dreptate bătrînul? Incă n'a prins destulă rădăcină între ai lui? Il cearcă încă dorurile lui de pribegie? Il împunge încă în inimă amintirea dragostei? Se temea parcă el singur să-şi dea samă ce vînt începe să adie peste el. Simţea numai, după ce se deschisese asupra lumii lumina primăverii, că-l cuprinde o nelinişte nedesluşită. — Cu toate acestea parcă-şi da destul de bine sama că o întîlnire nouă cu Magda n'o dorea decît ca s'o ardă cu ochi de mînie. Incepea s'o amestece în inima lui pe fată cu tatăl ei, care era mare şi umflat numai de păcate şi de venin!

Şi'n cugetul lui, amintindu-şi de cuvîntul de îndoială al bătrînului, — deodată se ivi o înţelegere. De asta-l bănuise Mihu că nu mai are ochi pentru altă

femeie : pentrucă adesea, pe la pîrleazul din fundul livezii, de cînd înmuguriseră merii, intra o fată măruntă, cu pieliţa smadă şi cu ochii negri. Avea sprîncenele codate. Gura-i era cam mare, dar plină şi rumănă, înfloritâ totdeauna de dinţi mărunţi şi albi, ca de-o veselie. — Asta-i o strănepoată... zisese Mihu. E copila lui Savin...

Şoimaru se întoarse în şa către unchieş şi-l întrebă deodată :

— Cum o chiamă ?

— Ce este ? răsări bătrînul. De cine vorbeşti ?

— Intreb de fetiţa lui Savin, care trece din cînd în cînd pe la noi.

— Aşa ? grăi bătrînul şi începu a rîde pe sub mustaţă. Vorbeşti de Aniţa... Nici nu înţelegeam ce vrai să spui.

— Aniţa o chiamă ?

Da. Pe asta erau s'o fure odată Tatarii, 'cînd era de cinci ori şase ani, şi cînd s'au abătut ei prin părţile noastre la pradă... dar s'au răzgîndit pentrucă era urîtă ş'avea o gură cam mare...

— După cît am văzut eu, zise Şoimaru, n'au avut cuvînt : ar fi trebuit s'o fure...

— Aşi ! nu ! răspunse bătrînul. E-o urîtă !...

Atunci bâgă de samă Tudor zîmbetul viclean al moşneagului şi tăcu.

— Hm ! se gîndea el totuşi ; de ce-o fi trecînd aşa de des fetiţa lui Savin prin livada noastră ?...

A schimbat în două rînduri cu ea cîte două vorbe. Odată se ducea să caute nişte boboci rătăciţi... Acuma se'ntoarse Mihu şi-l întrebă :

— Ai vorbit vreodată cu dînsa ?

— Da, răspunse Şoimaru aproape fără să-şi deie sama ce spune. A doua oară zicea că se duce să întrebe de-o sită deasă la nînaşa...

— Cum ?

— Imi spunea unde se duce, răspunse Şoimaru cu nepăsare.

— Ce au şi fetele acestea cu sitele dese şi cu drumurile la nînaşa !... îngînă moşneagul.

Cînd se întoarseră în sat, se opriră la casa bătrînească şi rîsipită a lui Ionaşcu, unde cărăuşi adunau lemn nou. Descălecară şi stătură o vreme de vorbă cu meşterii care-şi pregăteau bărzile, sfredelele şi cuiele de lemn. Un fîntînar, cu picioarele goale şi încins peste cămaşa udă cu fringhie de tei, curăţa fîntîna părăsită.

— Eu socot că la toamnă ai să te poţi aşeza în casa părintească... îi spuse Mihu.

Pe urmă intrară în livadă, unde bătrînul încă din mustul omătului hultuise cu mlăzi bune pădureţii de măr şi de păr rîsipiţi în toate părţile. Amîndoi cercetară mugurii, care porniseră, — şi, stînd cap lîngă cap, se bucurau de creşterea vieţii într'un sîmbure de verdeaţă şi de roada viitoare a unui pom uriaş, închisă numai într'un muguraş.

De ce ridicarea casei părinteşti ş'a livezii părăginite îl înduioşau astfel ca pe un copil ? Şi de ce unchesul Mihu îi vorbea întruna de ele şi-l aducea necontenit acolo, ca la un izvor de viaţă vie ? Vicleşugul moşneagului deodată i se lămuri cu desăvîrşire, — dar vedea în el atîta adevărată dragoste, încît îl cuprindea o milă nespusă !

— Îţi place cum se ridică toate, copilule? întrebă încet moşul.

Tudor răspunse dînd din cap. N'avu cînd vorbi: căci în fundul paraginei, între plete de cătină, deodată zări pe Aniţa, cea care era să fie furată de Tatari. Sta neclintită şi-l privea cu luare-aminte.

CAPITOLUL XXV

BOIERII SE BURZULUIESC IMPOTRIVA TOMŞEI

Uitarea este leac al multor dureri pe pămînt; dar nu toate sufletele oamenilor sînt ca apele care se tulbură, fac creţuri şi se zbuciumă în furtună, iar apoi s'alină şi 'ntind un luciu curat, caşicum în veci nimic nu le-ar fi răscolit. Uneori durerile aprige lasă pe urma lor o drojdie de otravă sînt suflete care cu greu se lămuresc. Aşa era sufletul lui Tudor Şoimaru.

Era încă în el o nehotărîre şo suferinţă. Cînd vedea în lumina amintirii pe Magda, se încrunta, şi era bine încredinţat că, dacă i-ar fi răsărit din pămînt, ar fi ridicat pumnul s'o zdrobească. Uneori însă Magda aceasta îi zîmbea. Vremea, cu toate acestea, ajutată de moşneagul cu barba tuşinală, îl scotea la un liman nebănuit de el.

Ogorul lui rodea şi livada înflorea. Vitele lui murgi sunau din tălănci la imaş, şi mînzii zburdau în ceair. Cunoştea acuma bine toate hotarele mîndrei moşii bătrîneşti. Era în frunte totdeauna la adunările răzăşimii şi la cislele lor.

Asculta cu luare-aminte slujba cu voce înceală a părintelui Ştefan, şi adeseori se oprea în picioare, cu capul plecat adînc, lîngă mormîntul lui Ionaşcu şi al Anisiei. Se amesteca în certurile şi împăcările neamurilor, şi c'o îndîrjire de adevărat răzăş se scula împotriva pribegilor hoţi de vite care treceau Nistrul în nopţi furtunoase.

Petrecu la cläci, la nunţi, la botezuri şi se întristă cu rudele la căpătăiul morţilor. Se ridicase în el boiernaşul de ţară, răzăşul care ţine de neamurile lui ca albina de matcă. Şi nici nu-şi da încă el bine samă cum, trecînd vremea, ajunsese stăpînit, de şi era căpitenie a tuturor răzăşilor de la Răut, şi cum mortul cel ucis de buzdugan subt Aron Vodă, de şi era îngropat şi putrezise în sicriul lui, se înălţa ca o umbră din mormînt, nesimţită, dar stăpînitoare.

In jurul lui umbla ş'o dragoste îndrăzneaţă care, de şi nu-i tulbura somnul şi zilele, îl învăluia într'un farmec plăcut. Aniţa se încrucişa totdeauna cu drumurile lui. Era o dragoste îndîrjită şi stăruitoare. — Tudor socotea pe fata lui Savin drept o copilă, dar copila aceea avea o piciţă smeadă şi ochi adînci, şi visa în toate nopţile la el.

Domnia lui Tomşa se prelungea ; căci pe vremea aceea, dacă petrecea un an de linişte, Vodă se socotea fericit şi benchetuia, şi socotea anul nou ca o facere de bine a soartei. Şoimaru, la porunca stăpînirii, de multe ori se repezi calare pînă la Iaşi. De-acolo îl trimetea Domnul la hotarul muntenesc, ori către Hotin, în fruntea unui steag de curteni. Iar către iarna anului 1614, căpitanul Tudor Şoimaru se înfăţişă la porţile Iaşilor cu călărime răzăşască, ridicată de pe Răut. Şoimăreştii voiau să împlinească o datorie către Vodă

Tomșa: și veneau să facă trei săptămîni în slujba Domniei, pentru împliniri de biruri și podvezi.

In acel timp Tomșa stătea bine în scaun, însă boierii erau în suferință și în mare nemulțămire. Asemenea Domn fără priință pentru drepturile lor, și fără cinste pentru obrazele lor alese, încă nu pomeniseră ei. Prea mulți oftau acuma după plăcuta vreme a Domniei lui Irimia, care a fost cu fală, cu laude pentru boieri și cu cinste, cu nicio scădere în drepturile lor. Căci fiecare își ocîrmuia satele și pămînturile după socotință, — și nu îndrăznea prostimea să se obrăznicească într'atîta, ca în această vreme de scădere. Și mai ales le era lor înfricoșare de năravul cel rău pe care-l avea acest Ștefan-Vodă: că la el viața unui boiarin era ca a unui om de rînd. Suduia și zdrobea cu mare ușurință. Și pe lîngă asta moartea cea fără dreptate era și rușinoasă peste samă înțepa pe un boier alăturea c'un mojic de rînd, tîlhar la drumul mare.

Cu multe scrisori viclene trimese peste hotar la Leși, izbîndise să aducă din boierii fugiți la văduva Irimiei. Dar cum se împlini o duzină de berbeci, cum avea el obicei să zică, lancul Țiganul ieși în curte ascuțindu-și cuțitul și, cam amețit de băutură, strigă de jos rînjind către Vodă, care sta la fereastră: — Doamne! ai adunat berbeci grași. Nu poruncești să-i înjunghii? — Și vorba gîdelui s'a împlinit curînd, căci ochiul cel fugar al lui Tomșa iubea să sclipească spre sînge.

In drumurile lui la Iași, Șoimaru simți și auzi de la Bîrnovă că boierii se frămîntă, și că Tomșa rămîne tot cu mai puțini credincioși în preajma lui.

Vești umblau pe la boierii care stăteau la țară, poftindu-i la sfaturi la Bîrlad, la Focșani ori la Su-

ceava. Unii pribegiră şi peste hotar şi ajunseră cu lacrimi la picioarele doamnei lui Irimia, cerîndu-i ajutor.

La începutul primăverii anului 1614, cînd se încheiau codrii, căzu la Şoimăreşti oaspete grabnic de la Iaşi.

Şoimaru tocmai ieşea de la biserică, între răzăşi, căci se nemerise să fie într'o duminică: Lie îi sosi întru întîmpinare chiar lîngă morminte, unde se aprindeau candele morţilor.

— Stăpîne, îi zise el încet, a sosit de la Domnie, trudit şi frînt de drum, boierul Simeon.

— Ce este? De ce? întrebă răsărind Tudor.

Dar Lie nu putea şti nimic. Oşteanul se uită în juru-i să vadă dacă-l bagă în samă cineva, apoi se trase către poartă şi porni repede spre gospodăria lui. Doi cai albi de spumă răsuflau încă greu la cheutoarea casei şi Ispas sta pe prispă dinaintea lor.

— Ce este, Ispas? întrebă Tudor neliniştit.

— Bine, pace... — răspunse slujitorul, luînd cu palma de pe frunte sudoarea şi scuturînd-o la pămînt. Am venit ca vîntul. Am socotit c'au să crape caii... Dar n'au crăpat... adăogi el rîzînd.

Şoimaru se repezi în pridvor; şi'n uşă îl întîmpină cu braţele deschise Bîrnovă. Se sărutară, apoi intrară tăcuţi în odaia îmbrăcată cu scorţuri şi ştergare. Acolo deodată se întoarseră unul către altul, — şi Şoimaru, apucînd pe prietinul lui de mînă, îi zise scurt:

— Ce este? Vine Moviloaia, cu Leşii?

— Incă nu, răspunse Bîrnovă.

— Atunci se burzuluiesc boierii.

— Da. Asta este!

Şoimaru îşi aşează prietinul pe divanul cu saltea moale de lînă şi strigă spre Lie să scoată vin din pivniţă. Apoi stătu gînditor şi zîmbind către Bîrnovă, pînă ce Lie aşeză ulciorul şi paharele mari verzi.

— Vezi de-ţi cinsteşte şi tu pe Ispas... îi zise el rîzînd. Apoi, turnînd vin în pahare şi ciocnind, grăi:

— Ei? acuma am rămas singuri. Răcoreşte-te cu acest pahar şi spune.

— Ce să-ţi spun? îl întrebă înţeleptul Simeon. Ce am avut de spus, ţi-am spus. Mai întăi trebuia să răsuflu şi să mă bucur că te-am văzut. — Ah! urmă el oftînd. In lumea asta sînt puţini oamenii în care poţi avea credinţă. Eu socot că un om în viaţă nu-şi poate face decît trei prietini. Unul poate moare. Pe altul poate-l apucă nebunia dragostelor. Dar unul tot îi rămîne. Aşa, eu îndată ce am ajuns la tine, mă simţesc mai împăcat, căci am ajuns la prietinul meu cel adevărat...

— Ce este, frate? îl întrebă cu oarecare mirare Şoimaru. Nu-i fi şi tu prigonit de Tomşa şi nu te vei fi ridicînd împotriva lui?

— Nu. Va fi fiind Tomşa om spulberatic şi sîngeros, dar a făcut multora dreptate şi mi-a făcut şi mie. Mi-a dăruit pămînt şi m'a acoperit de daruri şi bunătăţi... Şi tocmai, văzînd eu acuma că se stîrneşte un vînt rău de către miază-noapte, căci boierii sînt legaţi cu Doamna Elisabeta, — m'am uitat în juru-mi şi n'am găsit niciun om în care să am credinţă... Am venit la tine.

— Cum? Domnul e chiar aşa de singur?

— Nu, dar are să rămîie singur. Şi pe prostime nu se poate bizui.

— Şi de-aceea ai venit?

De-aceea...

Şoimaru rămase gînditor. Apoi se sculă, cu faţa gravă, şi sărută pe Bîrnovă.

— Frate, ai făcut bine... îi zise el cu tărie.

După ce mai băură un pahar de vin, Simeon lămuri cum stau treburile.

— Noi am avut ştire, grăi el, încă de la Crăciun, că boierii ţin sfaturi. Dar Vodă rîdea. Zicea că el nici grijă n'are : că i-a făcut miei, aşa de straşnic a băgat groaza într'înşii. Zicea I-am cuminţit ! — Eu i-am spus cuvînt înţelept, pe care l-am auzit şi de la tata, că boierii nu se liniştesc şi nu se cuminţesc niciodată... Şi'ntradevăr, alaltăieri ne aduce ştire Nicoriţă armaşul cum că boierii se sfătuiesc în taină să dea jos pe Vodă...

— Nicoriţă ? El de unde ştie ?

— Hm ! Armaşul s'a făcut că-i de partea lor. Nicoriţă e şiret mare — şi vra să steie la loc bun, ori de-a izbîndi Vodă, ori de-or izbîndi boierii. Dar face rău ; el nu cunoaşte că stă în locul unde se bat munţii în capete !

— Ei ?

— El, Vodă, cînd a auzit asta, a ridicat din sprînceană, pe urmă s'a supărat grozav. Striga cu turbare şi se bătea cu pumnu 'n piept şi nu-i venea să creadă că boieri mari de casa lui, pe care i-a miluit, vor să-l dărîme şi să-l piardă. Căci se află printre ei Beldiman logofătul şi hatmanul Sturza, oameni pe care Tomşa îi socotea cu credinţă în veci. Şi 'ndată m'a chemat pe mine în taină şi m'a pus să-i jur credinţă pe evanghelie... Eu i-am zis aşa : Doamne ! sînt doi oameni în ţară, în care poţi avea credinţă deplină : eu şi căpitanul Şoimaru, care-i stăpîn pe părţile Orheiului.

— Şi ce-a zis Vodă ?

— Vodă m'a îmbrățișat și m'a crezut, căci cunoaște el glasul care pornește de la inimă. Și îndată mi-a poruncit să iau darabanii și slimenii cu căpitanii lor, să calc și să prind pe toți boierii din Iași. Dar ne-am trezit tîrziu. Boierii se sculaseră și fugiseră. Și Nicoriță mi-a adus răspuns cum că s'au întrunocat la Hîrlău, la vistiernicul Boul, s'acolo așteaptă pe alți boieri de țară și mazili și tot adună oameni... Cînd am purces într'acoace, am auzit că ar fi tras de partea lor cu bani și pe căpitanii lui Mihai-Vodă. Am făcut eu socoteală că pînă într'o săptămînă n'au să se poată ei întări, i-am spus lui Vodă, și m'am repezit în taină la tine... Trebuie să vedem ce-i de făcut.

— Dar oștenii vor fi cu credință? întrebă Șoimaru.

— Deocamdată da, — pentrucă Domnia are bani și-i îmbracă în straie bune. Ș'apoi Tomșa s'a purtat totdeauna bine cu dînșii și ei îl țin de oștean bun. Cînd am plecat, sîrși Bîrnovă, Vodă pusese crainici să strige în tîrg și prin sate că chiamă pe tîrgoveți și pe mojici în leafă...

Tudor îi luă vorba din gură

— Precit văd, grăi el, nu-i joc de întîrziere.

— Nu. Mai zăbovim cît oi dormi eu un somn.

— Așa. Și eu trebuie să grăiesc două vorbe cu unchețul Mihu și să buciuim oamenii. Mîni în zori pornim la Iași cu toată călărimea noastră orheiană...

Cașicum ar fi dat el un semn, se văzu ceva umbrind la ferestre și glasul îndesat al bătrînului Mihu se auzi chemînd pe Lie. Indată intră bătrînul în odaie și se închină cu bun-venit către boierul Simeon.

— Oaspeți de la Iași, grăi el; ne bucurăm căci ne sînt frați... Dar de ce sînt caii în spumă?...

Cei doi prietini schimbară o privire de înțele-

gere zîmbind de pătrunderea moşneagului. Apoi Şoimaru îndată lămuri pe bătrîn despre buntul boierilor.

— Aşa ? îngînă bătrînul şi începu a-şi mînca repede cu dinţii fire mai lungi din barba-i tuşinată. Aşa ? se scoală boierimea împotriva Domnului său ? Ridicîndu-şi ochii împungători, îi aţinti asupra lui Tudor.

— Ce-ai holărît, fiule ? întrebă el.

— M'am gîndit să scol satele noastre şi să bucium şi către alţi Orheieni. Vodă Tomşa ne-a fost ca un părinte...

— Drept cuvînt... zise moşneagul plecînd capul. Porunceşte şi se vor scula... Mă duc să dau de veste...

Simeon privea cu oarecare mirare la supunerea lui Mihu. Supunerea aceasta poate era părută ; dar moşneagul înţelegea că vine vremea să se dea în laturi, de oare ce Şoimaru prinsese adîncă rădăcină pe groapa Ionaşcului.

Curînd se auzi bătînd la biserică clopotul de primejdie, rar, numai într'o dungă. Şi cînd, după o jumătate de ceas, cei doi prieteni ieşiră în uliţă, văzură răzăşimea sosind de pretutindeni. Clopotul avea o chemare sinistră şi oamenii, răsărind către biserică, se priveau cu ochi mari şi întrebători cunoşteau ei din vechi semnul acesta.

Şoimaru, încins cu sabia, îşi înălţă capul dinaintea uşilor împărăteşti şi vorbi rar, arătînd spre Bîrnovă, despre vestea sosită de la Iaşi.

— E 'n primejdie, strigă el apoi aţîţat, — Domnitorul nostru, care ne-a făcut dreptate şi ne-a întors moşia bătrînilor ! Deci să ridicăm steagurile noastre de răzăşi credincioşi şi să batem peste măsele pe cei care calcă în picioare credinţa jurată !...

Bîrnovă îl cunoştea de oştean bun şi viteaz pe

Şoimaru, — dar acum îl auzea grăind c'un glas greu şi-l vedea privind cu ochi ca de oţel avea ceva din îndîrjirea lui Mihu bătrînul...

— Trăieşte între răzăşi colţoşi şi aprigi ca mis-treţii, şi-i din neamul lor... se gîndi boierul zîmbind.

Oamenii murmurau cuvinte de încuviinţare. Unul întrebă — Cînd vom pleca ?

Şoimaru ridică mîna dreaptă în sus :

— Fraţilor ! strigă el. Dacă se surpă Ştefan-Vodă, care-a fost cu priinţă către norod şi dacă vine văduva lui Movilă, cu toţi boierii ei şi cu jupîn Stroie al nostru, — apoi e vai şi amar. Au să ţipe şi pruncii din sînurile maicelor lor ! De mai dinainte putem să ne săpăm mormintele !...

— Mergem ! mergem ! urlară deodată răzăşii cu mînie, înălţînd în sus cuşmele. Du-ne la Iaşi !

— Atunci coborîţi suliţile din coardă, strigă Şoimaru şi încingeţi săbiile ! Prindeţi caii şi puneţi la oblîncuri merinde pe o săptămînă. Am să numesc eu olăcari care să vestească şi satele celelalte. Să se ştie : dacă se duce Ştefan-Vodă, e primejdie ! Tot Orheiul şi Soroca trebuie să-şi puie capetele pentru el. Să se aprindă focurile şi să se deie şfară în ţinut...

Răzăşii ieşiră fierbînd. Toţi purtătorii de arme se repeziră să se gătească. Pe movilele cele mari din zări aprinseră focuri, cum căzu amurgul, şi Mihu cu alţi bătrîni porniră călări spre alte sate ca să le scoale şi să le facă vînt după Tudor, spre scaunul lui Tomşa.

CAPITOLUL XXVI

CE POATE SPUNE O FATĂ NEȘTIUTOARE

Bîrnovă căzuse de oboseală într'o odaie și dormea. Tudor Șoimaru ieși să-și vadă calul și porunci lui Lie să-i ascută paloșul și jungherul și să revizuiască toate curălăriile. Trecu apoi în livadă, ca să mai vadă pomii cei tineri în lumina asfințitului, căci, cine știe, își cunoaște plecarea, dar pe ceasul sosirii numai Dumnezeu era stăpîn. Putea chiar să nu se mai întoarcă.

Fusese o zi caldă de început de aprilie și paseri încă zburau și țîrîiau sub cerul senin. La asfințit, erau aburi și pulberi de foc.

Șoimaru stătu un timp privind la toate. Se gîndea la cele ce-i spusese Bîrnovă, — și parcă avea o teamă că ajutorul lui va veni prea tîrziu. Înțelesese că de stăruința în scaun a lui Tomșa și de zdrobirea și de alungarea desăvîrșită a Movileștilor atîrna liniștea lui viitoare și așezămîntul neamului șoimăresc, așa cum voise picritul de buzdugan, cel ce i se arăta din cînd în cînd, ca o fantasmă, în pîclă de sînge.

Se auzeau în sat din vreme în vreme izbucniri

de glasuri şi nechezări de cai. Pe movila Braniştei un foc se aprinsese şi lucea ca un luceafăr în liniştea amurgului.

Oşteanul se îndreptă spre casă. Dar cînd să calce pragul, îi răsări înainte Aniţa, fata lui Savin.

— Bădiţă Tudore, te-am căutat, îi zise ea gîfîind uşor. Am intrat în odaia cea mare ş'am găsit pe boierul de la Iaşi dormind. Dincoace nu era nimeni...

— Ce vroiai să-mi spui, Aniţă? întrebă Tudor, fără s'o privească. Eu eram în grădină.

— Da, mi-am închipuit. Nu voiam să-ţi spun nimica. Dar ţi-am adus pitele de drum şi brînza. Noi am copt azi. Şi a trecut pe la noi moş Mihu şi ne-a spus că ridici călărimea ca să baţi război la Iaşi cu boierii care au viclenit pe Vodă. Văzînd pitele proaspete, mi-a poruncit să îngrijesc de merindea dumnitale. Eu ţi-am adus din bielşug: Lie are să găsească toate în traistile pe care le-am aşezat sub masă...

Vorbind, cu capul puţin înclinat pe un umăr, se uita c'un fel de teamă la Şoimaru.

— Bine, zise oşteanul, întorcînd ochii spre ea. Iţi mulţămesc, Aniţă.

— Trebuie să te îngrijim, îl lămuri fata, căci eşti singur şi n'are cine...

Voia să plece. Şoimaru-i zise:

— Nu intri puţin în casă?

— Credeam că-ţi fac supărare... răspunse cu blîndeţă fata. Acu ai alte treburi.

— Tot plec mîni în zori... vorbi Tudor. Şi trebuie să te îmbrăţişez şi să te sărut pentr'o facere de bine.

El începu a rîde. Fata îngălbeni; dar umbra înserării începea să se întărească şi Şoimaru nu putu băga de samă tulburarea ei.

Intrară în odaie şi fata zise încet:

— Atunci sărută-mă, bădiţă Tudore...

Tudor o cuprinse de umeri şi-i sărută ochii cu gene moi.

Ea oftă şi se aşeză pe-un scăunel cu trei picioare, lîngă vatră. Tudor se aşeză mai în lumină, lîngă fereastră.

— Acolo am pus merindea... — zise fata, arătînd cu degetul masa. Pe urmă îndată adăogi Cît ai să stai la oaste, bădiţă?

— Asta nu se poate şti... răspunse oşteanul. Poate mă 'ntorc săptămîna viitoare, şi poate nu mă mai întorc...

Ea suspină în colţul ei. Apoi întrebă iarăşi:

— Iţi pare rău că pleci de la noi?

— De ce să-mi pară rău? răspunse Şoimaru. Ne ducem la datorie.

— Aşa este! Vodă Ştefan ne-a făcut dreptate: aşa zicea unchieşul Mihu.

— Dar ţie-ţi pare rău că mă duc? o întrebă Tudor zîmbind.

— Imi pare rău... şopti copila, dar ce pot face? Trebuie să te duci...

Şoimaru ştia de dragostea fetei de multă vreme, dar o copilă neştiutoare are totdeauna visuri care pier. Şi el pe Aniţa o socotea ca pe o păsărică, cu puţină minte, care se învăţa la zbor subt ochii lui.

— Bădiţă Tudore, grăi deodată fata din umbra ei. E adevărat că pîn'a nu te întoarce la noi, dumneata ţi-ai petrecut anii prin străinătăţi?

— Aşa este.

— Acolo sînt, cum s'aude, cetăţi mari păzite de soldaţi îmbrăcaţi în fier.

— Şi asta e adevărat.

Ş'ai fost pînă la sfîrşitul pămîntului?

— Intradevăr, la marea cea nemărginită, în ţara Talienilor şi a Franţujilor, se sfîrşeşte pămîntul.

— Atunci ai fost departe... murmură fata... Eu auzeam aşa, cînd mă ridicam copilă, că este un neam al nostru prăpădit prin lume şi umblînd pe la toate limbile pămîntului, ca Alexandru Machedon...

Şoimaru începu a rîde.

— Nu rîde, bădiţă, zise repede fata. Bunicile mele mi-au povestit multe şi ştiu şi eu ceva... Spuneau că şi la noi odată era ţara mai aşezată şi erau Voievozi care au biruit pe Turci şi Tatari. Se zice că din neamul nostru a fost demult un oştean vestit, Mîrza, înaintea căruia şi Vodă se închina... Spuneau bătrînii ce războaie a purtat, cum a stat închis la Cetatea-Albă, şi a tăiat pe ieniceri şi a fugit... Toate le ştiu, şi am să ţi le spun eu odată... Şi eu cugetam aşa la el şi-mi închipuiam că tot aşa vei fi fiind şi dumneata care umbli pe la toţi craii, şi ai văzut lumea largă, şi te-ai bătut într'o sută de războaie... Eu am auzit că într'o sută de războaie te-ai luptat. Aşa este?

— Aşa este, încuviinţă Tudor zîmbind.

— De-aceea ai fost atît de întunecat şi crunt...

— Cum? Aşa ai crezut? A fost o părere.

— Ba nu. Dumneata pe mine mă socoteşti o copilă neştiutoare, dar eu toate le bag în samă. Ştiu eu că nu din pricina războaielor erai întunecat.

— Atuncea de ce?

— Dumnitale, bădiţă, ţi-a fost dragă o fată frumoasă. Aşa am auzit!...

Tudor ar fi vrut să rîdă; dar era izbit de ciudatul glas al fetei: spusese uşor cuvîntul, dar parcă sunaseră în el lacrimi.

— Nu-i adevărat! zise el tare. Cine ţi-a spus?

— Nu mi-a spus nimeni. Am înțeles eu...

In odaie se făcuse întuneric, și Tudor vedea lucind în umbră ochii Aniței. Se sculă în picioare nedumerit și pași către ea.

— Apoi eu mă duc! zise fata ridicîndu-se din colțul ei.

Așteptă o clipă.

Șoimaru era mișcat.

— Vino să te mai sărut odată pe ochi pentru merindea ta, vorbi el.

— Vin, răspunse ea; ca să nu mă uiți cît vei fi departe!...

Se lipi de pieptul lui; dar își feri ochii; și-l arse prin întuneric gura ei, pe care fata i-o dădu scurt și din fugă. Oșteanul se trezi singur, rîzînd, căci Anița se strecurase pe ușă ca un șerpe.

In odaia tăcută, umplută de întunericul serii, stătu multă vreme gînditor. După aceea începu a se plimba domol de la ușă către fereastra care da în livadă. Din cînd în cînd se oprea și asculta un vînt ușor ce se strecura pe sub streașina casei și susura la cercevele. — Intr'un timp se trezi rîzînd, și'ndată se opri, ca spăriat, de sunetul unui glas străin.

Lie intră c'un cărbune 'n clește și aprinse lumînările. Ieși și se 'ntoarse iar, cu armele, pe care le rîndui pe masă.

— Uită-te sub masă... îi zise Tudor. Sînt două trăisti cu de-ale gurii. Să le legi la oblîncul tău...

Lie trase trăistile și se minună de greutatea lor.

Aici trebuie să fie lucruri bune... rînji el. Cine le-a adus?

— Dar tu n'ai văzut?

— Nu. Eu trăgeam cuțitul și sabia pe piatră... Mai înainte am isprăvit!

— Le-a trimes unchеşul Mihu... răspunse cu liniște Şoimaru.

După ce plecă Lie, nu simți deloc nevoia să se culce și ieși în pridvor.

Se auzea departe, către Nistru, un bucium cu jalnice și moi adieri, — și focul de pe movila Braniștei clipea, creștea, părea că se apropie și se depărtează. Uneori învăluirea vîntului stingea sunetele de bucium, — și Şoimaru le simțea numai în gînd și'n suflet, pînă ce iar năşteau în văzduhul depărtării.

Adormi tîrziu și greu. — Şi abia se cufundase în somn și simți pe umăr brațul lui Lie.

— Stăpîne, scoală, zise el ; se adună la poartă călărimea !

Răcorit de apa rece și de vîntul zorilor, se sărută cu bătrînul Mihu, apoi privi în juru-i, cașicum ar fi căutat pe cineva.

— Ce te uiți ? Sînt gata toți, îi răspunse unchеşul, dar ceilalți te așteaptă în hotarul Murgenilor. Cînd se face ziuă, îi poți număra după izvod. Au să-ți mai iasă în cale și de la Roșia, de la Nagîțeni și Valea-Lungă și din alte părți. Alții au făgăduit să te calce pe urme... Eu socot c'ai să duci lui Vodă Ştefan un ajutor de două mii de oameni.

— Vodă are să-i răsplătească pe toți din haznaua lui ! observă Bîrnovă.

— Le-am spus, grăi Mihu. Aşa mai ușor am ridicat satele, — căci am trimes vestea din unu'n altul !

Şoimaru strigă dintrodată — Tăceți ! — Murmurul conteni. El își scoase cușma din cap și-și făcu cruce ; apoi dînd pinteni calului, trecu înainte, — și călărețiii se urniră într'un ropot greu, pe drumul Iașilor.

Cînd ajunseră în poiana cea mare din codri, de unde se vedea Răutul cu satele, — soarele lucea sculat de-o suliță. Bîrnovă își aminti de-o împrejurare din trecut cînd veneau ei, odată, cu Cantemir-bei, și 'ncă și cu alții, spre Șoimărești. Era pentru boier poate o amintire plăcută ; dar Tudor Șoimaru puse pinteni în coastele murgului și trecu repede, cu ochii ațintiți înainte, cașicum nici n'auzea glasul înțeleptului Simeon.

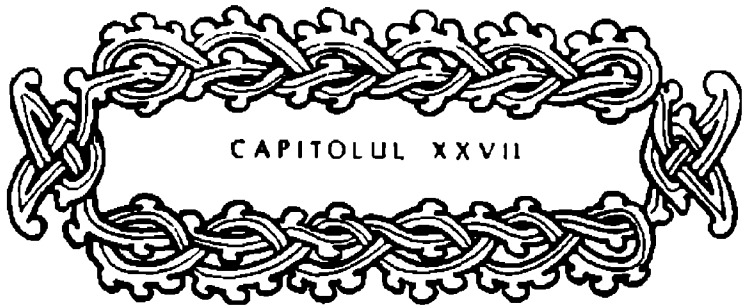

NELINIŞTILE LUI VODA

Boierii răsculaţi se urniră de la Hîrlău, unde înarmaseră oameni şi strînseseră călărime, — şi veniră mai aproape de Iaşi, la Cucuteni. Tăbărîră acolo, deasupra Bahluiului, şi trimeseră un răspuns lui Ştefan-Vodă, precum că să lase scaunul şi să iasă din ţară, de oare ce boierii toţi nu-l mai voiesc Domn.

Serghie Murguleţ, mazîl mîndru şi din neam bun, se înfăţişă la marginea tîrgului cu această poruncă şi o strigă către străjerii din margine. Bătură spre dînsul câteva focuri de săneaţă, dar el răcni cuvîntul boierilor a doua oară, şi chiar sudui pe Vodă, cu cuvinte grele.

Luni, a cincea zi după plecarea tainică a lui Bîrnovă, — Ştefan Tomşa coborî în spătărie şi trimese să cheme pe Nicoriţă armaşul.

Căpitanul de darabani Petrea Armăşel, un om scund, grozav de lat în spete, intră la Domn şi-i dădu ştirea că armaşul Nicoriţă nu se află nicăieri.

— Ce fel de vorbă-i asta? strigă Vodă. Cum de nu-i aici cînd am eu nevoie de el? N'ați fost acasă la dînsul?...

— Măria ta! se grăbi să răspundă Armășel; eu de la dînsul vin. Nu-i acasă.

— Cum așa? Atuncea unde-i? Poate iscodește în spre partea boierilor. Muierea lui nu ți-a spus?

— N'am găsit nici pe jupînească, măria ta. Casa era pustie!...

Vodă se opri din umblet și se întoarse cu ochii mînioși spre căpitan.

— Ce vrei să spui tu, Armășel? îl întrebă el cu glas răspicat.

— Să nu te superi, măria ta, grăi cutezător căpitanul de darabani. Bănuiala mea nu-i de azi și văd că s'a împlinit. Imi pare rău că s'a împlinit prea peste măsură; căci armașul s'a hainit, — s'a tras cu el pe cei mai mulți din curteni...

Tomșa rămase într'o tăcere amenințătoare și grozavă. Ochiul lui fugar fulgera. Pufni pe nas de cîteva ori, parcă se înăhușea; pe urmă iar începu să se plimbe prin odaie.

— Și armașul! glăsui el înăbușit; cu toate că s'a tîrît ieri în genunchi și'a sărutat de nouă ori sfînta evanghelie! — Dar voi? Ce fac darabanii mei și slu-menii? strigă Vodă.

— Noi sîntem în leafa măriei tale și sîntem oșteni buni... răspunse liniștit Armășel.

Domnul îl privi țintă multă vreme.

— Armășel! Să se știe că am să dau o pildă grozavă. Amar de dînsul!

Ii fremătau buzele subțiri de tulburare, și scrîșni din dinți.

După ce se mai liniști, întrebă ce-au făcut craînicii cu chemările norodului în leafă.

— Vin din tîrgoveți, măria ta, răspunse Armășel. Și mai fug și vin într'acoace și din haidării pe care i-au strîns boierii la Cucuteni... Dar puțini!

— Aha! vin și dintre-ai lor! Să bată dobele și să strige cu glasuri mari!

— Măria ta, bat dobele și strigă oamenii noștri; dar tot sîntem puțini. Ei au strîns lume puzderie.

— Ce spui, căpitane! Nu cumva ți-i frică? strigă mînios Tomșa. Nu te tragi și tu 'nspre ei? Sînt mulți? Vom vedea, cînd îmi vor sosi steagurile de răzăși, cu căpitanul Șoimaru!

— Vine călărime, cu Șoimaru? întrebă uimit Armășel. Atuncea eu socot, măria ta, c'ai să-i răzbești lesne, căci Șoimaru e oștean mare. Chiar Cantemir, care-i războinic vestit, a stat cu mirare înaintea lui și, după cît am auzit s'au înfrățit...

— Bine, Armășel, du-te și vezi străjile și ia samă la toate... grăi îmblînzit Tomșa. Eu numai în oștenii mei cei adevărați am credință...

Armășel se retrase, și Tomșa, îndată, neîncrezător, își puse în spate o burcă proastă, pe care o avea pregătită de cînd începuse buntul, — ceru calul și încălecă. Se duse să vadă străjile de la Sărărie, și oastea lui, bulucită la fîntîna Păcurarului. Toate erau liniștite, și dinspre Cucuteni nu se zărea pulbere răscolită, nu venea nicio veste.

Dar Domnul era neliniștit. Prea mulți, și încă dintre cei în care avea mai statornică credință, îl părăsiseră. Se frămînta fără somn, și se strecura din palat și'n puterea nopții, înarmat c'o sabie ușoară și tăioasă ca briciul, și cu două pistoale — arme pe care încă nimenea nu le avea și lui i le adusese în

taină, pe preț de aur, un negustor genovez. Umbla prin preajma adunărilor de la crîșme, care toate stăteau deschise din porunca lui, și cerca să audă glasul prostimii. Intr'un loc auzi o închinare la un pahar, care-l răsplăti de tot năduhul din ziua aceea. — Măi! striga un haidău răgușit, eu zic așa, că Vodă, dacă-i Vodă, trebuie să taie boieri. Ce să-și bată el capul cu noi! El trebuie să petreacă cu obraze alese... Eu zic să-i deie Dumnezeu sănătate!

— Da' ați auzit de armașul Nicoriță? întrebă alt glas. S'a dus și el după ceilalți corb după corb.

— Doamne, măi! strigă iar cel răgușit, ce i-aș face eu să fiu ca Vodă! Eu nu l-aș tăia, nu! Eu l-aș calici, ca să trăiască o viață și să se canonească.

— Acesta-i bun cuvînt... șopti în barbă Tomșa, și trecu mai departe.

Socotea că nimenea nu-l cunoaște în straiul lui mohorît. Dar după douăzeci de pași, se alătură de dînsul căpitanul Armășel, și-și puse în pas calul.

— Măria ta, zise el încet, — chiar acum am prins un om dintre ai lor. Mîni vor să lovească Iașii. Ce facem?

— Trebuie să le zdrobim capetele ca la năpîrci! strigă Tomșa nestăpînit.

Alt călăreț venea în goană din urmă. Cînd fu aproape se opri, înclină capul și cercă să străbată întunericul cu privirea. Tomșa îl cunoscu îndată și opri calul.

— Bîrnovă! strigă el. Te trimete un sfînt în cărarea mea. Ce veste?

— Bună, măria ta! șopti boierul, aplecîndu-se pe oblîncul șelei. Șoimaru-i poposit sub dealul de la Răpedea c'o mie șapte sute de oameni!...

— Buni?

— Săbli tari, măria ta. Sînt oameni aleşi!

— Atuncea, căpitane Armăşel, s'au gîndit tocmai la vreme boierii să bată Iaşii. Ei nu ştiu că noi mai avem o codiţă, sub Răpedea. Nicoriţă credinciosul n'a avut de unde să ştie şi să le dea ş'această veste! — Doamne-Dumnezeule, de-aş ajunge zorile mai curînd, să mă bucur de ajutorul tău!... Ah! scrîşni el iară, vreau să-i văd zvîrcolindu-se la picioarele mele!

Ca într'o înfrigurare de bucurie, căci îşi simţise scaunul clătinîndu-se, Tomşa îşi întoarse calul, şi trecînd pe la Curte chemă slujitori, îi luă cu el, şi porni spre călărimea tăbărîtă la Răpedea. Apoi, cînd se îngînau zorii cu noaptea, sosi, cu Simeon Bîrnovă, la poarta dinspre asfinţit a tîrgului, unde toată lumea era trează şi slimenii şi darabanii îşi găteau puştile şi sănetele sub privegherea lui Armăşel.

CAPITOLUL XXVIII

ARATA UN CRINCEN JUDEȚ

Boierii cei mari hotărîseră, îndemnați de armașul Nicoriță, să nu mai zăbovească de-a surda la Cucuteni. Strigările în leală ale Domniei rupeau necontenit din țărănimea adunată de ei. Oamenii cei proști juraseră pe sfînta cruce, în genunchi, și-i legaseră preoți cu grozav blestem; dar, după obiceiul timpului, mojicii erau porniți spre necredință și ușor își călcau legămîntul. De altminteri și boierii și-l călcau tot așa de lesne.

Deci, sunînd din buciume, boierii își urniră gloatele de la Cucuteni, marți, în ziua sfîntului Simeon. Mazilii și neamurile tinere boierești, sub căpitenia lui Bărboi cel tînăr, feciorul vornicului, zvîcniră înainte, sunînd din suliți și săbii, într'o pulbere grozavă. După ei, în capul mulțimii pedestre, care înălța în lumină sănețe și coase, urmau boierii cei în vîrstă cu Botoșan, fratele doamnei Elisabeta, cu Bărboi cel bătrîn, și cu neamurile Bouleștilor, a Sturzeștilor ș'a lui Beldiman. Erau călări pe cai vechi și potoliți, care umblau după pasul mulțimii.

Bătrînii erau tăcuți și îngrijorați, dar țăranii cei mulți și curtenii ridicau un murmur greu unii rîdeau, alții aveau glasuri de harță, căci toată noaptea, cît se pregătiseră, boierii îi cinstiseră și le făcuseră coraj cu antalele de băutură, trase de cîte șase boi după oaste, de la Cotnari. Și mai ales se lăudau că vor tăia cumplit și vor împunge ca pe boi pe tîrgoveții lui Tomșa și pe siimenii lui cei venetici.

— Au oamenii chef de harț... zise armașul Nicoriță, către Bărboi bătrînul.

— Mie mi-i în grijă, răspunse vornicul; căci Tomșa-i viclean. Noi nu-i voim pieirea, — dar de ce nu înțelege să se ducă? Nu-l mai putem suferi! Și împotriva boierilor nu se poate pune: căci țara fără boieri e ca trunchiul descăpățînat...

— Are să se ducă, că n'are încotro! strigă rîzînd Nicoriță, așa ca să-l audă și soții din jur.

Bărboi bătrînul privi însuflețit spre călărețiii care mergeau cu fală înainte, cu Niculăieș al lui: numai într'aceia îi era nădejdea, căci erau viteji și iuți la harț, precum e firea Moldovenilor. Își mîngîie barba cărunță și privi zîmbind în jur.

— Acolo-i puterea! strigă el ridicînd brațul și arătînd înainte-i.

Pe la al treilea ceas al dimineții, zăriră tîrgul Iașilor și furnicarea oștenilor lui Tomșa. Veneau bulziș de către vii. Sunau darabane și trîmbiți, — și zbucniră cu sunet greu trei pușți de aramă.

Călărețiii din frunte se îndemnară la harț, înălțară săbiile și sulițele și se repeziră cu răcnete. Dar la marginea viilor își potoliră fuga, căci printre butucii proaspăt încordați era greu să răzbată în goană cu caii. Iar oștenii în leafă, cu meșteșug îndrumați pe acolo de Domn, începură a bate din sănețe.

Tîrgoveții și celelalte gloate veneau grămadă pe drum drept, pe sub deal. Călăreții boierilor lăsară în vii pe slimeni și darabani, și cercară să izbească în prostime. Dar acolo era mulțime multă, și avea poruncă să ție piept fără să se desfacă, pușcînd și împungînd înainte cu sulițile și coasele.

Se isoase un zvon mare pe cîmpul Bahluiului, — și gloata boierilor, îndîrjită, venea cutezătoare, cu răcnete de îndemn: — Hai, măi, să-i tăiem! hai să-i răzbim!

Trecuse un ceas și încă nu s'alegea nimica, pentrucă sănețele țineau viile și gloata lui Tomșa astupa valea. Călărimea boierilor mai dădu o izbire, cercînd să tragă în rîsipă gloatele dinspre tîrg.

In harțul acesta cu oști puține, în care Tomșa stătea neclintit cu șiretlic, iar boierii căutau ca apa, trăgîndu-se și iar venind, să rupă iezătura unde se va întîmpla mai slabă, — intră deodată, pe neașteptate și ca trăsnetul, călărimea răzășască a lui Șoimaru.

Cele trei bătăi ale puștilor de aramă fuseseră o vestire pe care o poruncise Tomșa. Și Tudor Șoimaru, îmbulzit cu steagurile lui în rîpele dinspre Șorogari, se mișcase, își căutase pe furiș loc de ieșire, s'acuma cădea cu săbiile în spatele gloatei boierilor.

Lovirea a fost scurtă și spaima mare, căci, — după obiceiul Codrenilor care aveau dese învăluiri cu Tatarii, — Șoimaru poruncise să urle tot omul ca fiara pustiei, și să izbească cu săbiile și sulițile înălțate în vînt. Așa încît de urlete, șuierături, zăngăniri și ropot, — înfiorîndu-se și înspăimîntîndu-se, glotașii luară pe boieri în piepturi, se năpustiră între călărimea lor, apoi zvîrliră armele ș'o porniră la fugă spre mlaștina Bahluiului.

Tomșa apăru la vedere, cu penele de cocor la gugiuman. Privea cum sînt bătuți dindărăt proștii țărani și împinși în mlaștina văii, — și cum cad în genunchi și se întorc spre el cerînd cu glasuri mari iertare. Apoi văzu pe Orheieni alungînd, supunînd cu sabia și prinzînd cu arcanele pe boieri. Către soarele'n amiază, trimese un slujitor, să vie Iancu Țiganul la datorie, — apoi, după ce pipăi pentru a suta oară buzduganul în ziua aceea, îl desprinse de la șa și începu a-i frămînta în mîna dreaptă.

Bătaia se liniști. Prostimea, cîtă nu putuse scăpa, sta cu fruntea 'n pulbere, nădăjduind la mila Domnului. Dintre boieri, mulți scăpaseră, croindu-și drum cu săbiile și năpustind îndărăt. Scăpaseră, bătînd din vreme laturile chiar și din cei mai bătrîni, pe care mai ales Tomșa ar fi vrut să-i vadă îngenunchiați la județul lui.

Gîfîind și plini de pulberi, călăreții lui Șoimaru și oștenii ceilalți ai Domniei făcură roată, — cu capetele descoperite, și Tomșa-Vodă își începu judecata.

Mai întîi sărută pe obraji, cum niciodată nu făcuse în viața lui, pe Tudor Șoimaru și pe Bîrnovă și strigă în auzul tuturora:

— Acești doi boieri și căpitani mi-au fost mie cu adevărată credință!

După aceea zise, întorcîndu-se către oaste:

— Vouă, bunilor mei oșteni, care ați stat cu piepturile și cu credința voastră pentru mine, am să vă plătesc cu dreptate. Și am să rînduiesc și fiecăruia parte din toate averile boierilor vicleni și fugari!

Oștenii ridicară glasuri de mulțămire și strigară într'un cuvînt:

— Să trăiești întru mulți ani, măria ta!

— Iar acuma, — strigă Tomșa făcînd semn cu mîna; să-mi aducă pe viclenii prinși!

Slimenii împinseră înainte cu sulițile pe boieri. Era între ei și mazilul cel mîndru, Serghie Murguleț, și Bărboi cel tînăr, și vornicul cel bătrîn Bărboi, și adînc umilit, cu nasul îndreptat spre pămînt, armașul Nicoriță. Erau toți bătuți, rupți și stropiți de sînge.

— Vai vouă, mișeilor! strigă Vodă pufnind și fulgerîndu-i cu ochiul lui cel rău. Mi-ați voit pieirea, și acum ați venit voi înainte-mi, la un înfricoșat județ! — Tu, bătrîne vornice Bărboi! Știi că vei pieri pentru nelegiuirile tale?

— Doamne! zise bătrînul ridicînd fruntea și ochii învinețiți și bătuți de pumnii oștenilor de rînd; eu nu mi-am încărcat sufletul cu nicio nelegiuire în viața mea. Sînt bătrîn. Pe nimeni n'am prădat; pe nimeni n'am tăiat.

— Așa? Dar n'ai călcat jurămînt și nu mi-ai pus la cale căderea?...

— Doamne! ai spîrcuit ca lupul boierimea, și asta nu se cuvine, căci noi am întemeiat această țară!

— Prost cuvînt, strigă Tomșa rîzînd. Află, vornice Bărboi, că pentru fapta domniei tale te voi înțepa din nădragi pînă în moalele capului, și-ți voi rîndui loc sus, ca să fii pradă corbilor!...

Bătrînul boier lăcu și-și plecă îngrozit fruntea în piept.

— Pe Bărboi cel tînăr, strigă iar Tomșa, am să pun să-l spînzure în poarta casei tătîne-său, ca să fie de pildă în tîrgul Iașului!

— Părintele meu, iartă-mă pentru toate cîte ți-am greșit! strigă tînărul boier. Și bătrînul își duse mîna la frunte și suspină greu.

Tomșa își răsuci buzduganul în mînă și iarăși vorbi:

— Iar tu, Serghie, cap fără minte din neamul nebunilor Murguleți, care ai venit la poarta tîrgului și ți-ai destrăbălat gura, suduind pe Domnul tău...

— Eu, Tomșa, nu mă tem de tine, nici de buzduganul tău! strigă cu fudulie mazilul.

Furios, Tomșa își repezi capul înainte și gemu încruntat:

— Aduceți-l la mine!

Mazilul stătu pe loc, dîrz; dar un daraban îi puse între umeri îndărăt spanga, și-l împinse doi pași. Domnul dădu pinteni și-l izbi cu calul. Apoi feri în laturi, și scrîșnind, cu toată mînia pe care-o frămînta între dinți, și și-o înăbușea, și o rînjea de un sfert de ceas, icni și ridică buzduganul, și bătu cu el peste fălci pe Murguleț. Doi oșteni se repeziră cînd văzură pe bătut șovăind. Îl ținură de subsuori, pînă ce Vodă îl zdrobi și-i făcu măselele grăunțe; — după ce-l lăsară la pămînt, începură să-și șteargă de sînge obrazele împroșcate.

— În curteni să intrați cu săbiile! strigă Tomșa gîfîind, și să-i tăiați pînă la unul. Să-i înșirați la pămînt, ca să-i văd eu...

Apoi deodată, — de și de mult îl pîndea c'un ochi, — păru a vedea, dosit între alții, pe armașul Nicoriță. Începu a rîde cu veselie.

— Dar pe tine, Nicoriță dragul meu, slugă credincioasă, cu ce te pot plăti?

Armașul se prăbuși la pămînt și bătu mătanie înfingîndu-și nasul ascuțit în pulbere.

— Doamne, fie-ți milă de mine și nu mă tăia!

— Nu, Nicoriță, n'am să te tai, răspunse Tomșa rînjind. Dar nu știu dacă cunoști cuvîntul pe care

l-am auzit cu astă-noapte, de la un mojic, care grăia cu laude despre tine...

Armaşul gemea la pămînt, fără să se clintească.

— Mai întăi, urmă Tomşa, acel om m'a învăţat să dau armăşia celui căruia i se cuvine: lui Armăşel! care se cuvine să fie drept armaş pentru credinţa lui.

— Să trăieşti, măria ta! strigă căpitanul Petrea, cercînd să-şi înalţe pieptul lat de la locul lui, din fruntea darabanilor.

— Da! Şi pe urmă m'a învăţat, rîse Domnul, m'a învăţat să te las cu viaţă pentru toate zilele cîte-ţi vor mai rămîne...

Nicoriţă îşi ridică neîncrezător capul şi privi spăriat la Tomşa, ca să afle ce caznă îi va porunci.

— Scoateţi-i ochii de vulpe şi daţi-i la cîni! strigă scurt şi c'o mînie grozavă Domnul.

Iancul Ţiganul trase cuţitul de la brîu, îl netezi pe palmă, veni la armaşul ţintuit de mînile oştenilor, îl apucă de chică şi-i ridică fruntea şi, punînd cuţitul, scoase şi zvîrli globii sîngeraţi în ţărînă. Pe urmă îşi făcu datoria, mergînd cu ţeapa pîrlită şi ascuţită bine la vîrf ca să împungă în ea ca într'o frigare pe Bărboi cel bătrîn, şi împlini şi toate celelalte porunci ale judecăţii lui Ştefan, a cărui mînie părea în creştere, ca a taurului, la vederea sîngelui roş. — Şoimaru şi cu răzăşii lui răsuflau, descălecaţi lîngă cai, şi priveau cu nepăsare la această crîncenă judecată.

CAPITOLUL XXIX

SFATURI LA DOAMNA IRIMIEI-VODA

Tăierea lui Botoşan, cumnatul răposatului Irimia-Voievod, şi surparea atîtor case boiereşti, a făcut vîlvă şi sunet mare, şi'n ţară, dar mai ales peste hotar, la Leşi, unde Doamna Elisabeta de trei ani aştepta cu feciorul şi fetele ei. — Cu stropituri de lacrimi a scris ea răvaşe către prietini şi către rude şi a rugat pe soţii fetelor sale Regina şi Ana, voievozi străluciţi şi cu trecere, Mihail Visniovecki şi Maximilian Pjerebski, să arate Craiului Sigismund marea ei durere : un cocon ucis, alţii pribegi, şi domnia ţării sale în mîna unui tiran aşezat de păgîni. «Moldova întreagă plînge şi geme... spunea ea. Chiamă pe domnul ei adevărat, căci nu mai poate răbda atîtea prădăciuni, atîta nedreptate şi atîta sînge. Fug boierii peste hotar şi se pustieşte ţara. Şi'ar trebui generoşii nobili să n'o lase pe ea, văduvă de voievod, şi să aibă milă şi de biata Moldovă, care-i chiamă cu jalnic glas».

La una din adunările care aveau loc în palatul ei din Liov, — după povestirile înfricoşătoare ale

boierilor fugari, ridică glas jupîn Stroie Orheianu şi prinse a arăta cu mare ferbinţală că nu mai este vreme de întîrziere ş'a sosit ceasul din urmă.

— Iată, zicea el, cinstiţii boieri care sînt de faţă, Vascan Furtună şi Nasta, şi Alexa Hulpe, care chiar acum au căzut la picioarele Doamnei, arată că ţara nu mai poate răbda... Tomşa îşi face de cap: taie şi spînzură; globeşte averile noastre muncite şi-şi face rîs de ţara noastră cea blagoslovită...

Doamna Elisabeta privea în juru-i cu ochii ei mîndri. Primise o scrisoare bună de la nobilul Vladimir, cuscrul ei, prin care-i arăta că mila Craiului a fost nespusă auzind de lacrimile ei, dar că pacea Republicei nu poate fi tulburată turcul e prea îndrăzneţ şi tare. Totuşi, zicea în taină Coribut, — regele va închide ochii şi se va face că n'aude, dacă ginerii Doamnei şi prietinii ei ar găsi de cuviinţă s'o ajute cu armele. «Numai să dea Dumnezeu să fie norocul mai prielnic decît în trecut!» sfîrşea scrisoarea.

— Cinstiţilor boieri! grăi ea cu glasu-i metalic. Nici noi nu mai putem îndura cîte auzim. Ni se rupe inima de milă pentru Ţară, şi ne-am hotărît! Iată, chiar azi aştepl pe ginerele meu Mihai şi pe viteazul magnat Samoil Corecki care, de se va milostivi Dumnezeu, se va însoţi în curînd cu copila noastră Ecaterina. Trebuie să ne înţelegem şi să ridicăm în scurt oaste...

Doamna mai vorbi multe şi întrebă de multe pe boierii pribegi. Iar pan Stroie Orheianu umbla de la unul la altul, îşi scotea pîntecele în afară şi purta cu mîndrie la braţ pe ginerele dumnealui, şleahtic bogat, dar oam stătut, chel şi cu barba căruntă: Anton Ludno. Nu mai era tînăr pan Anton, dar moşiile lui se întindeau cît ţinuturi întregi; şi, — Minschi,

tinerelul bălan, zburînd, — vrednicul boier găsise un mire care putea să îmbrace numai în aur și pietre scumpe pe mîndra lui copilă!

— Acesta-i om mai cu scaun la cap, șoptea el totdeauna către boieri. Eu mă aflu mîndru că am ginere un magnat, bogat cît nici el singur nu-și știe măsura averii. Pe lîngă că-i înțelept și mie cu priință, apoi la Magda mea ține ca la ochii din cap. I-a cumpărat caretă, cu cai albi ca omătul și c'un harap negru care sare de pe capră și-i deschide portița... E om strașnic, boieri dumneavoastră!

Intradevăr, Ludno era un om cunoscut prin deșteptăciunea lui. Era grozav de bogat; umblase mult prin lume și fusese la Paris. In tinereță își făcuse faimă prin petrecerile și destrăbălările lui. Iar acuma, dintrodată, după ce toată lumea îl știa cuminți, căzuse la năprasnică dragoste pentru Magda Orheianului, o ceruse de la tatăl ei și se și însurase cu dînsa cu trei luni de zile în urmă.

— Prea luminată Doamnă! grăi deodată Orheianu oprindu-se înaintea scaunului Elisabetei. Poruncește, și noi ne vom da cel din urmă ban de nafură ca să plătim oșteni buni!

— Cunosc credința domniei tale, jupîn Stroie, răspunse Moviloaia. Ne-om aduce aminte, cînd va așeza Dumnezeu pe Alexăndrel la locul lui, — de toți care s'au jertfit!

— Și mai ales, adăogi Stroie, nu trebuie să întîrziem! Țara nu-l mai poate răbda pe Tomșa!

Elisabeta aruncă o privire pătrunzătoare asupra Orheianului, apoi se întoarse grăind și zîmbind către cellalți boieri.

Anton Ludno trase de mînecă pe socrul său și-i zise împingîndu-l încet în laturi:

— Pan Stroie, dacă ţara nu-l mai poate răbda pe Tomşa al dumneavoastră, de ce nu-l alungă? Ce nevoie este să-ţi cheltuieşti domnia-ta şi banul de nafură?

Ludno zîmbea şiret: banii de nafură ai lui Orheianu ştia el cine-i va plăti.

— Apoi, vezi dumneata, ginere, răspunse boierul, — ţara-l urăşte, dar nu-l poate alunga.

— Înţeleg... răspunse Ludno.

— Fireşte, zise repede Stroie, ce pot cei slabi? Trebuie să ridicăm ajutor noi. Altfel cum îmi voi putea dobîndi îndărăt moşiile mele pe care Tomşa mi le-a răpit şi le-a dat la nişte răzăşi calici!

— Da, da... oftă Anton Ludno. Fiecare cu durerea lui. Pe Doamnă aşa de cumplit o ustură durerea ţării, încît abia aşteaptă să puie în scaun pe cocon şi să înceapă a porunci ea. Doamna Elisabeta e vrednică muiere! Dar aveţi dreptate. Şi dacă-i vorba s'avem dobîndă, lesne îţi vol putea da banii de nafură, pan Stroie.

— Ehe! ce ginere am eu! vorbi încet Orheianu, lăsînd pe Ludno şi trecînd între boierii moldoveni. Pot spune că din cuvîntul meu nu iese. Şi eu îl voi face să adune el singur, pe socoteala lui, cu toate straiele şi armele, cinci sute de oameni, cînd va fi să năvălim în ţară!

Intrau fetele Doamnei, Caterina şi Ana, întovărăşite de Magda; şi Ludno se grăbi să le iasă întru întîmpinare. Indată după ele sosiră nobilii Mihail Visniovecki şi Samoil Corecki, — şi marele boier moldovan Nistor Urechie. — Cu toţii împresurară pe Elisabeta, cu vorbe de ţeremonie, întrebînd-o de sănătate şi de veştile de la Moldova.

Doamna suspină cu amar.

— Pătrunsă sînt de mîhnire, ca de moarte, răspunse ea. Boierii pribegiți, care au sosit acum, din nou mi-au povestit cum s'a întîmplat pieirea dragului meu frate!...

Caterina și Ana se așezară de-a dreapta și de-a stînga ei; iar Mihail Visniovecki cuvîntă astfel:

— Eu Doamnă, cunosc de mult durerea care te asuprește: și înțeleg că a venit ceasul să liniștim lucrurile deplin, și să așezăm pe cumnatul Alexandru în scaunul tatălui său. De la cine vei putea dobîndi o mînă de ajutor, dacă nu de la noi?

— Fără îndoială! strigă Corecki, ațintind pe frumoasa Ecaterina. Ce ne pasă nouă, domni peste pămînturile și servil noștri, de ce crede Regele și de ce poate spune el! Mai întîi el nu-i din neamul nostru, și l-am ales ca să ne păstreze privilegiile... C'un rege care se teme așa de grozav de turc, ce putem face? La curte la Varșovia, ei știu numai să petreacă. Au ajuns și preoții să iasă îmbrăcați la mascarade, și să danțeze, pentrucă maiestatea sa regina a avut bunăvoința să dăruiască Poloniei un prunc..

Ludno, care era într'un colț, începu a rîde; și nimeni nu înțelese dacă vorbește într'adins:

— Îmi place mult, nobile pan, neatîrnarea domniei tale! Craiul niciodată nu trebuie să treacă peste noi; altfel zadarnic s'au luptat, cu atîtea rînduri de regi, glorioșii noștri strămoși!...

Boierii moldoveni nu se mirau prea mult de îndrăznețele cuvinte ale lui Corecki, deoarece și ei aveau obicei să sîîșie din cuvinte pe Domni, ba chiar să-i și suduie.

— Luminăția-sa Craiul, grăi Elisabeta, are pricini pentru care dorește pacea. Nu se cade să cercetez

eu planurile sale. Totuşi ştiu că are către mine o nesecată bunătate şi se va bucura cînd vom putea dobîndi ce-am pierdut!

Văduva zîmbi cu dulceaţă şi cu şiretenie spre pan Samoil, apoi îl rugă să arate ce planuri are. — Şi tînărul nobil arătă îndată că s'a înţeles cu Visniovecki să ridice oşteni din servii lor şi să ia în leaţă căzăcime. — Nistor Ureche, sfetnic foarte înţelept al răposatului Irimia, foarte priceput în treburile ţării şi în schimbările pe care le orînduia Cel-de-sus în ţara Moldovei, intră şi el în sfat cu adînci cuvinte şi arătă scrisori de la mazilii care stăteau la moşiile lor în ţară şi chiar de la boierii care se mai puteau aciua pe lîngă Tomşa, de şi tremurau în fiece ceas de groaza lui; şi lămuri că şi aceste înţelegeri cu cei dinlăuntru trag mult în cumpăna dreptăţii.

— Ei toţi vor fi coada toporului cu care vom tăia copacul de la rădăcină! sfîrşi el cu tîlc.

Ureche era bărbat încercat şi cărturar, şi Doamna nu făcea un pas fără sfatul lui, de şi era mîndră şi ahtiată cumplit de Domnie, nu atît pentru coconul ei, cît pentru ea. Şoptea Orheianu, care nu tăcea cum nu tace izvorul, că Doamna chiar ar fi căzut la slăbăciune pentru Nistor; dar tot ei adăogea că acest svon nu poate fi adevărat; că văduva se va fi arătînd cu zîmbet şi bunătate numai fiindcă un om ca vornicul preţuia singur cît o oaste, — pentru sfaturile care le da şi legăturile pe care le avea cu boierii ţării.

Lovirea lui Tomşa şi intrarea cu alte oşti în săraca ţară moldovenească se punea la cale într'o încăpere bogată, înfloritâ cu podoabe apusene. Şi boierii care încă nu văzuseră strălucita Lehie priveau cu uimire spre florile de aur şi pietre rare care împodobeau şi pe

femei şi pe nobili. Vorbele alese şi înflorite pe care magnaţii aceia subţiri le rosteau cu uşurinţă, parcă erau tot ceva de preţ, ca şi tot ce-i înconjura. Ei veneau dintr'o sălbătăcie, şi Iaşii lor era un nevrednic tîrg de magherniţe şi căsuţe. Cum era cu putinţă ca o Doamnă care trăia într'aşa averi, cu asemenea prietini şi rude, şi cu o oştire ca cea a Leşilor, să nu biruiască pe şîngerosul Tomşa ? — şopteau încet între ei, împărtăşindu-şi mirările şi ascultînd cînd pe Corecki, cînd pe Ureche vornicul ; iar fata boierului Orheianu se apropie uşor de dînşii şi se aşeză pe-un scaun. Era îmbrăcată c'o rochie grea de catifea vişinie şi la gît avea un riuşor de mărgărintare... Boierii se traseră puţin, caşicum ar fi vrut să-i facă loc, şi se uitară unii la alţii ciudat căci în ţară muierile n'aveau scaun în sfaturile bărbaţilor. Dar ea venise, mlădie şi frumoasă, pentr'o pricină, şi se întoarse spre ei c'un glas dulce :

— Boieri dumneavoastră, nu vă supăraţi dacă vă 'ntreb cînd aţi venit din ţară...

Boierii zîmbiră. Era aşa de albă şi cu straiu ales, şi ei o crezuseră leaşcă.

— M'aţi crezut străină ? vorbi ea şi începu a rîde cu gingăşie. Eu sînt fiica Orheianului şi sînt măritată după Anton Ludno, magnat al Lehiei. Imi spuneţi cînd aţi venit ?

— Am căzut în Liov asară, domniţă ! se grăbi să răspundă boierul Vascan Furtună.

— Şi aţi fost faţă cînd s'au sculat boierii de s'au lovit cu Tomşa, pe cît am auzit ?

— Da, ş'am scăpat de la grea primejdie, mulţămim lui Dumnezeu !

— A avut Tomşa într'adevăr atîta oaste ? Eu am înţeles că i-au fost de mare ajutorinţă răzăşii de la Orhei...

— E prea adevărat. I-au sărit în ajutor Orheienii c'un căpitan al lor Tudor Şoimaru...

— Da-da, îngînă Magda ; am mai auzit de el.

— Trebuie să fi auzit, o încredinţă Vascan. Fără el, noi răpuneam pe Tomşa !

Magda mai făcu şi alte uşoare întrebări, apoi iar se întoarse la Orheieni. Dar boierii nu ştiau să-i spuie mai multe, şi nici n'apucaseră a vedea la ochi pe înfricoşatul Şoimar. — Ea tăcu şi rămase gîndindu-se pe scaunul ei, pînă ce pan Anton Ludno, văzîndu-i ochii umbriţi de tristeţă, se grăbi să se apropie şi să se închine înaintea ei.

— Spune-mi, sufletul meu, la ce te gîndeşti ? o întrebă el c'un glas plin de dulceaţă.

Ea îl privi ca într'o mare depărtare, îl cunoscu după pleşuvie şi după ochii obosiţi, şi-şi feri în laturi capul ; dar cînd îi vorbi a doua oară, îşi veni în fire şi-i cuprinse braţul înălţîndu-se în picioare. Apoi se aplecă asupra lui şi-l întrebă :

— Te rog să-mi răspunzi, soţul meu, dacă vei ajuta pe Doamna noastră şi vom merge şi noi la Moldova...

— Dacă poruncesti, de ce nu ? răspunse galant Ludno. Pot merge şi pîn'la scaunul sultanului !

Ea oftă şi-l privi clătinîndu-şi căpuşorul, apoi fugi iar cu gîndul departe.

CAPITOLUL XXX

SE ÎNTÎLNESC PRIETINI VECHI

Un an şi mai bine Tomşa primi veşti după veşti de la marginile Lehiei cum că Moviloaia cu feciorii şi ginerii strîng oşti. Repezi în mai multe rînduri olăcari cu plîngeri la prietinii lui de la Stambul, arătînd că la hotarele împărăţiei, despre Leşi, se iscă tulburători, dar sultanul îşi petrecea viaţa în seraiurile lui cu cadînele şi se bucura de clădirea celor mai frumoase moschei şi cişmele din scaunul marei lui împărăţii, iar sfetnicii unui aşa moale stăpînitor nu se tulburau cu grăbire pentru tot ceeace li se putea năzări raialelor moldoveneşti. Tomşa mai mînă o fierbinte rugare, ca măcar să se trimeată un cuvînt de luare-aminte lui Cantemirbei din Bugeac; dar oamenii lui se întoarseră iar fără nicio izbîndă.

— Atuncea ce facem? întrebă Domnul pe Bîrnovă, boierul lui cel mai de credinţă. Păgînii ştiu numai lăcomia să şi-o satură. In fiecare an slujitorii lor de la Cetatea Albă, unde-i legat birul împărăţiei, ştiu să vie şi să ridice glas pentru drepturile mărîtului

sultan ; dar la nevoie, cînd chiar oştile lui Crai se pregătesc într'ascuns să ne lovească, nu văd, nici n'aud nimica...

Erau singuri în spătărie, şi'n ograda întinsă a Curţii oşteni noi din ţara ungurească învăţau mustrul pedestrimii glasurile de poruncă răzbăteau lungi şi răsunătoare pînă la ei.

— Eu fac ce pot, vorbi iar Domnul, şi cheltuiesc cu leafa oştirii şi banii de comînd, — dar parcă pot înţelege ce furtună va veni asupra noastră ? Şi chiar şi în oştenii noştri eu ştiu ce credinţă pot avea ? Ei nu sînt ostaşi de ţară cum era în vremea veche ; şi batîr că le-am făcut straie nouă verzi şi le-am dat lăduncl şi pene argintate la cuşmă, de sînt mai mîndri decît haiducii leşeşti, — oare la nevoie vor muri ei pentru mine ?

— Să sculăm ţara la nevoie, măria ta... răspunse Bîrnovă, mai mult ca să mîngîie pe Vodă.

— Cînd s'o scoli ? Nu poţi să ţii prostimea cea multă în picioare în vremea verii La nevoie îi vom chema, dar cîţi vor veni ? Ce credinţă pot eu avea în staroştii noştri de ţinuturi ?... Toţi sînt răi şi toţi vor să mă vîndă. Am tăiat atîtea capete ca să vîr groază, — şi degeaba ! căci boierimea-i totdeauna duşmănoasă Domnului, şi capetele tăiate, ca balaurului celui din poveste, îi cresc iarăşi la loc !

Bîrnovă stătu un timp gînditor.

— Vra să zică, de la Turc nu-i nicio nădejde. Cu puţinii ieniceri de la cetăţile mării nu putem face ispravă. Atuncea numai la Cantemir mai putem avea nădejde.

— Cantemir fără porunca Porţii nu se mişcă.

— Ba eu socot, răspunse boierul, că va veni. Să-i trimetem pe Şoimaru, şi nu e nevoie de poruncile îm-

părăţiei. Avem noi o prietinie veche, măria ta: eu, Şoimaru şi beiul Bugeacului. Şi dacă vin Tatarii, avem un ajutor bun, pe lîngă steagurile noastre de răzăşi...

Domnul dădu cu întristare din cap. Cuvîntă cu glas greu:

— E blestemat, boier Simeoane, acest pămînt al Moldovei! Credinţa oamenilor lui e ca o floare rară. Zadarnice sînt bunătăţile Domnului, zadarnice îngrozirile lui! Cîteodată stau şi mă gîndesc că mai bine ar fi să-mi iau lumea în cap şi să mă tot duc! Au să mă vîndă toţi... — Vesteşte, boier Simeoane, sfatul, sfîrşi oftînd şi gînditor Vodă; să vie boierii să începem judecăţile...

Bîrnovă ieşi singur în curtea plină de ostaşi, trimese poruncile şi făcu vestire la poartă că Domnul curînd începe judecarea pricinilor. Apoi trecu singur spre chilioara lui de sub ganguri şi cugetă zîmbind la înfricoşarea lui Tomşa. — Şi de mine se îndoieşte, murmură boierul... Din sînge creşte la vedere o floare otrăvită!

Tudor Şoimaru primi după o săptămînă un răvaş lung în care Bîrnovă îi lămurea veştile de la Lehia şi nepăsarea Turcului. «Vodă te îndeamnă, după sfaturile mele, îi mai spunea Simeon, să faci un drum pînă la Nohai şi să ceri lui Cantemir să sară într'ajutor, la nevoie... Du-te. Beiul va veni, pentru prielinia noastră...»

Această scrisoare o asculta, cu fruntea plecată şi cu sprîncenele încruntate, şi bătrînul Mihu în odaia lui Tudor, în sat la Şoimăreşti. Erau numai ei singuri, şi căpitanul ţinea înălţată în lumină hîrtia vînătă cu peceţile rupte. — După ce sfîrşi de slovenit şi vorbele de

la urmă de dragoste și frăție, Șoimaru întoarse capul și privi pe bătrîn.

— Ce zici, unchește?

— Trebuie să te duci, răspunse bătrînul.

— Știu, și mă voi duce. Dar te întreb cînd se va stîrpi buruiana aceasta care crește în Lehia? Abia s'a așezat țara și iar se scoală văduva. Iar vor veni Leși și Cazaci. Fără liniște și fără tihnă vom fi; și dacă Moviloaia răpune pe Tomșa, Orheianu și el ne va răpune pe noi!...

Șoimaru se înălță în picioare.

— Ce vrai să faci? îl întrebă bătrînul ridicînd spre el ochii.

— Mă duc să-mi gătesc calul! Vara-i sfîrșită, și-i vremea cînd se adună oștile...

Bătrînul, rămas singur, întinse mîna spre răvașul lui Bîrnovă și-l ceti, încă odată, cu luare-aminte, numai el. Apoi clătì din cap c'o simțire de îngrijorare și oftă din adîncul rărunchilor.

Tudor intră după o vreme și începu a trage, din lăzi și din cuiele de lemn bătute în pereți, straie și arme. Își scoase și botforii cei nalți de modă nemțască și pinteni de fier cu colți mari...

După patru zile, la Sîntămăria cea mică, a cărei slujbă cade în 8 ale lunii Brumărel, — Tudor Șoimaru găsi pe Cantemir-bei în tîrg la Căușeni, lîngă Nistru. Turcii, Moldovenii, Tatarii și toată amestecătura de neamuri din părțile Muncastrului și din unghiul Mării pe care-l stăpîneau Nohaii se aflau adunați la iarmaroc, deoarece la această zi de început de toamnă negustătorii levantini și maltezi aveau obicei să desfacă mărfurile aduse de departe în corăbii cu vîntrele.

Cantemir-bei, cînd văzu pe Șoimaru înaintea lui, descălecat, stînd drept și zîmbindu-i, — ridică amîn-

două brațele în sus și se repezi la el. Se sărutară de trei ori, și se priviră în luminile ochilor, căci se despărțiseră de patru ani.

Tatarul se întoarse apoi spre slujitorii lui și le dădu porunci, — și apucînd pe Șoimaru de braț îl trase după el.

— Haide cu mine, frate, îl zise, — am în tîrg aici un văr : totdeauna găzduiesc la casa lui. Te vei hodini la el. Mîni mergem unde am și eu sălaș bun, cu zid de piatră...

In drumul lor erau întîlnse numai tărăbi subt adăposturi de pînză, — și tîrgul statornic, ca toate așezările tătărăști, n'avea decît căsuțe joase de ciamur, fără pomi, fără împrejmuiri.

— Ce te uiți așa mirat ? grăi rîzînd Cantemir. Satele și tîrgurile noastre sînt tabere. Abia ne-am așezat aici, și mîni poate le dărîmăm și poposim în altă parte...

— Poporul tău are altă fire... răspunse Șoimaru ; e mișcător ca năsipul.

— Așa-i, așa-i ! încuviință rîzînd beiul. Vol sînteți ca și codrii de la Orhei, care stau în locurile lor de-o mie de ani...

— Și vor mai sta ! grăi c'un oftat Șoimaru, dacă se va milostivi Dumnezeu de noi...

Cantemir îl privi cu luare-aminte, apoi îl trase către o căsuță joasă și lungă, împărțită în locuință pentru bărbați, harem pentru femei și grajd pentru vite. Erau toate subt un singur acoperiș, și Șoimaru simți pătrunzîndu-i în nări mirosul iute al gunoiului de cai ; dar intrînd în cămara joasă, cu ferestre mici, găsi curățenie desăvîrșită și covoare de preț, și perne de matasă pe divanurile joase de pămînt bătut și lipit cu îngrijire. Stăpînul locului, un om cărunt la barbă,

cu turban în cap, — îi primi şi se închină înaintea lui Tudor, arătîndu-i cu mîna locuinţa şi spunîndu-i, în grai tătărăsc, că toate sînt ale oaspetelui: patul de hodină, blidul de mîncare şi vorba bună!

— Acuma spune-mi, frate, grăi Cantemir aşezînd pe Şoimaru lîngă el, — de ce-ai oftat aşa de greu mai nainte?... te ameninţă vreo primejdie? Asta nu se poate. Te văd teafăr şi sănătos; eşti lîngă mine; aici nu te poate ajunge nici cel mai mare duşman al tău!

— Slavă Domnului, sînt tare, grăi răzăşul.

— Inima ţi s'a tămăduit?...

— De mult, beiule, de mult.

— Atuncea ce este?

— Tomşa e primejduit dinspre partea Movileştilor ş'a Leşilor, răspunse Tudor.

— Aşa? Şi-mi ceri ajutor pentru Tomşa? N'am primit nicio carte de la Stambul, şi Voievodul vostru e un om în care n'am credinţă, şi pentru care n'am dragoste...

— Carte-ţi va veni de la Impărăţie, întîmpină răzăşul, dar mă tem să nu fie prea tîrziu.

— Şi ce te doare pe tine?

— Mă doare, căci, — cum spuneai tu, frate, mai nainte, de codrii de la Orhei, — am prins şi eu rădăcină pe moşia bătrînească. Acu patru ani, cînd ne-am împrietinit, eram singur pe lume. Astăzi mă doare inima pentru mulţi. Şi mai ales mă doare gîndindu-mă că cel ce-a buzdugănit pe părintele meu şi a ucis atîţia de-ai noştri, se va întoarce de iznoavă şi va prăpădi şi cită răzăşime a mai rămas. Dacă poţi da un ajutor, beiule, dă-l!

— Eu n'am înţeles niciodată, răspunse încet tatarul, îndîrjirile voastre pentru pămînt, certurile şi

sîngele vărsat pentru un colţişor de grădină; cînd lumea lui Dumnezeu e aşa de mare...

— Ştiu... tu nu poţi pricepe... grăi cu glas mişcat răzăşul. Nici eu mai înainte nu pricepeam ; dar a fost în sîngele inimii mele această durere, — şi s'a vădit curînd. Înainte nu mă temeam : eram singur. Astăzi mă tem : sînt legat de lucrurile statornice !

In umbra cămării, pe divanurile moi stînd, Şoimaru îi povesti lui Cantemir cum stau lucrurile şi-i arătă şi răvaşul repezit de Bîrnovă.

— Bine, zise beiul, cată să mă gătesc, poate să ai mai curînd nevoie de mine. Vom pleca amîndoi chiar pe loc, să vestesc aulele mele, şi să le ridic. Vei vedea şi cum pregătesc şi lasă Tatarii noştri hrană pentru muieri şi pentru copii...

In adevăr, amîndoi prietinii, chiar în sara aceea, plecară pe cai, pe dreapta stepă a Bugeacului, în care îşiau, cît vedeau ochii, ierburile uscate şi necosite. Era o singurătate ca pe-o mare şi tremurau întinderile sub lumina nehotărîtă a amurgului ca vălurele fără sfîrşit şi fără hodină. Şi ei cu slujitorii se duceau grăind încet despre amintiri şi povestiri războinice.

Intr'un tîrziu, mergînd aşa pe cararea abia bănuită în ierburile pustiei, printr'un cotlon necunoscut al lumii, Cantemir, rîzînd ca de nişte minuni, începu a povesti lui Şoimaru ce-a aflat în zilele acelea de la negustorii străini, care călătoresc pe mări.

— Imi spuneau corăbierii, grăia domol, că umblă cu corăbiile nouăzeci de zile şi ajung la lumea cea nouă pe care au descoperit-o Spaniolii... Acolo sînt oameni sălbatici şi ape de zece ori mai late decît Dunărea, şi codri care nu mai leapădă frunza niciodată... Şi după acele ape şi codri, în pustietăţi de piatră, unde

cad izvoare în prăpăstii ca 'n niște cupe, din veci s'au strîns, s'au frămîntat și s'au cernut în stropi năsipurile, și s'au ales bulzi de aur mari de nu-i poate ridica omul în brațe... Și ei zic că iau hrană pe un an, și arme, și se duc, trec apele, dau foc la păduri, se bat cu oamenii sălbatici și-i omoară, și cîteodată ajung la aurul acela care scînteiază ca un soare printr'o perdea de apă...

— Vra să zică, după mări, sînt alle uscaturi... zise cu uimire răzășul, și pămîntul niciodată nu se sfîrșește!

— Eu știu? Dar parc'aș vrea cîteodată să pornesc și eu într'acolo... Și-mi mai spuneau ei că la țara Franțuzului este un crai ș'un vlădică... Craiul se duce la biserică și la petreceri, iar popa bate războaiele crăiei...

— Cum văd eu, vorbi rîzînd Șoimaru, lumea veche de-aici se sfîrșește, — ș'are să trebuiască să ne mutăm în cealaltă...

Astfel mergeau vorbind și trapul cailor aproape nu făcea zgomot; numai întinderile susurau ca apa în întunericul nopții. Și ei erau fericiți, sub stele, ca buni prietini care se revedeau.

După ce ajunseră a-doua-zi la tabăra Nohailor, căzură la hodină; dar mai nainte avusese grijă beiul să trimeată poruncă în toate părțile la aulele războinicilor. Și 'ndată ce se strînseră călărețiі tatari, Șoimaru fu de față la vînătoarea cea mare de toamnă a lor, după care-și pregătesc la fum pastrama tare de cal.

Porniră cu toții, cale de-o zi la umblet, către smîrcurile cele mari de la miază-noapte, unde oblicise ei că se țin caii lăsați slobozi în stepă și sălbă-

tăciți de ani și ani de zile. Seceta verii îi adunase încet-încet către mlaștinile de la Cortal.

După ce ajunseră și dădură de ei, îi sculară din toate părțile și-i împresurară pe întindere de-o poștă, cu larmă mare, și chiote; și spăriindu-i necontenit și tot strîngînd hăituiala, îi grămădiră în smîrcuri unde sălbaticii se înglodară cu copitele lor mari, fornăind, tremurînd, și privind cu spaimă la vînători. Cînd începură a-i ucide Nohaii cu săgețile și cu sulițele lor,— se văzu semnul cozii de cal fugind pe vînt în lungul pustiei și grăbind spre ei.

— Mi-au trimes bătrînii veste! strigă Cantemir întorcînd calul către miază-zi. Ce este oare?...

Șoimaru căuta să pătrundă depărtarea și se gîndea că pentru el vestea nu poate fi bună: ori e veste de la Crîmleni pentru război la alte hotare ale împărăției, și'atunci Cantemir îl lasă; ori e veste de la Moldova, și'atuncea a intrat sabia în țară, asupra lui Tomșa!

Tatarul, copil al pustiei, avea priviri mai pătrunzătoare. Își puse mîna streșină, la frunte; apoi se întoarse zîmbind spre fratele lui de arme.

— Omul nostru nu vine singur! zise el. Aleargă după dînsul doi călăreți cu cușme nalte... Să știi că vestea-i pentru tine!...

Acuma începea a deosebi și Șoimaru cușma nalță a Orheienilor lui. Veneau repede cei trei călări, parcă-l împingea de la spate vîntul mării. Curînd steagul tătărăsc căzu în jos fluturînd și călărețiî se opriră, cu caii gîfîind de trudă, la cinci pași.

Tatarul zise scurt, închinîndu-se lui Cantemir:

— Au venit doi trimeși de la Moldova...

Cei doi flăcăi orheieni își urniră caii spre Șoimaru, își scoaseră cușmele, și unul zise:

— Căpitane Tudore! Ne-a trimes unchesul Mihu să venim într'o întinsoare pînă unde te-om găsi: să-ți spunem că au intrat pe la Hotin Leșii, cu Doamna Irimiei și cu multă oaste!

Tudor își ținuse sufletul, pînă ce trimesul își isprăvi cuvîntul. Se întoarse răsuflînd adînc spre Cantemir-bei. Acesta-i puse mîna pe umăr și-i zise: «Mergem!» — Apoi își repezi calul înainte și începu a-și chema mîrzacii, poruncindu-le să întoarcă oamenii pe loc la tabără și să-i gătească de război.

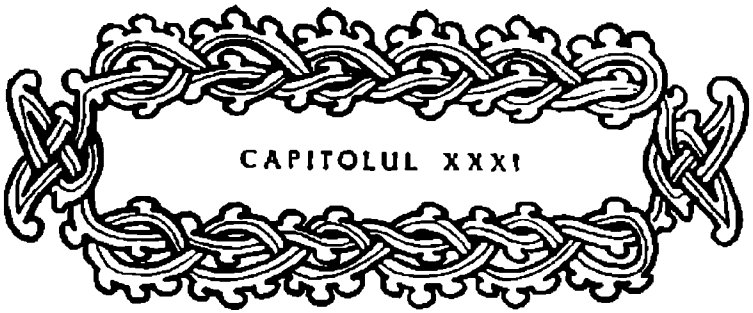

CUM ŞI DOMNIILE SINT TRECATOARE, CA TOATE

Movileştii intraseră cu oaste tare în ţară. Tomşa le ţinea calea pe drumul Iaşilor ; şi toată călărimea răzăşască de la Orhei şi Soroca pornise ca o furtună în ajutorul Domniei, cu Tudor şi cu Tatarii pe care în fugă îi putuse ridica beiul Cantemir.

Satul Şoimăreştilor rămase trist, apăsat de îngrijorări, ca de un nour. O vreme bătrînii şi femeile nu ştiură nimica despre întîmplările din sus, dar aveau nădejde că Dumnezeu va fi cu dreptatea lor şi nu va îngădui să-i calce iar nemila şi aspra lăcomie a lui Orheianu. Părintele Ştefan în fiecare amurg făcea o slujbă de vecernie, şi cu toţii intrau cu inima înfrîntă şi cu capetele umilite în biserică. Şi 'n serile frumoase ale începutului de toamnă, după ce se întorceau lucrătorii din vii şi de la treier, — se strîngeau cu toţii în larga ogradă a bătrînului Mihu, vorbeau încet despre lucruri trecute şi aşteptau ceva, un semn, o veste.

După ce se scuturară deplin frunzele, — porni a cînta un vînt fioros de la miază-noapte, şi, ca nişte paseri speriate de apropierea înghețului, slujbaşi domneşti trecură spre cetăţile de la Marea. Din ce spuneau ei, nu se putea şti nimica hotărît : harţurile dintru început fuseseră în folosul Leşilor şi Cazacilor. Pîrcălabul de la Hotin vînduse pe Domn şi trecuse de partea năvălitorilor. Dar Domnia striga întruna gloatele şi făgăduia leafă, — şi se strîngea ţărănime multă. Cu pămînteni nădăjduia Tomşa să poată da o izbire mare şi să fărme pe duşman.

Dar dintrodată, într'o noapte, pe vifor de ploaie, — căzură în sat, uzi pînă la os, flămînzi şi zdrobiţi de trudă, călăreţii plecaţi la război. Veneau împuţinaţi, erau mohorîţi, şi vesteau căderea Tomşei. Ieşi satul cu ţuhali în cap şi cu lumini în tătărci scobite ; fără lacrimi, fără răcnete, primiră muierile şi bătrînii pe cei ce soseau întregi, şi-şi şoptiră ca pe-un cuvînt de taină numele celor căzuţi sub săbii şi rămaşi în cîmpii depărtate. — Şoimaru coborî lîngă Mihu cu greutate şi trecu în căsuţa lui, fără să rostească nicio vorbă. Acolo Lie aprinse lumînarea de seu şi aţîţă un foc de vreascuri în sobă. C'o mînă Tudor îşi descheie contăşul greu de apă, îl lepădă la pămînt şi rămase palid în tremurul luminii, cu braţul stîng înfăşurat în pînză şi cu pumnul legat cu curele de chimir.

— Sînt împuşcat la mînă ! grăi el către bătrînul Mihu.

Uncheşul îşi aţinti asupra lui ochii lucitori ; stătu aşa ca încremenit şi cufundat într'un gînd grozav. Apoi vorbi încet, caşicum îi era teamă de ceva :

— Iţi va fi fiind foame... Să trimet pe Lie la Savin...

Ieşi din odaie, dar nu zăbovi, şi se întoarse îndată, umblînd în vîrful degetelor.

— Braţul ţi-i frînt? întrebă el cu blîndeţă.

— Nu, mulţămesc Domnului, dar e slăbit şi are nevoie de hodină...

Se aşezară amîndoi pe scăunaşe înaintea focului.

— Uncheşule, grăi deodată Tudor, cu ochii ţintă în flacări. Ne-au biruit Movileştii. Ne-au tăiat, ne-au spîrcuit, ne-au alungat!

Bătrînul oftă. Afară fîşîia necontenit ploaia pe vînt.

— Trebuie să te dezleg şi să te caut la rană... vorbi Mihu. Te-ai zdruncinat, te-ai înfierbîntat. Să nu faci carne vie.

— Nu, uncheşule, nu sînt eu întunecat din această pricină. Eu am un ir bun pentru aşa răni, precum ştii. E o doftorie pe care am învăţat-o demult, cînd am început întăi ostăşia, şi o port totdeauna asupra mea. M'am uns bine cu dînsa, m'am legat strîns şi cred că nu mi-a mai fi nimica... Dar mă gîndesc la ce ne aşteaptă, — şi parcă văd negru înaintea ochilor. Judecăţile vechi se sfarmă, dreptul îl taie sabia, şi nu vom avea Domn şi divan care să ne sprijine...

— Cum am trăit pîn'acum ş'am izbîndit, vom trăi ş'om mai izbîndi... zise bătrînul şi prinse a-şi frămînta în dinţi mustaţa sură. Norocul armelor e schimbător: se poate să se întoarcă Vodă Tomşa asupra duşmanului cu putere proaspătă şi să-l răpuie... Ii va trimete ajutor Impărăţia...

— Se poate... îngînă cu îndoială Tudor. Totuşi trebile Impărăţiei sînt cu mare încetineală. Pe urmă Moviloaia e şireată, va trimete daruri la Sultan şi va făgădui haraci sporit... Turcului nu i-i atît de Tomşa,

cît de lîna pe care o tunde de pe săraca ţară, ca de pe-o oaie!

— Cuvînt drept!... încuviinţă Mihu şi dădu încet din cap, cu sufletul pătruns de amarnică durere.

În pridvor, afară, cineva îşi scutură picioarele; îşi o mînă pe uşă căutînd clampa prin întuneric. Şi intră în odaie, cu ciubote grele de glod, Aniţa.

— Aşa, zise ea rîzînd; tătuca nu mai are cu ce veni; i-am furat ciubotele lui ca să pot răzbate pîn'aici! Afară e-o mişelie şi-un potop, de parcă vine sfîrşitul lumii!...

Puse jos, foarte încet, traista pe care o aducea cu mare fereală; pe urmă, răzimîndu-se de uşorul uşii, îşi trase una după alta, repede, încălţămintele de împrumut. Rămasă în colţuni, făcu un pas la o parte, se aplecă şi scoase încet o ulcică, o tigaie, o lingură, şi pită învălită într'un ştergar. Cu ele se înfăţişă la Şoimaru şi i le aşeză pe vatră, la foc. Îşi încrucişă după aceea braţele pe piept şi privi lung la oştean, uimită deodată de înfăţişarea lui.

Se îngălbeni şi clipi din ochi. Ingînă:

— Eşti rănit, bădiţă!

Şoimaru prinse a rîde, şi-i făcu semn cu braţul cel sănătos

— Nu te spăria, Aniţă, că nu mor din asta...

Ea zîmbi îndată, cu ochii în lacrimi. Privi cu îndoială spre uncheşul Mihu; dar tot îndrăzni, se apropie de Tudor şi-şi aplecă fruntea pe pieptul lui ca s'o sărute.

— De bine ce-ai venit! şopti ea închizînd ochii. M'am spăriat întradevăr...

Trăgîndu-se la o parte, privi iar pe rînd la obrazurile întristate ale celor doi bărbaţi şi întrebă:

— E adevărat că Vodă a fost biruit şi alungat?

— Da, Aniță, și noi împreună cu el...

— Atunci e rău... zise ea sfioasă. Atunci înțeleg... Dar eu nu vă tulbur sfatul... Mînîncă, bădiță Tudore,— și vorbiți ce-aveți de vorbit. Eu stau cuminte într'un colț, tac, și nu vă supăr cu nimic...

Oricît de mîhnită încerca să pară fata lui Savin pentru vestea cea rea de la război, totuși bucuria îi răzbătea în ochi și 'n glas, de oare ce se întorsese cel pe care-l visa în toate nopțile. — Se așează cuminte într'un colț, în umbră, cu mînile subpuse, pe cînd rănitul gusta din pita frîntă și din sorbitura de carne. Și cu o deosebită luare-aminte, pîndind pe sub sprîncene pe oștean, ascultă istorisirea războiului de la rîpa Tăuteștilor.

— Leșii au venit pînă la o bătaie de pușcă de noi, grăia Șoimaru înviorat de gustarea caldă. Din limbile pe care le-am putut noi prinde cu șiretlic, am aflat că ei vin cu cincisprezece mii oaste: între aceștia era căzăcime multă și pedestrime ungurească, oameni de țară aduși de boieri, de cum au pătruns Leșii pe la Hotin, și mai ales husarii care umblau în mare rînduială sub cîrmuirea lui Corecki, — viteaz ostaș după cît îl cunosc eu...

— Și Vodă avea mai puțin? întrebă bătrînul Mihu.

Fata fugi cu ochii spre bătrîn, apoi iar spre Șoimaru.

— Nu. Noi am fost mai mulți, — dar pe lîngă călărimea noastră și Tatari, și pe lîngă oastea în leafă, era îmbulzită multă prostime fără arme bune și fără rînduială. — Am avut chiar de la început pagube, din pricină că ai noștri s'au semețit prea mult s'au pătruns fără nicio socoteală pînă între Cazaci și Leși. Chiar și Vodă, simțind că are gloată tare și văzînd că

a sosit și Cantemir cu mine, — a trimes o scrisoare către coconul Alexandru, în care-i zicea așa : «Fugi, băiete, la învățătură înapoi, la Leșii tăi, și ia și pe mă-ta cu tine, căci altfel am să te bat peste ceafă ș'am să te mîn cu harapnicul înaintea mea !... Nu îndrăzni, căci ești încă pui, și ai caș la gură...» Și alte multe cuvinte de ocară-i scria, căci Vodă Tomșa-i aprig precum îl știi, și rău de colț...

Și ajungînd ei aproape de noi, Visniovecki și Samoil Corecki, care ei erau cei mari și rînduiau totul, au ieșit în larg de și-au jucat puțin caii ș'au privit, apoi au poruncit să lege tabăra după rînduiala și obiceiul căzăcesc. Ș'au stat așa noaptea în apărare și s'au frămîntat la focuri ș'au zvonit întruna... Iar cum s'a făcut ziuă, s'au rînduit grabnic, ș'au pornit Cazacii de-au lovit pe oamenii lui Cantemir și i-au răzbit, pe urmă oastea cealaltă a năzuit la cele douăzeci de puști de aramă ale noastre, — și cum au dat izbire, siimenii și darabanii au făcut îndărăt pînă la rîpă, au lepădat armele și s'au dat supuși...

— Numai vînzarea răpune capetele Crailor... mormăi frămîntîndu-se bătrînul Mihu.

— Așa este precum spui, unchește... Veneticii, cu straiele lor mîndre și cu pană argintată, nu și-au pus viața, căci n'aveau pentru ce ; asta am mai văzut-o și la alți Domni și Crai ; numai noi oamenii de țară, năcăjiți și amărîți, în ceasul acela greu cînd ne răzbea puterea, am tras săbiile. Atuncea am strigat cu către toți răzășii și le-am spus un cuvînt pe care n'au să-l uite... Ș'am început a bate, ș'am tăiat pedestrime, ș'am rîsipit Cazacii, pînă ce Corecki, odihnit, și-a năpustit pînza lui de husari, bulziș, ca vîntul ; și 'n calea lor n'am mai putut sta... Ne-am frînt, ne-am rîsipit și noi, după ce nu mai era nimeni nici la dreapta, nici la

stînga noastră, şi rămăseseră numai ticăloşii slimeni deasupra rîpei Tăuteştilor... Îi vedeam pe cînd mă trăgeam cu ai mei, cu braţul sîngerat: intraseră Leşii în ei, şi le plăteau pentrucă s'au plecat ş'au lepădat armele: şi-i tăiau, de socot că i-au clădit pe toţi, unii peste alţii, în rîpă...

Oi! uncheşule Mihu, otrăvit e ceasul înfrîngerii! L-am mai încercat eu în viaţă, dar atuncea nu-mi păsa, şi mă băteam ca slimenii pentru simbrie: eram vesel că scap cu viaţă! Dar acum ne alunga sabie iute. — Şi înţelegeam că toate ale noastre, străduinţi şi nădejdi, tot ce-am aşezat aici la Şoimăreşti, toate sînt prăpădite!

Vodă Ştefan fugea între noi; i-am apărat pînă 'n drumul Vasluiului viaţa cu săbiile. Era la dreapta mea, negru ca pămîntul la obraz; clănţănea din dinţi cu turbare şi fura cu ochii îndărăt; şi blăstăma şi pămînt, şi Dumnezeu! Părea nebun, la popas. A coborît de pe cal şi s'a învîrtit în loc rînjind. Pe urmă m'a văzut lîngă el, m'a privit lung cu lacrimi, şi-a plecat capul în piept şi s'a aşezat pe ghizdelele unei fîntîni. Sta aşa, prăpădit, şi nu spunea nimica...

Bătrînul Mihu ridică ochii şi, în tăcerea care se întinse, păru că ascultă zbuciumul vîntului. Zise după aceea:

— A fost Tomşa om crunt: Dumnezeu să-l ierte pentru greşalele lui. Dar pentru noi, Şoimăreştii, a fost ca un părinte...

Şi fata, bătrînul şi oşteanul rămaseră în tăcerea odăiţei ca într'o singurătate; făclioara feştilei de seu răsfrîngea luminiţi în ochii lor; păreau a se gîndi la ceasul de cumpănă; şi toamna cînta cu ciudate glasuri la ferestre.

— Dar beiul ce-a făcut ? întrebă deodată uncheşul Mihu.

Şoimaru zîmbi

— Cantemir ? El ştie cum să-şi poarte Tatarii... Oştenii lui nu ţin mult piept ; de la cea dintăi izbire îşi dau sama ce trebuie să facă... S'au tras înapoi şi s'au risipit ca pulberile ; ei au cai iuţi care parcă zboară. Mîni se vor înloarce şi vor fi ei mai tari, ş'atunci, prădînd şi arzînd la duşman, tot ei se vor găsi în cîştig... Asta-mi spunea Cantemir, cînd ne-a ajuns din urmă, în amurgul serii, la al doilea popas.

Tatarii lui descălecaseră, rupeau în dinţi carne şi pită, după obiceiul lor, vorbeau şi rîdeau ; pe cînd răzăşii noştri parcă prohodeau un mort. Ei n'aveau merinde, ori nu le mai venea să mînînce ; înconjuraseră cele şaptesprezece şipote care izvorăsc în budăie, fiecare subt o răchită, la Racovăţ în vale, şi tot se rînduiau la apă şi iar se întorceau, parcă erau căptuşiţi cu jăratic pe dinăuntru...

Iar Cantemir şi Bîrnovă s'au aşezat lîngă noi şi se uitau la Vodă cît e de amărît.

— Ce este ? a zis Cantemir ş'a zîmbit ; de ce se întristează Domnul ? ca să se poată bucura mai tare mîni ?...

Tomşa-Vodă a răsărit şi s'a uitat la bei, parcă nici nu-l cunoştea.

— Aşa sînt războaiele, a grăit iar tatarul, şi mai ales în Moldova. Aici şi furtunile se întorc năprasnic pe crîngul lor ; acu vin din jos cu pulberi, şi peste o clipă se întorc şi se prăvălesc din munte cu puhoaie...

Atunci, la aşa cuvînt bun, şi Simeon, prietinul nostru, a început a mîngîia pe Vodă Ştefan şi a-i spune că oştenii din nou se vor aduna.

— Şi vom hărţui pe venetici, măria ta, zicea el, precum făceau Domnii cei vechi, pîn'or ajunge la istovire...

— Dacă izbîndesc să-mi adun iar oamenii, a strigat Tomşa privindu-ne, atuncea nu-i las, — căci tot trebuie să ne trimeată Impărăţia ajutor...

Şoimaru tăcu o clipă.

— Aşa este, vorbi bătrînul Mihu. El se gîndea la Turci... Azi Turcul, mîni Leahul ; trec peste noi şi ne calcă ; unul rînduieşte o lege şi cellalt o sfarmă.

— Asta mă gîndeam şi eu... răspunse încet oşteanul. Trăim într'o vreme de mare amărăciune...

Fata zise deodată din colţul ei :

— Dacă ar fi mulţi ca bădiţa Tudor, atunci altfel ar umbla treburile în ţara noastră !...

— Aici erai, puşchiule ? răsări moşneagul şi scuipă uşor către ea...

— Aici, uncheşule... Am aşteptat să isprăvească de mîncat bădiţa, — şi acuma am să-i întind pînză curată şi am să-i aşez pernă şi pocladă pentru hodină... Mîna legată poate-l doare ; după atîta umblet, poate-i trudit !...

— Bine, bine... îngînă răzăşul cel bătrîn. Aşa este ; trebuie să ne ducem. Şi acu ce-ai să faci, Tudore ?...

— Acu, răspunse oşteanul, am să mă hodinesc zece zile. După aceea cred că mîna iar mi-a fi tare. Şi-mi iau oamenii şi mă duc să găsesc pe Domn : ori la Bîrlad, ori la Galaţi, ori la Brăila, după cum vor fi întîmplările...

Aniţa începu a umbla prin casă, rînduind. Bătrînul, înainte de a pleca, iar se îngrîji de rană.

— Poţi să te ducí, unchеşule, fără grijă, îi zíse Şoimaru. Doftor bun sînt şi eu, şi am şi pe Lie, în odaia de peste tindă !

Cum rămaseră singuri cei doi tineri, — Aniţa se strecură spre vatră, cuprinse cu un braţ pe oştean de după grumaz şi-şi lipi fruntea de tîmpla lui.

— Bădiţă ! suspină ea cu lacrimi, eu nu mă duc de-aici... Acuma pot să-ţi spun cît îmi eşti de drag. Dacă m'alungi, stau afară în sloată pînă ce-oi peri... Să mă reped acasă să spun că vin să te păzesc, — şi lasă-mă să-ţi priveghez la căpătăi... Iţi fac o legătură nouă, îţi dau un pahar de apă ; şi nu-mi spune nimica, nici nu te uita măcar la mine ; ştiu că sînt o urîtă, dar lasă-mă, bădiţă... căci eu am ştiut c'ai să vii supărat ; te-am văzut astă-noapte în vis, şi erai înveşmîntat cu negru, fără cal şi fără arme.

Oşteanul simţi lacrimi fierbinţi pe obrazul lui. Ridică mîna dreaptă şi cuprinse mijlocul fetei ; o trase la piept şi o sărută ; şi se simţi înduioşat cum nu fusese niciodată în furtunoasa lui viaţă.

CAPITOLUL XXXII

DUREREA LUI JUPIN STROIE

Bătălia în care Tomşa fusese înfrînt, cu toţi Tatarii şi răzăşii lui, se dăduse dimineaţă tare, în cea dintăi zi a lui octomvrie. Izbirea fusese scurtă şi crîncenă ; curînd dispărură călăreţii Domnitorului rîsipiţi în stoluri în zarea Tătărănilor. Rămaseră pe loc numai morţii şi răniţii, pe care-i sfîrşeau de zile săbiile şi suliţile ; şi deasupra rîpei de la Tăuteşti, darabanii şi siimenii în care Leşii au tăiat fără contenire, pînă ce le-au căzut braţele de trudă.

Şi azi răscoleşte plugul acolo oasele morţilor.

Nemernicii oameni de ţară, îngroziţi, lepădaseră ghioagele, coasele şi topoarele şi îngenunchiaseră, cu cuşmele în mînă şi cu pletele în ochi. In ei intrase urlînd călărimea şi i-ar fi potopit dacă, la porunca lui Corecki, nu li s'ar fi pus în cale cu lăncile lor lungi husarii, oaste aleasă de nobili.

— Pace! strigă Samoil înălţînd în sus sabia. Daţi-vă îndărăt, păcătoşilor. Nu ucideţi oameni care se dau robi !

Apoi alergă în goană spre hatmanul Visniovecki, şi, pe cai stînd, se sărutară amîndoi pentru bucuria biruinţii, — şi plecară în urmă să îmbrăţişeze şi să firitisească şi pe Vodă Alexăndrel.

Indată, după semnul de adunare al trîmbiţelor şi după porunca hătmăniei, — pedestraşii desprinseră chervanele legate, le rînduiră cu caii înhămaţi şi se pregătiră de intrare în scaunul Domniei. Husari leşi porniră pe dată la Hotin ca s'aducă, în carîte grele, pe Doamna Elisabeta, pe domniţa Ecaterina şi celelalte subţiri şi gingaşe obraze femeieşti. — Iar Visniovecki, rînduind oastea şi tot alaiul, dădu poruncă de înaintare spre Iaşi chiar asupra amiezii.

Boierii călăreţi sosiseră din partea unora din bătrîni, ş'a părintelui mitropolit; drumul era slobod; tîrgul aştepta Domn nou şi priveliştе mare. Vestea înfrîngerii lui Tomşa trecuse prin Iaşi ca furtuna de grindină, cu boierii şi călăreţii năprasnic fugind pe cai, cu plete şi coame spulberate.

Cînd alaiul fu rînduit, pan Visniovecki veni la Alexandru şi-i zise mîndru, plecîndu-şi sabia:

— Primeşte scaunul părintelui tău, voievoade!...

Tinerelul cocon zîmbi cu faţa lui prelungă şi albă şi-şi dădu pe spate pletele bălăi. Subţirel şi drept pe cal, în straі de Domn moldovean, cu contăş scump şi gugiuman de sobol, era frumos la vedere şi părea mai degrabă o domniţă în straie bărbăteşti.

După obicei, cînd ajunseră la margine, le ieşiră întru întîmpinare tîrgoveţi, deprinşi cu toate schimbările Domniei, ca şi cu schimbătoarea vreme a ţării; şi în turnuri clopotele de aramă prinseră a cînta slava celui mai nou biruitor.

Şi intrară cu mare fală şleahticii cei mari, Visniovecki şi Corecki, avînd la mijloc, între ei, pe fiul

lui Irimia, — iar după ei păşea pe cai mîndru împodobiţi garda franţuzască a căpitanului Montespin, care era în leafa Doamnei Elisabeta : erau în ea cincizeci de cavaleri cu platoşă şi coif, — oameni vechi de război, cu săbii grele. Priveau mîndri în jurul lor şi cu nepăsare : mai treceau printr'o ţară şi mai vedeau un tîrg nenorocit. Tot aşa de bine rînduiţi şi în straie scînteietoare trecură husarii leşi. După pasul tăcut al acestora, — amestecaţi şi gălăgioşi veneau boieri moldoveni şi leşi, şi altă multă oaste cu miile de robi ţărani, mînaţi cu bice au curs înlăuntrul tîrgului două ceasuri încheiate. Şi tocmai la urmă, după ce slobozeră pe mărgini pîlcuri de pradă, intrară buluc mazurii, cu cojoacele lor stropite şi mînjite de sînge.

Cum se apropiară de Curtea domnească, trîmbiţele, fluierele şi dobele începură a suna fără întrerupere. In acest zvon ascuţit şi biruitor, Alexandru intră în biserica Domnilor, — apoi ieşi şi trecu la palat unde îl aştepta tronul împodobit cu covoare. Oastea umplu ograda şi toate uliţile din jur pînă la mari depărtări, şi boierii şi Leşii se îmbulziră în sala cea mare.

Acolo s'au firitisit cu toţii şi s'au îmbrăţişat din nou şi Alexandru s'a urcat pe tronul părintelui său,— pe cînd nu mai conteneau şi tremurau ascuţit bucuroasele flaute. In vremea asta, se pregătea masă mare, iar oştenii cazaci şi leşi au început a împunge pe tîrgoveţi, a năzui spre dugheni şi spre neveste : toţi biruitorii, şi cei de frunte şi cei de rînd, erau flămînzi de mîncare şi petreceri.

La această masă mare, în grabă aşezată, jupîn Stroie Orheianu zise către pan Ludno, ginerele său :

— Acuma, între două pocaluri, dragul meu, să vorbim puţintel şi despre rînduiala pe care o poate

face măria sa Alexandru în trebile țării... Vei vedea atuncea, pan Antonie, că nu degeaba ai înarmat dumneata cinci sute din servii domniei tale și i-ai deprins la război...

— Mazurii mei s'au purtat întradevăr strașnic... grăi Ludno, întinzînd îndărăt, spre cupar, paharul.

— Da ; de asta te bucuri, dar mai tare te vei bucura, cînd cu adevărat te vei folosi de vitejia lor...

— Ce vrei să spui, socrule ? întrebă leahul rîzînd.

Orheianu trase mai întăi către sine un taler mare, în care se afla întins un crap de trei ocă. Il ținu între palmele întinse, parcă l-ar fi umbrit, și-l gustă poftitor cu ochii. Incetinel după aceea începu să-l spintece cu cuțitul pe la spinare, ca s'aleagă carnea bună, rumenită 'n untdelemn, de țesătura de oase.

— Hof ! oftă el purtîndu-și limba în gură și înghițind în sec ; că bun lucru știu să gătească monahii noștri... Dacă nu erau ei, și iazul lor din vale, — nu mi s'ar fi bucurat ochii de-așa bunătate ! Nu poftești, pan Antonie ?...

Antonie își întinse talerul ; începu a gusta din pește mai mult din vîrful buzelor, și privea uimit și zîmbitor la Orheianu cum mînca de pripit și de grozav. Boierul se îndeletnici o vreme cu crapul monahilor, apoi oftă adînc, răsturnîndu-se în scaun, și-și sorbi cu ochii închiși paharul mare de vin.

— Ei, amu să vedem ce mai face Vodă ! puîni el.

In capul mesei, între nobili și boieri moldoveni, Alexăndrel sta drept pe un jilț mai înalt. Il bucurase cel întăi pahar de vin. Rîdea și vorbea cu hatmanul leah, cu Samoil și cu marele vornic Nistor și le amintea, cu un zîmbet de dispreț, despre proasta și lăudăroasa scrisoare ce-i trimesese Tomșa înaintea bătăliei.

— Noi i-am scris răspunsul pe spate! zise el vesel, acuma citeşte şi înţelege că semeţia lui a fost prea grabnică! — Şi cu degetele lui delicate, Vodă cel tînăr îşi mîngîie haina trandafirie de atlaz şi-şi potrivi la piept ceasornicul de aur în chip de ou, — care-i arăta că numai de patru ceasuri e stăpîn vremelnic al Moldovei.

Orheianu crezu nemerită clipa, — şi se sculă în picioare, mare, gros şi bărbos.

— Măria ta! milostive Doamne! strigă el c'un glas tare, şi se întoarseră către el nenumărate capete de oaspeţi; noi cu dragoste te-am împresurat, şi ne-am luptat ca să dobîndeşti ocina pe care ţi-a lăsat-o milostivul şi viteazul tău părinte! Acuma te vom ruga în genunchi noi toţi boierii cei buni de ţară... să faci măria ta rînduială, să plivești neghina, să îngrozeşti pe răi şi să ne fii nouă părinte bun! Căci noi cu toţii am pătimit de pe urma mişelului de Tomşa: la toţi ne-a răpit averile, ne-a împărţit moşiile, ş'am rămas calici în ţară străină, măria ta...

— Bătrînul a grăit cuvînt drept... glăsui grav de la locul lui vornicul Nistor. Se cade să se întoarcă boierilor tot ce au pierdut! Şi să fie iertată şi miluită şi prostimea; căci şi ea are loc sub soare!

— Vom împărţi dreptate tuturora... zise Alexăndrel, ridicînd mîndru capul. Vom chibzui cu boierii şi sfetnicii noştri, să aducem în ţara noastră iarăşi mărirea cea de demult!

Privirile tînărului voievod se înflăcărară şi Leşii se grăbiră să-l laude pentru frumoasele lui cuvinte.

Orheianu se aşeză mulţămit în scaun şi se întoarse spre ginerele său, clipind şiret din ochi.

— Voiai, pan Antonie, să afli la ce-ţi va folosi cu adevărat vitejia Mazurilor domniei tale? Ştii că eu

am în țara de sus patru moșii cu păduri mari, cu iazuri, crîșme și mori. Dar în țara de jos am de două ori pe atîtea, — și'acolo creșteam vitele mele cele bune, pe care le trimeteam la vînzare în Lehia și la Nemți. Acuma îți voi spune numai atîta, că cel mai mare și mai bun pămînt al meu, care ține de Murgeni și se 'ntinde șase ori șapte mii de fălci, e cel despre care-ți grăiam odată, și pe care mi l-a rupt Tomșa și l-a dat obraznicilor răzăși de la Șoimărești... La acest pămînt am ținut eu, pentrucă a fost averea mea... Acolo mi s'au înmulțit vitele, acolo am vii, acolo între sate, am rateșe bănoase și mori care-mi aduc greu uium ; și iazuri cu pește, și cinci mii de știubeie în prisăci... Toate le-am avut, căci mi le-a hrăpit tiranul... Acuma cală, pan Antonie, să le dobîndim îndărăt. Aceasta-i averea mea. Celelalte moșii, pe lîngă asta sînt niște pustietăți !

— Cum? strigă rîzînd Ludno ; eu te-am crezut, pan Stroie, bogat mai mult în vorbe și 'n pofală ! Și văd că ești cuprins cît și noi, în Lehia...

— Ai crezut asta ? strigă Orheianu cu supărare.

— Da, mărturisesc, vorbi cu bună-voie pan Anton, și te rog iartă-mă !... Eu nu-ți sînt ginere pentru c'am socotit că vei fi avînd averi ; eu m'am închinat Magdei mele. Pentru ea am îmbrăcat zale ; pe ea am urmat-o !... Dar de vreme ce spui că ai bunuri, se cade să le apărăm și să le cîștigăm îndărăt...

— Tot ale Magdei ș'ale domniei tale vor fi !... strigă cu înduioșare Stroie, și iar sorbi o cupă de vin. Și 'n juru-le vuia sala de un murmur greu, iar din ogradă și din alte încăperi veneau cîntecele și chiotele cavalerilor și oștenilor care închinau și ei băuturăi și

se săturau cu mîncări, în scurt împlinite de la localnici.

— Las' să se veselească ! grăia către Domn vornicul Nistor. Atîta bucurie pe lume are şi oşteanul !

Orheianu se plecă spre urechea lui pan Ludno.

— Ginere ! spuse el cu veselie. Ştii ce-am cugetat eu, cît am stat şi am băut acest pocal de vin ? Mult mi-a plăcut mie în Lehia un lucru Servu-i serv ; boieru-i boier ! Ai cu cine munci pămîntul, ai cu cine ieşi la război ! Omul tău l-ai aşezat, l-ai legat de pămînt, e-al tău ! Pe cînd la noi, iubite, din pricina asprelor vremi, se rîsipesc proştii ţărani şi ţi-i apucă toţi din toate părţile... Şi sînt locuri cu popor des, mai ferite, mai apărate, — ş'acolo sînt răzăşi care-s mai fuduli decît noi, boierii... Tare-aş dori eu să-i îmblînzesc şi să-i aduc la cumineţenie, să fie ei ai mei şi să mă cunoască de stăpîn !...

După această dulce vorbire către Ieah, jupîn Orheianu întinse iar cupa peste umăr.

— Căci eu, începu el iar, eu, boierule, totdeauna am stat ş'am cugetat cu jale la rîsipa moşiei noastre... Era odată mare, era odată tare, — chiar şi pe craii voştri i-a bătut Ştefan-Vodă cel bătrîn şi alţii... Aşa se găseşte însemnat pe letopiseţul cel vechi slovenesc... Intreabă pe vornicul Nistor, să-ţi spuie şi el. Şi pe Turci i-am bătut, şi pe Unguri, şi pe toţi... Aşa era în vremea veche... Şi de ce, iubite ? Să-ţi spun eu de ce. Pentrucă poporul era ascultător, se scula ca un singur om la glasul lui Vodă, ş'al boierilor... Aşa să fie ş'acuma, — şi iar ne-om ridica unde am fost... Pe mine mă doare inima, pan Ludno, cînd văd cît de jos am căzut !...

Pan Ludno zîmbi

— Atunci s'aşteptăm pe Magda, care soseşte cu Doamna Elisabeta, şi să ne ducem cu Mazurii mei să facem rînduială unde spui şi cum spui. Aşa este?... Bun cuvînt?

— Da, aşa este! grăi cu duioşie Orheianu. Mult mă bucur că mă aflu iar cu Domnul meu, la ţara mea, şi voi vedea iar prisăcile şi morile, şi grădinile, şi toate, care la noi îs mai frumoase, boierule, decît oriunde pe pămînt!...

CAPITOLUL XXXIII

SE PREGATEŞTE CEAS RĂU

Tomşa, aşezat în ţara muntenească, începu să lovească ţinuturile moldoveneşti din margine, răzbind pînă la Bîrlad. Armata Leşilor ş'a Domniei nouă prinse a cunoaşte ş'a supune oraşe şi sate, aşezînd pîrcălabi noi şi staroşti, ridicînd biruri şi hrană pentru oameni şi cai. Doamna Elisabeta, aspră şi tare în dorinţele ei, voia să ţină închinată ţara creştinilor Leşi, şi să scape odată de ruşinea şi jugul necredincioşilor Osmanlîi. Oşti proaspete trebuiau adunate, biruri nouă pentru plata lor trebuiau orînduite, şi Nistor vornicul şi hatmanii leşi o ajutau întru izbîndirea acestui vis îndrăzneţ. Dar ţara, pînă la împlinirea dorurilor ei, era zdrobită ; oştile începeau în sate un iernatic silnic, luînd cu hapca pînea, vita şi muierea omului ; şi ţărănimea îngrozită se mişca, hotărîtă să fugă iar peste hotare.

Nerăbdător, Orheianul, cu Magda şi pan Ludno, urmat de Mazuri, — coborî către Răut, spre locurile după care cu dragoste suspina de atîta vreme. — Ştirea sosirii lor o primi Şoimaru îndată. Paznicii de la

Murgeni năvăliră în sat călări, alungați parcă de cineva din urmă. Era într'o după-amiază, — și soarele de toamnă lucea pe-un cer senin.

Cei doi oameni se opriră, descălecară și se repeziră în ogradă. Tudor, cu mîna încă legată, le ieși înainte.

— Ce este? întrebă el încruntînd sprînceana.

— Jupîne Tudore! grăi unul din țărani, Gavril Lostun; am zărit din foișor pe boierul Stroie, venind cu slujitori mulți...

— Era ușor de bănuit... vorbi încet Tudor. A pornit fără întîrziere. L-ați însemnat? L-ați văzut bine?

— Doar îl cunoaștem! strigă Lostun. Numai el îi așa de mare și are un bărboi așa de groaznic! Încă s'au oprit în locul unde face Răutul iaz ș'au privit înspre ostrov...

— De ce? Nu era singur?

— Nu. Era și cu alți boieri de-ai lui...

— Bine, grăi Șoimaru, după o clipă de gîndire. Duceți-vă și chemați în grabă aice pe bătrîni, la sfat... Și dați semnul de clopot; trebuie să steie oamenii gata asupra armelor ș'a cailor. Parcă eu pot ști gîndurile Orheianului?...

Călărețiî încălecară în grabă și porniră să îndeplinească porunca. — In sat se iscă zvon, deodată. Șoimaru auzi în vecinătate glasuri spăriate de femei care-și chemau copiii; oamenii se adunau pe-acasă și-și grămădeau în staule vitele; copilandri adunau în goană, călărind pe deșelate, grămezi de cai care nechezau. — Era o vreme limpede și dulce de toamnă și toate zgomotele se auzeau deslușit...

Şoimaru chemă pe Lie şi-i porunci să-i gătească murgul şi să-l ţie înşeuat. Apoi numai c'o mînă îşi prinse sabia la chimir şi-şi îndesă în cap cuşma de oaie. — Pe poartă intră, dîrz şi morocănos, bătrînul Mihu; veni apoi părintele Ştefan; şi după el alţi bătrîni, cărunţi şi albi, — cei mai vechi şi mai mari ai neamului şoimăresc. Îl înconjurară pe oştean, îşi dă dură căciulele brumării pe ochi, şi se răzimară în toiege.

— Aţi auzit? strigă deodată Tudor, privind aprig în juru-i. A venit Orheianu la Murgeni.

— Da, vorbi rar şi îndesat Mihu, a venit să stăpînească iar pămîntul răpit.

— Nu ştiu de ce-a venit! grăi Şoimaru înălţînd capul. A venit cu slujitori să ieie cu sila ce era tot al nostru şi ce ne-a întors judecata cu dreptate? E al lui, ori e-al nostru?

— Nu-i al lui! nu-i al lui! gemu cu tărie Mihu: e-al nostru ş'al strămoşilor noştri morţi!...

— Atunci îl apărăm?

Ca într'o înfiorare, Tudor îi petrecu pe toţi cu privirea-i scăpărătoare.

Bătrînii tăcură. Chiar Mihu, cu spinarea aplecată, îşi frămînta obrajii zbîrciţi, şi cugeta ce răspuns să deie.

Preotul îşi ridică privirile asupra oşteanului şi grăi domol:

— L-om apăra cu hîrtiile noastre; acuma se cuvine oare să tragem sabia?

— Bine, mormăi nemulţămit Mihu. Dar el cu dreptate vine să ni-l ieie?...

— Eu vă întreb un lucru : încă odată ! vorbi scurt Şoimaru. Al cui e pământul ?

— E-al nostru, drept, răspunseră bătrînii ridicînd bărbile.

— Atunci de ce rîvneşte boierul cu arma la el ?

— Staţi... vorbi iar preotul... Să aşteptăm, oameni buni ! De ce să ne'nchipuim că vrea să-l ieie cu arma ? Ce? e ţara în pradă, pe mîna Turcilor? Doar e şi el creştin ca şi noi. Am mai trăit la un loc cu dînsul şi ne cunoaşte. Şi vom mai trăi, căci şi el are moşie dreaptă a lui în coasta noastră... Să-i cerem judecată nouă, oameni buni, să mergem iar la Domnie, — şi să puie pe masa divanului fiecare îndreptăriile lui ! Şi oare vor fi ochii oamenilor aşa de orbiţi să nu vadă ? şi Dumnezeu, chiar, ne va lăsa pieirii ? Pentru păcatele noastre n'am suferit destul pîn'acuma ?...

Bătrînii se întoarseră spre preot, mulţămiţi de cuvîntul lui cel bun.

— Înţeleaptă vorbă... rosti încet şi cu stăpînire Şoimaru. Suflete bune şi împăcate din pricina bătrîneţii !... Aţi uitat răutăţile de altădată ? Pentru dreptul nostru, pe care de la dumneavoastră l-am învăţat, eu am să întreb pe gospodarii mei cei tineri, cu care am fost la oaste şi m'am luptat pentru Vodă. Pe dumneavoastră, unchеşilor, care-mi sînteţi părinţi şi rude bune, tot am a vă mai întreba, a doua oară, ceva cine-a zdrobit cu buzduganul ş'a ucis pe tatăl meu, care a luptat cu dumneavoastră alăturea, cînd eraţi tineri ?

— Copilul are dreptate ; voi aţi îmbătrînit ! grăi cu tărie Mihu.

— Am dreptate, zise domolit deodată Şoimaru, căci de la dumneata am învăţat să iubesc moşia...

Cînd au intrat mai dinioarea vestitorii în sat, şi mi-au dat ştirea sosirii Orheianului, ş'au risipit-o apoi tuturora, — nevestele şi copiii mai bine au înţeles că vine un vînt de primejdie; şi tot freamătul care s'a deşteptat în sat a arătat inimii mele că nu se înşală!...

— Are dreptate nepotul! vorbi mai tare Mihu.

— Cu toate acestea să stăm pe dreptatea noastră, — şi să aşteptăm... încheie Şoimaru, dar cu cai şi armele gata...

Bătrînii îşi plecară frunţile, apoi îmbrăţişară pe oştean: simţeau şi ei a cui e dreptatea; dar peste apa sufletului lor, odată tulburată, acuma se întinsese luciul uitării ş'al iertărilor.

Clopotul prinse a suna în turnul bisericii; Şoimaru se îndreptă spre ţintirim, tăcut şi cu sufletul zbuciumat. Stătu înaintea pietrei pe care era scris numele lui Ionaşcu, şi părea a se gîndi. — Visa la întîmplările care se puteau isca, ş'o nelinişte grea îl cucerea clipă cu clipă. Totuşi, cu mişcări hotărîte şi cu ochii aspri, intră în adunarea oştenilor lui, cerîndu-le să fie gata pentru orice ceas de primejdie.

— Să ţie fiecare om mîna pe sabie! grăi el cu străşnicie.

Dar după-amiaza trecu liniştită, fără întîmplări, şi soarele se cufundă într'o pîclă uşoară, ca 'n nişte mări de pace, ce se întindeau dincolo de zări...

Străjerii trimeşi spre Murgeni aduseră cuvînt bun: liniştel

— Ce gînd are boierul? întrebă Mihu, privind cu îndoială spre fecior.

Şoimaru înalţă din umeri şi oftă; strînse mai

bine chinga care-i ținea brațul legat la chimir și nu răspunse.

Îndată ce se întinse umbra serii, — răsări luna către pustietățile Bugeacului, mare și sîngeroasă, pe un cer fără niciun nour ; și la poartă se opri un străjer, aducînd pe un slujitor călare de la Murgeni.

Șoimaru se așeză pe prispă, caşicum n'avea nimica de ascultat. Bătrînul Mihu aşteptă să înainteze omul boieresc pîn'aproape și-l întrebă cu prefăcută liniște :

— Ce veste, voinicule ?

— Bună pace, jupîne... zise slujitorul. Boierul nostru a venit la Murgeni.

— Știm.

— Și m'a trimes să vă spun cuvînt bun : domnia lui vra să se împace cu dumneavoastră...

— Așa ?

— Da, precum vă spun. Zice boierul : Domnia nouă s'a așezat pentru multă vreme ; țara nu mai trebuie bîntuită ; să punem la cale treburile noastre : fiecare cu drepturile lui și Dumnezeu cu toți...

— Ai grăit cuvînt bun, Costandine... vorbi cu glasul mai îmblînzit moșneagul.

Nădejdea îl făcea și mai blajin, — și cunoștea și chema pe nume pe slujitor, care era un țăran, așezat de mult vecin, pe Murgenii boierului Stroie.

— Ce răspuns să dau ? întrebă omul.

Bătrînul privi spre Șoimaru.

— Niciun răspuns ; să vedem... mormăi oșteanul.

Slujitorul plecă, pe drumul luminat de lună. In sat părea că s'a întins deplină liniște. Dar la fîntîna lui

Grozav, către pădurile Murgenilor, erau adunaţi şi treji, cu cai înşăuaţi, răzăşii.

Tudor chemă pe Lie şi porunci să-i aducă murgul şi să încalece şi el, cu săneaţa încărcată. Îşi cercetă sabia şi porni către Murgeni, să se încredinţeze singur, cu ochii lui, ce se pregăteşte şi se fierbe la curtea Orheianului.

CAPITOLUL XXXIV

MAGDA SE ARATA A TREIA OARA

Luna se ridica în singurătatea cerului, pălită, ca o foaie rotundă de cositor, — şi rîsipea în întinderi, spre văi, spre codri, spre imaşuri şi ape, un fel de ceaţă de lumină, care ştergea marginile hotărîte ale lucrurilor.

Tudor îşi duse în buiestru calul o vreme, apoi îl lăsă în pas moale, şi, apucînd drumul cel mare al Murgenilor, se gîndea în trista linişte de toamnă.

Vedea limpede în gîndul boierului; căci acuma îl cunoştea şi-l înţelegea pe Orheianu. — Ce căutau slujitorii prea mulţi cu el? De ce trimesese un răspuns blajin răzăşilor? Un boier mare şi cu trecere la Domnie, cînd rosteşte o vorbă ca aceasta bună, răzăşii trebuie să cadă în genunchi de bucurie, şi să se ducă cu mare grabă la curte, la Murgeni, ca să mulţămească pentru milă şi pentru cuvintele împăciuitoare! Dar odată acolo, fără larmă, fără pricină, boieru-i poate supune, îi trimete la laşi, ori îi ţine la oprire. Fără căpitenii, satul poate fi călcat, dovezile şi uricele pot arde odată cu toate gospodăriile răzăşimii. Căci acum

nu mai poate fi milă. Şoimăreştii au fost trup şi suflet ai lui Tomşa, — şi la Domnie nouă nu pot avea nici intrare, nici îndurare. Pentru deplină şi veşnică împăciuire, un om ca Orheianu, care mai făptuise şi altele, poate pune o cruce peste satul unde vor fi sălăşluit odinioară oştenii vechi şi apărătorii de hotare!

Şi trista istorisire a unchеşului Mihu îi veni din nou în minte, cu cea dintâi ridicare pentru dreptate a neamurilor lui, şi cu pieirea celui mai bun dintre ei, a părintelui lui, — pe care parcă-l purta mort în suflet, cu neînduplecatul cuvînt al răzbunării.

Cum de-a putut el şovăi odată?

Şi la acest gînd de întrebare, i se arătă nebuna şi trecătoarea lui dragoste pentru Magda. Era aşa de tînără, de gingaşă şi de frumoasă, şi mestecenii tremurau asupra lor atîta taină, pe cînd suna uşor codrul în adîncimi, — încît tinerețile lor neştiutoare s'au legat ca pentru vecie. Dar s'au despărțit după o clipă, — şi despărțile au rămas!

A iubit-o el oare cu adevărat?

A iubit-o; dar încet-încet s'a strecurat, ca din pămînt, prin mădulări, o ghiară în el, şi s'a urcat şi i-a cuprins inima. Ş'un glas ca o chemare, picurîndu-i veşnic în urechi, l-a făcut să-şi întoarcă auzul spre mormîntul celui fără hodină. Şi 'ntre dragostea lui prăpădită şi el, s'a aşezat ca o pîclă, — şi s'a ridicat în pîclă umbra sîngerată...

— Intre noi e sînge... şopti ca 'ntr'o nălucire oşteanul.

Lie îl întrebă din urmă:

— Ai spus ceva, stăpîne?...

— Nu; mă gîndeam la un lucru de demult.

— Stăpîne, grăi iar Lie după o clipă, ştii că neapropiem de Murgeni şi întîlnim oameni?...

Răzăşul îşi scutură pletele şi cercă să-şi alunge gîndurile. Tot acest vis al dragostei de altădată i-a venit pentrucă era încredinţat de un lucru: Magda era aproape de el, la curtea din Murgeni. Zîmbi de slăbăciunea şi de visurile lui.

— Cine-i pe drum înaintea noastră? şopti el apoi deodată, stăpînindu-şi calul.

Şi se opri fără teamă în lumina lunii, aşteptînd.

Curtea de la Murgeni, cu lumini aprinse, trebuie să fi fost la o fugă de cal, de coasta de sub codrul cel mare. Răutul se împrăştia chiar înaintea lui în iaz larg, cît bătea ochiul; şi spre ostrovul cu sălcii aplecate şi desfrunzite pluteau puncte negre şi mărunte: erau raţele sălbatice, ieşite pe podul argintiu al lunii.

Prin lumina nehotărîtă, veneau pe drum doi călăreţi. Înaintau; sosiră aproape; şi deodată în faţa ochilor lui Şoimaru se aşeză pîcla şi se ridică umbra sîngerată. Parc'ar fi fost un vis. Dar era aeve: şi cunoscu la cîţiva paşi de el pe fata Orheianului, urmată de aproape de un bărbat. Întăi socoti că-i jupîn Stroie; dar era un străin.

Cum o văzu inima i se strînse ca 'n cleşte. Apoi o aţinti şi simţi că despărţirea lor era veşnică. Cum o văzu că l-a cunoscut şi-i zîmbeşte, mînia pe care i-o jurase, şi furtuna vorbelor, şi fulgerul ochilor pieriră. Se simţi departe şi despărţit de ea.

Magda ţipase uşurel cînd îl cunoscuse; apoi zîmbi cu bucurie.

— Ce întîlnire ciudată! zise ea cu glasu-i dulce.

Şi întorcîndu-se spre Ludno îi zise în grai polonez:

— E un prietin de altădată... Ingăduie-mi, soţul meu, să-l întreb două cuvinte. Nu ştie limba leşască...

Şoimaru privi cu uimire. Ce gînd avea? Pan An-

ton înaintă cu calul și salută din cap pe oștean, mormăind un cuvînt leșesc : **Dobro vecer !**

— E boier ? întrebă el încet pe domnița lui.

— Fără îndoială... ciripi ea dulce... E un prietin al tatălui meu...

Șoimaru sta neclintit, fără cuvînt, pe cal. Lie căsca ochii mari și nu pricepea nimic.

Vorbind moldovenește, Magda se îndreptă către Șoimaru :

— E lună plină, zise ea, s'am ieșit cu soțul meu... Văd că întîlnirile noastre sînt totdeauna foarte ciudate : aceasta e a treia... Și știu că ești amărît și supărat pe mine...

— Nu sînt amărît, nici supărat... răspunse Tudor.

— Atunci ai înțeles împrejurarea de la Ianev... șopti ea.

Tudor nu răspunse. Ea zîmbi, căci o privea Ludno, dar rosti cuvinte grele :

— Pan Tudore, îți aduci aminte cînd coboram prin codru și vedeam din poiană acest ostrov dinaintea noastră ?

— Am uitat... răspunse încet și rar răzășul.

Ea tăcu și-l privi țintă. Păru înfiorată de răceala nopții ; își trase la gît și la obraji gulerașul de blăniță albă.

— Nu, n'ai uitat !... zise ea repede.

Și 'ndată adăogi, cașicum Lie nici n'ar fi fost lîngă ei

— Și eu te-am iubit ; dar cărările noastre au trebuit să se despărțească !...

Avea glasul dulce de odinioară.

Șoimaru tresări, parcă l-ar fi izbit o sabie.

— Da, zise ea iar, rîzînd către Ludno, ca de-o glumă ; şi ştiu că ţi-am fost dragă...

— Acum între noi e sînge... vorbi Şoimaru, cam cum şi-ar fi urmat visul lui singuratic.

— Ştiu, răspunse ea, am aflat de la tata ; a vorbit azi chiar cu bărbatul meu şi a hotărît lucruri grele împotriva răzăşilor... Chiar voiam să-ţi trimet mîni în zori cuvînt : fugi, că ţi-i ameninţată viaţa...

— Cum? strigă deodată îndîrjit răzăşul. Socoate stăpînul Murgenilor că mă va ucide pe mine cum a ucis pe tatăl meu? Ah, domniţă Magdă, mi-ai lămurit deplin sufletul şi mi-ai adus aminte că zadarnic stăm sub lună, că toate ale noastre sînt deşărtăciuni ! N'a fost nimic între noi decît blăstămul ! Nu-i nimic între mine şi părintele tău decît sîngele ! Du-te ; te-am iertat pentru umilire...

Şi fără niciun cuvînt şi furtunos, Şoimaru îşi întoarse calul şi se depărtă, pînă ce el şi slujitorul părură umbre în pîcla de lumină. Ludno înălţă din umeri şi dojeni cu dragoste pe Magda

— Ce vorbe i-ai spus, de ce l-ai certat, sufletul meu? De ce-a plecat, parcă n'ar fi în toate minţile?

— I-am spus o veste însemnată... răspunse Magda, stăpînindu-şi greu tulburarea.

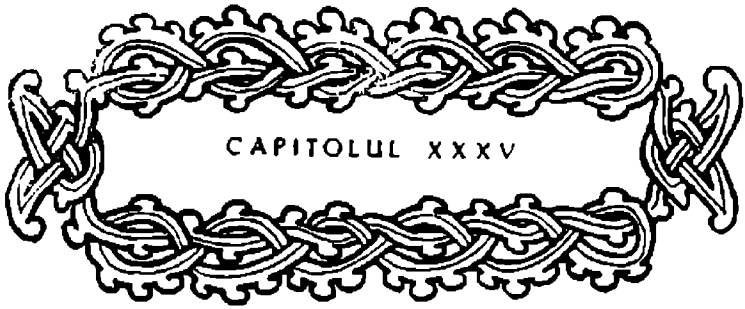

MORȚII PORUNCESC CELOR VII

Soimaru nu s'a arătat pînă a-doua-zi în sat. Pe după miezul-nopții trecuse pe la fîntîna lui Grozav și avusese tainic sfat cu oșteanii lui; după aceea nimeni nu știa pe unde rătăcise. Nu știa nici Lie, care se întorsese singur acasă, îngrijat și uimit, — dar cu strașnică poruncă de la stăpîn să nu crîcnească nimic nimănui de cele ce văzuse și auzise.

Un soare blînd răsări a-doua-zi, într'o duminică, ș'o lumină prietinoasă se împînzi peste sat, asupra căsuțelor albe ș'a livezilor desfrunzite. Clopotul sună în turnul bisericii vechi prelung, și tremura cîntarea lui pînă la mari depărtări, unde s'amestecau cerul și pămîntul într'o brumă alburie și'ncepea spre Mare sălbatica stepă.

Oamenii fuseseră îngrijorați, dar vestise Constandin, slujbașul de la Murgeni, pacea boierească, — și acuma, împreună cu preotul, mulțămeau lui Dumnezeu, «că-i scăpase de tot vrăjmașul, mînia și primejdia...»

— Poate tot aveau dreptate moșnegii... șopteau

muierile cu mîna la gură. Sîntem şi noi şi boierul de-o lege şi ne închinăm lui Hristos !... Ne fereşte Cel-de-sus să ne vedem feciorii sîngerînd subt ochii noştri... Destule suferinţi au fost în trecut !

Slujba, după tipicul cel mare, se petrecu în linişte şi gospodarii ieşiră în ţintirimul larg. Pe morminte căzuseră florile şi putrezeau. Femeile umblau, îşi căutau morţii şi le aprindeau candele. Iar bătrînii, răzimaţi în toiegele lor, grăiau încet, privind cum trec peste locaşurile veşnice fire lungi şi argintii de matasa-morţilor.

In liniştea aceasta a satului, deodată se făcu un uşor zvon. Lostun, care fusese pîndar la Murgeni, se repezi în ograda bisericii şi vesti pe cei adunaţi că boierul Stroie Orheianu a intrat în sat cu puţini slujitori, şi vine să steie de vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor.

— Vine fără sfială... grăi Lostun. Se leagănă pe cal şi-şi mîngîie barba mare... Se uită la unii şi la alţii pe care-i întîlneşte, şi rîde...

— Ciudat lucru şi foarte de mirare !... mormăi clătinînd din cap Mihu.

Dar Lostun parc'ar fi vestit şi pe Tudor Şoimaru: căci neamurile lui îl văzură venind încet pe poarta bisericii. Era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea foarte liniştit. Privi spre femei şi spre copiii strînşi la o parte; după aceea se alătură de sfatul bătrînilor, fără să zică nicio vorbă. Cu braţul drept îşi pipăi mîna stîngă, să vadă dacă stă bine în chinga ei, — apoi îşi răzimă pumnul de straja sabiei şi scoase un picior înainte.

— Ai auzit ? îi şopti cu oarecare îngrijorare unchesul Mihu. Vine la sfatul nostru boierul Stroie...

— Da, răspunse Tudor ; să aşteptăm !

Măreţ în straiul lui bogat, calare pe un roib nalt

de Lehia, Orheianu se arătă în uliță, urmat de slujitorii lui înarmați. Erau mazuri voinici, cu ochii verzi și cu umerii obrajilor roșcovani și ieșiți în afară. Boierul coti la podeț și intră calare în ograda bisericii. Răzășii îl priveau venind, ridicară capetele, dar nu-și scoaseră cușmele.

Orheianu se opri și zise c'un fel de mulțămire, rotindu-și ochii asupra tuturor celor care erau de față :

— Bine v'am găsit, oameni buni !

— Iți mulțămim, boierule... răspunse preotul cu bunătate și cu privire bună, făcînd un pas înainte. Ceilalți murmurară încet salutarea și priveau cu luare-aminte la vechiul lor dușman.

— Ați auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, — că Domnia Tomșei s'a petrecut din lumea asta ș'a venit în scaunul țării Alexandru-Vodă, pe care și noi l-am ajutat și l-am apărat...

— Am auzit ! răspunse îndesat uncheșul Mihu.

— Acest Domn al nostru a auzit de toate cîte s'au petrecut aici. Știe că Orheiul a dat oșteni lui Tomșa, știe că Șoimărești au dat și căpitan de steaguri, și cu toate acestea m'am milostivit eu ș'am pus cuvînt să ierte toate...

Răzășii nu răspunseră. Boierul dintrodată dădu cu ochii de Șoimaru și'ncepu a rîde c'o veselie ciudată.

— Cum, căpitane Tudore ? și dumneata ești aici? te-ai întors de la oaste ?

— Da, boierule... răspunse liniștit răzășul.

— Foarte bine se nimerește atunci întîlnirea, și mă bucur, căci eu am venit aicea la împăcăciune...

— Dumnezeu îți va ajuta pentru tot binele ce-l vei face... grăi popa mulțămit ; și moșneagul ar mai fi spus ceva dacă privirea aprigă a lui Șoimaru nu i-ar fi înghețat vorba pe buze.

— Bătrînii ajung o vreme rea, şopti oşteanul la urechea lui Mihu, cînd nu înţeleg nimica şi, ca şi copiii, nu se pricep s'aştepte !...

Mihu îşi încruntă sprîncenile şi-şi întoarse o ureche către boier.

— Eu vă rog, gospodarilor, zise cu umilinţă Orheianu, aveţi bunătate şi mă răsplătiţi pentru toate ostenelile mele... Daţi-mi mie de bună-voie moşia voastră, — căci eu mi-am pus obrazul pentru voi şi v'am cerut iertarea de la Vodă !...

Răzăşii deodată se priviră înfioraţi ş'apoi începură să se frămînte. Acuma pricepeau rîsul cel bun al Orheianului !

— Nu-mi răspundeţi nimica, oameni buni ? întrebă cu aceeaşi înmlădiere moale de glas boierul.

— Cum, boierule ? întrebă Mihu, azvîrlindu-i o privire ageră. Dumneata ne ceri moşia pe care-ai stăpînit-o şi noi am cîştigat-o prin dreaptă judecată acu patru ani ?

— Nu, moşule, răspunse zîmbind Orheianu. Cer toată moşia voastră : daţi ce-a mai rămas, ca să-mi întregesc ce-i al meu !

— Şi noi ce să facem ?

— Ce vă va lumina Dumnezeu !...

Bătrînii rămaseră înmărmuriţi. Femeile prinseră a plînge.

— Ce te miri aşa de tare, căpitane Tudore? strigă apoi deodată boierul cu semeţie. Ce mă priveşti astfel ? Iţi pare ciudat ? Ieri ai fost tu tare şi astăzi sînt eu !

Şoimaru făcu doi paşi şi grăi

— Boierule, eu nu te înţeleg !

— Ce nu 'nţelegi ? strigă Orheianu privindu-l ţintă. Iată judecata mea. Asta-i ! Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? Astăzi

nu mai este mișelul vostru Tomșa, și Domnia v'ar spulbera de pe fața pământului de-ați îndrăzni... De aceea eu am venit în mijlocul vostru, și nu va cuteza unul să miște brațul ! Ha-ha !

— Boierule, te 'nșeli, zise cu liniște Șoimaru.

— Așa ? Ha ! mă 'nșel ? Nu mă 'nșel, căci dacă Mazurii mei vor răcni numai odată, cu strășnicie, în limba lor, — vor veni toți ceilalți și vă vor pune pe toți cu fețele la pământ ! Îndrăznești tu poate, Șoimarule ? Nu îndrăzni, că ți-i brațul frînt. Și te iert pentru cuvîntul tău prost, căci odată, în viață, mi-ai făcut un bine...

— Boierule, strigă Șoimaru cu ochii scăpărînd, ai greșit dac'ai venit în vizunia lupului ! Eu mai am un braț tare, și te voi așeza cu pieptul pe mormîntul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron ! Ai ucis : ți-a venit ceasul pedepsei !

Boierul atunci zmunci năpraznic frîul calului. Mazurii chiuiră deodată prelung, și le răspunseră răcnete cumplite la marginea satului.

— Să nu cutezați, mișeilor ! urlă Orheianu. Să nu cutezi, mișele ! rînji el către Șoimaru. Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, și voi spulbera pe toți nemernicii ca tine...

Izbucnind într'o mînie grozavă, de mult stăpînită sub vorbe blajine și rînjite, — Orheianu își repezi din șa trupu 'nainte, scuipă pe Șoimaru și ridică asupră-i buzduganul, pe care-l scoase de sub cingătoare.

Dar oșteanul trăsese sabia. Atunci îl văzură întăi neamurile lui, turbat ca fiara, cu ochii crunți și cu obrazul ca de var. Se schimbase într'o clipă și nu-l mai cunoșteau. Cu brațul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr'un arc, și lovi în creștet pe Orheianu. Și 'nălțînd a doua oară sabia, răcni așa de cumplit,

încît Mazurii, înfricoşaţi, zmuncirã frînele şi se năpustirã pe poartã.

Urletul lui Tudor era o chemare. Pe uliţa satului, din rîpa din dosul bisericii, se repeziră toţi flăcăii Şoimăreştilor călări, cu săbiile şi suliţile. Lie venea în frunte ducînd de căpăstru calul căpitanului. O clipă se opriră, îmbulziţi în uliţă pînă departe, în urmă, aşteptînd. Iar pe Şoimaru îl priveau neamurile lui cum c'o mînă trage de barbă trupul greu al boierului şi-l leapădă lîngă piatra de mormînt pe care era însemnat numele lui Ionaşcu şi anul cumplit al morţii lui...

Fără să mai privească în urmă, Tudor se prăpăstui pe poartă ; Lie îl prinse de subsuoară şi-l ajută să salte în şa ; şi la ţipătul de năvală cunoscut de ei, călăreţii porniră în ropot spre Murgeni, spre Mazuri şi spre curtea boierească.

In urmă, numai uncheşul Mihu se urni din loc, se apropie de boier, îl privi cum zăcea în balta-i de sînge, îşi scoase domol contăşul din spate şi i-l aşeză cu grijă peste piept şi peste faţă.

Se întoarse apoi la ceilalţi şi cuvîntă cu voce răguşită parcă de trudă :

— Să-l ierte Dumnezeu !

Iar Şoimaru îşi duse într'o întinsoare călărimea întărîtată ca şi el spre curtea boierului. Izbiră pe Mazuri, îi întoarseră în loc, şi începură a-i bate şi a-i tăia pînă ce-i năruiră în iazul Răutului. Şi trecură mai departe şi se opriră cu caii în răsuflet greu la curtea boierească.

— Aici e ghizunia duşmanului ! zise Şoimaru arătînd cu sabia. S'o rîsipim şi s'o dăm vîntului !

Ludno şi cu domniţa lui, înspăimîntaţi de neaşteptata năvală, ieşiră în pridvor, coborîră scările ; — apoi, văzînd săbii sclipind spre ei, se răsuciră ca să scape

îndărăt. Femeia țipa cu glas sfredelitor și ascuțit. Leahul trase pala. Flăcăii năvăliră asupra lor. Dar Șoimaru se repezise, și acoperi pe Magda cu sabia.

— Fraților, nu ucideți ! strigă el.

Cînd ceilalți se traseră îndărăt, el zise gîfîind celor căzuți în genunchi.

— Sculați, luați-vă caii și plecați. Vă vor întovărăși oameni de-ai mei pînă'n tîrg la Soroca !

Dar numai Magda-i înțelegea graiul lui moldovenesc. Și din mînia stăpînită, din tulburarea lui, din ochii sticloși ca de fiară, ea pricepu o parte de adevăr, — și gemea cu mînile la tîmple, îl privea cu groază, și se lăsa dusă de subsuori de flăcăii răzășilor.

Atunci porunci Șoimaru să s'aducă șumuioacele de paie și tăciunii, și dădu foc curții de la Murgeni el singur cu mîna lui. S'au zbătut și s'au răsucit flăcările toată noaptea. Ș'a poruncit pe urmă răzășilor s'o dărîme și s'o împrăștie în patru părți. Și, pînă luni la amiazi fiind curtea asemănată cu pămîntul, a hotărît să vie pluguri.

Era un cer fără soare și mohorît deasupra și soseau de la munți, pe vînturile înălțimilor, nouri zdrențuiți. Tudor sta drept pe cal și neînduplecat; și ieșiseră și toți Șoimărești, bătrîni, muieri și copii; și priveau cum trec fără încetare brăzdare cu șase boi și apasă pe cormane oșteni, înegrind și asemănînd încet bătătura unde sălășluise stăpînirea Orheianului.

CAPITOLUL XXXVI

ORICE ISTORISIRE ARE SFIRŞIT

Priveghiul conteneşte; cartea se 'nchide. Se cuvine, după rînduiala bunilor povestitori de odinioară, să arătăm că sfîrşitul văduvei lui Irimia-Vodă a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor Doamnelor Moldovei, căci după un an, în 1617, Turcii şi Tatarii şi gloatele păminteniIor, pătrunzînd pînă la Iaşi, i-au zdrobit oastea aşa de frumos întocmită de ginerii ei,—şi pe ea au prins-o ş'au ruşinat-o păgînii, cum spune cu durere cronicarul. Casa ei în ţara moldovenească a fost rîsipită şi feciorii înjosiţi. Numai domniţele ei, în Lehia, s'au bucurat de averi şi nume; dar după firea mamei lor, semeţe şi poftitoare s'ajungă tot mai sus, la puterile lumii, au stîrnit zîzanii, certuri şi războaie, — pînă ce s'au stîns, şi numele le-au rămas pomenite cu blesteme de şleahtici.

Cînd Tomşa, tîrziu, a venit în ţară, într'a doua domnie, — a lăsat să cadă un ban de argint celui dintăi calic orb de la scara bisericii domneşti. După glas nevolnicul, care era Nicoriţă, fost armaş odată,

l-a cunoscut, şi a bătut cu umilită mulţămire metanie Domnului său. Iar Vodă, cuminţit acuma şi mult îmblînzit, a suspinat — aducîndu-şi aminte cît de schimbătoare sînt toate ale oamenilor.

Bîrnovă, precum se ştie, a venit Domn în ţara lui şi-l chema Barnovschie; iar în vremea lui niciodată Nohaii lui Cantemir n'au călcat pămîntul nostru.

Domniţa Magda şi-a purtat lumina ochilor ei prin ţări străine şi pribeagă a rămas pînă la mormînt; ci totuşi ceva din visul ei de tinereţă a rămas pentru totdeauna în taina poienii de unde se vedeau satele şi apele Orheiului.

Au pierit codrii; s'a stîns şi această rămăşiţă a ei, ca mireasma unei flori.

Iar Tudor cu soaţa lui Aniţa, şi Mihu, şi toţi cellalţi răzăşi au fost urgisiţi şi prigoniţi, dar s'au ţinut cu tărie. Pe urmă cei ce-au venit după ei au fost călcaţi şi supuşi de alţii; şi vremea necontenit i-a lovit pînă ce le-a plecat frunţile adînc spre pămînt.

Bunicii mei sînt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea cînd strămoşii erau încă dîrji, am scris-o în liniştea unei prisăci, avînd în inima mea răsunetul durerii lor.

CUPRINSUL

		Pag.
I.	La Cornul-lui-Sas	5
II.	Cîl de repede se cîştigă bătăliile	11
III.	Unii cad, alţii se ridică	19
IV.	Se leagă o frăţie de sînge	25
V.	Sfat de drum	32
VI.	La popas, se arată boierul Stroie	38
VII.	O pradă scumpă	46
VIII.	Alioşa a sfătuit de bine pe Vasca Vatamanul	53
IX.	Orheianu se împacă cu moş Chirilă	62
X.	Bucuria lui jupîn Stroie	69
XI.	Lui jupîn Stroie îi plac chefurile cu soţii	75
XII.	Codrul şi tinereţile	82
XIII.	Crucea răzăşilor	87
XIV.	Tudor Şoimaru se arată om care şovăieşte	93
XV.	Cum urcă Tomşa în scaun domnesc	100
XVI.	Drum peste Nistru	111
XVII.	Un şleahtic subţire	119
XVIII.	Calea întîmplării	128
XIX.	O întîlnire de dragoste	133
XX.	Visurile lui pan Coribut . .	141
XXI.	Cum se întoarce puiul la cuib	150
XXII.	Umbra Ionaşcului .	155
XXIII.	Hîrţoagele cele vechi .	161
XXIV.	Răzăşul prinde rădăcină . .	170
XXV.	Boierii se burzuluiesc împotriva Tomşei	176
XXVI.	Ce poate spune o fată neştiutoare	185
XXVII.	Neliniştile lui Vodă	192
XXVIII.	Arată un crîncen judeţ	197
XXIX.	Sfaturi la doamna Irimiei-Vodă	204
XXX.	Se întîlnesc prietini vechi	212
XXXI.	Cum şi domniile sînt trecătoare, ca toate	222
XXXII.	Durerea lui jupân Stroie	232
XXXIII.	Se pregăteşte ceas rău .	240
XXXIV.	Magda se arată a treia oară	247
XXXV.	Morţii poruncesc celor vii	252
XXXVI.	Orice istorisire are sfîrşit	259

Lei 6,90